ION BODUNESCU

Drumul Tupșanilor

Dacia Roman

Vol. 2

DE ACELAŞI AUTOR :

- „REVELION 214", roman, 1973, Editura Scrisul Românesc ;
- „CĂLĂTORIE ÎN MAREA ANTILĂ", 1974, Editura Scrisul Românesc ;
- „DESCIFRAREA UNEI ISTORII NECUNOSCUTE", trei volume, 1973–1975, Editura Militară ;
- „PIRAŢII ÎN ACŢIUNE", roman, 1975, Editura Scrisul Românesc;
- „FLAGELUL TERORISMULUI INTERNAŢIONAL", 1978, Editura Militară ;
- „POVESTEA MICAPOREI", roman, 1979, Editura Militară ;
- „INSPECTORUL ŞEF" trei volume, 1979–1983, Editura Sport-Turism ;
- „DIPLOMAŢIA ROMÂNEASCĂ ÎN SLUJBA INDEPENDENŢEI", trei volume, 1978–1984, Editura Junimea ;
- „MARŞUL CORMORANILOR", roman, 1985, Editura Sport-Turism ;

Vol. I II, Lei 29

GETA ŞI SANDU

ION BODUNESCU

DRUMUL TUPŞANILOR

roman

Vol. II

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA — 1986

Războiul se apropia de sfîrșit. Pătru se zbătea din toamnă pînă-n toamnă, fără o clipă de răgaz. Avea de hrănit atîtea guri ! Lua pămînt în dijmă de la bogătanii locului. Pentru cîteva duble de grăunțe în vremea iernii își amaneta munca pentru toată vara. N-avea încotro. Copiii erau copii, nu-i înțelegeau întotdeauna zbuciumul. Nu-l înțelegeau de ce se afla mereu pe drumuri, la corvezi, nici de ce, pînă noaptea tîrziu, la lumina săracă a felinarului, meșterea obezile pe care trebuia să le schimbe pe bucate prin satele de cîmpie, spre Craiova.

Într-unul din aceste drumuri îl însoți și fiu-său Ion, împreună cu Nicolița, care se vindecase demult, după ce o operase doctorul Haznaș, din Jiu. Pătru mai rîdea de Nicolița spunîndu-i că o vindecase bîlbîitul de la Maglavit, punîndu-i mîna pe cap. Nicolița tăcea, dar uneori îl întreba și ea dacă nu știa ce mai face Măria lui Zbenghe. Pătru înjura și pleca în treaba lui. Se împlineau aproape trei ani de cînd același Ion îl urmase la Jiu, unde vînduseră iapa bălană și șubredă, venind acasă, în schimb, cu un cîrlan gri-alb de toată mîndrețea. Dar acum nu mai era nici cîrlanul. Fusese rechiziționat.

„Hai la obezi ! Hai la obezi ! Ia obezile !" striga, prin satele din Cîmpia Dunării, omul ce călca cu tălpile goale țărîna și pietrișul șoselelor rele, alături de boulenii lui. Ion nu striga, el se băga la tocmeli, unde era mai „meșter". Plănuiseră să schimbe obezile pe treisprezece-paisprezece bănicioare de porumb. Oamenii din Cîmpia Dunării porumb mai aveau, dar lemn deloc.

Drumul fu de douăzeci de zile. Douăzeci de zile și douăzeci de nopți, pe drumuri lungi, chinuitoare, înecate în praf, ca să schimbi o obadă pe un pumn de mălai. Se odih-

neau cu rîndul în carul tras de Mișu și de Cerban. Dormeau între loitre, peste saci și coceni. Nicolița, de la un timp, stătea mai mult în car, doborîtă de niște friguri.

Osiile carului scîrțîiau tot mai rău ; păcura de uns era pe isprăvite. Popasurile se făceau în preajma fîntînilor și, pe cît era cu putință, a satelor. Aprindeau focul și, de acolo, de lîngă el, priveau cum șiruri nesfîrșite de tancuri și alte mașini militare rusești huruiau pe șosea, îndreptîndu-se spre apus.

Nedumerit, Ion îl întrebă pe taică-său ce se întîmplă.

— Adică de ce, se miră copilul, tancurile și mașinile astea arată de parcă uite-acu', acu', o să intre-n luptă ? Cu cine să lupte ? Nu e pace ?

— Rușii, Ioane, nu știu, pesemne, că nemții au fost goniți de-acu', goniți de românii noștri... îi răspunse încet Pătru.

Aprinseseră un foc și lîngă izvoarele Raznicului, un sat aflat pe o coastă, la vreo 25 kilometri de Craiova, înspre apus. Nicolița, stoarsă de friguri, adormise somn greu pe sacii din car, sub o cergă groasă. Ion nu putea să doarmă, mișcarea aceea de oameni și de mașini de luptă, sub coviltirul înalt al nopții, cu stele reci, depărtate, nepăsătoare, îi dădea un fel de fior. Nici taică-său nu putea să doarmă. El nu privea spre trecerea rușilor, ci spre foc. Cu o nuia, răscolea, dus pe gînduri, jarul, căutînd parcă ceva anume în jocul mereu schimbător al flăcărilor.

— Tată, zise deodată Ion, ce-i aia „țară" ?

Pătru tresări. Își smulse privirile de la foc și-l învălui cu ele pe copil. Îl cercetă atent, cu o încruntare pe frunte :

— Păi cum, mă, tu nu știi ce-i țara ? Nu-nvățași de ea la școală ?

— Ba învățai... Da' știi, cînd am făcut pomana lui nea Costică, și dumneata, și nea Dumitru a lu' Pribeagu tot ziceați ceva... Despre țară, despre trupul țării. Așa ziceați, că apărați trupul țării...

— Și ce-i de nepriceput în asta ?

— Dacă țara are un trup, înseamnă că are și-un suflet...

— Păi are...

— Care e trupul și care-i sufletul ?

— Trupul ei, mă băiete, începe din bătătura curților oamenilor. Așa ne-a spus, în război, un comandant. Zicea că trupul țării începe din curtea voastră, cu tot ce-aveți voi în ea, cu casa, cu nucul din poartă, trupul țării de-acolo crește, cuprinde pășunea pe unde mergeți cu vitele, pădurea și rîul

de lîngă ea, și dealurile de mai încolo, și munții care se văd departe... Adică tot ce ne-au lăsat strămoșii, de la Decebal și Traian încoace.

— Şi sufletul ?

— Sufletul țării, ne zicea tot comandantul ăla, începe din pruncie, de la sînul mamei. El cuprinde lacrimile ei de durere și de bucurie, mîngîierile și grijile ei și ale bărbatului ei, tatăl pruncului, poveștile lor cu Feți-frumoși și poveștile lor despre luptele duse de moși și strămoși ca să apere vatra, limba și credința noastră. Așa zicea comandantul ăla al nostru. Sufletul patriei este amintirea, mă, a eroilor care au murit apărînd pămîntul țării. Este tot ce simțim noi față de strămoși, față de noi și față de copiii noștri...

În zorii zilei o porniră la drum. „Hai, Mișule, hai, Cerbane ! Hai acasă, că avem în car treisprezece bănicioare cu porumb ! Sîntem acum niște oameni bogați !...", își îndemna boii omul care mergea alături de ei, pe jos, cu mîna pe loitra carului.

Ion mergea și el pe jos, lîngă taică-său. Tancurile și mașinile rusești nu se mai vedeau, le înghițise zarea apusului. Drumul spre dealurile Gorjului era mai mult pustiu, străbătut cînd și cînd doar de care cu boi, ca al lor. Ochii lui Pătru erau întunecați, bîntuiți de griji. „Bogăția" de care vorbise n-ajungea ca să le astîmpere prea multă vreme burțile. Dar Ion știa că taică-său avea acum altă încredere în steaua lui. Știa că, dintr-o zi de august, Pătru era mai dîrz ca oricînd.

*

În mintea lui Ion, copil de 12 ani, ziua aceea de august, pe care cei în vîrstă aveau s-o numească mai tîrziu „revoluția", se întipărise adînc, ca într-o ceară. Fusese, mai întîi, un freamăt în tot satul ; nu se știa cine adusese vorba că „la curte", la boier, e zarvă mare, că radioul stă tot timpul deschis, că „se așteaptă vești mari".

Cum ajunse, după aceea, marea veste la urechile tuturor amărîților din Tupșa, pentru Ion rămase o taină. Că doar oamenii n-aveau aparate de radio și nici vreun bogătan, dintre cei ce aveau asemenea scule scumpe, nu se grăbise să vină în mijlocul lor și să le spună ce auzise. Dar deodată în sat izbucniră chiote, chiote înlănțuind toate ulițele, de parcă în fiece casă se încinsese o nuntă.

— E pace, bă ! strigau oamenii. E pace !

Începură să bată și clopotele bisericii.

Pătru nu era acasă. Plecase din zori, cu carul, la niște treburi de care Ion nu știa. Nicolița era și ea prin vecini, frații la scaldă, la Gilort... Luînd-o de unul singur pe uliță, Ion se uita, cu ochi mari, la oamenii care ieșeau din curți, se adunau în grupuri, se luau în brațe, se băteau pe umeri și nu conteneau să strige :

— E pace, fraților, e pace !

Unii jucau desculți, în drum, frămîntînd pămîntul cu sete. Alții, chiar ca la nuntă, jucau în mîini, deasupra capetelor, sticle cu țuică.

Îl văzu de departe pe Pătru. Coborîse din car în fața unui grup mai mare de oameni și se prinsese cu ei în vorbă. Cînd Ion ajunse acolo taică-său tocmai striga și el, ca și ceilalți :

— E pace ! Scăparăm, bă, de război ! Scăparăm de nemți, scăparăm de Antonescu ! Uiu-iu și Uiu-iu ! — chiui el.

Copilul îl privi uimit. Parcă întinerise cu zece ani. Taică-său îl văzu și, cu o mișcare iute a mîinii, îl chemă lîngă el. Ion se pomeni săltat în brațe și pupat pe obraji. Obrajii i se năclăiră de o rouă fierbinte : lui Pătru îi dăduseră lacrimile.

— Acu, hai ! — făcu taică-său, dîndu-i drumul jos. Hai, fugi și zi-i Niculiței să taie ceva să pună masă mare, că azi e sărbătoare !

Nu-l mai văzu pe Pătru pînă seara, tîrziu, cînd intră pe poartă urmat de nepotul Șerban și de alți vreo doi-trei. Nicolița îl așteptase cu masa pînă cînd bucatele se sleiseră, apoi, obosită, se culcase.

Pătru și ceilalți se așezară în cerdac. Cînd Ion le aduse lampa aprinsă, îl auzi pe taică-său :

— Bă, fraților, de bucurat ne bucurarăm, da' nu uitați vorba mea. Că greul ăl mare de-acu ne-așteaptă ! Una, că socoteala cu neamțul nu-i încheiată, adică vreau să zic că încă nu-i „pace", cum strigăm noi ca țăranul ăl prost. A doua, că după ce-o să-i batem pe nemți abia n-o să fie pace. O să pornim, mă, alt război !

— Ești nebun, Pătrule ? se miră unul. Ce război, mă ?

— Cu bogătanii, mă, cu ăia care ne jupoaie ! Și ascultați ce vă zic, nu știu dacă războiul ăsta o să fie mai ușor ! Da' o să biruim, o să vedeți, și în războiul ăsta !

...De toate astea își aminti Ion în timp ce, tăcut, pășea alături de taică-său, lîngă carul ce înghițea alene drumul pustiu.

*

După ce măcinară porumbul la moara lui Romică, unul din urmașii Dragăi, sora lui Vasile Răchită, intrară, pe înserate, în Cărbunaru. Se opriră pe la cîteva porți ca să împartă din puținul ce-l aduseseră și la neamuri — cîte un ciur, două de mălai — apoi ajunseră, în sfîrșit, acasă, în Tupșa. Nici n-apucară să intre bine în vale, că peste ei se prăbuși, țintuindu-i în loc, dangătul clopotului.

„Cine să fi murit ?" țîșni întrebarea de pe buzele lui Pătru. Aceeași întrebare pe care și-o puseseră tatăl și fiul cu ani în urmă, cînd se întorseseră de la Jiu, unde o vînduseră pe Bălana. Un fior îi cuprinse. Amîndoi rămaseră pe loc. Boii o luară înainte. Nicolița, din vîrful sacilor, se întoarse spre ei, cu fața albă și cu mîna la gură. Nu țipă, dar țipă cu ochii. „Copiii ?" Lăsase acasă o puzderie de copii înfometați. Să li se fi întîmplat ceva ? Dintr-un salt, și Pătru, și Ion se aruncară în car. Dădură bice boilor.

— Cine muri, mă ? răcni Pătru la clopotar cînd ajunse în fața bisericii de bîrne.

— Calotă, ăla din capul satului !

Liniștiți, urcară la pas coasta bisericii, către casă.

După ce dădură colțul, ca să intre pe ulița lor, auziră zbîrnîit de viori, de contrabas și chiuituri.

— La cine să cînte lăutarii, mă ? Lăutari pe vremurile astea ? ! Războiul nu s-a terminat, oamenii se zbat în necazuri, oamenii mor... Pătru și Nicolița se priviră, parcă nevenindu-le să creadă. Pe buzele vinete, arse de friguri, ale femeii, miji un surîs. De cînd nu mai auzise ea, pe ulița lor, viori și cîntece ! Surîsul îi rămase pe buze și pe obraz, ca o mască străină, vreme de cîteva clipe. Apoi dispăru și ochii femeii, ca și ai celorlalți doi, se făcură mari. Cîntecele veneau chiar de la casa lor !

Deschiseră, năuciți, porțile și intrară cu carul în bătătură. Fură întîmpinați cu chiuituri, cuprinși în brațe, bătuți pe umăr, gata-gata să fie zdrobiți.

— Ce-i, mă, cu voi aci, în curtea mea ? abia izbuti să-și ridice glasul, strivit de îmbrățișări, Pătru. Ce-i, mă, faceți nuntă în curtea mea, voi n-aveți curte ?...

— Bă, nea Pătrule, bă, ești om bogat, bă ! chiui unul.

— Mă ! se miră bătrînul, ce-aveți, mă ? N-adusei decît vreo treișpe bănicioare...

— Ești bogat, bă, că te făcuși cu un fecior !

Pătru dădu să-i zică una. Dar nu mai apucă. Oamenii îl traseră de mînă și-l băgară în joc, în horă. Se încinsese în bătătură o horă ca de zile mari. Pătru, aiurit, zmucit de colo-colo, se lupta să scape. Boii rămăseseră nedejugați. Parcă nu purtaseră destul jugul pe ceafa lor.

„Hai, bă, să-i ducem pe sus !“ strigă unul. „Să-i ducem pe sus !“ chiui altul. Pătru și Nicolița fură smulși din vîltoarea horei de niște brațe zdravene, care-i împinseră în camera de la drum. Acolo, în prag...

Acolo, în pragul ușii, era Costică, fiul cel mare, mortul !

Clipele ce urmară fură ca un vîrtej. Nici Pătru, nici Nicolița, nici Ion nu le înțeleseră, nu le pătrunseră, nu le putură nicicum așeza, ca să și le amintească mai tîrziu. Fură ca un vîrtej, ca o rostogolire, fură clipe de năucire, de bucurie, de lacrimi, de cîntece de viori, de strigăte. Primul se smulse din ele Pătru. Își îmbrățișă băiatul cel mare, îl ținu, mult, strîns la piept, ca să simtă dacă e viu, și, simțindu-l viu, își reveni. Îl lăsă în brațele maică-si, apoi, întorcîndu-se spre lăutari, răcnise la ei „să cînte pîn-or sparge viorile“, iar la oameni răcnise „să joace pînă n-or mai avea picioare“ !

Seara, în casă mai rămaseră doar neamurile și cîțiva prieteni apropiați. Se pregăti în grabă o masă, pe care o așternură copiii, căci Nicolița nu mai avea putere. Părea că o încearcă iar frigurile, căci ardea toată. Dar ochii i se limpeziseră. Îi limpeziseră lacrimile. Nu se-atingea de mîncare, sta cu mîna la gură și își privea feciorul. Nu prea mîncau nici ceilalți. Îl priveau și îl ascultau pe Costică. El, singurul, ce mai mînca, și mînca de parcă nu mai mîncase de-o viață...

— Stai ! Ia stai, mă Costică, făcu deodată Pătru, cu un întuneric pe față pe care toți i-l văzură.

Îl văzu și Costică, ce-și înghiți, o dată cu dumicatul, vorba, privindu-l speriat pe bătrîn, speriat și de întunericul de pe fața lui, și de glasu-i aspru !

— Așa, Costică, ia stai tu o țîră. Ia să-mi zici tu ce-ai căutat pe-acolo ?

Era întrebarea pe care Pătru o pusese de multe ori, vorbind cu umbra lui fiu-său. Acum i-o putea pune chiar lui.

— Păi, cum adică ? Păi n-a fost ordin ? bîigui feciorul trezit parcă din somn.

— Mă, tu răspunde la ce te-ntreb : ce-ai căutat tu, mă, să treci granița ? Cum ne-a fost, mă, înțelegerea noastră ?

Cei din jur priviră lung la Pătru. Unii îl înțeleseră, alții parcă nu. Costică înțelese. Dădu la o parte, cu palma, strachina din față. Vorbi și el rar, întunecat.

— Să știi că n-am uitat ce mi-ai zis, tată. Să știi că nu numai eu n-am uitat, da' nici alții, că și altora tot așa le-au zis ăi bătrîni ai lor. Da' ce să faci dacă era ordin !... Noi ne făcuserăm socotelile încă de la Sibiu, că acolo, la Tighina, o să facem ceva, o să găsim noi cum să scăpăm, cum să facem să nu trecem apa, încercă flăcăul o ieșire din cleștele în care-l strînsese Pătru.

— Și ? insistă tatăl.

— La Tighina era jale. Erau acolo unități speciale, și românești, da' mai cu seamă germane, care vegheau trecerea graniței. Chiar ni s-a și spus, în gară la Tighina, „să nu cumva să dea dracu' să fugă vreunul, că o să fie împușcat pe loc". N-am ațipit în noaptea aia, nici eu, nici alții. Tot ne socoteam cum să fugim, să nu trecem apa. Dar cum ? Trenurile plecau în șir, unul după altul, toate erau mînate spre răsărit. Ne-au băgat într-un tren sub pază, sub puști. N-am mai avut ce face. Ne-am făcut numai cruce, cînd am trecut pe podul de peste Nistru.

Pătru nu mai zise nimic. Costică tăcu cît mai tăcu, apoi își trase strachina în față.

— Și zi mai departe, mă, cum fuse ? îl îmboldi popa Gicu Matache, fostul coleg de primară, ce se grăbise printre cei dintîi spre curtea lui Pătru, ca să vadă minunea „mortului înviat". Mortul pentru care el cîntase îndelung la pomană și pe seama căruia băuse zdravăn.

— ...La Darnic, continuă Costică, am văzut mormane de cadavre împrăștiate pe cîmp, în grîul care rămăsese nesecerat. N-a fost vreme nici să-i jelească, nici să-i îngroape cineva. I-au lăsat acolo, sub cîrdurile de ciori care năvăleau asupra stepei. Am fost mînați mai departe, pe jos, spre răsărit... Sprijiniți unii de alții, dormind de-a-npicioarelea în marș... Unitatea a rămas în zona litoralului Mării, la Teodosia-Chierci. Aci avea să se prăpădească colonelul Dumitrache, comandantul corpului de vînători, și generalul Avramescu, comandantul Corpului de armată de vînători de munte, într-un bombardament al aviației rusești, abătut asupra portului Chierci, chiar în clipa îmbarcării în vapoare, spre a se continua drumul către Caucaz. Vapoarele au fost bombar-

date, făcute puzderii, mii de oameni aflaţi pe ele au pierit înghiţiţi de foc şi de ape. Încercînd să ne retragem am fost încercuiţi şi făcuţi prizonieri.

Costică oftă :

— Nici războiul matale nu fu mai bun, nici al meu. Nici un război nu-i bun... Dacă nu mă îmbolnăvii de tifos, de pneumonie tot nu scăpai. M-au internat în spitalul 24, unde m-a ajutat o doctoriţă, Marusia, aşa îi ziceau toţi, „doamna doctor Marusia Prokopenko". Femeia lu' Dumnezeu, nu alta, avea grijă de noi, sta cu noi, ne aducea medicamente de pe unde putea... Da', cum vă zisei, mă îmbolnăvii. Mă trezii cu apă la baza plămînului drept şi mai avusei noroc cu doctorul Ruşet, căpitan medic, de fel din Jiu, care era şi el prizonier, da' era lăsat să-şi facă meseria. Doctorul Ruşet mi-a aranjat să fiu trimis la sanatoriul „Kamişka" din munţii Urali, unde directorul sanatoriului era medicul Teodorescu, român, basarabean din Tighina, om cu suflet. Stăteam de vorbă cu el cum stau acu' cu voi.

Oftă iar :

— Acolo, cît am stat, mi-au dat să şi citesc. O cărţulie, o ţin minte pe dinafară, se chema „Cooperaţia, pîrghie de bază a unirii intereselor de clasă dintre muncitori şi ţărani". Pe urmă m-au mutat într-un lagăr de refacere, „185-IRIŢKI", unde m-am întîlnit cu alţi români, cu Pletea Petre din Turnu Severin, cu Lalu Ilarion din Cisnădie, care fuseseră în grupa mea, în compania a cincea. În acest lagăr s-a alcătuit grupul antifascist din rîndul prizonierilor români. Pe urmă m-au transferat în lagărul 190 din Vladimir, un lagăr mare, cu prizonieri de toate naţiile, eram vreo 10 000, din care peste 2 500 de români. Vladimirul avea multe fabrici. Am muncit acolo ca tîmplar. Făceam mînere pentru saltelele electrice. Voi nu ştiţi ce-s alea saltele electrice, nici nu ştiţi ce înseamnă să tragi la normă. Norma asta, cum să vă zic, e cam cum ţi-ar zice boierul, sau arendaşul : „Bă, pîn'diseară să-mi ari hectarul, da' să fie hectar, nu mai puţin, că altfel nu-ţi dau să mănînci..." La 18 septembrie s-a hotărît, poate c-aţi auzit, să se înceapă repatrierea prizonierilor români. Din primul grup de 2 000 de inşi am făcut şi eu parte. Şi uite-aşa mă-ntorsei acasă...

Tîrziu, pe prispă, rămase doar Pătru cu Costică. Tăceau. Sergentul care înfruntase cîndva „moartea albă", care se întorsese din morţi, îşi privea fiul întors şi el din morţi...

*

În timpul războiului, Margareta se mutase cu serviciul de la fabrica de ţigarete la uzina de armament, zisă şi „pirotehnia" de sub munte. Uzina-şi dublase producţia şi avea nevoie de lucrători.

Margareta lucrase un timp la *capse*, apoi la secţia *petarde*. Se descurca destul de bine ca lucrătoare, dar viaţa ei, ca şi a celorlalţi, era o viaţă grea, nesigură. Accidentele şi exploziile se ţineau lanţ. Era de-ajuns să scapere şi să se aprindă ceva în vreun atelier, o flacără cît de firavă, că toată lumea era în primejdie. Într-o zi, Margareta şi alte fete fură prinse de limbile de foc ale unei explozii care, după ce izbucnise la *capse*, se întinse şi la secţia *rachete de semnalizare*, apoi la *petarde*.

— Au murit şaptesprezece lucrători, mai cu seamă lucrătoare, la povestea Margareta celor de-acasă. Şi nu mai ştiu nici eu cîte femei şi fete au rămas schilodite. Drept îi că se plătesc ajutoare şi pensii bune, da' nu la asta vrem să ajungem noi, cei care lucrăm acolo.

Margareta se alesese, după cum scria şi pe certificatul ei de boală, cu „arsuri de gradul II în zona cervicală", îi arsese şi părul din cap, nu tot, dar destul, drept pentru care, după ce ieşise din spital, fusese trimisă acasă „pentru refacere", vreme de şase luni. În tot timpul ăsta, leafa îi mergea.

Cînd se ivise în sat, slăbită, chinuită, cu părul scurt şi privirea pierită, păstrînd încă spaima exploziei, doica Maria îşi bătuse palmele una de alta, izbucnind după felul ei :

„Aracan, Pătrule, aracan, Nicoliţo ! Iote ce făcurăţi din ea... O trimiserăţi de-acasă ca s-o nenorociţi !" Şi începuse să bocească, plîngînd mîndreţea de păr care ajunsese ce ajunsese.

— Lasă, doică Marie, că mă fac eu bine, încercase fata s-o potolească. O să-mi crească şi părul...

— Bine că nu păţi mai rău, doică, se băgă în vorbă grefierul. Bine că nu-i luară ochii foc, sau mai ştiu eu ce, doamne fereşte !

— Tu să nu vorbeşti, prăpăditule ! se întorsese spre Ion, numai furie, doica. Ţi-am spus-o, cît oi trăi n-o să te iert că ţi-ai trimis copilul pe front. Singurul băiat pe care l-ai avut !

Tăcuseră toţi.

Întoarsă la Jiu, Margareta se gîndi să se facă infirmieră şi urmă, în orele de răgaz, un curs. Doctoriţa Maria Bănescu de la cabinetul medical al uzinei o chemă într-o zi : „Îmi place de tine, fetiţo, eşti curată şi harnică. Ai să lucrezi cu mine"...

Mulţi băieţi se învîrteau în jurul ei. Era şi frumoasă, cea mai frumoasă din cei doisprezece copii ai lui Pătru. La cei douăzeci de ani ai ei, părea desprinsă dintr-o cadră. Îi crescuse la loc şi părul, iar obrazul, cîndva slăbit de suferinţă, îi era acum rumen ca trandafirul. Unul din cei îndrăgostiţi de ea era şeful garajului şi şoferul directorului, Vică Chiţoiu. Îi dăruise un inel, cercei şi un medalion de aur, cumpărate, spunea el, de la Sibiu. Vică făcea adesea curse înspre Sibiu, la uzinele din Mîrşa, cu care coopera uzina de sub munte. Frumoasă, tînără, Margareta le „bătea" chiar şi pe funcţionarele de pe la direcţia uzinei. Mai cu seamă Rădiţa Panait, secretara directorului, care zilnic îşi punea cîte o rochie nouă, n-o putea vedea în ochi. Era frumoasă şi Rădiţa, dar Margareta o întrecea.

Vreo doi băieţi din uzină o ceruseră în căsătorie, dar fuseseră refuzaţi. Ca să nu mai vorbim de insistenţele lui Tiberiu Vişan, care îi fusese coleg de şcoală şi care acum ajunsese şi el „cineva", adică revizor contabil. Tiberiu se tot ţinea de capul ei, s-o ia de nevastă. Părinţii lui Tiberiu trimiseseră şi ei vorbe lui Pătru şi Nicoliţei. Băiatul era bun, dar Margareta nu-l voia, ea îl iubea pe Vică. Legătura cu Vică ajunsese departe. Margareta îşi petrecea mai tot timpul în camera acestuia, din colonia uzinei. Rar dacă mai dădea pe la colegele ei de cameră din casa lui Dănăiaţă. Fetele cu care locuia, Maria Călugăru şi Ruxandra lui Micu, îi ziseseră de mai multe ori că „lasă-l încolo, Margareto, că-s băieţi mai ca lumea care te vor... Chiar şi noi vorbim, să nu te superi, cu băieţi mai buni, deşi frumoase ca tine nu sîntem".

Şi iată că, într-o sîmbătă, la scurt timp după întoarcerea lui Costică, Pătru şi Nicoliţa se treziră, în fapt de seară, cu o limuzină la poarta casei. Cum o fi urcat limuzina asta în inima Tupşei ?!, se mirară ei. Şi ce căuta la poarta lor ? Observară, printre uluci, cum un bărbat şi o femeie coborau din maşină, luînd cu ei şi nişte pachete, semn că în curtea lor voiau să intre. Pătru n-apucă să ajungă la

poartă, că aceasta se şi deschise. O deschisese Margareta, care ştia „secretul" încuietorii.

— Tu eşti, fată ? se miră el. Nicoliţă ! Veni Margareta !

Nicoliţa coborî în fugă din tindă, îmbrăţişîndu-şi fata.

„Da' ăsta de e cu ea, de ţine ochelarii ăia de soare pe nas şi-acu', seara, cine-o mai fi ?" se întrebă Pătru.

— El este Vică, tată, spuse repede Margareta, de parcă i-ar fi ghicit gîndul. Este băiatul cu care mă mărit. Auzirăţi ? Mă mărit ! De-aia am venit, să vă spun că ne căsătorim. Uitaţi-vă, cumpărarăm şi verighete, adică el, Vică, le cumpără, le luă de la Petroşani. Mi-a mai cumpărat şi inelul ăsta, şi cerceii ăştia, şi... vă plac ?

— Margareto, se bîlbîi Pătru, luat repede, păi cum mă, fato, cum aşa ? Trebuie să-ţi facem şi noi, acolo, o nuntă, cum se face, şi asta cere timp.

Stăteau încă în curte, în picioare, sub înserarea care se îndesa. Nici Pătru, nici Nicoliţa nu se gîndiseră să-i poftească în casă. Le-o aduse aminte fata :

— Ce faceţi ? Nu intrăm în casă ? Ne ţineţi aici, ca pe străini ?

— Aracan de mine ! îşi bătu palmele Nicoliţa. Hai, Margareto, intră ! Hai şi dumneata... ăăă... domnule...

Auzise că-l cheamă Vică, dar încă nu-i venea să-i zică pe nume. Vestea măritişului Margaretei, aşa, pe nepusă masă, o zăpăcise. În casă, cînd şterse cu podul palmei scaunul menit „domnului" cu ochelari, se zăpăci şi mai mult. Răsturnă scaunul.

— Nu-i asta, vorbi rar Pătru, într-un tîrziu. Nu-i numa' că te pierdem, dar e ailaltă, aia care ţi-o zisei. N-avem ce trebuie ca să-ţi facem nuntă. Dacă nu i-am făcut ceva ca lumea lu' sor'ta, măcar să-ţi facem ţie. Da' cum, cînd ?

— Nu vă faceţi griji, intră în vorbă Vică, stăpîn, sigur de el. Nu vă faceţi griji, că nu-i nevoie de nuntă. Eu şi Margareta ne-am zis să nu facem nuntă.

— Bine, da' măcar cununia civilă s-o faceţi acilea, la noi. Să ştie şi ăştia ai noştri, neamurile, vecinii, că te-ai măritat, să-ţi cînte lăutarii şi să te vedem mireasă... zise Pătru.

— Aaa, da' de ce, tată ? Nu ! Ştii că aci vroiau mai mulţi să mă dai după ei. Mai cu seamă ăsta, Tiberiu a lu' Vişan, da' şi Toma a lu' Puşcă, şi a lu' Vlăduţoiu... Las', mai bine să nu mă vadă ăştia mireasă !

— Cununia civilă o facem acolo, n-avem de ce s-o facem aici, că domiciliul meu e de Vîlcea, așa că... Zău, nu mai duceți grija asta ! intră iar în vorbă Chițoiu.

Pătru și Nicolița se priviră o clipă, dar nu scoaseră nici-un cuvînt. Mai tîrziu, cînd se aflară în cuhnia casei ca să pregătească cina, Pătru i se adresă femeii :

— Ce zici, Nicolițo ? Să zicem da, să zicem ba ?...

— Eu aș zice *nu*, Pătrule. Nu știu de ce, da' nu-mi place omul ăsta. Sînt pe-aici, pe la noi, destui băieți care-o vor și pe care-i știm. Alta era dacă se mărita cu vreunul din ei. Da' cu străinul ăsta ?...

Pătru tăcu mult, se vedea că frămîntă în el chestiunea pe toate fețele. Cînd vorbi, era neguros la față, dar glasul îi suna liniștit :

— De, mă femeie, știu eu ce să zic ? Dacă ea zice că ăsta-i omul care-i place, să nu-i frîngem voia. Cît să aștepte ? Tu nu vezi cît de greu îi azi să măriți o fată ? Ale lui Gheorghe din deal nu rămaseră nemăritate ?...

Trecură din nou în odaia de la drum, puseră masa și, la sfîrșit, Pătru zise încet : „da".

*

De la o vreme erau cam dese serile cînd Pătru era plecat. Avea nu știu ce vorbe cu alde Bibirică și Nicu Ciontu. Se întorcea de la acele întîlniri ațîțat, fără somn. De vorbit nu vorbea mare lucru, dar din vorbele care-i scăpau Nicolița înțelegea că se pun la cale întîmplări neobișnuite. Se auzise despre fel de fel de schimbări petrecute în satele vecine. Se mai schimbaseră cu forța unii primari, dar la ei era liniște. Pe acolo, pe la vecini, fuseseră bătăi, capete sparte, sînge, se träseseră focuri de pistol.

Cînd îl știa plecat, îl aștepta trează pe marginea patului, după ce culca copiii, sau se așeza la fereastră. De cîte ori auzea cîte o căruță, credea că e el cu Costică, dar Costică se angajase la aceeași uzină de armament de sub munte, la tîmplărie. Fu printre muncitorii care constituiră prima celulă de partid. Acolo, între lucrători, se simțea parcă mai în lumea lui. Se arătă muncitor destoinic și, după un examen, fu numit maistru.

Dar nu era nici unul. Și ea se zbuciuma, numărînd clipele care-i țineau departe.

— Nu fi prăpăstioasă, îi zicea Pătru cînd se întorcea asudat de drum, prăfuit, ud de ploaie sau de zăpadă. Ce poate să mi se-ntîmple ?

O strîngea apoi lîngă el. Se descălța, își desfăcea încet centura lui lată, cu ținte, și trecea în odaie să se schimbe.

— Să nu faci vreo prostie, Pătrule, îl ruga Nicolița cînd se întorcea.

— Nu, noi nu facem, Nicolițo, o liniștea el, mîngîind-o pe obraz ca în tinerețe.

Ea rămînea însă cu îndoiala în suflet și se ducea la copii. Ion îl privea pe taică-său mut, parcă numai cu sufletul încercînd să afle ce se întîmplă.

— ...Noi, continua Pătru, ca s-o liniștească pe Nicolița, avem treabă temeinică de făcut. Asta nu se face cu ciomăgeală. Vine primăvara și, uite, tot ca la-nceput sîntem, răbufnea el ; dracu' să mai aleagă, alții s-au dus peste pămînturi dinainte de Anul Nou, și noi stăm să ne limpezim. Vorba lui Vizitiu, că ăsta e omul dracului, iute la minte. „Noi, tovarăși, dacă așteptăm mult să ne limpezim, rămînem doar cu limpezitul. Nouă ne trebe pămînt și rînduială nouă, că asta e linia, din cîte auz. Tovarășul Modoran, prefectul cel nou, ne-a asigurat de sprijin și avem de partea noastră ce n-au alții. Așa că... ce mai stăm ?"

Bibirică, secretarul celulei, mai tînăr cu vreo douăzeci și cinci de ani decît Pătru și decît Vizitiu, îl încuviința din cap, luminat și el de aceleași simțăminte.

În odaia în care se strîngeau și vorbeau mirosea a tutun și a gaz ars. Lampa fumega, aruncînd umbre grele pe pereți.

— Ne aflăm la început, tovarășe Vizitiu, rosti o dată Dinu Bibirică. Toată suflarea așteaptă, ne așteaptă pe noi, dar fără puterea care ne trebuie nu putem trece la faptă. Alde Vreju, Zbîrnete și alții stau cu colțul în buză, de parcă vor să ne sfîșie. Sîntem săraci toți, dar nu săraci cu duhul, e bine că pricepem cum devine lumea. Și dacă schimbăm azi primarul, adăugase el, avem noi puterea să-i facem pe oameni să-nțeleagă că trebuie să schimbăm totul ?

Vizitiu vru să-l întrerupă, dar Bibirică îi făcu semn că vrea să continue.

— Știu ce vrei să spui. Să se dea pămînt, adică să trecem la împărțirea pămînturilor. Ei bine, dacă luăm pămînt, ce facem, cu ce-l lucrăm ? Hai să zicem că aducem noi de undeva un tractor, două. Da' ne-ajunge ? Nici cai nu prea

mai avem, că i-a înghiţit războiul. Da' de trebuit, trebuie să împărţim moşiile !

— Şi tu nu le ziseşi nimic ? îl ispiti Nicoliţa.

— Eu ? Nu-ţi spusei ? Am zis. Să trecem, domnule, la schimbări, aşa le-am zis, că asta e... trebe... Că dacă o cocoloşim, rămîne pămîntul nearat sau îl ară tot boierii...

— Le ziseşi tu asta, taică ? întrebă dintr-o răsuflare Ion.

Pătru privi către copil parcă fără să-l vadă. Apoi rîse şi răspunse trăgîndu-l pe Ion către el :

— Le zisei, mă, cum să nu le zic ? Cît trebuie să ne mai fie frică de-alde Vreju şi de boieroaice ?

Copilul strînse pumnii, mulţumit de răspuns, şi, întorcîndu-se, se furişă afară, în bătătura casei, la ăilalţi fraţi ai lui.

Gîndurile se învălmăşeau în mintea Nicoliţei, dar încerca şi ea, asemenea bărbatului, să priceapă cîte ceva din întîmplările care se petreceau.

— Îi drept ce ziceţi voi pe-acolo, Pătrule, dar... vorbi mai mult ca pentru sine Nicoliţa, răsturnînd mămăliga pe masă, dar, vorba lu' ăla, a lu' Vizitiu, cînd... ?

A doua zi, în zori, cîinele lătră a om străin ; era Bibirică.

„Ăştia n-au somn, îşi zise femeia, îs ca şi Pătru, parcă-i mînă cineva din spate. Dă, Doamne, să fie bine, se rugă ea, că de cînd cu adunările lor parcă stau pe jeratic. Mi-i teamă pentru el". Şi trecu în odaie să vadă dacă ăi mici mai dorm.

*

Primăvara se arătase devreme. După 23 August 1944 băteau şi în Cărbunaru, ca pretutindeni, vînturi noi, vînturi proaspete.

Oamenii, după puterile lor, ajutau acum frontul, să răzbească mai repede către victorie. „Totul pentru front, totul pentru victorie !" devenise şi în Cărbunaru o poruncă respectată cu sfinţenie. Acum nu mai era vorba de vagoane cu grîu ori cu petrol, cu cărbune sau carne, pentru Germania, ci de susţinerea armatei române, care liberase pămîntul ţării şi acum, lîngă armatele ruseşti, se băteau ca să-i alunge pe nemţi din ţările vecine.

Între timp, Pătru şi ai lui, cu toţi tupşanii, se războiau din greu cu fel de fel de necazuri.

Se pornise atunci, în primăvara lui '45, dezgheţul, poate mai devreme ca niciodată. De pe streşini se desprindeau ţur-

țuri de gheață, ascuțiți ca niște săbii de argint, căzînd cu zgomot pe pietrele așezate jos, lîngă zidurile caselor. Ceață subțire, străvezie se ridica din lunca Gilortului, iar sus înspre păduri, aproape că nu se mai vedea. Un zid de ceață alb-albăstrui, cu creștetul bătut parcă în peceți de aur de razele soarelui ce abia răzbăteau prin pîlcuri de nori, străjuia dealul. Pătru și Ion ieșiră din curte lipăind pe pămîntul dezghețat. Deschiseră ușile de la coșere, unde se aflau calul și caprele. Apoi, cu mișcări iuți, Bibel și Ion se urcară pe talpa pătulului, să ia fiarele de plug. Și le dădură din mînă în mînă și trecură iar la grajd, unde Pătru începuse să țesale calul.

— Taică, le luarăm, rosti Bibel, aruncîndu-le lîngă ușă. Fiarele păcăniră greu, izbindu-se între ele.

— Bine, zise omul, continuîndu-și cu răbdare treaba începută.

Cu stînga apucase mîngîietor gîtul calului, care întorsese ochii mari, blînzi către copil, iar cu dreapta, numai atingînd trupul animalului, mînuia țesala cu dinți mici. O făcea lin, cu atenție, să nu sperie animalul. Calul îl cumpărase de curînd și încă se mai speria din te miri ce.

— Noi ne ducem înainte, taică, zise nerăbdător Bibel, luînd din nou în brațe fierul. O parte o luă el, o parte Ion. Le ducem noi așa cum om putea pînă la neica Oblete, că nu-i prea departe.

— Duceți-vă, că viu și eu, dar puneți-le într-o traistă — îi învăță Pătru, apoi rămase cu țesala în mînă, privind în urma copiilor care se chinuiau cu traista grea, ținînd unul de o toartă și altul de cealaltă. Mă, îi strigă el, vă deșală, mă, stați că merg și eu, că acu' termin.

Copiii se opriră, dar nu lăsară traista jos.

— Crescurăm și noi, taică, rîse Ion, și să știi că traista asta nici nu-i grea. Sînt băierele prea lungi și ne lovesc fiarele, încolo le ducem noi bine.

Și ieșiră pe poartă, țanțoși, că sînt în stare să facă și ei un asemenea lucru.

În uliță, Pătru îi ajunse și le luă traista.

— Le duc eu, zise el, voi o să aveți timp destul să le duceți... Tu du-te acasă, Bibele, s-o ajuți pe mumă-ta. Mă duc eu cu Ion.

Fără să-și dea seama, la Ion ținea mai mult ca la toți. Era mai săritor, mai iscoditor în toate cele, îi plăcea să asculte și să dibuie cu mintea și cu sufletul tainele lucru-

rilor. Îi semăna, dar parcă era și așa, nu știu cum, cam cu gîndurile aiurea. „Lasă-l, mă, copilul e copil, are și el ale lui ; ce, n-are omul voie să viseze ?“ îl apostrofase Șerban a lu' Cofetaru cînd Pătru îl certase pe Ion pentru că „doarme cu ochii deschiși“.

— Ce, mă, nepoate, se întorsese atunci Pătru, vrei să crească așa, ca neoamenii ? Eu nu vreau să fie bleg. N-ai văzut că unii merg ca adormiții ? Eu asta vreau, să fie cu picioarele pe pămînt. Că altfel îl tupșesc !

Se opriră în fața fierăriei. La ceasul acela Oblete nu prea avea mușterii. Dar de lucru, avea destul.

— Să trăiești, Oblete ! strigă Pătru, apropiindu-se de fierar. Să trăiești ! — repetă el cu voce tare, că fierarul era cam surd, ca toți fierarii asurziți de zgomotul fierăriilor.

Omul continuă să bată cu ciocanul într-o osie de car. Nu-l auzise.

— Noroc, Oblete ! strigă el încă o dată, din răsputeri. Oblete rămase cu ciocanul în aer, privindu-l parcă uimit pe omul din fața lui. Era plin de sudoare și de funingine. Un zîmbet larg îi înflori pe față, descoperindu-i dinții albi.

— Să trăiești, taică ! Apoi, văzîndu-l pe Ion, care-l urmărea atent pe băiatul ce îngrijea de foale, îl întrebă dacă-i place.

— Îi place ! răspunse Pătru în locul băiatului. Era sigur că Ion nu auzise ce-l întrebase Oblete, că era numai ochi la foc și la foale. Pătru lăsă traista jos.

— Venii, Oblete, cu niște fiare, să mi le ascuți. O să te rog să mi le faci într-o zi, două, că nu se știe cînd începem...

Fierarul își șterse fața cu o bucată de pînză, care-l murdări și mai rău de funingine, și zîmbi iarăși. Dar nu răspunse. Își trase o țigară din buzunarul slinos și o aprinse. O tuse seacă îl obligă să se îndoaie. Ochii i se holbară în orbite.

— Lasă-l dracului de tutun, că te mănîncă ! îi strigă Pătru. Nu vezi că te omoară ?

Oblete fusese ucenic în București, la Malaxa, apoi lucrător tot acolo. Se întorsese în sat, prin '33, bolnav. Îi plăcea să vorbească despre anii tinereții, despre cum îl prinseseră grevele de la Malaxa, despre cum fusese bătut și închis fiindcă se dăduse de partea greviștilor. Știa că e bolnav și că n-o s-o mai ducă mult. Poate că de-aia și începuse să bea și să fumeze ca un apucat. Încercase și

Pătru, și Bibirică, și alții să-l vindece de nărav, dar degeaba, nu-i asculta.

— Cum dracului, mă, oi putea să ridici barosul ? îl întrebă Pătru. Altul, în locul tău, de mult crăpa de-atîta tutun.

— Oho, răspunse Oblete, ai mai văzut drac mort ? Știi tu, mă, Pătrule, de ce-s eu atît de tare ? De la bătaia aia din '33, mă ! Că bătaia mea n-a mîncat-o tot neamul meu. De-acolo vine puterea mea. Numai fibră am rămas, mai zise el, și-și arătă mușchii.

„Fibră pe dracu', gîndi Pătru. Nu vezi că ești numai os ?" Apoi, cu voce tare, dar cu blîndețe :

— Mă, Oblete, mai îngrijește-te și tu, ce dracului, că avem treabă de făcut ! Parcă ți-o faci cu mîna ta ! Iar pe noi, pe ăștilalți, ne uitași, nici pe la ședințe nu mai vii ! Stai aci ca huhurezul !

— Eh, oftă omul, deodată înlăcrimat. Cîte n-am vrut și eu ? ! Acu' trag așa, ca boul în jug, să-i rămîie și ăsteia ceva după urma mea. Cînd isprăvesc ce am de isprăvit acilea, abia de-mi mai trag sufletul, nu mai am putere să vin pe la alde Bibirică. Da' dacă vreți să mă aveți lîngă voi, să mă treceți prezent. Am luptat și eu cît am putut... Acu' e rîndul vost'.

Obosise. Îi sticleau ochii în cap de parcă îl apucaseră frigurile.

Ion, între timp, se apropiase de foale și sporovăia cu ucenicul lui Oblete.

„Viață cîinoasă, își zise Pătru, privindu-l lung pe fierar. L-au mîncat fript..."

— Eu n-am avut timp să mă gîndesc și la mine, urmă Oblete. Am trăit, mă Pătrule, să știi, cu tot sufletul pentru oameni. Pentru toți. Al mai rău mi-a părut că n-am avut copii. Cînd făcui rost de unul, pieri și ăsta, săracu' ! — și fața fierarului se schimonosi dintr-o dată. Un alt val de tuse îl făcu să se chircească. Pătru se repezi să-l sprijine.

— Te duc în casă, hai ! porunci Pătru. Hai să te-ntinzi o țîră !

Copiii încetară să mai mînuie foalele. Rămăseseră înmărmuriți. Pătru îl luă pe fierar mai mult pe sus, împingîndu-l spre casă.

— Moare ? se întoarse Ion către ucenic. Săracu' de el, da' nici de noi nu e bine, că nici fiarele nu le ascuțirăm !

— Le ascuţ eu, se repezi ucenicul. Ce, numai acu' ascuţ eu ? Hai să vezi !

În casă, Pătru îl întinse pe fierar în pat. Muierea lipsea. Pătru nu plecă pînă cînd Oblete nu-şi veni în fire.

— Nu mor acu', Pătrule — încercă să rîdă fierarul. Noi ăştia, bolnavii de plămîni, murim primăvara. Dacă scăpăm primăvara, murim toamna... De ce-o fi aşa ? Că primăvara toate învie, iar toamna e plină şi ea de toate.

Pătru nu-i răspunse. N-avea nici un răspuns la îndemînă.

— Atunci, în '33, eu n-am priceput tocma' bine ce se petrecea, vorbi Oblete, cu ochii în tavan. Ne-au bătut, pe urmă au aruncat apă pe noi şi ne-au lăsat uzi pe podele. Îngheţaseră hainele pe noi. Eram vreo 30 într-o cămăruţă ca asta, ba chiar mai mică. Uzi, că ţi-am zis, turnaseră apă pe noi cu furtunele. Asta voiau să scoată, roşul din noi. Poate sufletul, dar nu şi ce-aveam noi în cap ! Aşa că voi, mă, să mă iertaţi că nu mai pot veni la celulă. Da' zău că nu mai pot ! încheie Oblete şi căzu, cu capul pe pernă.

— Lasă, Oblete, nu te mai gîndi la asta ! — îl mîngîie Pătru. Ştiu, ştim cu toţi că eşti bolnav, da' las', te faci bine ! Noi ştim că eşti alături de noi. N-am auzit pe careva să zică ceva urît de tine.

Oblete îl privi cu ochii arzînd. Îi ardeau ochii în cap. Nevastă-sa, strecurîndu-se cu paşi de pisică, negricioasă şi ciupită de vărsat, îmbrăcată într-o rochie neagră, veche, se apropie de pat. De unde răsărise ?

— Nu mi-ai spus tu că nu mai munceşti, mă Oblete ? îl dojeni ea cu o voce care parcă venea din altă lume. Ce căutaşi, mă Oblete, în fierărie, de ce nu-l lăsaşi pe băiatul ăla să facă el treaba ? Şi-acu ce să-ţi fac eu ? Ce te doare ?

Oblete apucă mîna femeii şi o strînse cu putere.

— N-am spus că n-am stare, Georgeto ? N-am stare, mă chinuie...

Pătru se ridică, ură sănătate şi ieşi.

— Hai, Ioane, îi zise el copilului, venim altădată.

— Păi de venit, dacă vrei — rîse Ion — om veni, da' să ştii că fiarele le ascuţirăm. Stai o ţîră, să se răcească.

În vocea lui Ion se simţea o bucurie şi o mîndrie abia stăpînită. Pătru se uită mirat la copil, de parcă atunci îl vedea prima oară. Şi pricepu dintr-o dată că lumea e alta, mai înaltă decît nimicurile de care se agaţă unii.

*

Se culcase tîrziu, frămîntat de gîndurile care-l bîntuiau după moartea lui Oblete. Parcă se rostogolea într-o rîpă din care nu mai putea ieşi. Aşa simţea cînd încerca să aţipească, dar nu aţipea decît o clipă.

„Nu vrea nicicum să vină somnul ăsta ! — se îndîrji Pătru, ca asupra unui vrăjmaş. Nu vine, da' cum dracu' să vie, că mereu dă peste mine cîte ceva şi nu mă lasă să dorm. Că de-ar fi după mine, aş lua tăvălugul şi aş face totul neted, fără bolovani şi fără gropi... Şi Floacă ăsta, numai de-al dracului nu se bagă unde trebe să se bage ! Ce crede el, că o să fie şef de jandarmi cît o fi lumea ? Auzi, nu mă bag, am ordin, domnule, nu mă bag. Păi fi-ţi-ar ficaţii ai dracului, bagă-te, mă, că ăştia se apucară de drăcii, nu mai merge cu binişorul ! Pe mine nu mă luaşi cu binişorul şi p'ormă îmi luaşi cîrlanul şi îmi bătuşi copilul ?"

Se ridică în capul oaselor şi, pe întuneric, se îmbrăcă. Nicoliţa îl simţi :

— Iar pleci ? Ce-ai, Pătrule ?

Bărbatul nu răspunse. Ieşi în tindă, dar se pomeni cu femeia lîngă el.

— Pătrule, eşti bolnav ? Ce ai ? Nu mai ai somn ? Umbli aşa, parcă într-o parte, ce faci ? întrebă ea neputincioasă.

— N-am nimic, fă, răspunse omul, orbecăind după bocanci. Mă rostogolesc, asta e ! Acu' te dumirişi ?

Ieşi în prispă şi privi cerul. Femeia nu-l mai urmă, se întoarse lîngă copii. „Parcă ar fi mai tînăr, gîndi ea, n-are somn nici în gînd..."

Pătru rămase pironit pe prispă, privind peste Valea Tupşei, pînă dincolo, către dealul mare. Era lună plină. Un senin pe care nu-l mai văzuse de mult. „E timpul să schimbăm primarul şi să intrăm în pămînturi", îi sunară în urechi vorbele lui Vizitiu, spuse la şedinţa din seara asta. Vizitiu vorbea repede, repede, parcă ar fi vrut să înghită cuvintele. „Asta e, tovarăşi, încheiase el, doctorul Groza ne dă pămînt, partidul ne dă, asta e. Şi să acţionăm „în consecinţă", aşa ne-a zis tovarăşu' Modoran".

Pe Pătru îl luă frigul. Sta pe prispă şi privea stelele, nădăjduind că somnul cel leneş o să-i caute pînă la urmă pleoapele.

Şedinţa fusese scurtă şi însufleţită. O mai însufleţise şi Pribeagu, care adusese cu el o damigeană cu vin.

— Asta-i pentru succes, tovarăşi ! Să ciocnim pentru succes ! — zisese el, cu un glas vinovat, spăsit. Fusese criticat că uitase să mai treacă pe la şedinţe şi acum, cu damigeana, încerca să-i îmbuneze pe ceilalţi.

Văzîndu-l pe Pribeagu, cum se gudura să fie iertat, Pătru simţi, în prima clipă, nevoia să-i zică ceva de la obraz. Dar în clipa următoare îl iertă. Păi, gîndi el, apele încă nu s-au ales, încă mai îs mîluri tulburi, şi Pribeagu, ca şi alţii, îs cînd cu „cea", cînd cu „hăis" c-aşa-i ţăranul nost' nu prea e deprins să creadă-n bine, încă i-e frică să nu biruie cumva răul. De fapt, şi el, Pătru, intrase în partidul comuniştilor nu chiar cu inima întreagă, mai lăsase o ţîră din ea şi pe din afară. Cînd Bibirică îl căutase şi-i zisese : „Mă neică Pătrule, vino, mă, la noi, la comunişti, că de-alde tine avem nevoie să dăm de pămînt cu boierii şi cu Vreju". Pătru îi răspunsese că da, de venit o să vină, da' să-l mai lase o ţîră, că mai are nişte treburi ale lui, care n-au de-a face cu comuniştii. Bibirică îl privise lung şi rîsese : „N-ai, mă, nici o treabă, ce drac de treabă să ai ? Să-ţi pui aţe noi la izmene ? Mă, neică Pătrule, eu te pricep, vrei să te mai gîndeşti, bine, mă, gîndeşte-te, noi te aşteptăm !" Lui Pătru, atunci, îi fusese ruşine, drept care se răstise la Bibirică : „Ce gîndit, mă, ce gîndit ?", dar ştia că celălalt îl ghicise. Da, trebuia să mai chibzuiască. Nu făcuse politică niciodată, întorsese dosul şi la liberali, şi la ţărănişti, deşi îl voiseră şi unii, şi alţii, ca să le ţie hîrtiile primăriei în ordine. Iar acu' să se bage în politică ? Mult însă nu se gîndi. Tot ce trăise şi tot ce-auzise la viaţa lui îl îndemnau să intre. Costică, fiu-său, intrase şi el. Amintiri de demult, trăite sau auzite de la bătrîn, în care răsăreau încă neumbrite chipul domnului C. Mille şi chipurile altor luptători pentru dreptatea „tălpii ţării", se împleteau cu propria lui „colţoşenie" împotriva avuţilor şi jefuitorilor şi cu nădejdea, hrănită de întîmplări mai noi, că omul necăjit şi trudit poate răzbate la o lumină. „Bine, mă, ăsta, a lu' Bibirică, îi zise el a doua zi secretarului celulei, dacă mă primiţi, îs al vost'". „Bine faci ! se bucurase Bibirică, o să vezi că o să răzbim ! Numa' să fim uniţi !" „Şi gospodari, mă ! zisese Pătru, să chitim bine ce facem, să nu ne pripim !"

Pătru, în ciuda frigului care-i intrase în oase, încă mai stătea pe prispă. Respira cu nesaţ aerul tare al nopţii de început de martie şi parcă auzea în aer bătăile de aripi ale păsărilor călătoare. Se vestea timp frumos, timp bogat.

„Iote, mă, cum mă gîdilă în nări mirosul de pămînt proaspăt, de brazdă nouă ! se minună, bucuros, Pătru. O să fie o primăvară peste închipuire, mai gîndi el, privind spre întinderile ce hotărniceau satul. O să se facă și dreptatea noastră, a adevărată, că dreptăți strîmbe avurăm destule..."

Noaptea se răsucea în inele scînteietoare, cotropită de stele.

*

Pătru plecase cu sania la frate-său Ion „să se sfătuiască cu el într-o treabă care nu suferea amînare". Voia să-l întrebe ce să facă cu copiii care-i mai rămăseseră pe lîngă casă, să-i țină aci ori să-i trimită la meserie ? Costică țintise de mult la asta. Țintea și Ion, îl văzuse cînd fusese cu el în fierăria lui Oblete. Așadar, să-i mîie la meserie ? „...Că pămînt, își zicea el, nu am cine știe ce. Așa că fiecare ar trebui să-și aleagă poteca lui..." Însă tot el se răsucea și se întreba : „Bine, dar cu mine și cu Nicolița cum rămîne ? Noi doi ce-o să facem, dacă toți se răspîndesc în lume ca potîrnichile ?" Se împotrivea ceva în el, adică o parte din el i-ar fi ținut pe copii sub aripă iar alta i-ar fi lăsat să se arîncască fiecare cum o putea și pe unde-o putea. Era sigur că n-o să-l lase ei singur, „da' de asta îs sigur ; da' dacă făcurăm atîția, toți trebuie să plece ?..." Cu Nicolița nu se putea sfătui în treaba asta. Femeia, ca femeia, i-ar fi vrut pe toți acasă, sau pe cît mai mulți, să se bucure de ei. De-aia se gîndise Pătru să dea o fugă la frate-său. Oricum, între bărbați, între frați, e una, te lămurești mai bine.

— Vremurile sînt încă grele — îi zise Ion, înotăm în ele și nu știm încă unde-i limanul. Eu te-aș sfătui să dai copiii la școli, pe fiecare după cum îl duce mintea : la meserii mai cu seamă, că popă știu că n-o să faci pe nici unul din ei.

Pătru se uită pe sub sprîncene la frate-său. Îi veni să rîdă, știa ce crede Ion despre popi și popie.

— Așa zic și eu, neică, răspunse Pătru. Mai bine îi leg de jug în locul boilor decît să-l fac pe vreunul popă ori cîntăreț. E meserie ușoară și bănoasă, da' nu-i de noi. Cum să umble copilul meu din poartă-n poartă cu cădelnița și căldărușa, lătrat de toți cîinii, ca să-și așeze traiul mai bine ca alții !...

Se gîndi la popa Goran cu care avusese o ceartă amarnică şi care „îl citase" în biserică, în faţa enoriaşilor, pe el, pe Pătru, ca pe un „anticrist", ca pe un păgîn, că nu-şi trimitea copiii la slujba domnului... Trecuseră anii dar povestea aia n-o uitase.

— Păi, mă Pătrule, continuă Ion, n-are rost să te mai ciondăneşti cu Nicoliţa pentru treaba asta. Meseria e brăţară de aur şi nu ţi-o ia nimeni din mînă. Dă-i pe toţi la meserie, că le faci un bine. N-o să le pară rău nici lor şi nici ţie, crede-mă !

— Chiar aşa ! făcu Pătru, hotărît, dînd să se ridice să plece.

— Stai, mă, unde pleci aşa ? îl opri Ion. Ce-ţi veni ? Venişi la mine doar aşa, cum te duci la un avocat, să-ţi dea sfat ? Uite, eu ţi-l dădui gratuit ! — şi începu să rîdă.

— Nu gratuit, mă frati-meu, ci pe ţuica asta — rîse şi Pătru, scoţînd din traista pe care o ţinea la picioare cîteva sticle cu ţuică. Ai şi o damigeană de vin, e în sanie, să aveţi de sărbători.

Ion îi mulţumi şi scoase dintr-un dulap două pahare.

— Hai, frati-meu, să gustăm. Adică să gust mai mult eu, să văz ce pustiu de ţuică făcuşi.

Pătru luă sticla şi umplu paharele. Era bine, cald, în odaia în care stăteau.

— Noroc şi toate cele bune ! închină Ion şi sorbi din ţuică. Oho, zise el, e bună, e bună, măi Pătrule, e foc, nu alta !

— Păi dacă-i aşa, se bucură Pătru, s-o bei sănătos. Tu şi cu lelea Tinca. Te împaci bine cu ea ? Sau... ?

— Hm... O să beau numai eu, că a păcatelor de muiere plecă iar la Bobu, la fie-sa aia, a mică, Nonica, care o dădurăm după alde Negrescu, poate-l ştii, om cu stare. Stă mai mult pe-acolo, aici parcă i-ar mirosi a pişat de şobolan...

Se înnegură puţin, dar ţuica îl înveseli iarăşi.

— Viaţa e una, mă, frati-meu, şi s-o luăm aşa cum e, filozofă el. Eu zic, după cîte simţ eu, că lucrurile se mişcă în bine.

— Altfel cum să se mişte, neică ? Că noi toţi sîntem acu' una, ne deşteptarăm şi noi. Dacă se luă prefectura din tîrg, ne deşteptarăm, neică. Se luă. Văzuşi şi tu, neică, că doar fuseşi acolo, că se luă, aşa, fără tămbălău. Pe la alţii zică fu cu tămbălău. Înţelese şi prefectul, ăsta, burghez, că nu te poţi pune cu lumea. Cînd văzu atîta puhoi de oameni

în fața prefecturii, nu se mai puse contra. Ce, nu putea să facă pe nebunul ? Putea. Dar ce și-o fi zis ? Dacă e treaba pecetluită, degeaba mă dau eu cu c... de pămînt, că lucrurile se așază cum au fost ele pecetluite. Deștept prefectu' ăsta, nu ? Da' și-a trăit traiul lui...

— Era om cu carte, mă, Pătrule.

— Păi dacă a fost locotenent colonel ? N-a văzut el, ofițer superior, cum stă treaba ? Că dacă fu doborît generalul Antonescu, acu', la 23 August, ei, prefecții militari, ce dracu' să mai caute ! Locul lor e acu' pe frontul de vest...

— Rînduiala, dacă vrei să-ți spui, vine din noi toți, Pătrule ! Nu-i nevoie de colonei, mă, ca să biruim. Nici de căpitani sau adjutanți...

Pătru îl privi pe frate-său cu oarecare mirare. Nu se aștepta la asemenea vorbe. Discutaseră ei multe, dar niciodată Ion, frate-său, nu adusese vorba de astfel de lucruri, oarecum politicești. Pătru era știut un ins „colțos", el le zicea de-a dreptul, n-avusese ce pierde, nu-l legase de mîini și de picioare nici o slujbă, el trăise tot ce se petrecuse în sat și ținea pe față cu satul și oamenii lui. Pentru felul lui deschis, îl mustrase cîndva Pribeagu. Acum Pătru avea curaj mai mare. Văzuse cum mersese frontul, văzuse și atitudinea lui Ion, frati-său, și a altora...

— Mie mi-a cam scăpat, frate-miu — îi zise Ion de parcă-i ghicise gîndul — ceea ce tu ai înțeles mai de mult. Nu pentru că m-am rupt de sat, nu, asta nu. Da' am văzut prea multe „cauze", „spețe", cum se numesc ele juridicește, în care au fost cuprinși țărani și în care ei, țăranii, au pierdut. Aveau dreptate oamenii, o vedeam și eu, da' dreptatea nu li se dădea.

Ion tăcu. Își privi fratele, apoi urmă :

— Poate că n-o să mai fie de-aci încolo asemenea nelegiuiri.

Pătru privi prin ferestrele odăii.

— Dă-ți copiii la școală — încheie Ion, să învețe o meserie. Asta-i sfatul meu. Și eu zic c-o să fie bine.

*

„E sigur, sigur ce zic, îl văzui eu, dom'le", îi spuse Istășescu, abia întors de pe front. Venise din Licuriciu să anunțe moartea bărbatului Lenuței, nepoată-sa. „M-am gîndit eu că s-ar putea ca voi să nu știți. L-a împușcat neamțul, dom'le, pe la spate, că ai noștri nu prea mai voiau să lupte..."

Pătru îi zise Nicoliţei, care plîngea şi se zbuciuma de cînd auzise vestea, să nu-l aştepte. Înhămă caii şi dădu fuga la frate-său. Ştia că la ceasul acela trebuie să fie la tribunal, şi chiar acolo era. Dar era ocupat, era într-un proces. Pătru intră în sală. Ion îl văzu şi-i făcu semn : „Stai, că termin îndată..."

Procesul parcă nu se mai termina. Pătru stătea ca pe ghimpi, frămîntîndu-se : cum să-i spună lui Ion vestea că gineri-său s-a prăpădit ? Jalea din sufletul lui şi hazul din sala de judecată se băteau cap în cap.

După ce judecătorul pronunţă sentinţa, Pătru răzbi, prin mulţime, spre Ion. Acesta venea şi el, de la măsuţa lui de grefier, să-l întîmpine.

— Ce-i, Pătrule ? întrebă el.

— Ce să fie, hai să ieşim de-aci, că aci parcă-i balamuc.

Ieşiră în grădina din faţa judecătoriei.

— Dacă veniși tu după mine şi mă aşteptaşi atîta, spuse îngrijorat Ion, încercînd să-l privească în ochi, dar încercînd degeaba, că ochii lui Pătru se fereau, înseamnă că ai ceva pe suflet. Ce-i, Pătrule ? Ce se-ntîmplă, mă ?

— Se-ntîmplă, neică Ioane, se-ntîmplă, zise Pătru oftînd. Ţine-te tare la ce o să-ţi zic. Că primul în suferinţă eşti tu.

— Ce-i mă, zi, odată ! Ce-i ?

— Muri Ion al Ficăi, gineri-tău, rosti încet Pătru.

Ion se clătină o clipă, ca şi cum l-ar fi lovit cineva drept în creştet. Apoi încremeni, cu ochi albi, care priveau peste Pătru.

— Trebuia să mă aştept, vorbi Ion într-un tîrziu, cu cuvinte abia auzite. După Aurică, veni şi el la rînd. Îi dădură lacrimile. Îi trase o înjurătură de dumnezei lui Antonescu: N-am noroc, Pătrule, n-am şi pace ! Fugi din casa mea norocul de atunci, după ce-mi muri muierea.

— Neică Ioane, îl luă pe după umeri Pătru, hai să stăm undeva jos, uite colo, pe pietroiul ăla ! — şi o luară către o clădire răsărită, cu uşi la stradă, sub al cărei acoperiş, pe zidul alb, se putea citi : „Bădan şi fiul, angrosişti". Ăştia, arată Pătru cu mîna spre firmă — n-au nici un necaz. Şed acilea şi se îmbogăţesc. Ai noştri mor pe front. Că dacă Bădanii avură parale, scăpară ! Noi ce dracu' să fi avut ?

Se aşezară. Ion îşi îngropă capul în palme. Pătru îl privi. Ar fi vrut să-i zică ceva, să-l aline, dar nu-şi găsea vorbele.

Tot Ion vorbi, dezvelindu-şi din palme obrazul deodată îmbătrînit :

— Cine-ţi spuse ?

— Istăşescu, ăla din Licurici, cred că-l ştii dacă-l vezi. Venea pe la noi pe la hore. Era prieten şi cu gineri-tău, şi cu Aurică.

Şi Pătru îi povesti tot ce aflase.

— O soartă mai a dracu' ca asta nici că se putea ! hotărî Ion, privind cu ochi pierduţi peste casa Bădanilor, mare negustor de lemnărie. Rămase şi amărîta asta de fie-mea cu un copil orfan... Ce-o să mă fac cu ea ?

Îşi şterse lacrimile şi se întoarse către Pătru :

— O avea şi fata aia nevoie de ceva, rosti Ion, parcă limpezit deodată. Pătrule, văz că eşti cu căruţa, hai să luăm cîte ceva. I-om face şi lu' gineri-meu o pomană, acolo, să nu se spună c-a murit ca un cîine.

O luară către toloaca unde îşi trăgeau oamenii căruţele. Pătru înhămă calul şi porniră către casa lui Ion. Soarele se răsucea către chindie. Deasupra, în văzduhul parcă încremenit, săgetau cîteva avioane.

*

Zvonurile care bîntuiau încă din toamnă se adeveriră mai repede decît bănuiseră oamenii. „Dacă o fi pe-a noastră — se bucură Pătru — înseamnă că se duc dracului toţi păduchii ăştia !“ Vorbele astea i le zisese Pribeagu într-o zi de duminică, în care veteranii lui '16 şi alţii, mai bătrîni chiar, se adunaseră în faţa primăriei, să vadă ce şi cum se vor limpezi apele cu reforma agrară. Se adunau aşa în fiecare duminică, să vadă dacă nu cumva venise la primărie vreun „înscris“, ori vreun „ordin“, care să-i slobozească spre pămînturile boierilor. Unii îl îmboldeau la vorbă pe primar, pe Vreju, care se făcuse de la un timp mai blînd, mai atent cu oamenii, mai temător de ei. Vreju, cu un aer tainic, le zicea că o să le spună el ce şi cum „cînd o fi sorocul“. Alţii, tot mai mulţi, pricepînd că primarul rămăsese în afara vremurilor, se dădeau mai aproape de Bibirică şi de „ăia de la celulă“.

În faţa primăriei, oamenii se adunaseră şi discutau cu aprindere. Se împărţiseră în grupuri, după prietenii, vecinătăţi ori rudenii, dar şi după partidele în care se aflau. Liberalii stăteau într-o parte, ţărăniştii într-alta, iar ceilalţi,

cei mai mulți, înscriși în Frontul plugarilor, alcătuiau o altă tabără. Aștia ultimii veniseră, unii, cu muierile, cu bătrînii și chiar cu copiii. Erau cei mai mulți, dar și cei mai săraci.

În ceata lui Vreju se aflau vechii liberali, țărăniștii și alții care, după cele întîmplate la rebeliune, își pitiseră cămășile și diagonalele. Nu le aruncaseră, doar le pitiseră.

Pătru fu întîmpinat de Pribeagu, de Bibirică, de Nicu Ciontu, de Gheorghe Popescu și de alții. Le dădu bineţe, apoi ridică ușor din sprîncene, semn că puteau să vorbească mai departe, că o să prindă el din urmă firul discuției.

Dumitru Pacoste, delegatul de la Plasă, sosise de cu seară. Nu trăsese nici la primarul care trebuia schimbat, nici la vreun fruntaș politic. Trăsese la Gheorghe Vizitiu, pe care-l cunoscuse în Tatra. Oamenii fumau cu sete, din țigări trase din foi de ziar, cu tutun prost, care îmbîcsea aerul dimineții. Și Pătru, și Pribeagu, dar mai cu seamă Bibirică, știau că fostul primar și ai lui n-o să se dea bătuți cu una cu două, lăsînd frîiele comunei pe seama „golanilor". Prea se-nvățaseră cu binele, de ce-ar fi dat din mînă bucata care, așa cum era ea, nu foarte mare, dar nici de lepădat, le bucurase rînza de multă vreme !

— Vor să pună mîna tot ei pe putere, să învîrtească tot cum vor ei treburile satului, vorbea Bibirică. Rostea vorbele încet, dar ochii îi sclipeau. Da' iote că n-o să mai fie pe placul dumnealor. S-a terminat ! Domnu' prim-ministru Groza are alte gînduri cu țara asta și cu noi ăștia din Cărbunaru. Trebuie să fim și noi gînd în gînd cu dumnealui, chiar dacă ăștia ai lu' Vreju o să se dea la noi, ca să ne vîre frica-n oase !

— Cum o ieși ! îl întrerupse Pătru. Acu', dacă o începurăm, o s-o ducem la cap. Că doar n-o fi dracu' atît de negru, și cu stea în frunte ! Este ?

Nimeni nu rîse.

— Guvernul îi de-al nost', urmă Pătru, n-avem a ne teme. Și jandarmul ăsta, Floacă, cît îi el de-al dracu' parcă se mai schimbă de la o vreme. Parcă-i mai omenos. Simte și el ceva...

— O fi ! zise încet, pe gînduri, Bibirică. Da' cum să vă zic eu ? Prea văzui la viața mea destule necazuri cu bătăi și cu bătăuși, ca să cred că unii din ăștia, din bătăușii ăștia, se fac miei peste noapte. Asta-i una la mînă. A doua, care-i a mai de preț, e că de-acu trebuie să-l învățăm pe tot omul

că primăria poate fi altceva decît știa el. Asta îmi aduce aminte de vremea cînd eram la mină. Ne trimiseseră la o secție de votare, să facem ordine, că se auzea că pe-acolo s-ar fi pripășit niște bătăuși. Mi-a fost dat să văd ce mulți dintre voi n-ați văzut...

Ceilalți deveniră mai atenți. Se apropiară de Bibirică, numai urechi.

— A intrat atunci în primărie, continuă Bibirică, un moş. A dat bineţe, dar n-a luat nici o hîrtie, adică nici un buletin de vot de pe masă. S-a dus la un perete și a pus gura pe el. Parcă-l lingea. A strîmbat din nas și a luat la rînd și ăilalți pereți. De fiecare dată strîmba din nas. Toți ne uitam la el cu ochii căscați. Nu pricepeam ce vrea cu pereții ăia. „Ce faci, moșule ?" l-a întrebat unul din comisie. Moșul n-a răspuns, ci a luat-o spre ușă. În prag s-a întors și a dat din cap către noi, cu dojană : „Nu-i nici-o brînză. Credeam că au miere pe ei pereţii ăştia, că prea mulți se îndeasă să ajungă aci, la primărie !..."

Rîseră cu toţii. Bibirică rîse și el, dar mai încet. Era tot pe gînduri :

— Acum n-o să mai fie, nu mai trebuia să fie așa ! Ori pui un om gospodar și care ține cu obștea, ori lași primăria de izbeliște. Veniră vremuri noi și mari. Noi trebuie să le urmăm calea.

— Vine delegatul cu nea Vizitiu ! se auzi un glas de copil.

Toate se știau, în sat toate se aflau cu iuțeala fulgerului. Mai cu seamă copiii, dracii de copii, descopereau ca nimeni alţii cine intră şi cine iese din sat, de cu zori și pînă începea să se înnopteze. Din orice parte ai fi intrat ori ai fi ieşit în Cărbunaru, copiilor nu le scăpa. Şi ştirea se purta din gură în gură, fie că era cu rost, fie că era fără rost.

Urmat de Vizitiu, care încerca să-şi ascundă lipsa braţului stîng, braţ smuls chiar din umăr de un obuz, Dumitru Pacoste, delegatul Plășii, înainta încet către oameni. Era un ins bine făcut, înalt și zvelt. Își ținea șapca lăsată pe ceafă, atît cît să i se vadă fruntea brăzdată de cute adînci. Privea drept înainte.

— Bună ziua la toată lumea ! strigă el. Oamenii răspunseră fiecare în felul lui : „bună, domnule, bună, tovarășe..." Delegatul avea ceva care stîrnea respect. Chiar aceia care avuseseră de gînd să răspundă altfel își înghițiră vorbele de dinainte pregătite, întîmpinîndu-l cu un salut cuviincios.

— Vă gîndirăţi, oameni buni, să luaţi o hotărîre, după cîte ştiu, vorbi rar Pacoste, în liniştea mare care se aşternuse deodată. Ei bine, mai întîi, dacă-mi daţi voie, aş vrea să stau de vorbă cu domnul primar Vreju.

Acesta şi ieşise, ţanţoş, în faţă.

— Eu sînt, dom'le, primarul. Poftiţi în primărie, acolo putem sta de vorbă.

Un freamăt trecu prin cei adunaţi, un freamăt care nu-i scăpă lui Dumitru Pacoste. Poate că de aceea se întoarse iarăşi spre oameni.

— Nu întîrziem mult, fraţilor ! Îndată ne întoarcem !

Cei doi urcară treptele primăriei şi închiseră uşa după ei.

Freamătul se înteţi. O încordare greu de stăpînit îi cuprinse pe toţi cei de faţă.

— Îl alege iar ! se auzise vocea unuia din grupul lui Vreju. O să vedeţi voi c-o să-l aleagă !

— O să-l aleagă ! strigă în cor grupul.

— Nu vă grăbiţi, mă, oameni buni, nu vă grăbiţi ! Că n-oţi fi numai voi, om mai fi şi noi p-acilea ! se supără Bibirică.

Fierberea creştea. O aşteptare chinuitoare plutea peste capetele oamenilor.

Cei doi bărbaţi apărură, în sfîrşit, în pragul primăriei.

— Bunii mei consăteni ! începu cu glas puternic Vreju, eu îs primarul vostru şi voi de mine ascultaţi...

La auzul acestei veşti, cei din grupul lui începură să strige : „Ura !... să trăiască !... să trăiască ai noştri... Ura !..."

În curtea primăriei, freamătul atinse punctul cel mai înalt. Cei din Frontul Plugarilor îşi sumeţiră şi ei glasurile, strigîndu-şi nemulţumirea. Liberalii şi ţărăniştii se năpustiră asupră-le, gata să treacă la bătaie.

— Oameni buni ! strigă delegatul cu putere, dar degeaba, nu putea să acopere hărmălaia care se ridicase. Oameni buni, săteni, tovarăşi ! strigă iarăşi delegatul, agitînd şapca în aer. Staţi, încetaţi, nu-i aşa ! Ascultaţi-mă !

Grupul avîndu-l în frunte pe Dinu lu' Bibirică încetă să mai strige.

— Oameni buni ! vorbi, răguşit, Dumitru Pacoste, abia stăpînindu-se să nu ţipe la mulţimea agitată. Ascultaţi-mă ! Domnul Vreju a renunţat să mai fie primar, iar în locul lui...

Se porniră iarăşi ţipetele, protestele... Acum fu rîndul lui Vreju să ridice glasul.

— Bă, tăceţi, bă, că nu mai vreau !... Asta e ! Cînd m-oi răzgîndi, om vedea. Acu' eu vă cer să alegeţi pe altul !

Oamenii se uitau unii la alţii, nemaiştiind ce să creadă. Se făcu tăcere.

— Propuneţi, hai, că aveţi dreptul ăsta ! încercă Pacoste să-i scoată din impas.

— Pribeagu ! se auzi o voce.

— Costea Boroiu ! răsună vocea unuia din grupul lui Vreju.

Fostul primar zîmbi. Un zîmbet mai mult rînjet, un zîmbet rău, care-i sleia ficaţii. „Iotete cum mă uitară toţi ! îşi zise abia stăpînindu-se să nu-şi dea pe faţă furia. Unu' nu mai zice nimic de mine !" I-ar fi convenit totuşi alegerea lui Boroiu, pe care putea să-l întoarcă oricînd, cum voia el.

Se rostogoliră strigăte puternice. Oamenii nu-l voiau pe Boroiu.

Delegatul ridică iar şapca, cerînd tăcere.

— Văd că nu prea vă-nţelegeţi. Chiar dacă am lua fiecare om la rînd, tot aţi găsi ceva de zis. Eu vă rog să faceţi o propunere serioasă ! ridică el vocea. Să alegeţi primar un om gospodar şi preţuit de toţi, sau de ăi mai mulţi. Şi să ştie să scrie, să citească şi să socotească.

Pătru se foi, se lăsă cînd pe un picior, cînd pe altul, apoi se hotărî şi ieşi în faţă.

— Dumneata ? îl întrebă delegatul.

— Eu îs plugarul Pătru a lu' Din Bodunu. Am luptat în '13 şi în '16. Îs om cu copii şi cu necazuri, am trecut prin zile grele toată viaţa. Mă ştiu cei de aici. Acu' văz că vremurile se schimbă, din moment ce vrerea e să ne-alegem noi primarul, eu zic că pentru slujba asta bun ar fi un plugar de-al nost', Nicu Ciontu !

Nu se aşteptaseră prea mulţi la acea propunere. Numele rostit de Pătru îi lovi pe prietenii lui Vreju ca o măciucă în moalele capului.

— Cine-i pentru propunerea lui Pătru ? Îl vreţi pe Nicu Ciontu ? întrebă Pacoste.

— Îl vrem ! strigară mai mulţi oameni. Şi după ei se luară mai toţi : „Da, îl vrem !"

— Atunci el să vă fie primar, adică plugarul Nicu Ciontu, hotărî delegatul.

„Trăiască democraţia ! Trăiască noul primar !" începu să strige mulţimea, scoţîndu-l în faţă pe cel ales. Toţi lăutarii,

și Chirițoii, și Gugineștii și alții, veniți la primărie cu „bandele "lor, începură, după obicei, să cînte „Mulți ani trăiască !", îmbiindu-i pe cei de față la joc.

Nicu Ciontu se răsti la ei :

— Duceți-vă acasă, mă, că acu' nu-i timp de joc ! E vremea muncii, mă, nu-i nici Sfîntu Ion, nici Boboteaza, nici Sfînta Maria. Hai, acasă cu voi, om juca altădată, nu acu'... Acu'...

Țiganii, cu instrumentele la subsuori și în spinare, o luară cătrăniți pe șosea la vale. Nu se aleseseră cu nici o para, deși îl sprijiniseră și ei pe noul primar, strigînd „Îl vrem !" și „Să trăiască" !

Încă de la instalarea noului primar, Dumitru Pacoste le spusese răspicat că o să se dea pămînt săracilor, văduvelor, invalizilor, celor care au luptat pe front, celor cu mulți copii, orfanilor... După cîteva zile venise și un ordin semnat de prefect, slobozind trecerea la împroprietărire.

Nicu Ciontu îi chemase la el pe cîțiva inși pe care știa că se poate bizui și alcătuise cu ei comitetul de împroprietărire. Le mai trebuia un om care să-i fie în frunte.

— Pătrule, îi zisese el, ai trecut prin multe ; eu sînt mai tînăr, așa că o să-ți dăm răspunderea comitetului. Îi știi pe toți și te știu bine și oamenii, te respectă...

— Eu ziceam, răspunse Pătru, că tu ai face mai bine treaba asta, că de-aia ești primar. Sau Dinu a lu' Bibirică, că e secretarul celulei de partid.

— N-aș vrea să se zică mîine, poimîine, că, vezi doamne, dacă avusei cuțitu-n mînă făcui ce vrui eu. Dinu îi mai de curînd venit în sat, nu știe satul și nevoile oamenilor cum le știi tu. Așa că, Pătrule, tu ești ăl mai potrivit. Că ești acilea de cînd ai văzut lumina zilei. Ne-am înțeles, Pătrule ! continuă Ciontu. De-acu' te-așezi la masa asta și faci așa cum scrie în aste hîrtii.

Primarul se ridică, luă un teanc de hîrtii din dulap și i le puse în brațe lui Pătru.

— Mă, da' bine mă potcovirăți ! rîse Pătru, ridicîndu-se și trăgîndu-și scaunul mai aproape de masă.

— E o sarcină, neică Pătrule ! rosti Bibirică, scoțînd un plic din buzunar. E prima dumitale sarcină de membru de partid. De azi ești în comisia de împroprietărire pentru satul Cărbunaru. În plicul ăsta — și i-l întinse — îi împuternicirea dumitale ca membru al comitetului. Nădejdea mea e c-o să facem treabă bună. Ce zici ?

— O să mă faceţi duşmanul tuturor ! rîse Pătru.
Ceilalţi îl bătură pe umăr, zicîndu-i „Lasă, bă, neică, mata să fii sănătos...". Numai Zbîrnete, Păun şi Titu a lu' Popescu, aflaţi în consiliul provizoriu din partea altor partide, îşi strînseră fălcile şi se ridicară toţi trei ca la comandă. Nu-l puteau înghiţi pe Pătru, „colţosu de Pătru", care se pusese de-atîtea ori împotriva lor şi a celor ca ei.

— Vă zisei eu să plecaţi ? îi întrebă pe cei trei, abia stăpînindu-se, Ciontu. O să vă zic şi asta, da' numa' dacă o să puneţi beţe-n roate satului. Atunci o să vă dau afară din consiliu, aşa să ştiţi ! Da' pînă-atunci...

— N-ai dreptul, mă, Ciontule, răspunse, ţîfnos, Zbîrnete. N-ai dreptul să-i dai afară pe unii ca noi ! Mă mir că...

Cei trei nu mai aşteptară, ci ieşiră val-vîrtej.

— Nu trebuia, neică Nicule, îl mustră Dinu Bibirică pe Ciontu. Nu uita că ăştia mai au ceva putere.

— Lasă, că tot noi sîntem ăi mai mulţi ! se apără primarul.

— Om fi, nu zic, da'...

— Eu îs de altă părere. Eu nu cred că trebuie să le mai dăm nas ălora. Eu zic să-i dăm la o parte, şi gata ! Că dacă era Vreju în locul meu, nu mai întreba pe nimeni ce să facă şi cum să facă. Şi-ar fi luat partea lui — şi ce parte ! — şi ar fi dat la fiecare de-ai lui cîte 20 de pogoane.

— De unde să fi luat atîta ? — se miră Pătru — că n-ajung nici cîte două-trei pogoane de năpăstuit ! De unde să fi luat ? Că doar n-or fi avînd de gînd să se treacă numai pe ei !

— Lasă că o să mai vedem noi, zise Ciontu. Acu' rămîi că ai de făcut treabă, nu glumă.

— Şi cu copilul ăsta ce fac ? întrebă Pătru, arătînd spre Ion, care se lipise de el.

— Să rămînă şi el, dacă vrea ! Să vadă şi el cum se face o treabă bună, răspunse Dinu rîzînd.

Se ridicară şi plecară.

*

Sosi vremea însămînţărilor de primăvară. Soarele strălumina din plin Valea Tupşei. Roiuri de gîze şi fluturi umpleau văzduhul mirosind a iarbă şi a floare. În Cîmpul Mărinii, printre oamenii adunaţi acolo, se aflau şi Pătru, şi

copiii lui. Se afla și primarul Nicu Ciontu cu ai lui. Din piscul școlii se vedeau ca-n palmă mișcările oamenilor risipiți pe cîmp. Au tras, iată, carele și căruțele la marginea tarlalelor, în preajma izvoarelor de lîngă crîng, au dejugat și au deshămat animalele și au dat plugurile jos. Privirile oamenilor aveau o lumină de sărbătoare.

Erau acum la capătul tarlalelor. Pătru întocmise listele cu cei ce urmau să primească pămînt și-i chemase pe toți la primărie. Îi întrebase ce-au de gînd să facă cu pămîntul pe care urmau să-l primească și unde vor să-l aibă. Așa era scris, negru pe alb, în ordinul de împroprietărire : să spună omul dacă poate munci pămîntul ce i se-mparte ori dacă îl dă altcuiva în grijă. Cînd încuviințase să facă parte din comisie și cînd citise ordinul înțelesese pe deplin rostul împroprietăririi. „Adică — gîndise Pătru — tot omul trebuie să-și cîștige pîinea prin sudoarea lui, nu înhămîndu-i pe alții la trudă !"

Și iată că venise vremea să se tragă prima brazdă. Albiș Nicolae, primul pe listă, înjugase boii la plug.

— Două pogoane, Nae ! îi strigase Pătru în urechi, că Nicolae ăsta era cam surd, în război îi bubuise un obuz auzul. Nicolae îl mai întrebă o dată din ochii : „Cît ?".

„Da, da ! — se dumiri Nicolae. Mulțam, mă ! Cea, boulene, hai, flăcăii tatii !"

— Acum tu, mă, Bîrzilă ! Trei pogoane, că ai copii mai mulți ! — strigă Pătru și măsură iar. Poți să începi !

Chemaseră și un inginer hotarnic, să-i ajute la măsurat, dar acesta încă nu venise, dar avea să vină că doar era trimis de plasă.

Pe sub coasta dealului, tăind și urcînd drept către Cîmpul Mărinii, s-a ivit în goana mare o trăsură, ridicînd valuri de praf. Oamenii, cu mîna streașină la ochi, o urmăreau. O fi de la Plasă ? O mai veni cineva cu vești bune pentru ei, pentru truditorii pămîntului ?

În trăsură, însă, erau Alexandreștile, cu Măroiu care mîna caii, lăsînd în urma lor un nor de praf. Praful se împrăștie peste oameni. Unii tușiră și înjurară. Cea mai mare dintre surori coborî și se repezi spre ei.

— Banditilor ! Ce faceți aici, banditilor ? Îmi furați pămîntul ? Vă bag la pușcărie pe toți ! Mă duc la maiestatea sa regele ! Afară de pe moșia mea ! Făcuse spume la gură boieroaica. Fața i se strîmbase de mînie.

— Păi eu știam că dumneavoastră, boierii, sînteți oameni „cu maniere". Și mai cu seamă cucoanele ! Nici bună ziua nu le dați oamenilor ? Că doar sîntem destui acilea ! vorbi, stăpîn pe sine, Dinu a lu' Bibirică.

— Tu să nu vorbești, banditule ! îl repezi boieroaica. Tu ești capul răutăților, te știu eu ! și încercă să-l lovească cu umbrela pe care o tot învîrtea în mîini.

Bibirică nu se feri, dar umbrela învîrtită de mîna ce tremura de furie căzu în gol, fără să-l atingă. Oamenii se dădură mai aproape de el.

— Apăi, cucoană, dumneata nu știi că nu facem ce facem de capul nostru ? vorbi iarăși Dinu a lu' Bibirică. Guvernul Groza, adică guvernul țării, cucoană, nu altcineva, ne dete pămînt ! Că pămîntul, zice guvernul ăsta ăl nou, este al nost' — al țăranilor. S-a întîmplat numa' ca să fie trecut pe numele domniilor voastre, de-amar de ani... Dar el îi al nost', că noi l-am muncit. Și dacă vreți să vă plîngeți, duceți-vă, cucoană, la guvern, duceți-vă și la rege...

— Bolșevicilor ! țipă Alexandroaia învinețindu-se la față. Măroiule, tu de ce stai ? Ia pușca și trage, nu-i vezi ce fac ?

Dar cel strigat coborîse pe partea cealaltă a trăsurii, dînd să se ascundă printre oameni.

— Iartă-mă, cucoană ! făcu el și căzu în genunchi. Sînt mulți, n-am ce le face. Mai bine vă duceți pe la București, să vedeți pe-acolo ce puteți face !

— A, mă-nveți tu pe mine ce să fac ? și cucoana îl lovi cu umbrela în cap. Te dăduși cu ei și tu, banditule ! mai zise ea și urcă, spumegînd, în trăsură, lîngă cele două surori ale ei care nu cutezaseră să coboare.

Pe oameni îi umflă rîsul. La început rîseră mai încet, apoi din ce în ce mai tare. Trăsura pieri în zare urmărită de rîsul hohotitor al oamenilor și de strigăte : „Huideo, huideo !"

— Trageți brazda adîncă, bă, ăștia ai mei din Tupșa ! Trageți-o mai adîncă, mai adîncă ! — strigă Pătru. Pămîntul ăsta este al nost' de cînd ne știm, dar acum e cu adevărat al nost', pe numele nost' ! Nu simțiți că de cînd intrarăm cu plugurile în el miroase parcă mai frumos ?

Și începu din nou să strige nume și să măsoare loturile de cîte două și trei pogoane. Loturi mici, dar, vorba lui, „de unde să fie, fraților, mai mult ! Că n-avem, iar de mutat în altă parte nu putem. Că pămîntul ăsta e lipit de noi și nimeni nu ne poate dezlipi de el...".

*

Se trezi în cîntatul cocoşilor. Roua căzuse din belşug. Pătru ieşi în tindă desculţ, urmat de Nicoliţa. Cînd venise azi-noapte acasă nu prea avusese chef să discute cu muierea. Era prea obosit. Şi Nicoliţa, care-l aşteptase cu masa pusă, era la fel.

— Pătrule, rosti încet femeia, eu zic să nu te mai bagi...

— Păi de ce să nu mă bag ? întrebă el, surprins. Că doar om îs şi eu. Să-i fi lăsat pe alde Viţă şi Zbîrneţii să facă ei cum îi taie capul ?

Luă o cană cu apă şi se spălă pe faţă.

— Uite că nu mai e ca pe vremea lor, continuă el, ştergîndu-se cu prosopul întins de femeie.

— Ba-i mai rău ! S-a încurcat lumea de tot. Că tu nu ştii Pătrule, fusei la ăla, la băcănie. E vai şi amar de noi. Nu găseşti de nici unele. Tot ciorbă de bolbotine să mîncăm ? Tot mei ? Nici orez nu găseşti, Budrigă ăla are ceva, da' vinde pe sub mînă. Cere pe marfă cît nu face. Vezi şi tu, vorbeşte cu primaru' ăsta nou, să puie o leacă de rînduială. Că aşa cum îi acu', murim toţi de foame. Zice lumea c-aşa ar fi zis şi Budrigă : O să muriţi, mă, de foame, dac-o să ne mai stea comuniştii ăştia pe cap, cu comisiile şi cu parascoveniile lor !

Pătru dădu din cap în semn că ştie ce face şi ce zice Budrigă în prăvălia lui. Aflase şi cum vin unii prin sat cu făină de grîu şi de porumb pe care o vînd la preţuri greu de plătit. Cu zahărul la fel, cu orezul la fel...

— Deh ! făcu el, vremile astea păcătoase, ce să-i faci ? Aşa-i după război, parcă tu nu ştii ? Da' n-o să murim noi cu una cu două, că dacă nu murirăm pînă acu'...

— Bine, făcu şovăielnic femeia, aşa o fi cum zici tu ! Da' cu comisia aia eu tot nu pricep : ce-ţi trebuie ? De ce te băgaşi în ea ? Numa' ca să intri în gura unora şi-a altora ?

— Nu mă băgai în nici o comisie, se răsti Pătru. Fusei ales, asta-i, pricepi ? Să ştii că nu-s acolo buricul pămîntului, cum nu-s nici alţii. Ce, parcă lumea începe şi se termină cu noi, Nicoliţo ?

Şi fără să aştepte răspunsul nevestei o luă desculţ, prin livadă, prin iarba îmbibată de rouă.

Simţi o furnicătură plăcută în tălpi, ceva parcă urca din pămînt către fiinţa lui. Inima începu să-i bată mai tare, sîngele să-i treacă în galop prin vine. Cu tălpile goale prin

iarba udă umblase o viață de om. Și ca întotdeauna și acu' i se trezi o poftă nebună, crîncenă de viață. Ar mai fi rămas aci, cine știe cît, dar fu strigat de Dinu a lu' Bibirică. Se întoarse acasă să-și ia încălțările și să ia ceva în gură.

— Să știi că azi nu prea am ce să-ți pui pe masă ! îi zise Nicolița în timp ce el sorbea din ciorba de bolbotine pe care i-o pusese dinainte femeia.

Cu mișcări încete, Pătru se ridică și puse alături, pe măsuța cu trei picioare, lingura de lemn. O luă spre poartă, îndreptîndu-se spre locul unde-l aștepta Dinu a lu' Bibirică.

— Vezi, poate vorbești cu Dinu — strigă în urmă-i femeia — că-ți zisei, n-am ce să vă mai pui dinainte ! Faceți și voi ce-oți ști ca să se dreagă necazurile astea. Barem cu mîncarea !

Pătru nu-i mai răspunse. Ce să-i răspundă ? Dinu avea fața umflată și o ureche legată cu o cîrpă. Pătru rămase, în fața lui, țintuit.

— Ce pățiși, mă Dinule ? îngăimă el.

— Ce vezi, neică Pătrule ! Bine că m-alesei numa' cu-atît. M-au pîndit aseară și m-au bătut.

— Deci începură, ai dracu', să ne bage-n spaimă, se înfurie Pătru. Te doare, Dine ?

— Nu, neică, nu ce vezi dumneata mă doare pe mine, mă doare că, iote, nu ne lasă ăștia să ne facem treaba ! Azi îmi dau mie-n cap, mîine dracu' știe cui, numa' așa ca să ne-arunce la pat și să ne oprească din drum !

— Și jandarmul ? se încruntă Pătru. La el nu fuseși ?

Dinu făcu semn că n-avea nici un rost.

— O să se deslușească toate, zise el și porniră către primărie.

— Cum să se deslușească, mă ? Cum ? insistă Pătru, luîndu-se după el. Adică să te omoare ? Păi ce, mă, eu ori tu le ținurăm vreodată calea cînd erau ei la putere ? Îi betegirăm noi vreodată ? Mă, Dinule, ăștia trebuie strînși acu' cu ușa, să simtă că nu mai e pe-a lor ! Că și-au trăit traiul, și-au mîncat mălaiul...

— Neică Pătrule, vorbi rar Dinu, eu îți zisei că-i iert, că nu vreau să mă răzbun pe ei. Nu trebuie să facem ca ei : dinte pentru dinte, ochi pentru ochi...

— Mă, Dinule, mă, răbufni înciudat Pătru, de cînd te văzui cum te văzui, mi se puse, așa, ceva în piept. Cum

adică, mă, să-ţi rupă urechea, să ţi-o lase slută, iar tu să-i dai zor că nu te răzbuni ? !

Pătru se opri şi dădu bineţe unuia care ieşise din răscruce cu carul :

— Nu terminaşi ieri, mă Oprene ?

— Nu, răspunse Oprean, mai am să dau ocol şi de mîine pui boabe... Ca să nu cumva să-l pierd !

— Păi cine să ţi-l ia ?

— Ehei, n-auzişi ? ! Alde Zbîrnete se laudă la cîrciumă că nu-i nici o scofală cu împroprietărirea, că degeaba ne rupem noi oasele şi omorîm vitele, că ei ştiu !...

— Ce ştiu, Oprene ?

— Că o să vie boieroaicele cu armată şi acte de la rege şi o să dăm pămîntul înapoi. Şi-o să păţim şi mai rău, dracu' ştie ce-o să păţim !

Omul vorbise repede, aproape înghiţind vorbele, parcă se temea să nu uite cuvintele pe care le auzise din gura lui Zbîrnete.

— Şi tu, Oprene, după cum văz, devenişi neîncrezător în reformă, auzîndu-l pe prăpăditul ăla ? !...

— Aaa, nu, dă-l dracu' de pezevenghi, dar vrui să-ţi spui. Eu merg cu reforma, o să fac ce-mi ziceţi voi, tu ori Dinu...

Ajungîndu-l din urmă pe Dinu, Pătru îi zise cu amar :

— Vezi, mă, Dinule, cum se leagă toate ?

— Nu, neică Pătrule, răspunse Dinu, urcînd treptele primăriei şi salutîndu-i pe oamenii adunaţi acolo. Roata vremii ăsteia îi greu de dat îndărăt. O să mergem înainte, altă cale nu-i ! Că dacă mergi înainte şi ari cum trebuie, o să răsară o recoltă nouă.

În primărie, Nicu Ciontu îi întîmpină uimit. Îl uimise şi pe el cum arăta Bibirică, cu obrazul legat în cîrpe.

— Primare ! îi zise Pătru, cum intră, lui Nicu Ciontu — hai să vedem ce-i cu specula de la Budrigă ! Cine-o face ?

— Păi tu nu ştii cine o face ? ! se miră Nicu Ciontu. Cine aduce bumbac, şi pînză, şi pîine, şi orez, şi săpun în sat ? Cine crezi ? Că şi jandarmul prinse azi-noapte pe Globaşu tocmai cînd scotea saci din pivniţa lu' Colţan să-i bage la vînzare. Şi Budrigă ăsta, de care zici, de unde mama dracului o fi avînd el bumbac, pînză şi făină ? De unde mă, voi ce credeţi ?

Chiar în clipa aia, ușa se dădu de perete și în prag apăru Vreju, urmat de unul din frații Globașu, unul înalt și ciolănos, cu fața plină de coșuri.

— De ce-mi confiscași, „domne“ Nicu Ciontu, făina și bumbacul și orezul ?! începu Vreju să răcnească, înaintînd cu pași apăsați în odaie. De ce ? Cine te crezi tu, bă ? Dacă te văzuși în capul comunei crezi că poți să-ți pui poalele-n cap ? Bă, se întoarse el și spre ăilalți, ca să fie auzit mai bine, eu sînt Vreju, bă ! Unu-i în sat Vreju ! N-o să mă puneți voi pe mine jos cu una, cu două ! Ciontule, o să te fac să-mi aduci tot ce-mi luași ! Cu spinarea, mă, o să-mi aduci ! Auziți, mă, bolșevicilor ?! Cu spinările o să munciți pentru mine !

Ciontu nu scoase o vorbă. Parcă îndrăzneala lui Vreju îl omorîse.

Sub privirile arse ale celorlalți se ridică Pătru :

— Auzi, bă, crucea mă-tii de tîlhar, tu să nu mai calci pe-aici, că puți ! Și ascultă, bă, dacă nu ți-a spus-o pînă acu' nimeni, ți-o spui eu, care te cunosc. Nu te uit eu pe tine, Vrejule, de cînd m-ai dus la pretor. Ați vrut voi atunci să mă băgați într-ale voastre să fac politica voastră, da' uite că eu n-am vrut. Iar acu' nu vreau, bă, iar nu vreau să fac ce zici tu !

Vreju îl privi cu ochii măriți și văzu el ce văzu în ochii lui Pătru, că se răsuci pe loc și dădu buzna afară.

— I-o ziseși, neică Pătrule, pe inima mea ! rîse Dinu Bibirică.

După el rîseră toți.

*

Pămîntul se împărțise. Pătru primise și el două pogoane pe o costișă stingheră, părăginită, cu un pămînt ce-ar fi fost bun de făcut țeste și oale, că nu creșteau în el decît susaiul, pălămida și bojii. Ce-i ce-l știau nu fură deloc surprinși. Numai Nicolița se amărî. Ea ar fi vrut să fi luat și ei pămînt cum trebuie, măcar pogoanele alea ce li se cuveneau, alea din luncă, unde mai aveau ei ceva pămînt rămas de la ăi bătrîni. Și i-a și strigat lui Pătru, într-o clipă de furie femeiască, că „nu fusese-n stare să facă și el o treabă bună, că degeaba fusese în comisie...“ Pătru nu-i răspunsese. Ce să-și mai strice gura ? Parcă ea nu știa că el nu se băgase în comisie ca să-i fie lui bine ?

Într-un fel, ziseră vecinii şi neamurile, avea dreptate şi ea, că aveau copii mulţi ; şi era dreptul lui Pătru să-şi aleagă aşa cum făcuseră alţii care luaseră pămînt unde vruseseră.

— N-o să facem nimic, Pătrule, mai zise ea. O să omorîm vitele pe coclaurile alea, şi n-o să scoatem nimic.

— N-o să le omorîm. O să muncim de-o să ne rupem, asta o să fie. Şi ce ? Nouă ne fu vreodat' frică de muncă ? Noi să fim sănătoşi !

— Cum crezi tu, încheie vorba, amărîtă, femeia şi plecă, în supărarea ei, să arunce boabe la orătăniile pe care le mai aveau prin curte.

Ion veni lîngă tatăl său şi întrebă ce fac, se duc ori ba la arat, aşa cum vorbiseră de cu seară ? Pătru se aplecă spre copil şi-l mîngîie pe creştet :

— Ne ducem, Ioane, numa' că v-aşteptai pe voi să vă sculaţi ! rîse, amintindu-şi că şi el, de multe ori, îl chinuia la fel pe bătrîn, pe tată-său, Constandin, cînd era copil, tot întrebîndu-l : „Ce facem, taică ? Facem ce ziseşi aseară, ori nu facem ?" Hai, urmă, îmbrăcaţi-vă şi îmbucaţi şi voi cîte ceva, că-i zi grea, e treabă acolo !

Copilul nu mai aşteptă alte vorbe şi o zbughi cu frate-său să se gătească de treabă. Pătru trecu la vite. Carul îl pregătise de cu seară, pusese în el plugul şi traista cu porumb. Că acolo unde se duceau trebuiau să pună porumb. Vorbise cu nepotu-său, Şerban a lu' Cofetaru, să-l ajute, mai ales că pămîntul ăla era nemuncit şi avea să fie greu de arat ; alţii şi puseseră seminţele, care aproape că răsăriseră. Numai el rămăsese, ca niciodată, mai pe urmă. Nu-i părea rău. „Dac-o fi să se facă, se face" gîndi el, înjugînd boii la car.

— Să ne-aduci ceva de-ale gurii, Nicoliţo ! Ori să-l trimiţi p-ăsta mic, pe Colie, lăsă el vorbă femeii, în timp ce deschidea porţile.

Ion şi Bibel săriră în car şi se aşezară pe maldărul de fîn.

De cînd cu împroprietărirea şi cu cele petrecute mai apoi, oamenii nu mai aveau somn. Căutau parcă să se limpezească de cîte se petreceau cu ei. Unii chiar se mutaseră la capătul loturilor, să le păzească, ca nu cumva să intre în pămîntul lor, să le-ntoarcă semănăturile, aşa cum auziseră ei că se-ntîmplase în alte sate. „Pămîntul lor", aşa-i ziceau, socotindu-l de-acum al lor. Degeaba Nicu Ciontu şi Dinu a lu' Bibirică, care între timp se vindecase de vătămăturile

de pe faţă dar rămăsese surd de-o ureche, îi îndemnau să se-ntoarcă acasă, că „pămîntul lor“ al lor rămîne.

— Mai bine-mi fac bordei şi stau acilea — se auzea cîte unul — decît să vie alde Zbîrnete şi să bage fierul să-mi strice locul. Mai bine mor acilea cu ei de gît!

Apoi, cînd auziră că Vreju fusese chemat la plasă, ca să fie cercetat, oamenii se mai liniştiră. Nu mult însă, căci fostul primar, ştiau ei, avea cunoştinţe încă „tari“, cu „poziţii bune“, dracu' ştie dacă n-or să-l ajute să iasă basma curată ? Temerea le era întreţinută şi de spusele lui Butoi, care aruncase, aşa, în treacăt, că Vreju stă la plasă ca boierul, găzduit acolo de-un neam de-al lui. Şi că în curînd o să vină îndărăt, că nu e vinovat cu nimic. „Adicătelea cum ? — se înfoia Butoi. Păi cum, dacă voise să-şi ajute consătenii, aducînd bucate în prăvălie, făcuse vreo crimă ? Şi-apoi ce, îl silise el pe careva să cumpere marfă de la el ? Cine vru luă, cine nu — nu ! Le băgă el mîna în buzunar... ?“

Pătru, de cînd luase frîiele cooperativei, se sforţase cît putuse să aducă mărfuri trebuincioase oamenilor : americă, săpun, sodă, zahăr, ba chiar şi halva. Dar ce-adusese el nu ajungea. Prea des trebuia să bată la uşile „Federalei“, rugîndu-se să i se mai dea cîte ceva, dar tot de-atîtea ori i se răspundea că nu e marfă în stoc. Nu e, pentru că, aşa după cum avea să afle curînd, acolo se aciuiseră unii ca alde Vreju, care făceau învîrteli mari. „Toate astea — îşi zise cătrănit Pătru, oprind în faţa porţii lui Cofetaru — n-or să ţie cît hăul. Or să cadă ei, învîrtiţii ăştia, că fiecare pasăre pe limba ei piere. Să se mai înzdrăvenească ţara, că acum e sleită după război, şi-o să mai vedem noi atunci...“

*

De Sînpetru, de ziua numelui lui Pătru, veniră toţi cu daruri pentru cei mici şi pentru părinţi. Pentru ziua asta Nicoliţa trudise din greu, rînduise casa ca de sărbătoare, alergase pe unde putuse ca să facă rost de bucate.

Din capul mesei, Pătru îi cuprinse cu ochii. Era tulburat. „De cînd nu-i mai văzui pe toţi acilea, la masa asta ? Poate că de cînd se-ntoarse Costică...“

— Hai noroc ! ridică el paharul cu ţuică.

— Noroc, tată ! îi urară toţi, veseli. Să ai parte de sănătate, şi dumneata, şi mama !

— Din partea mea, le răspunse Pătru, vă doresc s-aveți mai mult noroc decît avui eu și muma voastră.

Costică se ridică primul și veni lîngă taică-său, să ciocnească cu el. După el se ridicară și ceilalți.

— La mulți ani, tată !

— La mulți ani, omule ! veni lîngă el și Nicolița. Și voi să fiți fericiți și sănătoși, muică ! se întoarse ea spre copii, ștergîndu-și cu șorțul lacrimile care-i țîșniră din ochi asemenea unei ploi de vară.

— Ce-i cu tine, Nicolițo ? se supără Pătru. În loc să te bucuri, plîngi ? Păi ce facem ? E sărbătoarea mea sau ce Sînpetru mă-sii e... ?

„Ce bine era, se gîndi Nicolița, mai ștergîndu-și o lacrimă, cînd casa era plină de copii !“ Și se văzu ea cu Pătru în zarea aceea de început, cînd se luaseră din dragoste și tot din dragoste plămădiseră atîția prunci care să dea seamă de dragostea lor. Erau ei oare fericiți acu' ? Era fericită Margareta ? Era fericit Costică ? Dar ceilalți ?

— Tată socrule, îi zise Simion lui Pătru, de cînd intrai în sat numa' de dumneata, de Dinu a lu' Bibirică și de Nicu Ciontu auzii. Și numa' lucruri de bine. Îmi zise unu', un vecin, că dumneata îl puseși cu botu' pe labe pe alde Vreju. Cică nu vruseși să-l bagi la pușcărie, da' nasu' i-l tăiași ! Bravo, tată socrule !

— Să nu-mi zici mie „bravo“, Simioane ! i-o reteză Pătru, nu cu voce aspră, dar hotărît. Că nu din deșteptăciunea și cu puterea mea făcui ce făcui. O făcui, adică o făcurăm noi toți că trebuia să se facă. Așa ne ceru guvernul ăsta ăl nou, adică al nost'. Cînd Bibirică a venit la mine și mi-a zis să merg cu partidul comunist, eu am pregetat numa' o țîră, c-așa-i țăranu', întîi pregetă, apoi zice „da“ ! ori „ba“ !. Și-am zis „da“ ! că trebuia să zic. Îmi zisese și ăsta al nost'. Costică, cînd s-a întors din prizonierat, cum îi cu comuniștii... Și eu zic că bine am făcut ce-am făcut. Acu' îs mulți ca mine. Celula, cum îi zice, care nu mai e celulă, dacă sîntem în ea vreo douăzeci-treizeci, e puterea satului.

Din partea de jos a uliței se auzi zvon de viori.

Bibel sări de pe scaun și se repezi la poartă

— Taică, strigă el, vin alde Chirițoii și Bolovanii !

— Să vie ! rîse Pătru. Să vie, dacă li-i drag de mine ! Unii mă'njură că mă dedei cu comuniștii — tocmai eu, care-n viața mea nu suferii politica ! — da' alții iote că nu

mă'njură. Numa' să nu dea ochii cu Pribeagu, că ăsta îi pune pe fugă, cum îi puse la alegerea lui Ciontu !

— Și, întrebă Simion, neslăbindu-l din ochi, cum zici că fu cu Bibirică ?

— Așa, l-au pîndit și l-au ciomăgit. Că dacă au văzut că nu pot să ne răstoarne, ce-și ziseră ei ? Hai să trecem la ce ne pricepem mai bine, adică la bîtă ! Și ce cîștigară ? Pe toți ăștia i-au dovedit la plasă, cînd i-au chemat la cercetări, în frunte cu Vreju, că au dat în Dinu.

Se încălzise Pătru și se pornise.

Cînd lăutarii ajunseră la poartă, se ridicară și le ieși în întîmpinare.

— Bine, mă, Chirițoilor și Bolovanilor, mai vă aștept mult, mă ?

— Oho, moș Pătrule ! îndrăzni la vorbă Chrițoiu (Pătru îi moșise un copil și tot neamul îi zicea „moșule"), păi așteptarăm pînă veni ăsta micu', a lu' Cică, frati-meu, să ne spuie dacă îți veniră copiii și dacă e Pribeagu la matale, că ăla nu ne lasă...

— Păi ce, mă, veneați la el ? făcu Pătru pe supăratul. Nicolițo, strigă el, adă, fă, ceva de mîncare la creștinii ăștia !

— Să trăiești, moș Pătrule ! închinară lăutarii, după ce se rînduiră la masă. Să trăiești, că ne trebuiești ! Da' să ne mai dai ceva pămînt și pentru puradeii ăi mici, că avem fo șapte cu toții... ori fo nouă...

— La o nouă reformă agrară, mă, că acu' se termină tot ce fu ! se încruntă Pătru. Parcă voi nu știți ? Se dădu cu rînduială la toată lumea ! Or voi n-oți fi mulțumiți ? De ce, mă ?

— Ba sîntem, moș Pătrule, sîntem ! Să-ți dea maica domnului zile bune ! Că cine s-ar fi gîndit la niște pîrliți de lăutari ca noi ?

Ion se apropiase de Telu a lu' Bolovan, prietenul lui de școală, care stătea sfios, cu ochii în strachină, neîndrăznind ca să ia nimic.

— Mănîncă, mă prostule, nu face pe năsfirosul ! Hai, mă, acu', cît avem, că nu toată ziua mîncăm ciorbă de găină.

Peste luncile și apa Gilortului soarele își trimitea ultimele pîlpîiri de lumină. Aerul mirosea a măr dat în pîrg, iar sus, pe cer, cai de smalț se înhămaseră la ușoare calești de argint și pluteau peste dealuri și peste munții ghiciți pe zări.

După ce-și șterseră gurile cu mînecile hainelor, lăutarii se ridicară, își acordară instrumentele și începură să tragă pe coarde arcușurile. Sunete aprinse se înălțară în aerul răcoros al serii, dînd veste peste uliță de sărbătoarea din casa lui Pătru. Bătătura acestuia se umplu de prieteni.

*

„Au spart banca“ ! Vestea se întinse în tot satul. „Rămăserăți săraci, s-o știți de la mine, săraci rămăserăți !“ se tînguia din amvon popa Goran, stăpînul băncii, care descoperise grilajul băncii dat la o parte și lacătul sfărîmat. Îl anunțase pe Floacă, iar jandarmul, după o privire grăbită asupra neregulei de la bancă, făcuse din vîrful buzelor :

— Hm, lucrul dracului, părinte, aci își bagă dracu' coada ! Să știi de la mine că ăsta nu-i lucru curat...

— Domnule Floacă, dacă bănuiești pe cineva, pornește, domnule, ancheta ! Nu te mai zgîi la grilajul ăsta, s-au furat milioane, nu jucărie ! Îs banii depunătorilor, domnule, țipase popa, trăgîndu-și în sus, pe sub anteriu, pantalonii prea largi la băiere, care-i tot alunecau pe sub burtă.

— Stai, părinte Goran, n-o lua așa, că o chestie ca asta n-o poți dibui cît ai bate din palme ! încercase a-l potoli jandarmul. Eu trebuie întîi să mă dumiresc după cum devine treaba.. După aia, o să vedem !

„Asta-mi trebuia mie acu' — gîndi cu nemulțumire Floacă. Asta-mi trebuia, bătaie de cap ! Cine dracului să fi crezut că și-aici, în Cărbunarii ăștia ai noștri, să se întîmple belele d'astea ! Dacă nu-l scoți pe hoț, parcă văz cum se duce pe rîpă respectația ta, domnule adjotant Floacă, tocmai acu', în prag de penzie...“ — se amărî el și intră urmat de popă în încăperea băncii.

Casa de bani era spartă, iar pe jos era plin de chitanțe aruncate vraiște.

— Să nu-ți fi băgat mîna aice, adică să fi mișcat ceva părinte, că ai dat de bucluc !

Popii îi zvîcni inima cînd auzi „să nu-ți fi băgat mîna...“ dar tăcu. Ei, încercă el să se liniștească, poate că deșteptu' ăsta de Floacă vorbi doar așa, ca să zică și el ceva.

— Să-mi dai lista datornicilor în bangă, părinte, lista ălora cu bani mulți. Mă gîndesc că n-o fi fost unul străin de povestea asta, făcu Floacă printre dinți.

Popa tresări. Îl privi cu atenţie pe jandarm. „Aha, parcă s-ar apropia de gîndul meu", îşi zise el şi se retrase cu faţa către ferăstruica mică a încăperii, stăpînindu-şi un zîmbet.

— Păi, după ştiinţa mea, îs destui. Stai o ţîră să caut registrul cu ei... Da' văz că nici ăsta nu-i. Dispăru şi ăsta !

— Hm, făcu Floacă, aplecîndu-se şi ridicînd de pe jos cîteva petice de hîrtie călcate în picioare, pe care se mai vedeau nişte frînturi de nume şi de cifre. Păi să „reconstituim" părinte. Poate, darcu' ştie, vreo fiţuică de-asta mă pune pe urma făptaşului. N-o să-mi scape el aşa uşor ! rosti încruntat Floacă, adunînd toate hîrtiile de pe jos şi vîrîndu-le în porthart. Acu' să ştii, eu închid banga, iar cheia rămîne la mine.

— Bine, domnule Floacă, vorbi popa Goran, eu mă încred în dumneata, că dumneata, de ! eşti omul legii, ştii ce faci. Şi dacă te interesează, eu pot să-ţi dau pe nume pe cineva, adică să-ţi fac o notă cu cei pe care-i bănuiesc, că poate te ajută...

Jandarmul se întoarse pe călcîie şi îşi pironi privirea în ochii popii.

— Da, desigur, mi-ar prinde de folos. Şi cine-ai zice, părinte, că... ?

— Deh, ştiu eu, să nu vorbesc cu păcat, da' aş crede că e unul din ăştia : ori Bibîrică, sau alde Pribeagu, ori Pătru Bodunu, că ăştia au datorii în bancă, datorii mari... Şi nu degeaba am eu gîlcevi cu ei. Poate vor să mi-o coacă...

— Cum adică ?

— Sînt contra mea, şi ce şi-or fi zis : „Dacă-i spargem banca, n-o să mai plătim !..."

Lui Floacă i se păru că-i toarnă cineva pe gît, cu sila, ceva amar, ca un fel de zeamă de pelin.

— Hm, de, părinte, rosti el încet, îndreptîndu-se spre ieşire. Fiecare cu părerile lui. Dumneata să te uiţi bine şi să-mi zici cam cît ai lipsă, că pîn-acu' văz că nu eşti tocma' sigur. Eu, pînă nu mă dumiresc bine, nu mă leg de ăia pe care-i ziseşi. Că în timpurile astea pe care le trăim, să-l trimiţi la popreală pe unul care... mă înţelegi, ar putea să mă coste cu vîrf şi îndesat. Şi cam pe ce vreme or fi dat tîlharii gaura, părinte ? întrebă el, cu un fel de undă dulce-acrişoară în glas. Chiar nimeni să nu fi auzit ?

— Ce gaură ?

— Asta, cucernice, vrui să zic : cînd or fi spart ăia banga ?
— Aaa, păi știu eu ? Oricum, noaptea, că eu acu', dimineață, văzui ce văzui.
Vorba le fu întreruptă de o încăierare de cîini aflați cu „nuntă" în grădina de lîngă casa popii. Jandarmul și popa săriră pîrleazul, ca să-i potolească. Era o mulțime de cîini întărîtați, care se mușcau unii pe alții ; mulți rămîneau lați, cu urechile ori cu burțile rupte de colții altora.
Floacă scoase încet pistolul, ochi și trase. Cățeaua o rupse la fugă, tîrînd după ea cîinele împușcat, pînă cînd acesta se desprinse. Apoi cățeaua sări gardul.
— Ce faci, șefule ? Tocma' aci tragi cu revolverul, în curte la mine ? se trezi popa.
— Păi nu vezi, părinte ? Îl termenă pe ăla și-i luă muierea... Îi drept așa, părinte ? Eu pentru asta îs, să fac dreptate !
Împușcătura adună o mulțime în preajma casei. Unii dădură buzna înăuntru să vadă ce și cum.
— Vedeți, mă ! se sumeți jandarmul. Așa o să-l împușc și pe ăla de sparse banga ! Mă auziți !?
Oamenii se uitară lung unii la alții, la el și la popă și ridicară din umeri.
Floacă o luă spre post, cu pași agale.
„O fi așa cum zise popa ? se scărpină Floacă sub chipiu. Să fie Bibirică, ori Pribeagu și Pătru... Nici unul din ăștia n-a furat vreodată măcar o găină, darmite să spargă o bangă ! Și-apoi ăștia, zic eu, n-au nevoie de o chestie de asta, tocma' acu', cînd se apropie alegerile. Da' poate că au și vorbele popii vreun tîlc ? ! E ghemul dracului ce mai ! Da' las' că-l prind eu".

Satul vui de întîmplarea cu banca. Bibirică, auzind că este unul dintre cei bănuiți, de către popă, trecu pe la Floacă, și-i spuse, așa într-o doară, dar cu glas răspicat că, după știința lui, un jandarm, care stă cu mîna sub fund și lasă zvonurile în voia lor, ar putea s-o pățească.
— Mai bine ai face să te ocupi de afacerile pe care le tot învîrte popa, zise Bibirică, să vezi ce-i cu banii băncii și cu vagonul ăla de porumb pe care l-a adus de la Timișoara, pentru care se tocmește ca la ușa cortului : „Dacă vrei să-ți dau, îți dau, dar uite, asta-i dobînda. Ți se pare mare ? Ți-o las mică, da' numa' dacă mergi cu noi la vot..." Și-atunci — încheie Bibirică — cum să n-aibă dobîndă mare alde Pătru,

alde unu' ca mine, ori ca Pribeagu, care l-am băgat pe unde-a ieșit pe umflatul ăsta ?

„Ar fi al dracului de simplu, gîndi Floacă ,după plecarea lui Bibirică, dacă ar fi după vorba popii. Da' poți să te iei după el și să dai, Ieremio, cu oiștea-n gard ? Și asta tocma' acu', cînd vînzoleala cu politica asta nouă parcă i-a căpiat pe toți ? Nu sînt eu ăla căruia să-i tremure pantalonii pentru alde popa Goran... De data asta, își mai zise el, ridicîndu-se de la birou, trebuie să stau de vorbă și cu Pătru. Numai că, de ! Pătru era supărat pe el, nu-l iertase de cînd îi rechiziționase cîrlanul și-i bătuse băiatul. Oricum, încercarea moarte n-are". Își fixă bine centura și revolverul apoi ieși. Un soare potolit, înconjurat de cîteva zdrențe de nori, se desena pe cerul prăfos, bolnav, parcă de seceta care se abătuse peste lume.

Pe Pătru îl găsi acasă. Împletea coșuri. Cînd îl văzu pe jandarm, omul lăsă lucrul și rîse subțire, sec, fără veselie :

— Zi, așa, mai trecuși pe la mine, dom' Floacă ?

— Bă, Pătrule, bă, ăsta, a' lu' Bodunu, nu-i timp de glumă, ce dracu', îl întrerupse Floacă. O să vezi tu de ce venii.

— Păi ce, eu glumii, dom' Floacă ? Cum să glumesc eu cu autoritatea !... Ia zi, veniși să-mi rechiziționezi și gloaba asta de cal ? Aflași că-mi cumpărai un cal, după ce-mi luași cîrlanul vînăt ?

— Aaa, nu, Pătrule, nu, că acu' se termină războiul ! Atunci a fost altceva... Da' văz că nu mă uitași, ai pus la inimă chestia aia cu cîrlanul. Ce era să fac eu, mă, dacă era orden ?

— Le-am pus, pe toate la inimă, dom' șef ! Am pus-o și pe-aia cu cerga, știi dumneata, și cu orătăniile... Ori nu mai ții minte ?

— Eu, rosti într-un tîrziu Floacă, venii să punem la punct o chestie... S-a spart banga și au dispărut banii. Știai ?

— Banca ? Cum să se spargă banca ?! se miră Pătru. Asta nu s-a întîmplat pîn-acu ! Ptiu, drace ! Cine să fi avut curajul să intre în odăile popii ?

— Aia-i, cine să fi avut curajul !... Popa Goran zice că voi, ăștia, cu celula voastră, numai voi ați fi fost în stare. Adică tu, Bibirică, Pribeagu... Voi, sau careva din voi, că nu-l suferiți pe popă și mai sînteți și datori la el.

Numai la asta nu se așteptase Pătru. Rămase cu gura căscată. Oare Floacă îi bănuia cu adevărat, ori numai se prefăcea, bătînd cu gîndul în altă parte ?

— Păi dacă zici că se sparse banca, rosti el rar, ce cați aici, în ograda mea ? De ce nu-ți faci datoria ? Neam de neamul meu n-a fost tîlhar. Asta o știi foarte bine, că dacă o dată m-ai fi prins cu vreo neregulă, cît îți sînt eu de drag, m-ai fi trimis să mor în pușcărie. Și tot bine știi că nici Bibirică, nici Pribeagu, ori altul de-al nost' n-ar fi fost în stare de-așa ceva. Iote, dom'le, să ne facă pe noi tîlhari, tocma' popa care-i un tîlhar, cum nu se mai află !

— Tîlhar ? Cum îți permiți, mă, să-l faci pe părintele nostru tîlhar ?...

— Dom'șef, văz că te faci că nu pricepi. Poate chiar că nu pricepi, dracu' mai știe ? Bine, hai să-ți deschid eu capul, dacă singur nu ești în stare. Păi află, dacă nu știai, că dobînzile încasate erau trecute numai la jumătate în registre. Restul de parale îl băga popa în buzunar. Tot satul știe. Uită-te în registre și-o să știi și dumneata. Pe casier îl întrebași ? El nu se poate să nu știe de daravelile astea.

— Mda... Poate că și tu ai o țîră de dreptate în ce spui, Pătrule. Da' mie tot nu-mi vine a crede că popa și-a spart singur casa... Mă duc, zise Floacă, după care se răsuci pe călcîie și, fără să mai salute, o luă repede pe uliță la vale.

„Du-te unde s-a dus tata !" îi ură în gînd Pătru, urmărindu-i mersul ca de rățoi.

După plecarea lui Floacă nu mai împleti coșuri, ci o luă și el spre inima satului. Trecu pe la Pribeagu, dar nu-l găsi acasă. Plecase cu fie-sa la Jiu. Îi găsi însă pe Nicu Ciontu și pe Bibirică care discutau despre povestea cu banca. Tot satul vuia, îi spuseră ei, oamenii făceau fel și fel de presupuneri : ba că intraseră pe furiș în sat niște inși cu puști îmbrăcați în haine muierești, ba că lovitura o dăduse Vrabie, fostul perceptor, venit într-ascuns...

— Chestia e că nu-i nicăieri casierul cu actele, îl înștiință Bibirică. Popa zice că l-a trimis cu ele la Jiu, la sucursală. Da' tot popa se teme ca nu care cumva să-i dispară pe-acolo actele...

— Se teme, zici ? se oțărî Pătru. Băi, dacă s-ar fi temut nu l-ar fi trimes pe Floacă la mine, să vadă ce zic și ce hram port ! Adică pe românește : „Caută jandarmule, cît mai încolo, cît mai departe, că eu știu ce am de făcut, mă văicăresc și folosesc eu banii..."

— Una peste alta — zise hotărît Bibirică — asta nu-i treaba noastră, e treaba lui Floacă. Noi să nu ne pierdem vremea cu povestea asta, că avem destule de făcut. Oricum, eu o să mă duc la judeţeană, să-l anunţ pe tovarăşul Modoran...

Lumea se adunase în faţa cooperativei. Pătru Bodunu, ajutat de Dinu a lu' Bibirică, împărţea oamenilor făină, mălai, săpun, gaz... Împărţeau ce adusese de la „Federală", adică ajutorul dat comunei lor...

Potrivit cu noul economat, se înfiinţaseră cooperative populare, prin care se valorificau mărfurile la sate. Pătru, ajutat de Bibirică şi de alţii, pierdea zile şi nopţi pe la Jiu, la „Federală", aducînd mărfuri de care satul avea mare nevoie. Aşa cum făcuse şi la împroprietărire, Pătru respecta întocmai litera legii. Nu se abătea nici de la preţ, nici de la cantităţi, cum făcuseră unii de pe la Bîrzeiu, Bengeşti sau Cojani, care se „aranjaseră" atît de bine încît ajunseseră la popreală. Un cot de americă sau un scul de bumbac aveai dreptul — le luai ; n-ai fi scos de la Pătru un capăt de aţă mai mult, dar nici mai puţin. Şi toate la preţul stabilit.

„Mă, obişnuia el să spună, eu nu fusei ales preşedinte ca să-mi fie mie bine. Eu luai cooperativa ca să pot face ce trebuie pentru dreptate. Nu fusărăm noi destul de jegmăniţi, loviţi, batjocoriţi ? Cine dracu să ne facă acu' dreptate, dacă nu noi... ?"

Se înhămase la o povară grea Pătru. Pe oamenii satului nu-i interesa atît cine este în fruntea primăriei, cît îi interesa cine conduce cooperativa, cine se putea zbate pentru cele de care aveau nevoie. Pentru asta le trebuia unul care să simtă pe pielea lui necazurile şi nevoile lor şi, în acelaşi timp, un om cinstit. Nu unul ca alde Trandafir Pomană, un inspector comunal pe care, după împroprietărire, îl pusese dracu' să se bage pe văduva lui Nicolae Pară, să-i ia femeii porcul din cocină, ca să-l taie la un chef straşnic... „Îşi mîncă omenia Trandafir !" clătinau din cap oamenii. Şi încă şi-o mîncase repede, abia ce fusese pus de plasă ca inspector comunal.

„Păi d-aia se trimit ajutoare, zisese la rîndu-i Pătru, să se îmbuibe unii ? Eu măsor pînza de două ori pînă o tai şi cîntăresc de cinci ori zahărul şi mălaiul. Dacă judeţul ne dă

ceva ajutor, cît poate şi el, e ca să se pricopsească Pătru ori alde Dinu a' lu' Bibirică ?"

Vorbele astea Pătru le spusese în cooperativă, unde, împreună cu Dinu a' lu' Bibirică, împărţea mărfuri oamenilor. Era lume multă, deci treabă grea. Erau lac de sudoare amîndoi.

— La trebunal cu duşmanul de clasă ! strigă un bărbat din spatele rîndului. „Da, mă, aşa-i... !" strigară mai mulţi, chiar dacă unii izbucniră în rîs. „La trebunal cu hoţii şi banditii, la trebunal..." Cel care strigase ăl dintîi era unul Beşleagă, un ins mărunt de statură, dar vînjos. Se urcase pe o găleată întoarsă, ca să fie mai înalt, şi îşi tot mişca mîinile, parcă să-şi ţină echilibrul.

— Bine zici, mă, Beşleagă, da' coboară d'acolo, c-o să dai cu curu' de pămînt cît ai zice lulea ! rîse Dinu a' lu' Bibirică.

Nae Beşleagă venise de curînd de pe frontul de vest, unde luptase la eliberarea Cehoslovaciei şi apoi a Ungariei. Aşa spunea el, şi nu erau motive să nu fie crezut, deşi erau şi unii care ziceau că numai se lăuda, că de fapt stătuse ascuns în tot timpul luptelor. Nu se ştia nimic precis atunci, mai tîrziu însă s-a putut afla că Beşleagă luptase, într-adevăr, în munţii Tatra. Fusese şi el primit în celula de partid. Le zisese atunci, la primire, că ştie ce are de făcut, că el n-a umblat pe unde a umblat numai aşa, de florile cucului, el a „reflectizat" sau „reflectat" şi-l băga în mă-sa pe ăla care scornise războiul şi toate mizeriile de pe lume.

Septembrie, întors parcă spre anotimpul lăsat în urmă, îşi chinuia trupul în leşia fierbinte a soarelui. De cîteva luni nu plouase. Grîul se făcuse ceva, dar o parte trebuiseră să-l dea la cote, pentru că aşa se primise ordin. „Avem mari dangarale, oameni buni, cu datoriile de război, ţara e slăbită, trebuie să dăm", erau cuvintele rostite de un om trimis de la plasă. Şi oamenii au dat, după cît făcuseră şi ei ; chiar şi ăia cu suflete multe într-o familie trebuiau să dea. Porumbul se chircise, se ofilise, „căzuse în genunchi", cum zisese Pătru oftînd. Ceva porumb se făcuse numai în lanurile din zăvoiul Gilortului, dar şi acolo mai mult nişte bobirci, bune doar pentru păsările şi animalele care mai rămăseseră după rechiziţii. Folosindu-se de necazurile oamenilor, cei înstăriţi din sat ţărăniştii, averescani sau titelişti, vorbeau de rău noul guvern şi blocul democratic ce se constituise în vederea alegerilor, făcîndu-le vinovate de tot ce se întîmpla. „Bolşevicii

și comuniștii ăștia l-au mîniat pe Dumnezeu, de-aia nimic nu mai merge cum trebuie" ! ziceau ei oricui voia să-i asculte.

„Ăștia sînt în stare să ne spintece într-o zi, zisese Bibirică, dacă li s-ar părea că sîntem mai slabi decît ei. Ori, dacă de partea noastră îs mai mulți, de partea noastră este și puterea..."

Bibirică avea dreptate. Vreju, fostul primar, popa Goran și alții ca ei își dăduseră seama că numai prin intimidare mai pot face față noii întorsături pe care o luase viața. Și una dintre „minunile" săvîrșite de ei fu aceea de la mașina de treierat, unde luară foc snopii lui Călin Golgotieru, un țăran amărît, care tocmai ceruse să fie primit în partid. Se bănuia cine dăduse foc snopilor, dar Floacă, șeful postului de jandarmi, nu-l dibuise, așa cum nu-l dibuise nici pe cel ce spărsese banca.

La toate astea se gîndeau acum și Pătru și Bibirică, în timp ce împărțeau oamenilor bucățile de americă și mălaiul.

— Dacă nu-i dibuim noi, n-are cine s-o facă, zise Pătru. Și dacă-i dibuim, dumnezeii mamii lor, le frîng gîtul ca la puii de găină.

— În ștreang ar trebui să stea ăștia, da' vremea încă nu-i tîrzie. O să le fie și lor frig odată, de-o să le clănțăne dinții în gură ca la apucați, zise îndîrjit și Bibirică.

Cei care mai rămăseseră în cooperativă așteptară ca Pătru să dea fuga în odaia de alături, ca să mai aducă ceva marfă. Între timp, își ținură de urît cu ale lor, cu lucruri pe care un străin, de-ar fi trecut pe-acolo, le-ar fi luat drept bazaconii.

— Auzirăți, fa, vorbi una cam sfrijită, Lenuța lu' Ștefulcea, de fusta căreia se ținea un copil plin de bube dulci. Auzirăți ce-i în satul vecin ? Cică a fătat vaca unuia un vițel cu două capete, care avea și un clopot de gît, uite-așa de mare, cît capu' ăstuia mic — și-l apăsă pe cap pe copil, atît de tare încît acesta începu să plîngă. Taci mă, îi zise, zmucindu-l, femeia, că te iau toți dracii ! — și-l plesni cu palma peste capul tuns.

— Lasă-l, fa, o certă alta, ce, ești lovită cu leuca ? ! Cum să semene, fa, capul copilului cu clopotul ăla ? Dracu a mai pomenit așa ceva, da' eu zic că nici dracu' n-ar crede !

Femeile din jur începură să rîdă de sfrijită. Aceasta, supărată, după ce-și potoli copilul din plîns, trecu înaintea celorlalte și se apropie de masa la care se întoarse Pătru, rugîndu-l să-i dea mai iute pînza, că e cu copilul...

— Da. Ai dreptul la trei coți. Îi iei ? întrebă Pătru.

— Îi iau pe toți, se grăbi femeia, scoțînd o batistă din cămașa ce acoperea un sîn slab, fleșcăit. Desfăcu batista și întinse banii : Că zic să le fac cămășuțe la ăștia mici, că să-i țiu așa dezbrăcați nu mă-ndur.

— Bine, bine, făcu Pătru, ia și du-te. Da' să-i îmbraci, să nu mai dai america pe mălai, că alta nu-ți mai dăm.

— Vai de păcatele mele, zise femeia, punîndu-și mîna la gură, cum o să-i țin dezbrăcați !... Neică Pătrule, dă-mi și un cot de zefir, să fac și piepți cămășilor.

— Ia, femeie. Uite și un cot de zefir. Ai dreptul... Femeia își luă țesătura și plecă cu copilul după ea.

— Hai mă, nea Pătrule, taie odată ! rosti nerăbdător Beșleagă, ce tot măsori și iar măsori ?

— Măsor, mă, Beșleagă ! Păi tu nu știi zicala : măsoară de două ori și taie o dată ?... Da' ce te grăbești așa ? — se miră Pătru. Că nu te-or aștepta și pe tine copiii acasă !

— Nu m-așteaptă, nene, rîse Beșleagă, da' m-așteaptă creștina aia de muiere, să-i duc pînza, că vrea să-mi facă cămașă și izmene. Dacă o ajunge ! Dacă nu, pun pantalonii pe cracii goi, că toată viața așa-i purtai.

Zicînd acestea, începu să rîdă, arătîndu-și cîțiva dinți cam știrbi, pesemne după vreo lovitură de pat de pușcă sau de bocanc, că omul nu era trecut de 40 de ani, n-avusese cînd să-i îmbătrînească și să i se vateme dinții. N-avusese timp să aibă nici copii, că abia se însurase cu o văduvă din Jupînești, o muiere mult mai înaltă decît el, și oamenii începuseră să-i scoată vorbe cum că e „tocmai bună de călărit, că e aproape de șaua calului, doar întinde cracul și e pe cal...". Altfel femeia, Crăciuna, era de treabă, muncitoare, lua sacul de trei duble în spinare de ziceai că nici nu-l simte. „E sărac Beșleagă ăsta, dar cu o asemenea muiere o să răzbată", gîndise Pătru. La seceriș, Beșleagă îi ajutase pe Pătru, pe Bibirică, sau pe cîte unul mai de-al lor. Nu se „înhăita", adică nu se băga el cu d'ăia cu pămînt mult. Știa el ce știa că scumpul mai mult păgubește.

— Lasă, mă, că o să faceți și voi copii, sînteți încă tineri, ce, n-au mai fost oameni care au făcut copii, și încă ce copii, la vîrsta asta ? Acu', cînd băteți la patruzeci ies copii a'ntîia. Eu, pe ultimul, pe Colie, l-am turnat la cincizeci și muierea la patruș'trei.

— Este, nea Pătrule, sînt de acord cu dumneata, văz că mă'ncurajezi, mormăi omul, strîngîndu-și sub braț pînza.

Pătru îi întrebă pe Dinu și pe Beșleagă dacă se mai duc pe undeva, cu vreo treabă deosebită. Ei îi răspunseră că nu au ceva anume de făcut.

— Păi atunci să-nchiz aci, zise Pătru, și-om merge pe la nepotu-meu, pe la Șerban a lu' Cofetaru. Auzii că l-ar fi atacat niște nepricopsiți. Să ne spuie el problema. Că dacă or să-l pîndească mereu, e rău. Nu că i-ar fi frică omului, asta nu, că-l cunosc bine, nu face pe el în izmene, da' cine știe ce mai iese, de nu-l lasă în pace să-și facă omul treaba !

— Deh, după mine, făcu Beșleagă, i-aș beli, da' asta e că noi vrem — cum ziceți voi — să respectăm legile, iar ei își fac de cap. D'asta-și îngăduie ei să-și bată joc de oameni. Și nemernicul ăsta de Floacă se fofilează, se face că nu-i știe, că nu-i vede. Că, după cum văz eu, care făcui atîta război, Floacă al nostru e cu curu-n două luntri. Încă nu-i intră în căpățînă că, dacă se poartă așa, o să-l vedem în groapa cu gunoi.

Pătru închise cooperativa și luîndu-și traista cu banii luați din vînzare, se îndreptă cu cei doi spre primărie. În casa de bani a primăriei, care cît de cît era „asigurată", se păstrau banii cooperativei. De cînd cu spargerea băncii „Muntele cărbunele", se mai întărise paza și la primărie. Adică o pază obștească, o pază a oamenilor din sat. Că dacă s-ar fi lăsat numai pe seama lui Floacă...

Nu se aflase încă adevăratul hoț de la banca popii, deși mulți și chiar și Floacă, în rînd cu ei sau chiar înaintea lor, știau că hoțul e „păgubașul", adică popa. Cum, necum, însă, popa scăpase. E drept că și ăi pe care el și ai lui aruncaseră vina, adică Bibirică, Pătru și ceilalți tovarăși ai lor nu mai fuseseră luați la întrebări de către Floacă sau de ajutoarele lui.

Înaintau cîteșitrei pe marginea drumului, către primărie. Gardurile căzute într-o rînă, ca și unele case sărăcăcioase întîlnite în cale, îi treziră în suflet lui Pătru — pentru a cîta oară ? — o sumedenie de îndoieli. Dar și un fel de jale pentru cîte se petrecuseră, și, poate, aveau să se mai petreacă aci, cu oamneii ăștia sărmani care trebuiau să-și ia viața de la capăt. Altfel...

„S-au cam dărîmat și s-au cam spart gospodăriile oamenilor, cu timpurile astea pe care le trăim" gîndi el.

Cînd ajunseră în fața primăriei, Pătru le spuse celor doi :

— Așteptați-mă o țîră, să predau banii și p-ormă mergem pe la nepotu-meu Cofetaru.

Îl găsi pe casier şi începură să numere banii. Omul îi dădu lui Pătru o chitanţă şi băgă grămada de bănet în casa de fier.

— Vezi să nu ni-i prăduiască, mă, Gogule, că dăm de dracu' amîndoi ! îi aminti el casierului.

— Nici o grijă, neică Pătrule, aici nu intră nici dracu', nu vezi ce zăbrele am pus la ferestre şi la uşă ? Ca la Banca Naţională !

— Păi, Gogule, la banca popii n-au fost zăbrele ?...

— Aaa !... Acolo e altceva, acolo dracu' s-a făcut duh şi a intrat...

Pătru zîmbi, înţelegînd unde bătea casierul.

— Bravo, Gogule, asta înseamnă că banii cooperativei îs acilea, la tine, în siguranţă ! Am să-i spun şi lui Bibirică de zăbrelele tale. Acu' noroc ! — şi îi întinse mîna casierului. Dacă-i nevoie de noi, adăugă el, sîntem la Cofetaru.

— Am înţeles, neică Pătrule, răspunse casierul, milităreşte.

Pătru ieşi, lumina de afară făcîndu-l să clipească din pleoape. Coborî scările parcă mai uşor, cu gîndul dus departe, către alte praguri.

— Neică Pătrule, începu vorba Beşleagă, eu zic că ar trebui să te zbaţi dumneata mai mult, să faci rost şi de unelte, mai cu seamă de fiare de plug, că mîine vine semănatul şi nu-s. Şi aş mai zice să le spui ălora, la „Federală", să nu mai ceară, domnule, cereale, păsări, pentru un fier de plug ori un bidon de gaz, că n-au nici oamenii de unde să dea. Că doar n-o vrea cineva să-i vadă muritori de foame ? Ce ajutor e ăla dacă trebuie să iei ouăle de la gura copiilor ?

— Mă Beşleagă, răspunse Pătru, păi ăştia de la oraş ce să mănînce ? Nu trebe să-i ajutăm şi noi cu cîte ceva ? N-ai văzut, mă, ce-i pe piaţa aia care-şi zice că-i „liberă" ? E speculă, mă, în toată regula ! La asta trebuie să ne gîndim şi noi, nu ?

Mergeau încet, se mai şi opreau din cînd în cînd, ca să răsufle, şi Bibirică, în tot acest timp, vorbea repede, aţîţat, ca să-i convingă pe cei doi de dreptatea spuselor lui.

— Lasă mă, neică Pătrule, i-o întoarse Beşleagă — las' că chestia asta se vîntură de mult. O fi şi ăsta un „motiv", dar să ştii, mă, că se cam învechi. De unde au marfă dacă se face speculă ? De unde, mă, atîţia speculanţi ? Că îs ca omizile. Ca ele se întind. Cînd zici că muriră, atunci te pomeneşti cu ele pe cap. Dacă n-am de unde, adică n-am eu în pătul făsui şi cereale, de unde să dau, de ce mă obligi ? Eu

pricep, e nevoie, da' să nu-i iei țăranului și ce mai are ! Că unii trebe să cumpere chiar de la speculant ca să predea, să-și poată cumpărat și ei, acolo, o sapă sau un fier de plug, ori altceva. Cînd a mai ajuns țăranul român ca acu', să stea cu mîna'ntinsă, să se milogească pentru o marfă fără de care nu poate trăi ?

— Vorbești frumos, mă Beșleagă, îl întrerupse Pătru zîmbind, da' chestia, cum îi zici tu, chestia e aia pe care o zisei. Adică ce să mănînce, mă, ăla de la oraș. ? Și cum poți să distrugi pacostea asta de speculă dacă nu-s mărfuri pe piață ? Aia-i mă, fir-ar ea a dracului de chestie ! Și stai să-ți mai zic ceva, și o să vezi că am dreptate. Prinseră, auzi tu, la tîrg, niște spurcați de speculanți. De unde aveți bă, grîu și porumb, de vindeți ? îi întrebă pretorul. Aveți moșiile voastre ?... Hoții ce să zică ? Că hîr, că mîr, c-o fi, c-o păți, începură s-o scalde. Că, cică, au cumpărat ei de prin Teleorman, de prin Vlașca, ca să ajute populația din Gorj să nu moară de foame. Auzi, mă, ce oameni buni, să-i ungi pe pîine ! Da', mama lor de bandiți, vindeau porumbul pe ce credeți ? Pe mahmudele, pe icusari, pe aur, domnule, că sînt mai siguri, vezi doamne, nu-s proști, miile și milioanele astea ale noastre azi sînt, mîine nu sînt. Da' aurul rămîne, nu-și pierde prețul.

Și Pătru strînse din dinți pînă îi trosniră fălcile. Îi înjură din nou pe speculanți, „dumnezeii mamii lor", zise, că asta era înjurătura lui.

— Și de unde credeți că luaseră cerealele ? Din magaziile „Federalei" ! Erau în vorbă cu unul din magazioneri, un îmbuibat și ăla. Au îmbătat paznicii și-au scos marfa afară... Ce, îi controla cineva ? Dumnezeii mă-sii de bandiți ! înjură el iar.

Cei doi ascultau cu atenție. Aflaseră și ei cîte ceva, dar mai altfel și mai puțin.

— Nu-i încă „ordine" și degeaba ne zbatem ! continuă Pătru. Asta am vrut să zic. Adevărul este că prea multe merg anapoda.

— Pînă-și găsește fiecare nașul, îi urmă Bibirică gîndul.

— Care naș, Dinule ? Floacă ?!... Cu jandarmul ăsta al nost' nu mai stîrpim noi hoții și speculanții !

— Ai dreptate, neică Pătrule, conveni Dinu, da' să știi că și printre ăștia, printre jandarmi, mai îs oameni cu cinste și cu credință în datoria lor. Poate că voi nu știți, da' la prefectură veni un alt prefect de poliție, de-al nost'. A început

şi în rîndul lor, al jandarmilor, o curăţire, se alege grîul de negară.

— Aia-i, încheie Beşleagă, o epurare, ăsta-i leacul!

Se apropiau de casa lui Cofetaru. Casă bătrînească, făcută d'ăl bătrîn din chirpici şi bucăţi de lemne. Singur acoperişul îl schimbase Şerban al lu' Cofetaru, pusese ţiglă alburie. Ruda lui Pătru era prin curte, meşterea la un plug vechi. Se pregătea şi el de semănat.

— Hai intraţi, moş Pătrule, intraţi, că javra e legată! — le strigă el, văzîndu-i.

Veni repede spre ei, dînd mîna cu fiecare.

— Ce făceai, mă, nepoate? îl întrebă Pătru.

— Mai mă uitam şi eu la rotilele şi la plugul ăsta. Fier de plug n-am. Nu mai aduci, moş Pătrule?

— O s-aducem, nepoate. O să vină şi muncitori de la pirotehnie, să le repare, şi să le ascută pe cele vechi.

— Să-i aducă Dumnezeu', vorba lui Marx! rosti solemn Cofetaru. Hai, îi pofti el, luaţi loc, staţi, ori vă grăbiţi?

— Defel, răspunse Bibirică. Trecurăm pe la tine să vedem cum e cu ăia, care nu te lasă în pace. Să ştim şi noi cum devine cazul, cum vorbim unde trebe.

Cofetaru se posomorî. Îl frămînta întîmplarea asta, căci cei care-l pîndiseră puteau oricînd să-i facă de petrecanie.

— Şi ce vreţi să le faceţi? Ce puteţi să le faceţi?

— Dar ce, mă, nea Şerbane, trăim în Patagonia? se supără Beşleagă, privindu-şi pumnii cît maiul. Cu pumnii ăştia îi fac chisăliţă, adăugă el, fluturîndu-şi maiurile în aer. Cine sînt ăia, mă frate?

— Crezi că dacă i-aş şti nu vi i-aş spune? oftă iar Şerban. I-aş fi lăsat eu pînă acu'? le mai zise el abătut. Aia-i, că nici măcar după voce nu i-am prins cine sînt!

Între cei patru bărbaţi se lăsă un moment de tăcere. Tot Cofetaru îl rupse.

— Hai să ne cinstim cu un pelin, zise el, că pîn-la urmă tot scot ei capul şi-i găbjim!

Şerban intră în pivniţă, luînd cu el o ulcea pe care o ţinea pe pridvorul casei, ca să-i fie la îndemînă cînd îi vin oaspeţi. Se întoarse din pivniţă cu două ulcele de pămînt; una, se vedea treaba, o avusese în pivniţă, n-o scotea decît pentru musafiri mai de soi. Vinul pelin sfîrîia cu spume mici, albe şi rubinii, în cele două ulcele.

— E bun, mă nepoate, pelinul ăsta ! hotărî Pătru. Că ne mai scoate din suflet îndoielile și amărăciunile. Și grija de tine, cu ăia de te pîndesc.

— Lasă, moșicule, că nici eu n-oi fi de mămăligă ! Am și o rangă, o țin aici, uite, în lada cabrioletei ! — și le arătă celorlalți lada unde ținea scula. Dacă m-or mai ataca, văd ei pe dracu' !

*

La Cofetaru nu întîrziase prea mult. După discuția avută îl încercase un simțămînt ciudat ; era un simțămînt pe care și taică-său îl trăise, acela al neputinței, adică al mîinilor legate împotriva vrăjmașului. „De ce ? Auzi, că nu e „politic" să pui mîna pe par și să-i termini pe hoți ! Așa o fi, „nepolitic" ? Bine, da' cum să descurcăm noi atîtea trebi, cînd alții ne bagă cuțitul în beregată și țeava puștii între coaste ? Cum ? — se întrebase Pătru, în drum spre casă. „Trebuia să răspunzi cu aceeași monedă", îi spusese el nepotului. Dar Bibirică nu fusese de aceeași părere. „Cum adică — se încruntase Pătru — ei să te omoare și tu să stai cu mîinile-n sîn ? Ba să le ții și vreo cuvîntare, că poate tîlharii or înțelege... Înțeleg ei pe dracu', mă Bibirică ! Păi dacă nu-i răspunzi tîlharului cu aceeași monedă, pînă să-l lămurești c-o fi, c-o păți, el a și apăsat pe trăgaci, îți ia viața, și tuleo, se duce unde și-a vîndut mutu' iapa !" Bibirică nu răspunsese, înghițise în sec, dar zisese că el rămîne la părerea lui.

Mai tîrziu, aveau ei să afle că lucrurile nu stăteau chiar așa, dar credința lor, acum, asta era.

Cînd deschise poarta, trăgîndu-i înapoi bucata de lemn, „cheia" care o apăra ca un zăvor, Pătru îl observă pe Ion. Era parcă mai înalt, parcă se mai lungise și parcă se mai și subțiase — gîndi el. „Cînd dracu' ! se miră. Iote ce înseamnă să n-ai timp să-ți privești copiii !"

— Mă, Ioane, zise Pătru băiatului, bag seamă că te deșirași. Te făcuși flăcăiandru, mă, mîine-poimîine parcă văz c-o să pleci și tu de acasă.

Băiatul sta smirnă în fața părintelui său, clipind numai din ochi și strîngîndu-și buzele, neîndrăznind să-l întrerupă.

— Da, da, continuă Pătru, mă tem că așa o să fie. Și poate că n-o să fie rău, mă, că unul trebuie să se facă ceva mai ca lumea în viața asta. Mă, omule, se întoarse el spre

băiat, mîngîindu-l pe creştet, tu înţelegi cum devine lumea asta ? Văzuşi cîte se schimbară pînă acu', după război ? Ştii tu ce-o să fie ?

Băiatul, luat de-a dreptul, răspunse cu sfială.

— Ştiu eu, dar nu prea. Auzii la şcoală că alde Vreju şi ăi care merg cu el vor să vă dărîme. Cică voi, nişte sărăntoci, ajunserăţi să-ntoarceţi comuna pe dos ! Fel de fel de vorbe s-aud. Ba că lui nepotul Şerban i-au pus gînd rău, or să-l omoare ; ba că o să vă bată la alegeri. Ce-i adevărat din toate astea, taică ? întrebă copilul, îngrijorat.

Pătru vru să-l repeadă, dar îşi luă seama. Copilul n-avea nici o vină, întreba şi el, ca orice copil.

— Mă, Ioane, adu-ţi aminte, că ţi-am mai spus : eu n-am intrat în politică, mă, deşi au tot tras de mine alde popa Goran, Vreju, pretorul şi alţii. Eu am văzut însă ce făceau, nişte potlogari, şi nu voiam să mă amestec cu ei, înţelegi. ?

Era în prispă, cu pălăria în mînă. Parcă voia s-o strivească, aşa de tare o strîngea.

— Păi acu' de ce te băgaşi în politică, tată ? Dacă n-ai fost cu politica o viaţă întreagă, acu' ce te-apucă ?

— Aşa, mă, anafura mă-tii de copil ! Începuşi să judeci şi tu, dacă pui o astfel de întrebare ! Înseamnă că-ţi creşte mintea, mă. Păi să-ţi spui de ce. Iote d-aia, că eu aşa crezui că-i bine. Taica Constantin fu jegmănit de pămîntul lui, fusei şi eu, mă, jegmănit, de tîlharii ăştia. Acu' zic că a sosit timpul ălor ca noi, obidiţii. O lovitură le dădurăm, le împărţirăm pămînturile, chiar eu fusei ăla care măsurai şi pusei ţăruş lu' ăla, lu' ălălalt. Acu' urmează să le dăm o altă lovitură, în moalele capului : să cîştigăm alegerile. Şi putem să le cîştigăm, că oamenii merg cu noi.

Nicoliţa ieşi şi ea în prag. Îl asculta.

— Noi venim, mă Ioane, iar ei se duc — urmă Pătru, înfocat. Şi de-ar face şi pe dracu-n patru, n-or să ne poată opri. Aici e ca pe front : trebuie să ne batem, de-o fi nevoie, pînă cîştigăm.

Ochii îi sclipeau, deşi, parcă, se întunecaseră şi mai mult. Pe Nicoliţa o trecură fiori reci prin tot trupul. Auzise şi ea prin sat tot felul de vorbe. Aflase şi ea că Pătru, Bibirică, Beşleagă şi ceilalţi bărbaţi care veneau cu rînduiala nouă erau pîndiţi de ura unora ca popa Goran, Vreju şi alţii.

Satul, într-adevăr, se împărţise, în mai multe părţi : unii mergeau cu Titel Petrescu, alţii ziceau că Argetoianu e ăl

mai bun, că e şi oltean, şi aşa mai departe. Cei întorşi din război, cum erau Beşleagă, Predilă, Ochea, se apropiaseră repede de Bibirică şi de Pătru. Vreju, deşi lovit zdravăn de alegerea noului primar, nu se dăduse bătut, se înhăitase cu alţii şi încerca să răzbată. Se apropiau alegerile şi conta pe oamenii lui. Iar popa Goran se purta şi el, mai departe, ca un drac în sutană, slujind nu bisericii, ci poftei de avere. Bătrînii satului, mulţi dintre ei cu mintea şubrezită, împreună cu văduvele erau de partea lui.

Mai erau unii care stăteau deoparte. Aşteptau să curgă peste ei întîmplările. „Ce-o pica, cum o pica, poate că vine şi rîndul nostru", ziceau ei. Erau şi dintre liberali ori ţărănişti care, deşi nu-l mai ascultau pe popă şi pe Vreju, se învîrteau, într-un fel, tot prin preajma lor, în aşa chip încît să nu fie tocmai pe margine. „Poate c-om nimeri şi noi, acu', la alegeri !", îşi şuşoteau ei unul altuia, gîndindu-se că poate ăilalţi or să cadă.

„Duşmanii ăştia ai noştri, zisese Bibirică la o şedinţă de celulă, n-o să mai fie scoşi din luptă decît tot de faptele lor. Şi Vreju, şi popa Goran au prea multe bube ca să le mai poată ascunde !" „Au multe, într-adevăr, convenise Pătru, dar încă sînt pe poziţie."

*

Seara se iţise iute, vîntul răzvrătise pîlcuri de nori dinspre munte, fugărindu-i către zările de pe dealuri. Toamnă tîrzie, toamnă uscată, rea.

„În loc de ploaie, praf şi pulbere !", gîndi cu amărăciune Pătru.

Nori de praf se încolăceau acum peste acoperişurile satului într-o vînzoleală de frunze zmulse de vînt. Copacii dezgoliţi icneau şi trosneau, înfigîndu-şi parcă mai mult rădăcinile în pămînt, să nu-i spulbere vîntul şi norii.

— N-ar strica un potop de ploaie ! zise Pătru. Hai să ne-aşezăm în casă, că mă săturai să tot înghit la praf.

Întunericul coborîse peste tot. Valuri de vînt, de ţărînă şi frunze continuau să joace brambura peste dealuri și peste văi.

Ion îl urmă pe taică-său în casă. Se aşezară cu toţii la masă. Masă săracă, dar un păhărel de ţuică tot se afla în dreptul scaunului lui Pătru.

— Fa, Nicolițo, făcu încet omul, umblînd cu lingura de lemn prin strachină, ar trebui, fa, să mai tai și vreo pasăre. Că numa' cu ciorbă lungă nu poți să te ții și să mai și muncești.

— Dacă vrei pasăre, zise Nicolița, strîngînd de pe masă după ce isprăvise de mîncat, apoi mîine om tăia cocoșul ăla mare, că a crescut ălălalt.

Vorbea blajin femeia, măsurîndu-și cuvintele. Simțise că bărbatul nu e în apele lui.

— Lasă, mă, dă-l încolo de cocoș ! ridică Pătru din umeri. Dac-o fi să avem zile, trăim, dacă nu, ce s-o alege. Da' noi vrem să trăim, nu-i așa, Ioane ?

Afară vîntul se învîrtoșase. Prin hornul corlatei cădeau în vatră frunze și țărînă.

— Ioane, ia urcă-te și pune o tablă sus, să oprim pacostea asta de țărînă și de funingine, zise Pătru, descălțîndu-se. Și după o tăcere, adăugă : o să le punem noi în rît ceva, Dumnezeii mamii lor de bandiți ! Că numai din pricina lor suferim cu toate ! Hai, Ioane, pune tabla aia ! Și vezi ce mai e, fii și tu cu ochii în patru !...

*

Însămînțările de toamnă se isprăviseră mai tîrziu decît se crezuse. Pămîntul era tare. Bolovanii ce se împotriveau semănatului îi făcură pe oameni să trudească și cu tîrnăcoapele, ca să-i „omoare". Loveau bulgării seci, fără pic de apă în ei, pînă-i treceau nădușelile. „Sîntem mai rău ca ocnașii", se căinau oamenii între ei. Pătru, în costișa lui, nu se alesese mai cu nimic. Pîrjolul soarelui îi ofilise și bruma de porumb pe care nădăjduia s-o facă. Dar se îndîrjise și cu ai lui, și cu Șerban a lu' Cofetaru, și cu nevasta acestuia se apucase de lucru. Pînă la urmă izbutise să semene și el, să fie în rîndul lumii. Nu se aștepta să iasă mare brînză din ce pusese, „că dacă or fi ploi se duce totul la vale, iar dacă o fi secetă o să fie și mai al dracului...".

Se simțea deșelat, tîrnăcopul îl sleise de puteri, iar bietele vite se înmuiaseră de tot.

— Încă un an ca ăsta și închidem prăvălia, rosti el către nepotu-său Șerban, care, dezbrăcat pînă la brîu, rămas numai în izmene, repezea tîrnăcopul cel greu în bolovani cu atîta putere încît te și mirai cum coada de stejar nu i se rupe.

— A, ă, făcu Şerban, scăparăm noi şi de altele, om scăpa şi acu' ! Chiar dacă mîncăm rădăcini, moş Pătrule, tot răzbim. Ăştia ai noştri, copiii, or să plece pe şantiere, iar noi...

Rămase aşa, cu gîndul neisprăvit, şi ridică iar tîrnăcopul. Pătru privi în jos, către luminile Gilortului şi vorbi parcă pentru sine :

— De muncă nu ni-i frică, nepoate, asta aşa-i... Nici muierilor noastre nu li-i frică şi nici ăstora mici. Nu-i aşa, mă ?

*

Începuse vînzoleala alegerilor. Prin sat aveau loc discuţii, care de care mai aprinse. Bibirică, Pătru, Şerban al lu' Cofetaru, Beşleagă, Nuculete şi alţii se întîlniră într-o duminică, la Bibirică acasă, „să vadă cum stau lucrurile". De la plasă mai venea, uneori, cîte un activist, care „dădea linia" ca atunci cînd îl puseseră primar pe Ciontu. Dar activiştii veneau şi plecau. Tot ei, cei ai locului, trebuiau să se descurce.

În duminica asta stăteau toţi cu ochii pe Bibirică, aşteptîndu-l să vorbească. Bibirică se întorsese cu o zi înainte de la oraş, cu „instrucţiuni precise". Fusese la o adunare a Frontului democratic, împreună cu toţi secretarii de celule din sate. Auzise multe. Se întorsese deci „cu sacul plin" ca să-l deşarte în faţa tovarăşilor săi.

— Alegerile, le spuse Bibirică, trebuie să aducă la lumină adevărul despre noi, cei din Frontul democratic, despre ce dorim şi ce vrem noi. Sînt şi unele lucruri bune, în ţara asta, pe care noi trebuie să le întărim. Sînt şi destule rele, poate prea multe chiar. Trebuie să le luăm pe rînd. O lume nu se poate schimba peste noapte, cît ai bate din palme. Să nu uităm că în frunte e încă regele, chiar dacă nu el e cel care diriguie întotdeauna. Iar guvernul e eterogen, aşa mi-a zis tovarăşul Zătreanu, activistul nostru de la judeţeană, adică de culori politice diferite, se grăbise el să-i lămurească.

Pătru era numai ochi şi urechi. Iată, i se desluşeau şi lui mai bine nişte lucruri, de-ale politicii.

— Guvernul, mi-a mai zis tovarăşul Zătreanu, este trebuitor aşa cum e. D'aia avem, adică sînt, partide de opo-

ziție, ca să răzbească ăl mai bun. Ăl mai bun trebuie să fie ales, nu băgat pe gîtul oamenilor cu de-a sila.

— O să cîștigăm, asta-i sigur ! se însuflețiră ei.

— O să cîștigăm ! întări Bibirică. Pentru noi, pentru Frontul democratic, a prins mult reforma agrară, care ne-a adus încrederea oamenilor. Noi venim cu faptele, nu cu vorbele.

Pătru urmărea cu atenție spusele lui Zătreanu. Da, avea dreptate, nu vorbele, ci faptele contau acum. Nici la adunarea de la Jiu, la care fusese și el nu sărise nimeni la vorbe mari. Nici noul prefect, Modoran, nu țipase în gura mare că „după alegeri o să vedeți, n-o să mai fie cum a fost...". Veniseră mulți la Bibirică, erau vreo cincisprezece, nu încăpeau în odaia „a bună". Drept care se hotărîseră să țină ședința la cooperativă. Nu la primărie, că acolo nu le plăcea, deși în fruntea ei era acum Nicolae Ciontu, om de-al lor.

Popa Goran și Vreju aflaseră și ei de întîlnirea lor și intraseră la bănuieli. Vreju, de cu seara, o luase spre Jiu, să se sfătuiască cu foștii lui „șefi".

„Își ia drumu' la picioare, rîsese Beșleagă, da' degeaba ! Crede că d'acolo o să le vie vreun ajutor ? Nu mai e ca pe vremea lui, da' asta nu pricepe ramolitul ăsta de Vreju, adăugase el, în timp ce se îndrepta, cu Pătru și cu ceilalți, spre cooperativă.

— Zi-mi mai bine ce făcuși cu Stamate, îl luă din scurt Pătru.

— Nimic, l-am pus să scrie, că nu eram prost să-l las. Să scrie cu mîna lui cum că popa a furat banii. I-am spus : bă, dacă clămpănești cuiva de discuția cu mine, îți fărîm căpățîna ca la șarpe, că asta meritați. Tu nu vezi, mă, încotro se-ndreaptă lumea ? Tu, mă, care n-ai decît două hectare, în loc să vii cu noi toți, te încîrduiești cu popa și cu boierii ! Deschide ochii mari, mă, Stamate !... Așa i-am zis.

— Și crezi c-o să se țină de făgăduință ? Îți spuse unde a ascuns popa banii ?

— Dacă mă minți, îi zisei, o să dai greș cu noi ! M-a rugat și el ceva, adică ne-a rugat, auzi, „să nu mă lăsați, că popa mă înfundă. El scapă și eu înfund pușcăria". Nici o grijă, îi zic, văz că ești totuși om cu cap. Află unde a ascuns banii și gata !...

Pătru îl luă de după umeri pe Beșleagă.

— Ești grozav, mă, Beşleagule ! îl lăudă el. Făcuși un lucru de care o să se mire o lume. O să-l vezi pe popă cum o să joace prin mărăcini, de-o să-i rămînă barba pe-acolo !

Rîseră amîndoi.

*

Într-o slujbă de duminică, popa Goran, de la altar, începu să tune și să fulgere împotriva „bolșevicilor".

„Antichrist a coborît pe pămînt, oameni buni ! Voi, fraților, să vă rugați lui Dumnezeu și să votați legea noastră, adică pe ăi care vă vor binele..."

Se oțărîse atît de mult pe „bolșevici", amenințîndu-i cu atîtea pedepse grele, încît babele din biserică, speriate, începuseră să se smiorcăie, ștergîndu-și ochii cu șorțurile.

Bibirică află de la un vecin, un bătrînel căruia îi mai ajutase prin gospodărie, despre cele ce se petrecuseră în dimineața aceea în biserică. „Popa ăsta, dacă n-ajunge la ospiciu, n-ajunge nicăieri, își zise. Parcă n-are loc în sat de noi ! Așa e cînd turbează cîinii...".

Seara trecu pe la primărie, apoi pe la postul de jandarmi. Floacă îl salută, de astă dată cu respect : „Să trăiți !" strigă el. Îi venise un ajutor nou, pe care îl bănuia a fi „omul comuniștilor", trimis ca să-i ia funcția. „Îi țîțîie bumbu' ! — se gîndi Bibirică. Păi de, i-o fi venit și lui vremea să iasă la mezat, că multe are pe suflet." Toți vedeau că Floacă voia să se împace cu lumea. Măcar pînă după alegeri... Jandarmul i-o și spusese lui Ciontu : „Nu poți, mă, pentru ca să știi de unde sare iepurele ! Tactica asta mi se pare mai bună : nici ca struțu', nici ca cucu..."

— Să trăiești și dumneata, dom' șef, îi zise Bibirică. Ce mai e nou ?

— Ce să fie, domne Bibirică ? Ce să fie ? se bîlbîi acesta, roșindu-se. Știa prea bine încotro bate Bibirică cu întrebările lui „cam în doi peri". Așteptăm alegerile, ce să fie ? — urmă jandarmul. Stăm cu ochii în patru, să nu se întîmple vreo dandana, că dracu' ne mănîncă. Pretorul ăl nou a pus șaua pe noi. Vrea ordine și ordine, că e musai, domne Bibirică, să fie așa ! — încercă el s-o dreagă. Că așa trebuie, datoria înainte de toate.

— Este, îi tăie vorba Bibirică, da' văz că nu s-a prea mai făcut nimic cu treaba aia veche. Știi care treabă, nu ? Ori să ți-o aduc aminte ?

Floacă rămase împietrit. Încercă să spună ceva, dar parcă i se pusese un nod în gît. Se jurase de mult c-o să dea de urma celor care spărseseră banca, dar vremea trecuse şi el nu aflase nimic.

— Păcat, dom'le Floacă, păcat că nu ţi-ai ţinut făgăduiala ! oftă Bibirică. Da' las', poate că descurcăm noi singuri toată treaba. Ei, acu' mă duc.

Dădu să plece, apoi, ca şi cînd ar fi uitat ceva important, se opri, întorcîndu-se către Floacă :

— Vezi şi dumneata că popa Goran îşi cam dă în petic. Frică mi-i să nu calce în străchini prea rău. Păzeşte-l !

Plecă, lăsîndu-l pe şeful postului de jandarmi buimăcit. „Au tot zis ei că află, că descurcă treaba, şi iote, nu se dau bătuţi. Sînt tari ai dracului...", îşi zise în sine jandarmul, ştergîndu-şi faţa buhăită cu o batistă mare, roşie. Începu să se plimbe prin birou. Apoi, mînat de un gînd ce-i încolţi deodată în minte, ieşi în uliţă, închizînd postul. „Nu-i de joacă. Mai bine să fiu eu primul, că-mi creşte „autoritatea" decît să las să-şi bată joc de mine nişte ţivili... nişte ăia !"

— Să trăiţi, dom'şef ! îl salută omul de serviciu de la primărie.

— Să trăieşti, nea Bugherule ! — îi răspunse, după care o luă înainte, către casele popii Goran.

Bibirică, după discuţia cu Floacă, îi căută pe Beşleagă şi pe Pătru.

— Trebuie să-l facem pe popă să-şi mănînce unghiile, le zise Beşleagă celor doi.

— Asta-i treaba lui Floacă, i-o reteză Bibirică. Noi numa' să i-l dăm pe tavă, atît. Încolo, cum zic, îi treaba lui. Auzii că Vreju vrea să ţină o cuvîntare la adunătura de la horă, în faţa primăriei.

— Păi s-o ţină, ce, nu-l lăsăm noi ? zise la rîndu-i Pătru. Avem şi noi oameni pe-acolo. O să aflăm ce-i stă în cap.

Se vorbiseră ca ei să se afle acolo. Nu de alta, dar, vorba lui Bibirică : „Bine-ar fi să fim acolo şi să le răspundem la ce zic. Da' cine ştie ce-or fi pus la cale, dacă ne văd, nu iese scandal...?".

— Călinoiu o să fie acolo, îi anunţă Beşleagă.

Călinoiu era un om de-al lui Vreju, dar Beşleagă îl prinsese cu furtişagul într-o noapte, avea în căruţă oi furate şi acum îl ţinea în laţ ca pe-o vulpe.

— Crezi că ne putem bizui pe el ? îl întrebă, cam îndoit Bibirică.

Bibirică îi privi pe rînd pe cei doi, frecîndu-şi mîinile mari, butucănoase.

Din spatele curţii se auzi lătrat de cîine, apoi se ivi Călinoiu, asudat, abia trăgîndu-şi sufletul. Se vedea că venise într-o goană.

— Fugişi, nu glumă ! adăugă Beşleagă.

— Păi fugii, că abia scăpai de ei. Le zisei că mă-mbătai şi că mă duc acasă. Pe trei cărări plecai, ca să nu bage de seamă.

„E viclean ăsta, da' cu mine nu-i merge !" gîndi Beşleagă.

Pătru îl privea lung pe Călinoiu. Toţi trei aşteptau cu încordare ce avea să le spună acesta.

— Vor să vă strice adunarea de miercuri, de la şcoală, începu Călinoiu. Au pus oameni să spargă geamurile, să vă facă să săriţi la bătaie. Şi-n sală o să aibă Vreju oameni. Ca să ştiţi ! Ziceau la început să pună foc la vreunul de-ai voştri, da' s-au răzgîndit.

— Bine, mă, moară neferecată, îl opri Beşleagă, punîndu-i mîna lui mare şi grea pe umăr. Nu minţeşti deloc ?

Călinoiu încercă să scape din apăsarea palmei lui Beşleagă, dar nu putu.

— Nu minţeşti, mă ? îl mai întrebă acesta, aţintindu-l în ochi cu privirea lui albastră, rece.

— Nu, să n-am parte de copii ! se jură Călinoiu. Tot ce zisei e adevărat.

— Atunci du-te, da' să tragi şi mai bine cu urechea. Şi mai bine, pricepi ? Du-te, că te-or căuta pe-acasă, îl îndemnă Bibirică, văzînd că omul lui Vreju n-are de gînd să plece.

— Dă-mi o ţuică, neică Pătrule ! se rugă acesta. Că simt că nu mai am curaj.

Pătru îi aduse o sticluţă. Călinoiu sorbi ţuica cu sete, apoi o luă către fundul curţii.

— Şi acu' ce ziceţi, ce facem cu popa ?

— Îl ducem unde-i e locul, altceva ce să-i facem ? rosti Pătru.

— Şi dacă-l veşteşte Floacă ? întrebă, îngrijorat, Bibirică.

— N-are nici ăsta interes! ridică din umeri Beşleagă.
— O să mai vedem noi. Să nu ne pripim! încheie Bibirică şi se ridică, dînd să plece.

*

Într-adevăr, Floacă se dusese la popa Goran, dar nu ca să-l vestească despre cele auzite de la Bibirică. Nu era el prost, mai ales acum.

Intrase în curte şi-l strigase.

— Părinte, n-ai chef de oaspeţi, aşa-i?

Popa ieşise cu barba vîlvoi, abia sculat din somn, şi-l poftise pe jandarm înăuntru.

— Ba de oaspeţi aş avea nevoie, că n-am cu cine bea un pahar de grijanie! zisese popa, îmbiindu-l pe Floacă să ia loc pe scaun. Că s-au răzleţit oamenii, domne şef! continuase el, bătînd din palme. La bătaia din palme se ivise iute o slujnică tînără şi popa îi ceru să aducă ceva de-ale gurii şi băutură. Şi vezi să n-o trezeşti pe preoteasă! îi mai porunci el.

Fata, să tot fi avut vreo şaisprezece ani, se cam pierduse, văzîndu-l pe jandarm. Gîndise că pentru ea venise, s-o întrebe de acte şi de ce hram poartă prin Cărbunaru. Dar, auzindu-l pe popă, se dezmetici şi alergă în cămară.

— Şi zici, părinte Goran, că nu prea mai vin oamenii la slujbă? Nu mai dau pe la biserică? întrebă Floacă, închizînd un ochi.

— Nu mai vin, domne şef, le-a intrat „bolşevismul" în cap. Ăştia nu merită să-i mai îngropi, că s-au întors cu faţa de la cele sfinte. Anafura lor de sărăntoci! Se iau după tot felul de vorbe proaste, iar de slujitorul domnului nici că le pasă.

— Lasă, părinte, îl întrerupse rîzînd Floacă, lasă, că se întorc ei. Se întorc oile la păstor, ce, parcă dumneata nu ştii?

— Deh, oftă popa, să te-auză ăl de sus! Că degeaba-mi sparg pieptul, nimeni nu vrea să asculte glasul Domnului, parcă vorbesc la pereţi.

Fata intră cu o tavă încărcată cu bunătăţi şi cu un ulcior mare cu vin.

Floacă ar mai fi zis ceva să reteze flecăreala popii, dar se răzgîndi. „Ce, pierd ceva dacă-l ascult? Dă-l dracului de

popă, s-o țină pe-a lui. Știe Bibirică mai bine ca mine ce trebuie să facă ? Dacă știe, să facă !"

— Nu-i rău la dumneata, părințele ! vorbi Floacă, cu gura plină. Nu mai fusei de mult prin casa matale și uitasem cum e, că și matale ai cam uitat să mă mai poftești.

— Ne-a dat bunul Dumnezeu cîte ceva, răspunse cu smerenie popa. Poftește, domnule Floacă, poftește și-un pahar de vin sfințit. Un vin așa, ca pentru fața dumitale.

Jandarmul privea totul cu ochi hulpavi.

Avea popa tacîmuri de argint și farfurii de porțelan. Adunase toată viața de pe spinarea amărîților. „Auzi, cică să nu aduni avuții pe pămînt ! Ai dracu' popi !"

— Părinte, închină el paharul de vin, să fie pentru sănătatea dumitale și a coanei preotese !

— Să trăiești și dumneata, domne Floacă, și să nu mă ocolești și mai ales să nu mă vinzi...

Floacă bău cu sete și se șterse la gură cu un șervet brodat. Era, într-adevăr, un vin bun. Sfințit, nesfințit, da' mergea pe gît ca untul. „Nu-i ca ăla pe care-l beau eu pe la unul, altul, de mi se face gura pungă și-mi arde mațele...".

O vreme, mîncară și băură în tăcere, fiecare cu gîndurile lui.

„Dacă ai ști, rîse în sine Floacă, ce pun la cale unii, popo, nu ți-ar mai intra mîncarea și băutura pe gît !

— Și ce zici dumneata, părinte, de alegerile astea care vin ?".

Popa puse pe masă șervetul cu care se ștersese pe barbă și, lăsîndu-se greoi pe scaunul de răchită, răspunse potolit :

— Urma alege, domnule Floacă ! De-aia-ți zic : să nu ne vindem... Eu am vechime, domne, în partidul nost' și o să am un cuvînt greu de spus. Dumnezeu e cu noi nu cu ateii. N-o să treacă ăștia, bolșevicii, peste țărăniști nici peste o sută de ani, după cum cred eu...

Jandarmul își acoperi cu mîna un zîmbet și rosti cu viclenie :

— Astă-seară, părinte, Vreju are întrunire. N-ar fi rău să treci și dumneata pe-acolo.

Popa nu zise nimic. Se știa, știa și el de întrunire, dar cu Vreju are o înțelegere. „Jumate, jumate, îi spusese, așa să ne-mpărțim, frățește ! Că noi trebuie să fim uniți. Altfel e diavolul pe noi...". Vreju încuviințase. În gînd, însă, îl dăduse dracului.

Floacă mulțumi pentru cele ospătate, nu înainte de a-i spune popii că va mai trece pe la el cît de curînd.

— Acu' mă duc și eu acolo, la întrunire. Să nu iasă dracului vreo păruială. Nu poți avea încredere în nimeni, părinte.

Popa îl conduse pînă la poartă. Era mulțumit. „Floacă e tot de-al meu, nu se putea altfel...".

*

Cîteva lămpi și felinare luminau sala de clasă unde-și țineau întrunirea cei din Blocul democratic. La masa pe care așezaseră cîteva pahare și o oală cu apă luară loc Bibirică, Șerban al lu' Cofetaru și Pribeagu.

În primele rînduri, Pătru și Beșleagă, înconjurați de tovarășii lor, ascultau cele rostite de Bibirică.

Așa cum le spusese Călinoiu, și cum se așteptau și ei, fuseseră la un pas de tot felul de „necazuri" din partea oamenilor lui Vreju și ai popii Goran. Dar Bibirică și Pătru luaseră legătura cu jandarmul cel nou, ajutorul lui Floacă, iar acesta pusese de strajă oameni de-ai lui, care, împreună cu cei din front, să prindă orice mișcare. Pînă acum, însă, era liniște. În cîrciumă nu fusese văzut decît Călinoiu, dar și acesta plecase repede, după ce trăsese pe gît o țuică. La Vreju acasă lumina era stinsă. „Pesemne, se gîndi Pătru, pregătesc în altă parte banchetul."

Adevărul era pe aproape de gîndul lui. Încă din zorii zilei patru căruțe încărcate cu oameni se strecuraseră afară din sat și intraseră în pădurea Mamului. Pădurarul era unul Marin Dovlete, care urca spre satul din deal de două-trei ori pe an, trăgînd atunci numai la Vreju. Fostul primar nu se mai însurase după moartea nevesti-si și aci, la el acasă, sau la cantonul pădurarului, se făceau chefuri de pomină. Chefuri cu țigănci ori cu femei aduse de la oraș de către Călinoiu, Braniște sau Dovlete, oamenii lui Vreju.

De astă-dată, în vîltoarea care-l cuprinsese pe Vreju, nu făcuse chef decît cu oamenii lui „tari", „de suflet". Numai că pe Călinoiu nu-l mai poftise, drept care acesta n-avea de unde să știe încotro se abătuseră ceilalți în zorii zilei. Îi căutase, fiert, toată dimineața, dar nu aflase nimic. Se gîndi o clipă la cantonul lui Dovlete, însă la gîndul ăsta îl trecu un fior rece prin șira spinării. „Dacă mă bănuiesc,

ăştia-mi fac de petrecanie. Dovlete şi Branişte m-ar împuşca fără milă. Dă-i dracului, mai bine beau o ţuică şi mă duc să mă culc."

— E linişte afară, îi şopti Beşleagă lui Pătru.

— Da.

Pătru îi făcu semn lui Beşleagă să se ridice. Era semnul pe care acesta îl şi aştepta. Beşleagă se mai uită o dată la Bibirică care vorbea mai departe despre alegeri, apoi se strecură afară. „Liniştea nu poate aduce decît ceva rău", îşi zise Pătru amintindu-şi de liniştile rău prevestitoare de pe front. Mai zăbovi un pic, ca să nu iasă o dată cu Beşleagă.

În curtea şcolii, un grup de oameni discutau în şoaptă. Se apropie de ei şi-i recunoscu. Era şi subofiţerul acela tînăr acolo.

Umbrele nopţii trecuseră în chipurile celor aflaţi în aşteptare.

— Parc-am aştepta sfintele moaşte, glumi unul, mişcîndu-se încolo şi încoace pe pietrişul umed. Pesemne că umezeala îi ajunsese la piele, şi încerca să-şi dezmorţească picioarele înţepenite.

— Păi chiar moaşte aşteptăm, neică Ispase ! îi întoarse Beşleagă vorba, mereu cu urechea la ce se petrece în întuneric, la semnele nărăvaşe ale nopţii.

Ajutorul şefului de post încremenise şi el, încordat, aşteptînd, pîndind cu urechea la ce se întîmpla în desimea întunericului. Îi înţelegea pe aceşti oameni care doreau ca totul să se întîmple în linişte, fără gîlceavă, omeneşte. Şi pe faţă, nu într-ascuns. „De fapt, gîndea el, nu-i nimic de ascuns aici, trebuie să te înfăţişezi înaintea oamenilor aşa cum eşti...".

În sală se făcuse cald. Mirosea puternic a gaz şi a fitile arse. Pătru se ridică şi deschise un geam. Vîntul rece izbucni înăuntru, stingînd cîteva lămpi şi făcînd alte lumini să tremure.

Îl înecase şi pe el aerul acela stătut. Sala era mică, iar ei mulţi, aşezaţi care pe scaune, care în picioare, pe lîngă pereţi. Vroise să iasă afară.

Bibirică îi observă mişcarea şi-i făcu semn că da, poate să iasă afară.

Se ridică şi ieşi. Vîntul de-afară aproape că-i smulse de pe cap pălăria.

— Ei drace, cum de se stîrni aşa, din senin ? se miră el îndesînd-o pe cap.

Se apropie de grupul în centrul căruia se afla Beşleagă.

— Nu se-aude nici un drac, neică Pătrule, zise acesta către noul venit.

O rafală de vînt şi tăcerea plină de nelinişte care urmă, îl făcură să-şi înghită vorbele şi să-şi pună la pîndă urechea care, cum se lăuda el, „nu dă greş niciodată".

— Se-aude ceva, e semn de nuntă, neică Pătrule ! Ascultă !

Vîntul răbufni din nou, răsucindu-se către colţurile clădirii şi acoperind zvonurile pe care Beşleagă crezuse că le aude.

— Începe nunta, neică Pătrule ! Ascultă ce-ţi zic ! Mai e mirele înăuntru ? întrebă în şoaptă Beşleagă, scormonind cu privirea în întuneric, unde i se păruse că desluşeşte şuierul unui bici şi bătăile unei tobe.

Pătru nu răspunse. Chiar în clipa aceea, clopotul cel mare al bisericii se rostogoli cu sunetul lui plin peste sat.

— Dacă luă foc p'undeva ? întrebă, speriat, subofiţerul.

— Nu luă, domne sergent, nu luă ! Şi chiar dacă luă, înseamnă că deteră ei foc la ceva, răspunse Ispas. C-ăsta nu-i vînt să dai foc la o casă. Dai la tot satul...

Nu ţinu mult dangătul clopotului, dar îndeajuns ca să scoale tot satul în picioare. Şedinţa continua. Oamenii întrebau, iar Bibirică răspundea, da lămuriri, cum obişnuia să zică, „reglementare". În faţa cîrciumii, însă, se ivi Vreju şi ai lui. Aprinseră torţe, nişte beţe pe care înfăşuraseră cîlţi muiaţi în motorină sau gaz. Flăcările jucau pe feţele schimonosite de băutură.

— Ia zi-i mă cioară, floricica din căluş sau ce-oi zice dracului ! strigă Vreju lăutarului care tremura şi de frig şi de frică.

— Îi zic, dom' primare, acu' îi zic !

Şi ţiganul trase arcuşul pe corzile viorii. Melodia parcă-i mai încălzi. Vreju, urmat de ai lui, începu să joace pe vine.

— Mai repede ! striga el, gîfîit. Mai repede, să-mi iasă toţi dracii din sînge ! Mai repede, aşa, mai repede !

Aţîţat, Gogoşiţă începu şi el să joace, mişcîndu-şi mîinile şi picioarele, dezordonat, lovindu-se cu fundul de pămînt, spre hazul celor din jur. Ţiganul îi trăgea înainte, lac de sudoare, ca şi cei doi jucători.

— Contenește ! strigă din toți bojocii Vreju. Acu', toți ! ordonă el. Brîul, fraților ! Și prindeți-vă bine, că vă mănînc, auziți, mă ? Să crăpați unul lîngă altul ! gîfîi el și scuipă. Arde-o țigane, se răsti apoi la lăutar, n-auziși ? Și Vreju izbucni într-un rîs icnit, rău prevestitor. Toții dracii pe ei ! mai strigă el, aprins. Mai bine-i belim noi decît să intre ei, sărăntocii, pe ușile primăriei, iar eu și voi să stăm cu căciulile în mîini în fața lor. Jucați, mă, reluă el cu voce tare, ce faceți, ăsta e joc ?!

Brîul se înfierbîntă. Tălpile frămîntau pămîntul, pe mulți neascultîndu-i picioarele de cît trăscău băgaseră în ei.

— Așa, Gogoșiță, așa ! îl îndemna Vreju pe omul ce-i devenise ca o umbră. 'Tu-ți ceru' mîn-tii, Bibirică ! înjură el, numai tu le-ai băgat în cap la ăștia să treacă la bolșevici !

Scrîșni din dinți. Auzi clopotul bătînd și făcu semn țiganului să înceteze. Toți se opriră, gîfîind, cu sudoarea șiroindu-le pe obraji.

— Auziți, le sună ceasu', mă ! Mă, voi aveți sînge în vine sau pișat ? Sînteți sau nu cu mine ? strigă el la oamenii care-l înconjurau și pe care un fior rece parcă îi cuprinsese dintr-o dată.

— Toți sîntem cu tine, primare ! răspunseră ei, privind cum flăcările focurilor aprinse în piscul bisericii se încolăceau biciuite de vînt.

— O să ia biserica foc, se auzi o voce.

— Ia pe mă-ta, auzi ?! țipă Vreju. Nu ia, că-i departe. Hai acu', c-o fi pe termenate. În căruțe toți, în căruțe, și pregătiți-vă ! Să le arătăm noi ce putem. Trageți numa' pe deasupra, auziți, bă ? Auzi, bă, Gogoșiță, nu te puie dracu' să-mpuști pe careva ! Vreau numa' să le treacă chefu', auzi ?

Îi trase celui numit un ghiont, de-l rostogoli pînă-n spatele căruței. Gogoșiță era slăbuț, mărunțel, dar iute. Iute la mînie și iute și de mînă. Glodeanu, cel ce fusese pus să aprindă focuri și să bată clopotul, era înalt și vînjos, dar cam slab de minte. Îndeplinea însă ordinele lui Vreju fără crîcnire.

Biciuiți, caii zvîcniră înainte, într-un tropot mare, sporit de huiduielile și de strigătele celor din căruțe. Îi însoțiră hămăielile cîinilor, care se zbăteau aprig să sară peste garduri.

Roţile scrîşneau şi săltau peste pietrele drumului. În fierbinţeala lor de beţivi, cei care mînau nu se mai osteneau să ocolească gropile sau bolovanii.

Neputîndu-se ţine pe picioare, Vreju se aşeză pe loitră, apucîndu-se de ea cu amîndouă mîinile, să nu cadă. Băuse mult, iar jocul îl moleşise, cum îi moleşise pe toţi. Ceilalţi s-ar fi dus bucuroşi pe la casele lor, îşi făcuseră damblaua, dar le era teamă „să nu se supere primarele", aşa că trebuiau să ducă pînă la capăt nebunia lui Vreju.

Aproape de şcoală lăsaseră caii mai încet şi se pregătiră să arunce cu pietre, cu bîte, în geamurile încă luminate ale clasei unde se ţinea şedinţa Frontului.

— Aprindeţi şi făcliile, ce staţi ca momîile ?! strigă Vreju.

— Se sperie caii, vorbi îngrijorat Gogoşiţă, ne ducem în şanţ.

— Tu să taci ! Ori ţi-e frică ?

Gogoşiţă nu zise nimic, dar îşi fixă mîinile pe puşcă.

— Daţi bice, ordonă Vreju. Acu' !

Pietre, ciomege, făclii se rostogoliră către şcoală, multe lovind geamurile şi făcîndu-le ţăndări.

Gogoşiţă ridică puşca şi îi trase piedica. Arma răbufni o dată, de două ori. Detunăturile speriară caii, care, scăpaţi din hăţuri, o luară la fugă, aruncîndu-i pe oamenii din căruţe în drum, unii peste alţii. Se auziră urlete de durere, înjurături. Caii nu se opriră decît în lunca Gilortului, unde, istoviţi, o luară la pas.

Sergentul de jandarmi încercase să-i oprească, ba chiar scosese puşca, dar Beşleagă îl oprise.

— Ce vrei, mă, flăcăule, să se verse sînge ? Lasă-i să-şi dea în petic !

Ieşiră afară şi ceilalţi împreună cu Bibirică. Pătru îi întîmpină cu voce uscată.

— N-a fost pe-a lor, Dumnezeii şi crucea care i-a închinat !

Se simţi apoi un pic ruşinat. În mînă avea încă parul pe care-l găsise dosit lîngă gardul şcolii. Cine ştie cine l-o fi pus acolo ! gîndise el. Îl aruncă lîngă gardul şcolii şi se alătură celorlalţi.

— Important din partea noastră — zise liniştit Bibirică, e să nu-i băgăm în seamă.

— Da', măcar aşa, să le fi dat cîţiva pumni după ceafă, mai ales lui Vreju, n-ar fi fost rău, răbufni Beşleagă.

Bibirică se întoarse spre el.

— Toate la timpul lor... şi zîmbi prieteneşte.

Vîntul continua să se răsucească peste sat.

*

În Cărbunaru rămaseră pînă la urmă doar două formaţii politice care se înfruntau : Blocul democratic şi ţărăniştii.

Cu o zi înainte de alegeri, Zătreanu, activistul, sosise în sat. Beşleagă îl adusese de la gară. Sosi şi un trimis al ţărăniştilor, unul Bobîrcă, pe care îl luase de la gară Glodeanu şi care trăsese la Vreju.

Zătreanu răspunsese scurt la salutul vesel al lui Beşleagă, „să trăiţi tovarăşe, bine-aţi venit, eu sînt...", apoi se urcase tăcut în căruţă, cu privirile aţintite undeva, în orizontul plumburiu al cerului de noiembrie. Beşleagă nu îndrăzni să rupă tăcerea. Grijuliu să n-o tulbure, uită să mai îndemne caii.

— Nu merg mai repede ? îi răsună deodată în urechi vocea metalică a lui Zătreanu.

— Merg, cum să nu ! — se trezi Beşleagă. Dii, mă ! Merg ca vîntul, urmă el, bucuros de întrebare.

„S-a spart gheaţa, gîndi. Aş putea acu' să vorbesc şi eu cu tovarăşul ăsta, despre care Bibirică mi-a împuiat capul de cîte ştie".

— Aveţi — întrebă el — adică vreau să zic, vă făcurăţi, aşa, o poziţie bună în rîndul alegătorilor ?

— Avem, tovarăşe, răspunse iute Beşleagă, strîngîndu-şi mai bine pe trup paltonul scurt din dimie.

— Cîte clase ai, tovarăşe Beşleagă ? întrebă celălalt, privind mîinile celui care venise să-l întîmpine la gară.

— Păi numa' vreo şase, da' ce contează ? Eu crez că trebe să conteze cît gîndeşte omul. Vă rog să mă iertaţi, eu spui ce gîndesc şi fac ce gîndesc...

— E bine să spui ce gîndeşti. E foarte bine.

După aceea activistul tăcu. Parcă îi apăsa umerii ceva greu, nevăzut.

Către nămiezul mic au ajuns în sat. Beşleagă opri în faţa primăriei, unde Zătreanu coborî. Îl aşteptau Bibirică, Pătru, Şerban şi încă vreo cîţiva. Dintr-odată, chipul lui Zătreanu se destinse. Dintre sprîncene îi dispăru cuta, cînd îi strînse fiecăruia mîna, întrebîndu-l de sănătate.

— Poftim înăuntru, tovarăşe Zătreanu, il îmbie Bibirică.

— Listele-s gata ? întrebă activistul, în timp ce urca scările primăriei şi-i întindea mîna lui Ciontu, care-i ieşi şi el în întîmpinare.

— Gata, tovarăşe Zătreanu. Îs gata demult, oamenii s-au înscris şi n-o să fie pricină să nu vină la votare. Că doar votează pentru ei, nu pentru nemţi ! rîse Bibirică, făcîndu-i semn lui Pătru să aducă listele scrise chiar de mîna lui.

— Bine, da' să nu ne grăbim. Cine ştie ce se mai poate întîmpla pînă mîine. Nu puteţi fi aşa de siguri !...

Ceilalţi îl priviră fără să priceapă. Ochii lui Zătreanu se opriră pe chipurile lor, întrebătoare, măsurîndu-le pe fiecare drept, fără ocol.

— S-aveţi grijă să puneţi oameni de ispravă la urne. Şi să urmaţi întocmai instrucţiunile. Nu trebuie să ne vedem cîştigători de pe-acum. Niciodată nu se ştie ce ne poate aduce ziua de mîine, oricît de bine ne-am pregătit noi. Şi să nu-i pierdeţi din ochi pe oamenii lui Vreju şi ai popii, care, cu siguranţă, vor încerca tot felul de tertipuri. Să fim pregătiţi !

— Sîntem pregătiţi, i-o întoarse, cu linişte în glas, Bibirică. Pătru şi Beşleagă o să fie cu ochii-n patru, n-o să le scape nimic. La circumscripţia noastră o să punem numa' oameni destoinici. Aflarăm că noi, ăi din Cărbunaru de sus, o să votăm la şcoala din tîrg. Ştiau, într-adevăr, ce au de făcut.

Zătreanu îşi ridică privirile de pe listele întocmite de cei din Blocul democratic, scrise citeţ de Pătru.

— Şi cu popa ce aveţi de gînd ? Credeţi că acum e momentul cel mai potrivit să arătaţi cine este în faţa oamenilor ?

„De unde o fi aflat dumnealui de chestia cu popa ?" se miră Pătru, săltînd de pe scaun şi apropiindu-se de masa la care se aflau Zătreanu şi Bibirică.

— El a vrut-o, zise Pătru, noi ne-am făcut datoria de oameni ai satului, aşa cum am crezut că-i mai bine. Puteam să-l dăm în gît de mult, dar...

— Înţeleg, înţeleg, îl întrerupse Zătreanu, aţi aşteptat să vedeţi mai bine în ce ape se scaldă. Hm ! Frumos lucrat, adăugă el, prinzînd din zbor privirea aruncată de Pătru lui Bibirică. Acesta parcă-l întrebase : „Am greşit ceva ? Ce nu i-o place tovarăşului... ?"

— Tovarăşe Zătreanu, eu nu ştiu ce cunoaşteţi dv. de popa Goran, se amestecă în vorbă, cu glas liniştit, Bibirică.

Da' noi ne-am lămurit ce-i cu el, și ne-am hotărît să-l arătăm oamenilor așa cum e. Adică să-l „demascăm", cum se zice.

— Și cînd vreți să faceți asta ?

— Chiar azi.

— Deci așa... Păi de ce n-ați făcut-o mai înainte ? Nu vi-i frică că acu' lumea o să spună că asta-i doar așa, o „manevră" de alegeri ?

— Oamenii n-o să zică așa, că-l știu ce soi e. O să ne dea crezare nouă.

Activistul, după ce-i mai ascultă un timp, le încuviință planul. Dar ceru să fie de față și oamenii legii.

— Bineînțeles, răspunse Bibirică.

— Și-o să vedeți, tovarășe Zătreanu, rosti Șerban al lui Cofetaru, ce-o să zică satu' cînd l-om sili să scoată banii de pe unde i-a ascuns !

— Mda ! Dacă-i așa, să mergem ! hotărî Zătreanu.

Se ridică primul, înalt, bine legat, strîngîndu-se în mantaua cam jerpelită și îndesîndu-și pe cap șapca din postav militar.

— Dacă-mi îngăduiți, noi n-am vrea să fiți acolo, pentru că, tovarășe Zătreanu, vedeți dv., începu Bibirică, noi... și se opri.

— Zi-i tovarășe. Zi-i ! vorbi activistul, nerăbdător.

— Dacă mergeți acolo, să stați de-o parte, zise Beșleagă cu hotărîre în glas, dar ferindu-se de privirea lui Zătreanu.

— De ce ? se miră, zîmbind, celălalt. Nu aveți încredere în mine ?

— Pentru că noi fiind din sat, oamenii ne cunosc și știu că avem dreptate. Dumneavoastră sînteți străin și nu vrem să zică ei, că ați venit să ne deschideți ochii, că nu vedem ce trebuie făcut.

Fură chemați și plutonierul adjutant Floacă și ajutorul său. Apoi, cu toții, o luară spre curtea popii. Popa era în casă și ciocnea un pahar de vin cu cantorul. Zătreanu și Șerban a lu' Cofetaru rămaseră pe aproape, urmărind cele ce se petreceau în curtea lui Goran.

Floacă întinse mîna peste poartă, trăgînd zăvorul dinlăuntru. Poarta se dădu în lături.

— Părinte, părinte Goran, ia fă-te-ncoace ! Ai oaspeți ! răsună vocea dogită de mahorcă și băutură a jandarmului.

Popa, auzind glasul lui Floacă, ieși repede, cu capul gol și cu barba-i lungă, încă neagră, puțin răvășită. Își subție

ochii, ca să vadă mai bine. Apoi ochii i se făcură mari, la vederea oamenilor care-i umpluseră curtea.

— Ce-i, domne Floacă, ce-i drăcia asta, doamne iartă-mă ? Ce-i mă, cu voi, venirăţi la spovedanie ? strigă el. Vocea i se domoli cînd, printre cei strînşi în curte, îi descoperi pe „bolşevicii" pe care-i afurisea în biserică.

— Venirăm să-ţi facem sfeştanie la casă şi acareturi, părinte, zise Bibirică, ieşind în faţă şi apropiindu-se de Floacă. Treci în partea cealaltă, îi suflă el jandarmului. Apoi cu voce tare, răspicată : noi ne-o făcurăm fără dumneata. Da' ne gîndirăm să trecem să ţi-o facem, părinte, şi pe-a dumitale.

— Ieşiţi din curtea mea ! începu să ţipe popa, sugrumat de furie. Ieşiţi, ieşiţi !...

— Încet, părinte, că am ordinul Parchetului să te arestez, îl domoli Floacă, făcîndu-i semn sergentului să vină după el. Părinte, hoţul, care a spart banga, eşti dumneata !

Popa se făcuse parcă mai mic, barba îi tremura, fruntea i se albise şi, dintr-o dată, picioarele îl lăsară. Căzu în genunchi, bombănind, s-ar fi zis, o rugăciune.

— Aşa, părinte ! Aşa trebuia să cazi mai demult ! se auzi glasul lui Beşleagă.

— Bandiţilor ! strigă popa, încercînd să se ridice. Dar picioarele nu-l mai ascultară, erau cu totul neputincioase. Bandiţilor ! bolborosi el, aplecîndu-şi fruntea de pămînt.

— Ce-i facem, domnule Bibirică ? Ăsta acu' moare şi ne ducem dracului ! Adică noi, oamenii legii, vezi ce-ai făcut ? se sperie jandarmul.

Cantorul ieşise şi el din casă. Fugi înapoi şi-i aduse popii un pahar cu apă. Acesta ridică fruntea şi, mai mult silit, sorbi cîteva înghiţituri. Lumea începu să se adune la poartă, cei mai îndrăzneţi intraseră chiar în curte.

— Doamne, Dumnezeul meu, cu ce greşii de mă lovesc şi Iuda şi fariseii !... îngăimă preotul.

Apoi, sprijinit de cantor, se ridică de la pămînt cu ochii încărcaţi deopotrivă de spaimă şi de ură.

— Doamne, nu-mi dărui clipa Zarineanului ! îi şopti popa cantorului, după care, parcă uitînd ce se petrecuse cu el pînă atunci, începu să ţipe : Da, domnilor, ştiu ce poftiţi, ştiu că aveţi dreptul să mă judecaţi, dar nu se cuvine !...

— Înnebuni popa ! se auzi un glas, Zău că înnebuni !... — şi vorbele se petrecură din om în om.

Soarele își trimitea peste sat razele lui calde, aurind curtea și fețele oamenilor.

— Aduceți lumînări și tămîie ! Apoi pe neașteptate, cu un glas ca de pe altă lume, rosti : Acolo, sub talpa pătulului... acolo e sacul. D'aia ați venit, știu eu... Și-acu', duceți-vă în plata domnului. V-am supărat destul.

Vru să mai zică ceva, dar nu mai putu. Înghiți doar aerul de cîteva ori, bolborosind. Apoi, ajutat de cantor, se întoarse greoi și intră în casă.

Toți rămaseră cu gura căscată. Nu se așteptaseră ca popa, singur, nesilit de nimeni, să-și mărturisească fapta.

— A damblagit, zise cantorul, întorcîndu-se pe prispă.

Oamenii nu mai ziseră nimic. Floacă și Beșleagă se duseră la pătul și, după cîteva lovituri de cazma sub talpa acestuia, scoaseră la iveală sacul în care popa ascunsese banii.

— Măcar de-ar fi fost aur ! vorbi Floacă, scuturîndu-și palmele de țărînă. Primeam și eu o primă bună de la legiune...

— N-avea dumneata grijă, o să scoată el și aurul, da' mai încolo. Acu', să vedem ce-i cu banii amărîților — și, luînd sacul, îl duse în mijlocul curții. Iată cinstea popii Goran, fraților ! strigă el.

Oamenii izbucniră în huiduieli. Amenințau cu pumnii spre geamurile casei.

— Să-l bată Dumnezeu, maică — se auzi vocea șuierată a unei femei în vîrstă, adusă binișor de spate, care bătuse drumul bisericii mai în fiecare zi de sărbătoare și sărutase mîna popii. Eu una n-aș fi crezut...

Floacă luă din porthart o foaie de hîrtie și, cu un creion chimic, scrise procesul-verbal.

— Să consemnezi totul, domnule Floacă ! Fiecare bănuț ! îi strigă Bibirică.

Încet, încet, oamenii începură să se risipească, unii înjurînd și blestemînd, alții, mai cucernici, lepădîndu-se doar de popă și de povețele lui fățarnice.

Întîmplarea cu popa Goran se răspîndi cu iuțeală în satele Cărbunarilor ca și mai departe, la tîrg.

Vreju și delegatul țărănist venit de la oraș primiră vestea strîngînd din dinți. După încercarea fără spor de a-și băga oamenii, pe Vîntu și Pușcă, în partid, asta era pentru Vreju a doua mare lovitură pe care o primea.

„Nu ne dăm bătuţi, domnilor", strigă Vreju. Iar delegatul, un bărbat trecut bine de jumătate de veac, toropit de băutură, îl bătu prieteneşte pe umăr, după care închise ochii şi începu să sforăie. „Şi cu dinţii trebuie să tragem, ca să ne vedem aleşi", continuă să strige Vreju, înfoindu-se în faţa celor care, alături de delegat, îi călcaseră pragul, ca să pună ţara la cale.

Zătreanu nu fusese nevoit să se amestece, pentru că nici unul dintre oameni nu rostise măcar o vorbă în apărarea popii. Se mulţumi să le spună oamenilor, strînşi în curtea popii, doar atît :

— Mîine, prin votul vostru, să faceţi să răsară soarele şi la noi, în Cărbunaru. Votaţi cu Soarele !...

*

Satul vuia. La primărie, la şcoală, bandele de lăutari — Dindirii, Chiriţoii, Gugineştii, Ţurlenii şi Bolovanii — o ţineau numai în cîntece. Era sărbătoare. O sărbătoare la care participa toată suflarea, de la mic la mare.

Singurul care nu auzea cîntecele, jocurile, chiuiturile era popa Goran, căzut la pat. Preoteasa şi fie-sa a mare, venite în cursul nopţii de la Vierşani, îl oblojeau, blestemîndu-i pe cei care „le aduseseră nenorocirea pe cap".

Oamenii din Frontul democratic nu dormiseră mai deloc. „Avem timp şi altă dată", le zise Bibirică. „Nu murim noi dintr-atît !" De fapt, de mai multe nopţi, nu dormeau, căci aproape toată săptămîna fusese vînzoleală mare. Întocmirea şi scrierea listelor, lămurirea unora care nu vroiau să vină la alegeri le luaseră timp. Erau toţi încordaţi, numai nervi. Pătru trecea pe-acasă doar în fugă, cît să îmbuce cîte ceva şi să se schimbe. În ziua alegerilor, îi ceruse Nicoliţei să îmbrace copiii „cît mai frumos" şi să vină la urne dis-de-dimineaţă.

„Să fim noi primii, că, dacă ne văd pe noi, vin şi alţii." Nicoliţa îi dichisise şi-i îmbrăcase frumos pe copii.

„Parcă am merge la vreun paşte, îşi zise Ion. Da' dacă te uiţi la muma, nu ştii ce să mai crezi."

Nicoliţa era îngrijorată. Se temea că de-acum încolo tot aşa avea să fie viaţa ei : aşteptîndu-l pe Pătru, seară de seară, să vină acasă, viu şi nevătămat. Se tot zvonea de unele nelegiuiri petrecute prin satele vecine, de tîlhari care săriseră cu parul la „comunişti". Nicoliţa sta cu inima mereu

îndoită. Se lumina numai cînd auzea scîrțîitul porții și pașii bărbatului călcînd greu pe pietrișul din curte.

În fața secției de votare, lăutarii îi trăgeau cu arcușurile, iar Telu Bolovan, prietenul lui Ion, lovea cu îndîrjire în basul aproape tot atît de mare ca și el. Se bucură, văzînd cu cîtă dibăcie și cu cît foc trage Telu de arcușul acela mare și cît de bine bate din cînd în cînd, în vinele alea de bou sau de țap, întinse de-ai fi zis că acuși plezneșc.

Îi zîmbi prietenului său și, urmîndu-și muma și frații, trecu pragul școlii din tîrg. „Aici o să dau eu examenul de șapte clase"...

— Bună dimineața, zise Nicolița.

Copiii ziseră și ei, într-un glas : „Bună dimineața !"

Îi văzură la o masă pe Bibirică, Pătru și Beșleagă. Ceva mai încolo, alde Vîntu și Toma lui Pușcă, de la țărăniști, tot povățuiau pe unul și pe altul să puie ștampila pe semnul „Ochi".

Nicolița se apropie de masă și luă un buletin de vot.

— „Soarele", zise ea, privindu-l în ochi pe Pătru.

Bărbatul zîmbi, zîmbiră și prietenii lui. Nicolița se fîstîci. Se întoarse spre copiii care stăteau cu ochii țintă la Pătru :

— Hai, mă, îi îndemnă, ce, nu-l mai văzurăți pe ta-tu ?

Milică luă și el buletinul cu „Soarele", merse de-l ștampilă, îl îndoi și-l băgă în urnă, sub privirile celorlalți frați.

Parcă eliberată de-o mare grijă, Nicolița se opri în fața lui Pătru și-l întrebă cu sfială :

— Vii la masă ?

— Dacă scăpăm, vin, răspunse Pătru. Da' mă tem că n-o să termenăm așa repede.

— Eu aș vrea să rămîn cu tata, zise Ion, fixînd-o pe Nicolița cu ochii lui verzi-albaștri, la fel de scăpărători ca și ai ei.

— Rămîi, răspunse ea, văzînd că Pătru nu zice nimic.

După ce Nicolița și copiii plecară, Toma lui Pușcă sparse tăcerea.

— O pornirăți cu dreptul, zise el rînjind. Da' o să vie și ale noastre și-o să ceară „Ochiul".

— Păi ce, ziserăm noi altfel ? se miră Beșleagă. Face omul cum vrea el, cum simte și ce simte. Alege pe cine vrea !...

Începură, apoi să curgă femei și bărbați, unii cu copii de mînă, alții singuri, unii cunoscători de carte, alții nu. Ion fu uimit cînd văzu cîți din satul lui nu știau carte. „De

ce, mă, tată, avea să-l întrebe el pe Pătru, de ce atîţia neştiutori ? Că avem şcoală şi în Cărbunari de sus, şi aici în tîrg !" Ceea ce-l uimi şi mai mult pe copil fu cum puteau fi înşelaţi cei fără ştiinţă de carte ori cei bătrîni, cu ochii mai slabi. Aşa era să se întîmple cu o bătrînă venită şi ea cu noaptea în cap.

— „Soarele", maică, ceruse ea, apropiindu-se de Vîntu.

— Poftim, maică Genuţo, pune aici ştampila, zisese acesta, dîndu-i un buletin cu „Ochiul" pe el.

Femeia, de bună credinţă, luase buletinul, dar Beşleagă văzuse ce se întîmplă şi-l luă din scurt pe Vîntu :

— Nu vi-i ruşine, bă, aşa vreţi să cîştigaţi, înşelîndu-i pe oameni ? Crezi că mai e pe vremea lui alde Vreju ? Arată-le oamenilor ce trebuie, dă-le buletinul care-l cer, nu-i înşela !

Vîntu şi Puşcă se făcură roşii ca focul. Femeia, neînţelegînd ce se întîmplă, bolborosi ceva şi dădu să iasă. Abia o hotărîră să se întoarcă. Se supărase, crezînd că cei de la masă îşi bat joc de ea.

Într-o clipă de răgaz, cu lume mai puţină, Bibirică îl luă de gît pe Ion şi-l întrebă cum merge cu şcoala. „Acu, ajunseşi şi „om politic", Ionele dragă... rîse el. Aşa auzii, că acu' faci politică !"

— Nene Dinule, umplurăm azi-noapte, toate cătunele cu afişele alea pe care mi le dedeşi. Puserăm afişele cu „Soarele" şi în castanii de pe marginea şoselei din Cărbunari tîrg pînă-n Cărbunari deal. Şi eu, şi fraţii mei, şi colegii de la şcoală, toţi, să ştii şi dumneata că lipirăm afişe cu Soarele !

— Văzui Ionele, văzui, da' nu ştiam că voi aţi făcut isprava. Mă, da' cu ce le-aţi lipit aşa de bine ? Parcă-s bătute în cuie !...

— Aia-i, că umblarăm prin pomi după clei. Îl fierserăm, în tuciul de mămăligă, că ziserăm să facem o treabă ca lumea, să le lipim cu clei, să nu le mai poată rupe nimeni.

— Bravo, Ioane !

— Da' popa Goran unde este ? întrebă un bătrînel cu nişte ochelari mari aruncaţi pe nasul coroiat, de un roşu aprins.

— La ţărănişti, neică, răspunse Pătru, acolo-l găseşti ! În partea aia, şi-i arătă direcţia.

— Aha, făcu bătrînul, la ăia cu „Ochiul" nu ? şi ceru tot „Soarele". Împături buletinul şi i-l dădu lui Pătru. Bagă-l, acolo, în urnă.

— Bagă-l dumneata, cu mîna dumitale, neică Tudore. Ce-ţi mai face baba ?

— Aha, păi stăi că uitasem, mai dă-mi unul şi pentru ea. Că şi ea are dreptul la soare...

— Să vedem dacă e pe listă, moş Tudore, zise Beşleagă. Este — continuă el, este, neică Tudore. Este şi dada Ruxandra ! Ţine şi buletinul dumneaei.

— Aşa, păi vezi, se bucură bătrînul, păi ştiam eu că şi ea are dreptul. Acu' mă duc sănătos. De popă întrebai numai aşa, că nu votam eu cu potlogarul ăsta care nu mi-a dat bani decît cu 25% dobîndă. Un potlogar...

— Du-te sănătos, moş Tudore, şi să nu uiţi să-i spui dadei Ruxandra de soarele pentru care votaşi, îl povăţui Beşleagă.

— Îi spui, tată, îi spui. O să-i spui, că răsări şi la noi.

Şi bătrînul ieşi cu paşii lui mici, săltîndu-şi ochelarii cei mari pe nas.

Pînă la prînz, toţi cei înscrişi pe listele de la primărie se înfăţişară.

„Soarele sau Ochiul ? se întreba cu nelinişte Ion. Care o fi învingătorul ?" şi veni lîngă taică-său întrebîndu-l dacă acu' poate merge şi el acasă.

— Nu se poate ! Tocmai acu' ?

Zătreanu trecuse şi el pe la şcoală. Dar numai în fugă. Era ocupat cu întreaga plasă, trebuia să umble dintr-o localitate în alta. Ţinuse însă să ajungă şi aci, unde, ştia el, „nu vor fi probleme". Văzu cum e treaba şi plecă spre primărie, însoţit de Dinu a lu' Bibirică.

— Acu' e acu' ! îi spuse Pătru lui Beşleagă, după ce Ion o zbughise către casă.

De faptul că duşmanii B.P.D.-ului încercaseră să fure urnele apoi să le dea foc de la ţigara uitată dinadins de Glodeanu spre a distruge buletinele, Ion avea să afle mult mai tîrziu...

*

La vreo două săptămîni după alegeri, Bibirică, Pătru şi Şerban a lu' Cofetaru au fost chemaţi la judeţeană. Era o zi rece, cu ninsoare, amestecată cu ploaie, şi Beşleagă i-a dus cu căruţa pînă la gară. Plecaseră de cu noapte, voiau ca la orele opt să fie la sediul judeţenei. Paznicul le-a zis, sec, să aştepte, în sala de la intrare, că „tovarăşul, dacă v-a spus

la opt, apoi e lege, atunci vă cheamă". În holul acela era un godin. Paznicul a băgat în el cîteva lemne și le-a dat foc. „Să vă încălziți o țîră că e vremea dracilor afară". După care își luă iar postul în primire, salutînd milităreşte pe cei care intrau.

„Om de-al nostru, țăran, îl cumpără din ochi Pătru. Cine ştie de pe unde-o fi și ăsta, și ce-o fi cu el, de să pripăși p'aci. Da' are o leafă, salută cu „să trăiți", „să-nfloriți". Uite-aşa își face munca și, la sfîrşit de lună, ia polii și gata. E om mare. E la județeană, nu ca ăi ca noi, în Valea Tupşei.."

Îl privi cu coada ochiului pe Bibirică. Acesta parcă mocnea ceva în el. Dar poate că nu era decît obosit.

Aproape de opt fură anunțați să meargă la tovarăşul Savin.

— Vă aşteaptă, zise portarul, şi le arătă pe unde s-o ia.

— Dacă e tot la tovarăşul Modoran, ştim, vorbi Pătru.

Omul rămase un pic descumpănit, apoi ridică din umeri şi trecu în cuşca lui.

În anticameră la tovarăşul Savin, mai erau vreo doi-trei inşi cu nişte dosare, cu mape pline de hîrtii sub braț. Un bărbat tînăr îi pofti însă înăuntru înaintea celorlalți.

— E, bine venirăți pe la noi, măi tovarăşi ! îi întîmpină Savin, strîngîndu-le cu putere mîinile. Cum stăm, tovarăşe Bibirică ? întrebă el, privindu-l pe secretarul organizației drept în ochi.

— Nici prea rău, nici prea bine, tovarăşu' Savin. Eu... îndrăzni el, credeam c-o să vă raporteze tovarăşul Zătreanu...

Savin se întoarse pe călcîie și se apropie de biroul de lemn masiv, acoperit cu pînză roşie. Apăsă, pe butonul unei sonerii şi în prag apăru o secretară mărunțică, cu o tavă în mînă. Pe tavă, nişte ceşti din care se ridicau aburi.

— Te gîndişi bine, dînşii sînt rebegiți de frig, vin de departe — zise el secretarei, care pusese pe masa lungă din fața biroului tava cu ceştile și dispăru. Păi să bem ceva, pînă ne obişnuim unii cu alții — zîmbi Savin. De acord, tovarăşe Pătru ?

— Da, aşa-i...

Lui Pătru parcă i se pusese un nod în gît.

— Hai, îi îndemnă Savin luați loc şi beți-vă ceaiul. Că vă mai încălzeşte, vă mai dezleagă şi limbile, rîse el. Tovarăşul Zătreanu are alte sarcini. V-am chemat pentru că n-am

înțeles ceva în raportul lăsat de tovarășul Zătreanu. Unde a început greșeala voastră ?

„Unde-a început greșeala noastră ? Deci a fost o greșeală !" tresări Bibirică. Poate și d'aia tovarășul Zătreanu a fost trimis în altă muncă..."

— N-am fost îndeajuns de vigilenți, tovarășe Savin, rosti Bibirică, privind ceașca din fața sa.

— Este exact ce-am zis și eu, de la început. Deci tovarășul Zătreanu are dreptate...

„Hopa, își zise Pătru, are dreptate ! Deci de la dumnealui a pornit..."

— Impresia altora este că s-a încercat de către adversari adormirea vigilenței noastre. Și asta nu-i bine de loc. Savin se ridică de pe scaun și dădu ocol mesei, apropiindu-se de Bibirică. Este, tovarășe ? răsună vocea lui, rece, tăioasă. Păi de ce dracului, mă, n-ați fost atenți ? se înverșună el. De ce, mă ? Că sarcina era clară, instrucțiunile clare !

Devenise dintr-o dată arțăgos. Trecuse pe „poziția" lui de șef al secției organizatorice a județenei. „Îi trăgea de urechi", îi trăgea la răspundere, carevasăzică.

„Mai bine ne-ar da cîteva palme ! Ăsta, după cum văz, e în stare să ne trimită în tribunal !" își zise Pătru.

Bibirică se schimbase la față, Șerban simțea o greutate mare în stomac. Ar fi vrut să se ridice și să iasă afară.

— Bun ! zise liniștit, după o pauză, Savin. Buun ! Să discutăm...

Devenise iar cel de la început. Se întorsese la gînduri mai bune ?

— O să cercetăm, mai îndeaproape chestiunea, urmă el. Deocamdată — și prelungi mult cuvîntul — deocamdată, vedeți-vă de treburile voastre. Poate că nu-i numai vina voastră.

— Vina e vină, zise încet Pătru. Dacă e vină cu adevărat !

— Cum ziseși ? îl pironi Savin parcă nevenindu-i să creadă ce auzise.

— Nu vă supărați, da' dumneavoastră cînd ziceți de „vină", de vina noastră, la ce vă referiți ? La povestea cu popa Goran ?

— Păi la ce altceva ? De ce, mă, ați pus-o la cale tocmai în preajma alegerilor ?

— Păi dacă atunci s-a spart buba ! S-o fi lăsat să nu se spargă ? — prinse curaj și Bibirică. Doar știți că a venit și ordinul Parchetului...

Savin îl privi crunt. Începu să vorbească, nemailăsîndu-i să-l întrerupă. Vorbi de Lenin, de „strategia și tactica revoluției", de apa ce se poate da la moara dușmanului și despre multe altele. Se ridicase în picioare și vorbea tăind cu mîinile aerul cald, moleșit al biroului.

— Nu trebuie să facem jocul dușmanului, tovarăși ! Nu trebuie să intrăm în jocul lui. Clar ?

Apăsă iar pe butonul soneriei și, la ivirea secretarei, rosti :

— Condu-i, te rog. O să ne mai întîlnim noi, tovarăși, poate în momente mai plăcute. Noroc !

— Să trăiți, salutară cei trei și ieșiră, conduși de femeia care-i servise cu ceai și rom.

Mergeau pe coridorul lung al județenei, unul după altul, împovărați de vorbele rostite de Savin. Părăsiră clădirea, nu înainte de a-i mulțumi omului de la intrare, care „le fusese gazdă". „Nu s-o fi omorînd el cu munca — îl iertă în gînd Pătru — da' tot țăran de-al nost' se cheamă că e. Cine știe cum a ajuns aci. Oricum, e membru de partid, că altfel... nu s-ar putea".

Pe Savin nu erau supărați, nu-i purtau pică. „Adică de ce să-i purtăm ? Că ne-a zis niște vorbe mai grele ? Om fi meritat ! Cîte nu merită omul în viața lui... !"

Afară ningea cu fulgi mari. Aerul curat al iernii îi lovi în față. Își umplură nările și plămînii cu el.

— Ne-ajunge ce auzirăm pentru un an de zile, nu-i așa ? rîse Pătru.

Bibirică îl privi lung :

— Nu-i de glumit, neică Pătrule ! Nu văzuși ce din scurt ne luă ? Ce mai, ca pe dușmani !...

— Nu chiar, se îndoi Pătru. Eu crez că vru numa' să ne cunoască. N-auzirăți de raportul tovarășului Zătreanu ? Nu l-o fi priceput...

Trecură în grabă pe la prăvălii, ca să tîrguiască cîte ceva, mai cu seamă pentru ăi mici. Voiau să se vadă cît mai iute acasă, așa că nici măcar nu intraseră în vreun birt, să-și potolească foamea.

S-au întors abia către seară. Beșleagă îi aștepta. Nu-l rugase nimeni s-o facă, dar era prietenul lor, nu-i putea lăsa așa, în gara care era la cîțiva kilometri de satul lor. Îi întîmpină cu un clondir de rachiu, și-i îndemnă să rupă dintr-o pîine neagră, caldă încă.

— Hai, luaţi, zisese el, că văz că n-aţi mîncat şi n-aţi beut nimic pe unde umblarăţi. Ce păţirăţi ?

Chipul în care îi primi la gară Beşleagă îi bucură. Erau iarăşi ei patru, prietenii şi tovarăşii.

Seceta, care bîntuia mai ales în Moldova, îi silise pe oamenii din acele locuri să apuce drumurile ţării. Coborau de acolo, din Moldova, încărcaţi cu velinţe, cu cusături, cu fel de fel de obiecte de valoare, ca să le dea pe grîu sau pe mălai. Acasă îi aşteptau familiile, copiii înfometaţi. Destui însă îşi luaseră cu ei şi familiile, mai cu seamă copiii, cu gînd să le găsească vreun rost pe undeva. Secetă grea mai fusese şi în alţi ani, dar atunci oamenii avuseseră ceva bucate puse de-o parte. Acum nu mai aveau, fusese războiul, care secătuise totul.

Veneau în trenuri înţesate, unde nu mai era loc să arunci un ac. Călătoreau în vagoane de vite, iar unii pe acoperişuri ori pe tampoane. Veneau de la sute şi sute de kilometri, uneori fără o bucătură de pîine în traistă. Cînd coborau de pe scările trenului în gări sau în halte, mulţi cădeau la pămînt storşi de oboseală şi de foame.

Pomenindu-se în sat cu moldovenii aceia, slabi ca nişte strigoi, gorjenii s-au mirat.

„Trebuie, totuşi, să-i ajutăm, pe prăpădiţii ăştia, e musai", zisese Bibirică. Lui Pătru vorba asta nu-i plăcuse.

— De ce mă, Bibirică, prăpădiţi, de ce ? Păi ce, mă, ăştia vin să ceară de pomană ? se încruntase Pătru. Nu ! Ei vor numa' un schimb cu noi, atîta tot. Şi văzuşi ce lucruri frumoase au... Şi cînd te gîndeşti că toate astea sînt luate din lăzile de zestre ale fetelor lor !

În Cărbunari veniseră vreo douăzeci. Au fost găzduiţi după cum s-a nimerit, după sufletele celor la ale căror porţi au bătut. Unii îşi schimbaseră lucrurile aduse cu ei pe grîu ori mălai, alţii nu, dar toţi îşi găsiseră adăpost.

Era grozăvie ce povesteau. Pătru, care găzduise un ins cam de-o vîrstă cu el, rămase înmărmurit de ce auzi.

— Ei, frate-miu, îi zise omul, să ştii şi 'mneata că ne-au murit vitele de foame şi de sete. Nici în fîntîni nu mai e apă. Mă uitam cum se chinuiau bietele animale şi plîngea sufletul în mine. Le-am mai tăiat noi pe cîte unele, da' erau aşa de slabe că numai oasele şi pielea le mai rămăseseră. Nu s-a

făcut nici grăunţe, nici furaje, nimic. Am mîncat ciorbă de lăptucă şi boabe coapte, asta-i tot ce-am avut... De doi ani, de cînd ne-a vămuit seceta, nici sălbăticiunile nu mai stau p'aproape de noi, au pierit şi ele...

Pătru se duse cu gîndul la vremea cînd fusese cu carul cu boi, cu nevastă-sa şi cu Ion, în sudul ţării, în satele Dunării, de unde abia izbutise să aducă nişte bănicioare. Şi lor, ălor de-aici, le fusese greu în vremea aia, da' oamenilor ăstora din Moldova le era acum şi mai greu.

— E greu, zise Pătru, da' o să trecem şi peste asta. Că trecurăm noi prin multe, şi iote că scăparăm. Eu, aşa cum mă vezi, era să dau ortu' popii, da' uite că am fost tare şi scăpai. Omul e tare, să ştii şi dumneata. Am luptat şi la Nămoloasa şi iote că am scăpat, urmă Pătru.

Omul din faţa lui îl privi surprins :

— Înseamnă că am lupta cot la cot şi nu ne-am ştiut. Că şi eu am luptat acolo. Am luptat şi la Mărăşeşti. Oho, prăpădul lu' Dumnezeu...

— Ce să ne ştim, vorbi Pătru, mai era timp acolo ? Cînd vedeai atîta moarte ?

Onofrei, după cum află Pătru, om cu o droaie de copii şi pămînt puţin, suferise, ca şi el, de pe urma păduchilor. Şi acum, iată, fusese nevoit ca să plece de-acasă...

Pătru urmat de moldovean, bătu la porţile neamurilor şi ale prietenilor ca să-i facă rost omului de mălai şi grîu. Mai toţi îi dădură cîte ceva. Omul nu ştia cum să le mai mulţumească. Voia să le dea în schimb velinţele, ştergarele şi celelalte lucruri pe care le cărase cu el într-un sac.

„Păstrează-le, omule, păstrează-le, i-o luă înainte Pătru, că avem şi noi d'astea, la fel de frumoase !"

Cînd s-au despărţit, Onofrei a plîns. La gară l-au dus Pătru şi Şerban a lu' Cofetaru cu căruţa. După un timp, Pătru primi de la el o scrisoare. Omul îl înştiinţa că ajunsese cu bine acasă şi că toţi ai lui se bucuraseră de bucate.

Îi mulţumea încă o dată şi-l poftea să vină o dată pe la el, în satul lui de lîngă Huşi.

Pătru s-ar fi dus, că locurile alea îi aminteau de tinereţe, de viaţa petrecută pe front... Dar cînd ?...

Ion plecă la şcoală însoţit de Costică, venit acasă ca să le spună alor lui că se-nsoară, că văru-său Titu Iorga, muncitor la Fabrica de ţigarete, îi găsise o fată, zice el, bună.

— Eu n-am nimic împotrivă, ce să am ? întrebase Pătru. Nicoliţa zisese la fel. O dată ce Costică se hotărîse, înseamnă că simţea el ceva pentru fată şi că fata simţea ceva pentru el. Şi ea, şi Pătru, se bucurară însă că băiatul le ceruse părerea. Aşa se cădea.

Ion se despărţi de Costică în faţa internatului, o fostă cazarmă de lîngă pirotehnie, devenită casă pentru ucenici.

— Dacă ai nevoie de ceva, ştii unde mă găseşti — îi zisese Costică, după care îl lăsă singur şi se grăbi la treburile lui.

Era seară. Ion o luă pe cărarea croită printre nămeţi, îndreptîndu-se spre dormitor. Avea acolo un dulap de fier în care-şi punea valiza cu haine şi rufe. Era valiza lui Pătru, o valiză din lemn masiv, pe care Ion o tîra după el.

— E grea, Bodune ? auzi el o voce. Ridică privirea.

— Grea, domne pedagog, grea, da' o duc.

Pedagogul Vuţă, un ins negricios, cu ochii verzi, bine făcut, ţinea calea copiilor, ca să vadă ce-i aduseseră : o ţuică, o curcă, sau doamne fereşte, ceva păduchi.

— N-ai nimic ? îl întrebă el pe Ion în timp ce băieţandrul se oprise în faţa scărilor, chinuindu-se să ţină cît mai bine valiza, ca să nu-i scape jos, în zăpadă.

— Nu prea, domne pedagog. Ba, o ţuică tot am adus pentru dumneavoastră. Păduchi nu mai avem din timpul războiului, aşa că n-am adus — răspunse Ion şi începu să urce scările. Acum avea drum liber. Putea să intre în dormitor, să stea la căldură. Nu-l pusese chiar în acea zi de corvoadă. Dar dacă nu se „lăsa" cu ceva, putea fi pus. Îl simţea pe Vuţă mai binevoitor cu el, de cînd acesta aflase că e ceva rudă cu Costică Zbenghe de la sindicat.

— Dar cum, mă, se mirase odată Vuţă, că ăsta de la sindicat se cheamă altfel, nu ca tine. Zici că eşti rudă cu el numa' ca să...

— Este frate-meu, îi explicase Ion, dar am fost mulţi acasă şi l-a luat să-l crească o familie din sat. Ei i-au dat numele lor...

— Aha, făcuse pedagogul.

Ion îşi desfăcu valiza. Avea şi nişte cîrnaţi preparaţi de maică-sa. Îi dădu şi pe aceştia pedagogului, odată cu ţuica.

Ucenicii, din dormitorul cu treizeci de paturi, îşi aranjau dulapurile, îşi făceau paturile şi sporovăiau între ei... Sică Soroi, un băiat înalt şi grăsuţ, în stare să mănînce o pîine

odată, cu un nas mare şi coroiat, se apropie de Ion şi-l strînse uşor de braţ.

— I-ai dat ceva ? întrebă el în şoaptă.

— Păi altfel se putea ? O sticlă şi...

— Şi eu la fel. Şi Tilică, şi Triţu Rengescu... Tămădăul mă-sii ! înjură el. Parcă noi n-am fi tras o ţuică ?

— Eu nu beau, mă, d-aia i-am dat-o, ridică Ion din umeri. Lăsaţi-o 'ncolo de ţuică, că o să vă apuce burta şi o să ne pună iar ăştia să frecăm privăţile ! Ce, nu puteţi trăi fără ţuică ?

Sică se trase un pas înapoi. Îl privi pe Ion cu atenţie.

— Ba eu mai trag, zise el. Aşa am învăţat de la tata ! adăugă, cu un fel de mîndrie, după care îi întoarse spatele şi o luă spre patul lui.

„Sică, Sică, zis ulcică !" rîse un alt ucenic. Rîseră şi ceilalţi. Pe seama lui Sică, a nasului şi a unor năravuri de-ale lui se făceau multe glume, de felul : „La un colţ de stradă / apăru un nas / După el Soroi / la un sfert de ceas !". Soroi înjura de tămădăi, iar ceilalţi rîdeau.

La început îi speriară maşinile alea mari, care făceau un zgomot atît de asurzitor, încît foarte greu te mai puteai înţelege cu cineva. După cîteva luni, însă, strungul devenise pentru el o adevărată mîngîiere.

Dăduse şi peste un om de suflet, un strungar priceput, omenos, Jan Cîrjan, întotdeauna vesel, niciodată supărat de faptul că primea prea multe goluri ca portar al echipei de fotbal. Cîrjan cînta şi cu acordeonul la petrecerile ce se ţineau în „cazinoul" uzinei.

— Măi ţîcă, îl luase el pe Ion în primire, tu ai deşte ca de domnişoară, mă, nu prea-s de strungar ! Îs mai degrabă de acordeonist sau de pianist, mă ! Nu te văd strungar, domne elev, se prefăcu el, spre hazul celorlalţi lucrători, să ne stricăm mîinile prin unsoare şi şpan.

— Nea Jane, se apărase Ion, să ştii că-s învăţat de mic cu munca. Am muncit cu tata la plug, am rînit şi-am ţesălat şi vacile, şi boii, şi caii...

Jan Cîrjan îl chema cîteodată să lucreze la strungul lui. Ion greşea uneori cîte o piesă, dar strungarul nu-l certa. Îi arăta cum trebuie „să-i umble mîinile" pe manete, cît şi cum să fixeze cuţitul „Vidia", cum şi cînd să folosească „lera", „şublerul" sau „şablonul". Ion începuse să priceapă şi să intre în meserie". Strungul „Ghergher", la care învăţa, era

o mașină foarte bună, dar cam năzuroasă, „simțitoare", cum zicea Cîrjan.

Marele chin era însă nu în uzină, ci în internat. „Cînd calci pe bec, domne elev, te ard, să știi!" — spunea pedagogul. La cea mai mică greșeală, sau pretinsă greșeală, „vinovatul" era „ars". Vuță se ținea de cuvînt. Nu-l ducea pe „vinovat" la director, dar îl punea să spele dormitoarele, closetele, lavabourile, să facă „totul lună". Și asta noaptea, cînd toți ceilalți dormeau. Și mai era și uniforma aceea kaki, cu centură, care lui Ion încă nu-i plăcea. Dar, vorba lui tată-său Pătru : „ce, calului îi place zăbala" ?

— Văz că-ți merge mîna, ucenice ! — îi spuse, cu cîteva zile înainte de vacanță, Jan Cîrjan. Tu o să ajungi strungar de soi dacă o să rămîi în uzină.

— Păi unde să mă duc, meștere ? se miră Ion.

— Pe șantierele tineretului, mă ! Mulți se duc acolo, ori în alte părți. Nu ți-a spus nen'to ăsta al tău, de e șef pe la sindicat ?

— Nu, zise Ion. N-am mai dat pe la el de mult. De ce să dau ? Să creadă unii-alții că mă duc la el să mă plîng de cine știe ce ?

Jan îl luă de după umeri și-i zîmbi :

— Ce necazuri ai, mă ? Mie de ce nu mi le-ai spus ?

— Lasă, nea Jane ! îl întrerupse Ion. Toate necazurile trec, numa' eu să-nvăț meserie !

În ziua aceea lucră cu rîvnă pînă la isprăvirea programului. Meșterul îi dăduse să facă niște piese de precizie, nu fleacuri d-alea ușoare. Cînd veni să vadă ce făcuse, pipăi cu atenție fiecare piesă, măsură filetul cu lera și scoase un „hm" satisfăcut. Îi zise apoi să meargă să oprească mașina. Ion o opri, apoi dădu să scoată instrumentele pentru curățatul strungului. Jan îl opri.

— Avem nevoie de oameni la sculărie, Ioane ! Tu, văz, că te descurci. O să te las să lucrezi și singur. Dar să mă întrebi cînd nu pricepi ceva. Știi ce ? Dacă vrei, poți să rămîi la uzină în vara asta. Adică să te duci, acolo, niște zile pe la ai tăi, apoi să te întorci la lucru. Cîștigi un ban...

Ion fu bucuros, nu se așteptase la atîta încredere din partea meșterului. Nu-i venea să creadă.

— Cum, meștere, se bîlbîi el, crezi dumneata că eu pot să fac... ceea ce faci și dumneata ?

— Cred, rosti meșterul.

Ion ieși din hală încă nevenindu-i să-și creadă urechilor.

„Adică... adică pot să-mi cîştig singur pîinea ?" Îi venea să tragă un chiot. Şi-l trase.

Ajunse în sat spre seară. Îl dureau picioarele, iar soarele îl buimăcise de cap.

O găsi pe maică-sa potolind orătăniile. Pătru, după cum avea să afle, era „iar la o şedinţă..". Puse valiza jos şi-şi trase răsuflarea.

— Sărut mîna, muică, şi bine te găsii !

— Aoleu, muică, da' ce prăfuit eşti ! Acu' încălzesc apă, să te speli, şi p'ormă să mănînci, că te văz eu după ochi că ţi-e foame ! Oi fi tare obosit, puiule ! îl căină Nicoliţa, sărutîndu-l.

— Şi taica zici că-i dus la şedinţă ? întrebă Ion, după ce se ospătă.

— E dus, că tot umblă, acu' e secretar. L-au pus pe el după moartea lui Dinu a lu' Bibirică.

— A murit Dinu a lu' Bibirică ? tresări Ion.

— Muri, mamă, că prea se osteni pentru satul ăsta. Nici geană de geană nu mai dădea. Se zbătea şi noaptea ca să rînduiască ce era de rînduit — oftă Nicoliţa, făcîndu-şi cruce.

Bibel şi Colie, cînd se întoarseră cu vaca şi cu caprele din cîmpul Mărinii se repeziră de gîtul lui Ion, lipindu-şi obrazul de obrazul acestuia.

— V-adusei turtă dulce, mă Colie, mă Bibele, se bucură şi Ion de bucuria lor. Staţi numa' să deschid cufărul.

Ziua lăsa locul serii. Un aer limpede răcorea dealurile mărginaşe. Pîlcuri alb-negre de nori se ridicară, însă, dintr-o dată peste păduri, prăvălindu-se apoi într-o ploaie rece, cu grindină.

— Tocmai cînd trebuia să secerăm grîul ! se auzi oftatul maică-si, care ieşise în tindă.

Ploaia nu dură mult, ca orice ploaie de vară, se rupse repede. Cerul se limpezi într-o clipă, ca o oglindă aburită ştearsă cu un prosop uscat.

Pătru veni mai devreme ca de obicei. Aflase pesemne de întoarcerea lui Ion. Că toate se află chiar şi într-un oraş, dar într-o aşezare cu cîteva sute de suflete ?

Îşi strînseră mîinile, se îmbrăţişară şi Pătru, privindu-l în ochi, îl întrebă, aşa cum făcuse şi altădată :

— Gata anul, Ioane ? Gata, nu ? Ei, bun venit în vacanţă !...

— Asta-i, că n-o să prea fie vacanță, tată! Meșterul meu zice să lucru pe strung. Că eu acu' — așa zice el — știu să lucru pe strung!

— Oho, se minună Pătru. Păi de ce nu vorbiși, mă, flăcăule? Deci încă un pui de-al nost', își ia zborul! Înseamnă că învățătorul ăla al tău, Zanfir, a avut dreptate. Trebuia să te fi dus la altă școală, că-ți mergea mintea, după cîte văz eu, mă, băiete...

Îl lua peste picior? Nu. Așa era felul lui Pătru de-a se purta cu copiii. „Dacă te-apropii prea mult de ei, nu te mai ascultă; îi pierzi și te pierzi și tu ca părinte..,“, zicea el. Dar era primul care să-i laude pe copii cînd vedea că aceștia își merită lauda. Că, adică, fac treabă bună, din inimă, nu de mîntuială, și să nu-i lauzi? „Mă, omul să fie fătat, nu ouat, mie așa-mi place!“ mai zicea el. De cîte ori nu le spusese el aceste vorbe? Poate că doar Margareta se abătuse de la vrerile lui.

Nicolița așeză masa și toți trecură, așa cum știau, la vechile locuri. Mîncară în tăcere. Chiar Colie mînca liniștit.

— Și cu asta, să zicem că mîncarăm pe ziua de azi, nu-i așa, Ioane? zise la urmă Pătru, ștergîndu-se cu prosopul la gură. Era o răcoare plăcută, ca după ploile de vară, se înserase afară. Și nen-to Costică ce face, mă Ioane? întrebă Pătru. Da' Margareta? Că n-au venit de mult. Nu trimiseră vreo vorbă?

„De Margareta îi pasă ăl mai mult, gîndi Ion, din pricina lui bărbatu-său ăla. Are el în cap o idee a lui, că Margareta a greșit-o!“

— Sînt bine, după cît cunosc. Nu prea am timp să dau pe la ei, răspunse Ion.

— Ei, întrebai și eu, așa, oftă Pătru. Ce, ai ceva împotrivă? Și cît stai? îl întrebă iar Pătru, fără nici o legătură cu cele discutate înainte.

— Păi, o zi-două, p'ormă mă duc înapoi. Am zis c-o să mă întorc, da' n-am zis cînd.

— Aha, făcu Pătru, adică nu le-ai făgăduit. Păi ce, ăia așteaptă făgăduiala ta? Depinde de tine, nu?

— Și de mine, răspunse Ion, foindu-se pe scaun.

— Mda, se auzi vocea lui Pătru, care va să zică ai pornit cu dreptul. E bine, e tare bine, Ioane. Și eu mi-am dorit asta. Lucrurile trebuie să se întîmple cum le vrea omul.

— Așa zicea și neica Dinu lu' Bibirică, intră în vorbă Bibel.

De cînd Ion plecase la ucenicie, Bibel ajunsese membru în „Tineretul sătesc" și lucrase de multe ori cu Bibirică.

— Bibirică ! tresări Pătru. Da, așa zicea și el...

Bibirică, povesti Pătru, răcise rău, răcise chiar în iarna aia. Mai avea el ceva pe la plămîni de pe timpul cînd fusese miner, silicoză. Dusese boala pe picioare ; nu vrusese să se ducă la doctori, zicea că n-are timp. Și boala l-a doborît.

— Rămăseși singur, taică, zise Ion, punînd o mînă pe genunchiul lui Pătru. Și fără nea Dinu, și fără neica Beșleagă...

— Și de Beșleagă ai aflat ? se miră Pătru.

Aflase, cum să nu afle. Beșleagă își luase nevasta și plecase la Bumbești, pe șantier. „Acolo, zisese el, e nevoie de brațele mele, acu', cît mai sînt tari. Aici simt că mă-năbuș. Nu-i loc de-ajuns pentru mine". Rîvnea de mult să plece. „Asta era înainte de moartea lui Dinu, prin primăvară", își aminti Pătru. După cîteva luni, Beșleagă venise pe-acasă. Îl căutase pe Pătru, își căutase prietenul, se interesase de tot ce mai e prin sat.

— Beșleagă e om muncitor, bun și cu cap, o să ajungă bine. Poate chiar sus de tot, pe acolo pe unde e și cumnatu-su, Bănșoi, la C.C., încheie Pătru.

Apoi îi trimise pe cei doi la culcare : „Mai vorbim și mîine, că și mîine e zi !" După ce Ion și Bibel se făcură nevăzuți, Pătru, după obiceiul lui, ieși pe prispă, privind cum, dincolo de pîlcurile răzlețe de nori, se aprind stele mici, scînteind în noapte ca licuricii.

*

În noaptea aceea, Pătru avu un vis lung.

Se cufundase parcă într-o apă adîncă, dar limpede, atît de limpede, că i se vedeau jos, pe fund, pietrele. Niște pietre ascuțite, roșii, printre care țîșneau pești iuți, argintii. Aluneca și el, împreună cu acei pești, printre pietre. Se simțea ușor nu da nici din picioare și nici din mîini, nu făcea nici o sforțare ca să se miște prin apă. Respira, putea deci să respire și prin apă, și, cînd voia, se ridica, asemenea peștilor, către suprafață. Își sprijinea privirea de maluri, și tot ce vedea era colorat în albastru. Apoi în roșu, în galben, în verde. Și iară în albastru.

Simțise apoi o înțepătură în palmă. Se rănise într-o piatră ascuțită. Țipase.

— Pătrule ! auzi el o voce abia șoptită. Pătrule, ce-i cu tine ?

Era vocea Nicoliței. El țipase în somn, îl duruse pesemne tare înțepătura aia, din care țîșnea sîngele. Nu răspunse și se întoarse către perete, mormăind ceva nedeslușit. Din nou se cufundă în vis. Acum se afla într-un cîmp, parcă era Cîmpul Mărinii. Era cu el și Șerban a lu' Cofetaru. Mai era acolo și mînza omorîtă de Măroiu. Apoi mînza înviase, se ridicase, glonțul ieșise din ea și se oprise în pieptul lui. Măroiu îl privea și rînjea, venind către el de la fîntînă.

Soarele strălucea peste cîmpul cu grîul dat în pîrg. Măroiu parcă plutea. Și parcă din el se scurgea ceva ca o apă împuțită, verzuie, care inunda cîmpul, iar aerul mirosea al dracu' de urît. În urma lui Măroiu venea un roi de muște mari, care se năpustiră spre cîrlană. Aceasta căzu în țărînă ca fulgerată, cu botul întins către spicele de grîu.

Pătru oftă în somn. Oftă greu. Nicolița îl mișcă tare, ca să-l trezească.

— Pătrule, ce-i cu tine ? Ce-i, Pătrule ?

— Vreau să merg la el, tovarășe, se auzi, clară, vocea lui Pătru. Nicolița tresări, încetînd să mai lucreze.

— La cine, Pătrule ? întrebă ea, neliniștită.

Omul se trezi de-a binelea și se ridică în șezut.

— Se făcu frig, Nicolițo, zise el, privind lampa care abia își picura lumina palidă în odaie. Nu te culcași ? Trebuie să fie trecut de miezul nopții. Stinge lumina, că-ți strici ochii — adăugă el, și se lăsă moale pe pernă.

Nicolița se băgă și ea în așternut cu ochii arși de lacrimi și de fumul lămpii. Se ridică însă îndată și trecu lampa în tindă.

Pătru se zbuciuma mai departe, în somn. După apa aceea, limpede, cu pești argintii, copiii, după cum înțelesese ea din niște bolboroseli, veni alt vis. Se făcea că e la județeană, numai el cu Savin, amîndoi în biroul întunecos, privindu-se în ochi.

— Ce faci, mă nea Pătrule ? îl întrebase Savin. Ce ai de gînd ? Noi te crezurăm om de treabă, da' dumneata dai cu piciorul încrederii noastre !

— Nu, tovarășe, cum adică ? se sumețise Pătru. Eu nu dau, voi dați, că nu trebuie să ne chemați ca să strigați la noi și să ne oropsiți. Satul nostru, oamenii lui, pe care văz eu că nu-i cunoașteți neam, au altceva în cap. Tovarășul Zătreanu începuse să-i știe, dar iote că plecă...

Se făcuse frig în camera aceea. Era un birou în care Pătru se simţea stingher, încolţit, dar şi plin de nerăbdare.

— Tovarăşe, se încruntase Savin, dumneata să nu treci peste cuvîntul nostru ! Satul nu e cu voi, aşa că stai potolit, să afli ce ştim şi ce credem noi despre voi.

Pătru era îmbrăcat subţire, îi era frig, parcă s-ar fi aflat pe un sloi de gheaţă sau într-o peşteră, pîndit din beznă de ochi vii, care clipeau ca nişte felinare mici. Se gîndi, o clipă, că ar fi trebuit, la ceasul ăsta, să fie acasă la el, cu copiii, cu Nicoliţa, ori la un pahar de vin cu Pribeagu, ori cu nepotu-său Cofetaru, nu aci, certat şi răsucit pe toate părţile. Certat şi răsucit de un om care, sigur, avea aceeaşi credinţă ca şi el, numa' că o înţelegea într-un alt fel.

— Ce ştii dumneata de Beşleagă, de Vizitiu ? Hai ? Ce ştii ? îl întrebase un altul, unul înalt, slăbănog, rămas parcă aşa de pe vremea secetei. Nu te-ntreb de Şerban Cofetaru, adăugase el, fluturîndu-şi mînecile largi ale hainei, că e rudă cu dumneata şi-o să-l aperi. Ia zi, ce ştii despre ei ? Ştii ceva ?

Pătru se chinuia să desluşească tîlcul acelei întrebări pe care necunoscutul o aruncase către el. El trăia printre oamenii aceia, luptase alături de ei, făcuseră împreună reforma agrară, erau prieteni, se întîlneau şi discutau tot timpul iar acum, iată, îl întreabă dacă-i cunoaşte şi ce ştie despre ei.

— Eu nu te ştiu, tovarăşe, pe dumneata, numa' pe tovarăşul Savin îl ştiu. Şi eu nu dau socoteală în faţa oricui. Ce, venişi dumneata să vezi cum deteră foc la locul unde aveam buletinele de vot ? Nu venişi. Scurt ! Eu am stins atunci focul, eu şi cu alţii. Ăia pe care-i numişi. Cum adică, să fi pus careva dintre noi şi-apoi tot noi să dăm fuga să-l stingem ?

Se făcuse din ce în ce mai frig. Pătru se zidise în tăcere. Nu mai avea alt gînd decît să ajungă acasă, să-i vadă pe-ai lui, să vorbească cu Cofetaru, cu Vizitiu, şi, de-ar putea, cu Beşleagă. Şi să le spună că „sînt în verificări"...

Oftă iar şi se răsuci în pat. Nicoliţa îi puse o mînă pe frunte. Deschise ochii şi privi năuc în jur. Lampa, pusă pe fereastra din tindă, lumina slab încăperea. O lăsau aşa mai mult pentru copii, să vadă drumul cînd ieşeau pe-afară.

— Cum îi afară ? întrebă cu ochii arşi de nesomn.

— E bine, Pătrule, e bine.

Nicolița veni lîngă el, se lipi de el, își făcu loc lîngă el. Pătru, domol, îi deschise cămașa și-i puse mîna pe piept. Pieptul nu era atît de tare și de frumos ca al Mariei lui Zbenghe, dar era al femeii lui, care alăptase atîția copii. O strînse lîngă el.

— Tu, Nicolițo, o întrebă el, într-o doară, mai ai ceva pentru mine ?

Femeia, uluită, îi puse mîna peste gură.

— Pătrule, dacă te-ai gîndi numai la asta și la copiii tăi, aș fi cea mai bucuroasă femeie ! Dar tu ești cu gîndul în toate părțile, numai la noi nu — și-l strînse și ea cu mîna de după gît, lipindu-l de pieptul ei. Ai visat urît, mai zise ea, mîngîindu-i gîtul.

— Zău ? ! făcu el, și mistuit de patimă, o strînse mai hotărît, nelăsînd-o să continue...

*

Cam în vremea aceea venise pe acasă și Vizitiu. Îl adusese în sat un „GAZ", ceea ce îi făcuse pe mulți să se întrebe ce-i cu el, ce hram poartă, îl știau prieten cu Zătreanu, dar de unde pînă unde să vină el cu o „mașină mică" acasă ?

Vizitiu rămăsese același. Doar că se mai îngrășase o țîră. Cînd coborîse din mașină în fața primăriei, îl salutase cu prietenie pe omul de serviciu, pe vardistul Bugheru și-l întrebase : „Ce e pe-aici, neică Bugherule, că lipsii cam mult ?" „Ce să fie, tovarășe Vizitiu (Bugheru învățase și el cuvîntul „tovarășe"), uite-așa și pe dincolo..." „E bine, neică Bugherule, e bine că e așa și pe dincolo", după care o luase către casa lui. Nu-l mai avea decît pe bătrîn. „Bătrîn" era un fel de-a spune, că omul se ținea bine, muncea împreună cu vecinii. Bătrînul îl tot îndemna „să mai lase dracului cărțile alea și să se însoare. Că mîine-poimîine închiz ochii și te las tot hăndrălău. Însoară-te, mă, că doar în afară de mînă n-ai alt beteșug. Uită-te și tu, chiar și ăștia, șchiopii și chiorii, își luară muieri." Mai zisese o vorbă la care rîsese Șerban a lu' Cofetaru : „Și parcă văz că, după ce te-nsori, p'acasă nu mai dai !" „Unde dracului, doamne ferește, pomeniși mata prostii d'astea, să-ți plece fiul de lîngă tine ?" îl dojenise Șerban. Bătrînul se roșise și îl apucaseră dracii.

Dacă Vizitiu i-ar fi fost în preajmă, poate că i-ar fi tras și-o bătaie, să-l învețe minte.

Dar Florea Vizitiu îl potoli pe taică-său cînd se întoarse acasă și scoase din geamantan țigările care-i plăceau bătrînului și o sticlă de „tărie". Bătrînul se bucură ca un copil.

— Adu-mi-l, taică, pe neica Pătru și pe Șerban, îl rugă băiatul. Am o vorbă cu ei.

— Adică cu mine n-ai ?

— Ba am, da' am și cu ei.

Rămas singur, Vizitiu scoase din geamantan o scrisoare a lui Bibirică și una a lui Pătru, la vederea cărora o umbră de tristețe îi întunecă chipul. Ținea scrisorile în mînă și parcă le cîntărea.

„Bibirică a fost un om cumsecade", își zise el, și deschise iar, pentru a nu mai știa a cîta oară, scrisoarea.

„Mă, Florică, începea scrisoarea lui Bibirică, îți scriu ca să știi și tu ce simțesc eu. Că nu mai pot, mă frămîntă ceva în suflet. E o bubă coaptă care o să spargă. Și poate că mă duc și eu odată cu ea. Află că noi am ieșit bine din toate treburile. Și din verificări. A fost pe la noi și tovarășul Zătreanu, prietenul nost', și în cele din urmă a fost bine. Adică, cum știi, am biruit multe greutăți. Și vreau să-ți mulțumesc acu' că eu nu mai pot ști dacă o să ne mai vedem. Eu îs bolnav. De-o fi să mă sfîrșesc, dorința ce o am e să fii tot așa, cu suflet, față de neica Pătru și de ceilalți, care rămîn să ducă lupta noastră mai departe. Tu, acolo, te întîlnești cu tovarăși mai mari, poate-l vezi și pe tovarășul Zătreanu, spune-i și lui că-i mulțumesc. Acu' p'aici ninge, poate o aduce un an mai bun. M-aș bucura și-n mormînt pentru asta. Îți mulțumesc încă o dată. Să trăiești, Florică al nost' !"

Vizitiu rămăsese cu scrisoarea în mînă și cu privirile încețoșate.

Scrisoarea lui Pătru, pe care o primise după o săptămînă, era mai scurtă, și mai dramatică : „A murit Dinu al nost', să știi, a murit de ce zicea el odată. Am stat tot timpul, toți, pe lîngă el, da' degeaba. Dacă poți, vorbește cu tov. Zătreanu, zi-i să treacă pe la noi. De cînd a urcat, dus a fost. Spune-i să nu ne uite nici pe noi, pe amărîții ăștia, că așa a făgăduit..." Urma semnătura : Pătru.

Nici el nu știa mare lucru despre tovarășul Zătreanu. Știa că fusese chemat să lucreze „sus". Cînd se oprise în București încercase să-i dea de urmă, însă, de cîte ori îl

căutase, i se spusese că e plecat. „Unde ?“ întrebase el. „In teren, tovarăşe“, îi răspunsese cineva, scurt, la telefon. „Cine l-a căutat ?“ „Un vechi prieten şi tovarăş de la Jiu“, răspunsese el şi închisese telefonul. Nu minţise. Vizitiu trecuse şi el prin lagăr, nu pentru mult timp, dar trecuse.

Fără să-l pună nimeni dusese ceva bucate la gardul lagărului de deţinuţi politici. Şi cînd să arunce pachetul, fusese înhăţat şi băgat înăuntru. Acolo l-a cunoscut pe Zătreanu. După ce a fost cercetat, i s-a dat drumul.

Cu Zătreanu s-a întîlnit pe front, după vreo doi ani, şi s-au îmbrăţişat ca vechi cunoscuţi, ca doi tovarăşi uniţi de aceeaşi credinţă.

Într-un tîrziu, bătrînul i-l aduse pe Pătru. Îl găsise vorbind cu Pribeagu în legătură cu cotele. Cînd auzi că Florea Vizitiu s-a întors acasă, Pătru se bucură. Îi fusese dor de el. „O fi venit şi cu veşti, de bună seamă !“

Florea îl întîmpină pe Pătru în poartă. Se aşezară pe o bancă din curte, meşterită de bătrîn.

— Bine-ai venit, mă, Florică, tovarăşe Florică ! zise Pătru, privindu-l cu bucurie. Ei, mă, cum te simţi iar acas' ?

— Bine. Şi bine te găsii, neică Pătrule. Şi vreau să cred că nu te supărași că te rugai să vii pe la mine.

— Iote mă, adică de ce să mă supăr ? se miră Pătru. Păi nu se cădea să trec pe la tine ? Am mai trecut pe la taică-tău și am tot întrebat cînd vii. L-am și ajutat pe neica, să știi, cînd am putut și eu. Nu ţi-a zis ?

Aşa-i zicea lui Vizitiu ăl bătrîn „neica“. Aşa era vorba satului. Chiar dacă insul era doar cu un an ori doi mai mare, tot „neica“ era.

— Mă-ntorsei, neică Pătrule, începu Florea, și, după cîte vezi și dumneata, îs mai sănătos. Îs mai sănătos ca oricînd. Îs ca atunci cînd luarăm primăria. După aia, dacă mai ţii minte, m-a prins boala. Dacă nu era tovarășul Zătreanu să mă ia și să mă ducă la spital, zăceam acu' sub pămînt, ca Dinu a lu' Bibirică.

Ochii lui Pătru se spuziră.

— Bibirică era ăl mai bun dintre noi, mă Floreo... Vreau să zic că Bibirică era de mult în luptă, ştia mai multe. Şi tu

erai, da' fără să știi. Însă el a trăit în alte vremuri și-n alte locuri. Mina aia i-a deschis ochii mai iute. Și fata asta, soră-sa Lena, care-i în București, activistă și ea pe la tineret, îi seamănă. E și fată frumoasă, ca și Margareta mea. Îi seamănă și Margaretei...

Discutară multe acolo, pe banca de lemn, în lumina potolită a zilei. Pătru vorbi mai puțin, îl tot îmbia pe Florea să spună el ce mai știe, ce se mai întîmplă prin țară și prin lumea asta.

*

Ion devenise „șef" peste o mașină, peste acel strung „rege" din familia „Ghergher". Piesele făcute de Ion erau toate bune.

— Mă, după cum văz că lucrezi, tu o să ajungi stahanovist înaintea mea... îi zisese, bătîndu-l pe umăr, Jan Cîrjan.

— Dacă o fi așa, meștere, ți-o datorez numai dumitale și-ți predau brevetul...

La vreo lună după ce fusese angajat ca strungar, Ion încercase să-și ia gazdă.

— Ți-am spus să vii la noi, mă, Ionele, că avem loc. Nici n-ai plăti și ai avea ce-ți trebuie, îi zisese frate-său, Costică.

Ion nu prea știuse ce să-i răspundă. Parcă ceva în vocea lui frate-său nu-i plăcuse.

— Nene, să nu te superi, da' eu n-aș vrea să fiu dator nimănui, rosti încet Ion.

— Cum mă, adică să-mi fii mie, care ți-s frate, dator ? se miră celălalt.

— Nu știu, nene, cum să-ți zic, da' zău, eu așa simt... Dacă n-o să-mi iau gazdă în sat, atunci o să rămîi la căminul uzinei. Vin tîrziu, mă culc tîrziu, ori mă scol devreme... și n-aș vrea să vă supăr cu toate ale mele. Știi, m-apucai de învățat acu' pentru liceu.

Nici lui Costică nu-i picară bine zisele fratelui mai mic.

— Mă, dacă te răzgîndești, să știi că la noi găsești adăpost, înțelegi ? Și mă bucur pentru gîndul tău cu liceul...

— Bine, nene, răspunse cuminte Ion. Îți mulțumesc.

Se despărţiră, fiecare cu gîndurile şi cu treburile lui. Lui Ion îi sunau şi-acum în urechi vorbele zise cîndva de taică-său : „Mă, să trăiţi pe picioarele voastre în viaţă..." Aşa voia să trăiască, după povaţa lui Pătru. El însuşi simţea că aşa trebuie să trăiască, şi-apoi de ce să-l încurce pe Costică tocmai acu' ? Lui Costică îi rămăsese femeia gravidă.

Aşa că Ion îşi luă o odaie în casele unuia Dănăiaţă.

*

După un timp, Ion, împreună cu alţi cîţiva băieţi, fu ales pentru „funcţia" de activist la raion. Venise ca să-i aleagă Mihai Dănescu, secretarul raionului, care le fusese secretar şi la şcoala de ucenici şi la uzină.

Noua lui „slujbă" îl absorbi repede. Nu mai ştia unde-i e capul de atîta alergătură şi de atîtea treburi. Era prins, ca într-o vîltoare, în miezul fierbinte al evenimentelor. Avea în răspundere, ca activist, cîteva comune, şi alerga mereu de la una la alta. Cu o bucată de pîine uscată şi cîte o conservă în geanta ponosită, „mobiliza" tinerii la „înflorirea ţării, la propăşirea ei", împărţea adeziuni.

— Voi ăştia, tinerii, aţi început să vă cam trageţi pe la oraş, vă luaţi „funcţii" acolo, cu greul din sate ne lăsaţi numa' pe noi, pe bătrîni — îi zicea Pătru lui Ion. Mă, nu se lăsa Pătru, ce-o să ne facem, mă, dacă o să rămînem fără ţărani ? Cine o să mai facă pîinea, dacă voi toţi plecaţi care-ncotro ?

Pătru îi povesti că se întîlnise cu Zătreanu, care venea din cînd în cînd în Cărbunari. Avea funcţie şi mai mare acum, „că fusese la studii în străinătate, d'aia nu aflasem noi de el, nu că s-ar fi ascuns". Zătreanu, povestea mai departe Pătru, se întorsese de-afară singur, nu ca alţii, care veniseră cu muieri de pe-acolo. „De la Vizitiu aflai asta. Cică n-a vrut să se-nsoare acolo, zicînd că-i logodit. Da' nici acu' nu-i însurat". A mai venit prin sat şi Banşoi, tot mare acolo, „sus" la C.C. Şi pe ăsta vruseseră să-l trimeată „afară", da' el zisese că nu poate, că tocmai se-nsoară.

Povestind aceste întîmplări, Pătru parcă încerca să-i descopere lui Ion — ori să-şi descopere sieşi — nişte taine. Îi

mai povestea lui Ion, cu voce coborîtă, şi nişte întîmplări care, se vedea bine, îl frămîntau, ca unele ce se petrecuseră altfel de cum ar fi vrut-o el...

„Cînd se făcu noua împărţeală administrativă, ne luară primăria, că se făcu o singură comună, cu centrul la tîrg. Oamenii fură contra. Au sărit cu gura pe noi, că nu sîntem în stare să păstrăm primăria noastră, că de peste o sută de ani Cărbunarii din Deal au avut primărie, că nu le-a luat-o nimenea, şi-acu'... aşa şi pe dincolo. Da' ce era de făcut ? Ce puteam noi să facem ?"

Ca să „scape" primăria din Cărbunarii din Deal, Pătru împreună cu Pribeagu şi cu Şerban, se duseseră nu numai la raion, ci şi la regiune. Îi primise acolo secretarul II, Daie, care le fusese „prim" la fosta regiune Gorj. Un om serios, om înţelept, în judecata căruia aveau încredere, dar care, aflară, nu avea ce să le facă. Aşa se hotărîse „de sus". Cu cine să se certe, cui să se plîngă ?

— Noi ne-am luptat pentru sat, adică şi pentru primăria lui, pentru primăria noastră, îi zisese Pătru lui Daie. Äia de la tîrg au primăria lor, de ce s-o ia şi pe-a noastră ?

— Neică Pătrule, îi răspunsese secretarul de la regiune, eu te înţeleg, da' de ce nu vrei să înţelegi şi dumneata că e hotărîre ?...

— Cum „hotărîre", tovarăşe Daie ? Că hotărîrile se iau după cum aflai eu la şcoala de partid, la care m-aţi trimis, cu aprobarea populaţiei. Aici, la noi, n-a zis nimeni nimic, vreau să zic că nu s-a cerut încuviinţarea oamenilor. Să vie atunci cei ce au „hotărît" şi să le explice cărbunarilor noştri de ce au „hotărît" aşa. Şi dacă n-o să vie, noi, tovarăşe secretar, o să ne ducem la Bucureşti, să ne aflăm dreptatea. De ce să mergem noi, pentru un act, pentru o hîrtie, cîte opt-zece kilometri pînă la tîrg, cînd aveam primăria noastră ? Avem local sănătos, cu telefon, cu sală de şedinţe, cu ce trebuie ! Păi ştii dumneata ce vorbe ne-au ieşit ? Că noi, comuniştii, distrugem comuna. Dacă am desfiinţat primăria, zic oamenii, înseamnă că ne-am pus în gînd să distrugem satul. Or, eu nu-s ăla care să fiu învinuit de-aşa ceva. Mai curînd depui carnetul.

Daie îl privise cu asprime, dar nu-şi ieşi din fire. Altul în locul lui, sigur că i-ar fi dat afară din birou, sau ar fi chemat pe cineva să-i dea afară, ori să-i ducă cine ştie unde...

— Bine, neică Pătrule, îi zisese Daie, duceţi-vă şi la Bucureşti. Însă n-o să aveţi, o să vezi, nici un cîştig, e hotărîre...

— O să ne ducem, să ştiţi. Ne ducem, chiar dacă o să vindem şi izmenele de pe noi, cu drumurile... N-o să ne dăm bătuţi. Să trăiţi, tovarăşe Daie !

Şi Pătru cu ai lui plecară de la secretar cu inimile grele.

— Mai bine nu veneam ! fu de părere Pribeagu, potrivindu-şi paşii după ai lui Pătru.

— Da, da... asta aşa-i... îngînă Pătru. Nu credeam, da, da, nu credeam c-o să fie aşa. Iote că trăii s-o văd şi p'asta... Am colindat atunci, am colindat, toate străzile Craiovei, ca să dăm de Vizitiu. L-am căutat peste tot, da' nu l-am găsit. Apoi mi-am zis că fusese mai bine că nu-l găsisem. De ce să-l mai băgăm şi pe el în treaba asta, n-avea şi-aşa destule pe cap ? Atunci, mă Ioane, m-a bătut şi pe mine, da' numa' aşa, o clipă, gîndul să las totul, şi casă, şi masă, şi sat, şi să mă duc unde-oi vedea cu ochii. Parcă-mi murise cineva. Adică m-a bătut gîndul să fac cum făcuse Beşleagă, ştii tu, după ce-i murise muierea. Cine se gîndea că o să-i moară ? o ştii, era puternică, făcea cît două-trei femei la un loc. Ei, şi după ce-a murit, Beşleagă s-a mutat pe un alt şantier. Cînd l-am văzu eu, arăta ca neomul, moartea muierii îl dărîmase. Numa' că gîndul să fac ca el, ca Beşleagă, mi-a trecut iute. Mie nu-mi murise nimeni. Numa' că nu-mi mai venea să mă-ntorc în sat. Cum să mai dau ochi cu oamenii, care ne ziseseră, cînd plecaserăm „drum bun“ ! şi „să aduceţi, mă, primăria îndărăt !“. Acu' oamenii ne aşteptau să le dăm răspunsul. Da' ce răspuns să dai, dacă nu ţi-ai făcut planul ! La voi, la fabrică, nu era la fel ?

Ion dădu din cap. Da, în uzină era la fel. Cînd lucrai cu rezultate mari era bine, mai cu seamă dacă îndeplineai norma aceea „stahanovistă“. Normă grea să tragi, pentru că altfel erai arătat cu deştul în şedinţe : „Tovarăşu' nu se angajează, tovarăşi, şi ce exemplu mai poate fi tovarăşu' ăsta pentru ăilalţi tovarăşi...“ ?

— Spune-mi, tată, da' femeia lui Beşleagă cum de-a murit ?

— Păi nu ţi-am spus ? Muierea lui Beşleagă, acolo, pe şantierul ăla, lucra la „puşcături", se făcuse „artificieră". A fost o explozie şi nu s-a mai găsit din ea mai nimic. Un nenorocit pusese acolo dinamită. Era un beţiv, s-a spus la anchetă, da' dracu' ştie dacă era sau nu şi ce gînd avusese el. Şi aşa a murit femeia, nevinovată, iar Beşleagă s-a îmbolnăvit.

— Şi ce-i făcură ăluia, cu dinamita ?

— Nu l-au mai găsit viu. Cică s-ar fi aruncat, sau a căzut, sau a fost împins între nişte pietre... şi... Nu poţi şti niciodată. S-a zis însă că ar fi fost aci o mînă de criminal, că n-avuseseră cu ce să lovească în Beşleagă, cu toate că-l pîndiseră de-atîtea ori pe la colţuri. Da' nu putuseră să-l răpună. A vîndut şi casa de-aci, era negru la faţă cînd a plecat.

Se lăsă un moment de tăcere. O rupse Ion :

— Da' drumul ăla la Craiova cum s-a isprăvit ? Aţi lăsat lucrurile aşa şi v-aţi întors acasă ?

— Colindasem, îţi zisei, străzile Craiovei. Nu mîncasem şi nu beusem nimic, nici măcar un cîrnat şi un ţap de bere. Eram osteniţi, înfometaţi, amărîţi... Da' parcă nu ne venea să plecăm. Ne venise în cap, cum umblam noi pe străzi, un gînd, aşa adică o trăznaie : să ne întoarcem la regiune şi să ne aşezăm pe scările acelea, să dormim acolo. Să vadă şi regiunea că nouă nu ne arde de glumă.

— Şi cine v-a oprit s-o faceţi ? îl întrerupse Ion.

Pătru îşi privi fiul de parcă-l vedea întîia oară. Îl măsură atent şi-l întrebă, la rîndu-i :

— Păi cine să ne oprească ? Nu ne-a oprit, mă, pentru că am luat trenul la Bucureşti şi acolo l-am căutat pe Bănşoi care ne-a lămurit. „Împărţirea asta, neică Pătrule, ne-a zis el, n-o să dureze mult. O să vezi dumneata că o să mai vină şi altele. Da' şi asta de-acu', să ştii 'mneata, este spre binele oamenilor. Duceţi-vă acasă şi atît să le spuneţi alor noştri : că noua împărţire nu le va aduce nici o pagubă, din contră..." „N-o să dureze ? mă îndoiam eu. O să vezi, tovarăşe Bănşoi, că o să dureze mult şi bine. O să mor eu, şi atunci o să zici : săracu' neica Pătru avu dreptate... Dacă-i hotărîre e hotărîre, neică Pătrule, nu avem ce comenta..."

— Ținusem la chestia asta, mă copile, urmă Pătru, ținusem la ea ca și la pămîntul satului. O socoteam „politică". Altfel e cînd atîrni de alții, chiar dacă-i vorba numa' de o „problemă administrativă", cum zic unii. Auzi, să trimiți tu tupșenii noștri tocmai la dracu'n praznic peste Gilort, pentru o adeverință ca să vîndă un bou !... Ăștia din tîrg s-au dat mari întotdeauna. Noi am dat pentru ei cote și tot felul de dări, pe care le treceau la ei ca „realizări". Pînă ce am dibuit noi cum devine treaba. Dar cînd e vorba de întovărășire, fac pe chiorii. Nu se bagă... Noi o făcurăm pe-a noastră, da' ei pe-a lor nu vor s-o facă. Și pe cine credeți că puseră președinte de cooperativă ? Pe lăutarul Dindiri ! Țiganul însă, de ! se ocupă de-ale lui, de taraful lui, de hore, de nunți, de petreceri. Iar oamenii, tîrgoveții ăștia mai amărîți. vin la noi după pînză, și după făină. Pe primarul de la ei asta nu-l „interesează"... Și acu' să ne joace tot ei pe noi ? N-o să mă împac cu gîndul ăsta pînă o să mor.

Pătru se opri și clipi des din ochiul care-i rămăsese beteag de cînd unii, oameni de-ai lui Vreju, îi aruncaseră un fel de praf, ca o spuză, în ochi, cînd umblau să facă întovărășirea.

— Asta-i, băiete, asta-i lupta. Lasă, că tot pe-a noastră o să fie ! Și ce dacă mi-aruncară în ochi cu dracu' știe, ce praf, nu mai mersei înainte ? ! Ba mersei ! Aia de vrură să mă orbească nu știau că desființarea comunei mă rîcîie și pe mine la inimă, ca și pe ei. Și aici i-am înțeles, să știi „indiferent despre cine e vorba în propozițiune". Comuna e bătătura casei noastre, a noastră, a ăstora din deal, numa' că, iote, se făcu acu', că unii ne călcară bătătura. Și ne-o și luară...

Toate întîmplările astea care-l dureau, Pătru le spunea încet, cu glas potolit. Potolit ca și amiaza de început de septembrie, în care strugurii boltei de viță din curte, abia rumeniți, atîrnau pe joardele lor lungi pînă la căpriorii casei, umplîndu-le nările cu mirosul lor de tămîioasă. Cîte toamne nu petrecuse Ion în această prispă, torcîndu-și visele lui de copil și de tînăr în lumina lină a amiezelor !

— Viața merge înainte și noi tot cu ea o să mergem. Altfel ce s-ar alege de noi ? rosti încet Pătru, după care se ridică și o luă înainte prin ogradă. Se opri lîngă poartă. Se

vedeau de aici Valea Tupşei şi Cîmpul Mărinii. Se întoarse spre Ion : Alergai mult pe-aici, cînd erai mic. Nu-ţi ajungea nici valea, nici cîmpul. Da' acu' toate s-au dus...

Era o umbră de tristeţe în vocea lui Pătru ? Deslușise el oare vreo schimbare în Ion ? Credea oare că băiatul se îndepărtase de el și de-ai casei ?

— Iote, mă, urmă Pătru, vezi şi tu, acu' nu mai sînt lîngă noi decît Bibel şi Colie. Dar şi Colie ăsta, ăl mic, o să plece. O să rămîie Bibel. El aşa zice. Că tot noi am stăruit să rămîie. Tot îi bine că rămîne unul. La alţii n-a mai rămas nici unul şi cine dracu' o să sape la geaceul ăsta care ne străduim să-l încropim ?

— E o schimbare şi asta, taică, zise încet Ion. Oraşul şi fabricile, să ştii şi dumneata, au nevoie mare de oameni.

Pătru nu-i răspunse. Deschise poarta şi o luă încet către Piscul Şcolii. Băiatul îl urmă. Vru să spună ceva, dar taică-său îi aruncă peste umăr :

— Da', o fi şi asta o schimbare, o schimbare în bine sau în rău ? O să vedeţi voi mai tîrziu.

Se opriră în Piscul Şcolii şi priviră în lungul Văii Tupşei. Razele dulci ale apusului întîrziau parcă să se petreacă.

— Despre schimbările astea, îndrăzni Ion, ai învăţat la şcoala aia de partid, cînd te trimiseră la Jiu ?

Pătru rîse :

— Păi cum adică să nu învăţ ? Crezi tu că nu învăţai ? Învăţai cît putui. Eram ăl mai bătrîn de-acolo, da' nu m-am dat îndărăt să întreb, să discut cu tovarăşii. Dacă am înţeles eu bine ce mi s-a zis, asta-i altă poveste. Păcat de şcoală că a ţinut puţin, numa' trei luni. Lecţiile alea de economie nouă mi-au plăcut, restul n-a fost decît vorbărie... Oricum, am plecat cu ceva învăţăminte de-acolo. Da' una e teoria şi alta-i practica. Aici, la „practică" se împotmolesc mulţi, am văzut eu ; mulţi fac pe ştiutorii, da' dau din colţ în colţ cînd se lovesc de viaţă.

Ion mormăi ceva.

— Ce, Ioane, ce te nemulţumeşte ? Zisei ceva pe dos ?

— Nu, nu ! Îmi adusei aminte de un maistru de la noi din uzină. Tot umbla cu o invenţie în buzunar, nu era zi

să nu fie pe la conducere, ca să i se aprobe. Spunea că o să se cîştige timp dacă invenţia aia a lui se pune în practică. Ceva cu nişte cuţite de strung, cărora să le puie în cap un metal mai dur. L-au ascultat şi unii şi alţii, dar rămîneau ca de lemn, nu înţelegeau de ce se zbate atîta maistrul ăla. „E nebun, şuşoteau unii, ce dracu' îi pasă de strung ? Ori o vrea să cîştige vreun premiu ?" Pînă la urmă l-au pus în discuţia adunării de partid, că de ce umblă de colo, colo, în loc să-şi vadă de treabă.

Pătru părea că nu-l auzise. Privea, cu ochi duşi, turla bisericii din lemn. Deodată auziră toaca şi clopotul cel mare de alamă.

— Şi cine ştie, se întoarse Pătru către băiat, dacă maistrul ăla al tău nu voia altceva ? Poate chiar voia vreun premiu, nişte avantaje, adică. Ei, şi ce s-a mai întîmplat cu el ?

— Ce să se întîmple ? Norocul lui a fost că a ajuns şi la frate-meu Costică, la sindicat. Ei, şi Costică, a zis să se facă o comisie care să cerceteze. S-a cercetat, apoi s-au băgat cuţite de-ale maistrului în toată sculăria.

— Vezi ? făcu Pătru, ca şi cum asta ar fi aşteptat. Da' după unii, maistrul ăla de care zici, ar fi trebuit pedepsit, nu ?

— Păi da, răspunse Ion, puţin încurcat.

— Mă bucur că Costică al meu l-a putut ajuta pe om. Omul ăla îşi căuta dreptatea. Şi nu numai pe-a lui, el aducea şi cîştig fabricii. Bine, şi după ce i s-a făcut dreptate ce-au zis ceilalţi ? Adică şefii fabricii ?

— S-au spălat pe mîini. Au zis că ei nu respinseseră invenţia, că vruseseră să mai vadă despre ce-i vorba... Şi că urma să ia o hotărîre, dar...

Soarele scăpătase dincolo de apele Gilortului şi dealul tîrgului, într-un mare rotogol aprins, ca o cunună de foc.

*

Terminase de făcut un gard nou de nuiele în fundul grădinii. Pe cel vechi îl făcuse grămadă, ca să-l aibă pentru focul de vatră.

Aerul era rece, dar încă nu se lăsase frigul. Pătru ar fi vrut să îmbuce ceva şi apoi să se repeadă să vadă semănăturile întovărăşirii pe care abia o încropiseră.

Luă o bucată de brînză, sparse o ceapă şi, cu mămăliga adusă de Nicoliţa, îşi potoli foamea.

— Eu plecai, muiere, zise el, mă duc în luncă să văz grîul.

— Bine, Pătrule, du-te, îi răspunse peste umăr Nicoliţa. Era ciucită în faţa vetrei, ocupată să aprindă focul.

— Vezi, mai zise Pătru, din prag, cînd s-o scula ăla mic, să-l trimiţi la nepotul Şerban, să-i zică să se intereseze ce-i cu tractoristul ăla, că iar s-a îmbătat şi-a uitat tractorul în cîmp. Ăsta merită o bătaie bună, îşi urmă el vorba, ieşind pe poartă.

Fără grabă, cu un băţ de corn în mînă, o luă, nu spre vale, ci spre livezile de pruni din deal. Voia să facă un ocol mai mare să dea o raită cu pasul, dar şi cu sufletul, prin toate locurile de care era legat de cînd se ştia.

Deşi îngrijiţi, prunii, aşa cum arătau acum, cu crengile goale de frunze şi de fructe, păreau nedestoinici să dea roade. Aveau scoarţa grunţuroasă, zbîrcită, pe trunchiurile bătrîne. Livezile erau vechi, fiecare pusese pomi cum se pricepuse, îi tăiase la fel, cum crezuse fiecare că e mai bine. Unii pomi se uscaseră, arătau ca nişte bolnavi neputincioşi.

„Trebuie făcut ceva şi cu livezile astea, îl fulgeră gîndul pe Pătru. Dacă i-am înlocui pe rînd, în cîţiva ani am avea o livadă ca lumea. Trebuie să aducem soiuri noi, de pe la pepinierele statului..."

Soarele se ridicase, ochi auriu şi rece deasupra Văii Tupşei, a porumbiştilor împînzite de turme de oi şi de vite slobode. Pătru rupse cîteva crengi uscate, bătrîne şi le aşeză cu grijă la rădăcina pomilor, să le ia oamenii acas', pentru foc. Livezile astea, din cîte ştia, erau cam de vîrsta lui. Nu mai mergea să fie lăsate aşa, în voia soartei. Era nevoie de o ştiinţă anume în îngrijirea şi împrospătarea lor. Pătru, ca secretar de partid în sat, se sfătuise cu oamenii şi făcuse cerere ca să li se trimită un agronom sau măcar un tehnician agronom. „O să-l plătească obştea", se angajaseră ei.

O luă pe o cărare numai de el ştiută către lunca Gilortului. Verdele crud al orzului şi al grîului, aşa cum se vedea în depărtare, îi bucură privirea. Cîteva coţofene, speriate, îşi luară zborul spre pădurile din apropiere. Cu cît se apropia mai mult de lanurile de grîu, cu atît simţea că i se bucură inima, că parcă întinereşte. Numai de le-ar veni un agronom, ba chiar şi nişte mecanici buni, să-i ajute să facă toate treburile cîmpului ca lumea! Da, neapărat le-ar trebui nişte mecanici. În vara trecută, în plin treieriş, se oprise motorul de la batoză. Pătru încercase să-l repare, dar degeaba, că nu se pricepea.

„Şi dacă pămîntul nu dă grîu, îşi zise Pătru, cum adică să mă mînii şi pe el? Să-i dau şi lui foc?

Grîul răsărise bine. Firele verzi şi subţiri, dar puternice, erau ca în dorinţa lui Pătru. „Numai de-ar da zăpada“, mai gîndi el. Şi rămase aşa, cu ochii la grîu, nici nu ştiu cîtă vreme. Pînă simţi că o mînă i se lasă încet pe umăr. Se întoarse. Era Şerban a lu' Cofetaru.

— Răsări frumos, nu-i aşa, moş Pătrule?

Pătru îi răspunse şoptit, parcă să nu tulbure din somnul lor acele fire subţiri, încă fragede.

— De mult nu mai văzui un grîu ca ăsta! Vezi ce înseamnă să-l bălegărim? Şi parcă tot mai trebuia...

Se întoarseră în sat într-un tîrziu. Abia atunci i se descleştară fălcile lui Pătru.

— Îl găsişi? întrebă el.

— Îl găsii. Se îmbătase, era la văduva lui Călimară. De unde dracu-o fi dibuit-o n-am priceput. Aşa cum era, beat, l-am pus s-aducă tractorul în curte la primărie.

— Şi nu i-ai dat vreo două-trei după cap? Ca să ştie şi el c-aici are de-a face cu oameni, nu cu cotîrle?! Păi ce, se joacă cu averea obştii? A muncit-o el?

Trecînd prin faţa primăriei şi văzînd tractorul în curte, Pătru se mai domoli. Îşi aminti că tractoristul pe care Şerban a lu' Cofetaru îl pusese cu de-a sila la treabă făcuse totuşi lucru bun, arase şi semănase bine, în luncă, pămînturile întovărăşiţilor.

— Păcat de el, că are damblaua băutului, făcu a lehamite Pătru, în timp ce răspundea bineţii unui consătean. Bună ziua, mă Iancule ! Cînd te-oi răzgîndi, fă cerere şi dă-mi-o mie, că încă nu plecai din sat. Numa' tu şi încă vreo doi rămăserăţi pe-afară. Văzuşi, mă, ce grîu frumos facem la întovărăşire ?

Omul mormăi ceva nedesluşit, între „da“ şi „nu“ şi ducîndu-şi un deget la căciulă, se strecură mai departe pe drumul lui.

— Păcat, îşi urmă Pătru, gîndul, privind în urma omului, păcat, mă, că tractoristul ăsta al nost' are patima asta a dracu'.

— Păi, începu parcă stînjenit Şerban, păi chiar asta vroiam eu să-ţi zic, moşule. M-aş duce să mă califiс, să mă fac tractorist...

Pătru nu păru mirat de cele auzite. Dar nici nu zise nimic. Intrară amîndoi în ograda lui Cofetaru şi nepotul, în cîteva clipe, veni cu o ulcică plină de ţuică. Îi întinse lui Pătru un ţoi, plin vîrf. Pătru îl dădu pe gît.

— Mai pune unul, îşi călcă el pe inimă.

Şerban puse, dar nu ştia ce să creadă. „Era sau nu de acord cu gîndul lui ?“

— Să fie într-un ceas bun ! Să te văz, mă, pe tractor ! Umple-ţi, mă, şi tu ţoiul, să ciocnim ca să-ţi meargă bine. Tu ce zici ? O să-ţi meargă ?

— Eu ştiu ? Poate ! răspunse Şerban, ciocnind vesel ţoiul.

— Păi dacă-i aşa, ce crezi tu c-ar trebui făcut ? Te-ai interesat ?

— Să vorbeşti matale cu tovarăşii, adică să mă „recomanzi“ la raion. Că acolo se primesc cererile, la Sfatul raional, la secţia agrară.

— S-a făcut, nepoate, mîine îţi dăm „recomandaţia“. Ia mai pune acilea o ţuică ! Cred că tovarăşul Savin, că el e „prim“ la raionul nost' acu, n-o să te-arunce pe scări cu „recomandaţia“ mea cu tot.

Lăsă ţoiul aproape plin şi se îndreptă spre poartă. De-acolo se întoarse :

— Vezi, poate mai sînt şi alţii care gîndesc ca tine, că nu ne-ar strica mai mulţi tractorişti...

*

De cîte ori venea pe-acasă, Ion simţea cum îi trec, parcă luate cu mîna, toate grijile şi ostenelile muncii lui. Uneori, acolo, la „raion", ori „pe teren" îşi aducea aminte de vorbele lui Pătru despre plecarea lui în care ghicise mustrarea. Dar cînd se întorcea acasă şi săruta mîna Nicoliţei, iar ea îi răspundea mîngîindu-l cu duioşie, toate simţămintele grele treceau.

Era ca o împăcare, ca o iertare din partea alor lui că-i părăsise, că „fugise" de sat, de ţăranii Cărbunarilor, bătînd alte drumuri decît cele bătute de părinţii şi moşii lui. „Las, o să vază şi tata că nu făcui rău că plecai!" îşi zicea Ion.

Aşa gîndeau nu numai el, aşa gîndeau şi alţi flăcăi de prin sate, care se făcuseră „orăşeni". Aşa gîndea, între alţii şi Triţu Rengescu, un băiat neastîmpărat, mereu iscoditor, fiul şefului de la „personal" al pirotehniei, cu care în anii de şcoală şi de uzină se împrietenise la cataramă. Stătuseră în aceeaşi bancă. Învăţa bine şi Triţu. Umblau aproape nedespărţiţi.

Triţu, cum termină ucenicia, plecă la Vădeni, la o şcoală de planorism.

— Hai, mă, şi tu acolo, ce dracu'! E altceva decît aci, la şaibă. Şi să ştii şi tu că e nevoie şi de aviatori, nu numai de strungari! îi zisese Triţu, încă din timpul uceniciei. Ion însă dăduse cu îndărătnicie din cap.

— Mi-am pus în cap să ies strungar, cu „document" la mînă şi-am să ies. Nu umblu după cai verzi pe pereţi.

— Treaba ta! Da' eu nu vreau să mă-ngrop în valea asta.

— Crezi că eu vreau? se oţărîse Ion. Da' eu crez că un lucru început trebuie terminat. Eu, în locul tău, aş rămîne aci, să-mi termin ucenicia, să fac treabă şi apoi...

Triţu îi dăduse dreptate. Rămăsese să-şi termine „profesionala". Dar numai atît. Cum o termină, fugi pe cîmpul de la Vădeni, să deprindă meşteşugul zborului.

Se întîlneau des în Jiu. Ion venea la oraş cu trenul-navetă, în după-amiezele de sîmbătă, şi rămînea peste noapte cînd la Triţu, cînd la Titu Iorga, văru-său, fostul cîntăreţ bisericesc, care lăsase bombănitul prin altare şi devenise muncitor la fabrica de ţigarete. Duminica dimineaţa, se ducea în cîmpul Prejbei să-l vadă pe Triţu la „lucru".

— Vino, Ioane, şi tu acilea, nu vezi ce frumos îi? îi zicea Triţu, în timp ce-şi punea costumul de planorist. Mă, o dată să zbori şi tu, să ajungi acolo şi n-o să mai vrei să cobori!

— O fi, îi răspunsese Ion, da' eu o să mai stau în uzină. Să ştiu şi eu că ucenicia nu mi-a fost degeaba.

— Cum a zis Lenin, vrei să-mi spui: „Învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi...!" îi zisese rîzînd Triţu Rengescu.

După un an, sau poate că după mai puţin, Triţu începuse să zboare. Să zboare singur. Mînuia cu dibăcie aparatul, îl aşeza în orice poziţie voia. Ion îl urmărea cu gura căscată.

— Eşti grozav, mă, Triţule! îl lăuda el, cînd celălalt cobora la pămînt. O să ajungi ca Vlaicu, mă!

Într-un aprilie, însă, se întîmplă nenorocirea. O defecţiune la aparatul lui, ori, poate o greşeală a lui Triţu, îl doborî pe acesta, din înaltul cerului, la pămînt. Bucăţi se făcu aparatul, într-o clipă. Oamenii adunaţi pe cîmpul Prejbei scoaseră, toţi, un „Aaa!" îngrozit şi toţi îşi puseră mîinile la ochi. „Nu, strigase Ion, nu se poate, Triţule, nu trebuie, nu trebuie..." şi alergase spre aparatul făcut ferfeniţă, sprijinit cu botul de pămînt ca o pasăre ucisă în plin zbor. Se întoarse de acolo cu ochii scăldaţi în lacrimi.

Văzuse multe şi la pirotehnie. Văzuse destule explozii, văzuse destui oameni arşi, dar era pentru prima dată cînd moartea se abătuse asupra unui prieten de-al lui. Asupra unuia care-i era ca un frate.

„Viaţa, mă, băiete — îi spusese Pătru, cînd îi povestise cu lacrimi în ochi moartea lui Triţu — îi şi saltă-n sus pe ăia cu curaj, da îi şi doboară pe cîte unii. Pricepi?" Ion dăduse din cap, semn că pricepea.

*

Coloana manifestaţiei înainta cu greu. Oamenii se înghesuiau unii în alţii, agitînd flori, steaguri şi strigînd lozinci : „Trăiască Unu mai ! Ura !“, „Unu mai muncitoresc ! Ura !“, „Proletari din toate ţările uniţi-vă !“, „Jos imperialismul !“, „Stalin şi Gheorghiu Dej a băgat spaima-n burgheji ! Trăiască !...“ ş.a. Cuvintele astea şi altele asemănătoare erau înscrise şi pe pancarte mari purtate de cîte doi sau mai mulţi oameni.

Ion se rupse din grupul lui. Îl văzuse pe Pătru cu alţi consăteni aşteptînd, pe trotuar, să se facă loc, să intre şi ei în coloană. Alergă spre el.

— Venişi, mă ? Mă văzuşi ? îl întrebă, surprins, taică-său.

— Păi altfel cum ? răspunse Ion, bucuros.

— Mă, dacă toţi care şi-ar vedea părinţii ar face ca tine, îl certă Pătru, rîzînd, ce s-ar alege de coloană ? Unde-am ajunge ? Du-te, hai du-te, mă, în coloană. Ne întîlnim după aia, la nen-to Titu...

Pătru şi cărbunarii lui veniseră îmbrăcaţi în costume populare gorjeneşti. Erau o fală, o podoabă aceste costume „ca ale lui Dincă Schileru“. Pe al lui Pătru, Nicoliţa îl ţinea în lada de zestre. Îl scotea de-acolo numai la sărbători.

Pătru îl văzu pe Costică. Era în fruntea coloanei de muncitori de la pirotehnie, agitînd, ca şi ceilalţi, pumnii în aer : „Jos imperialismul american !“, „Luaţi mîinile de pe Coreea !“. Un om de ordine îi făcu semn, lui şi celorlalţi din Cărbunari să intre în coloană, împreună cu unii de la o întreprindere mai mică din oraş. Pătru dădu, supărat, din mînă : „Nu ! El şi ăilalţi veniseră să defileze în grupul lor, nu amestecaţi cu alţii. Aveau cu ei şi o pancartă pe care scria „Întovărăşirea din Cărbunarii din deal“. Să se ştie că ei, ăştia din Cărbunarii din deal, nu erau fitecine, erau „întovărăşiţi“.

Doi inşi, ce stăteau pe trotuar, le arătară pumnii. Unul strigă luîndu-se, pe trotuar, după ei :

— Bă, mama voastră de prăpădiţi ! Ce cătaţi voi printre ăştia, mă ? Şi voi vă „manifestaţi“, bă, pîrliţilor ? Ţărani întovărăşiţi, hai ? Las', mă, c-o să vă dăm noi la fălci !

— Du-te-n crucea mă-tii ! scrîşni Cofetaru. Că dacă pui coada asta a steagului pe tine, te pupă mă-ta rece !

— Lasă-l nepoate, îl potoli Pătru.

Cei doi dispărură.

— Mă nepoate, mai zise Pătru, ăştia trebuie pocniţi asta aşa-i, da' nu aici, mă, că ne facem de panaramă. Acolo, la noi c-ăştia-s din neamul lui Vreju ce, nu-i cunoscuşi ? Las' că ştiu eu de un' să-i iau !

— Ba eu tot le-aş fi dat una pe spinare cu steagul ăsta, se oţărî Şerban. Măcar aşa, să ştie şi ei că-i bătu steagul ţării.

Vorbele i se pierdură însă în strigătele de „Trăiască unu mai ! Uraa !", „Trăiască..." pe care le slobozea mulţimea.

Se petrecură totuşi cîteva întîmplări neprevăzute. Unul intră cu căruţa în coloană, după care fugi, lăsînd caii şi căruţa singuri. Altundeva explodară cîteva trotile, rănind oamenii care manifestau.

Ridicînd ochii spre tribună, Pătru îl văzu pe Zătreanu. Arăta bine, cu un costum frumos, alburiu şi cu o pălărie tot aşa. Venise de la C.C. să vadă manifestaţia de la Jiu ? Avea aceeaşi privire curată, sinceră pe care i-o ştiau dintotdeauna. Vru să-i facă un semn, dar nu îndrăzni. Poate că Zătreanu nici nu l-ar fi zărit, mai ales că, în acel moment, chiar, se aplecase spre un membru din prezidiu să-i spună ceva.

— Îl văzuşi ? îl înghionti Pătru pe Şerban.

După manifestaţie, luînd-o pe nişte străzi întortocheate, ajunseră la casa cu grădină mică, înghesuită, de pe bulevardul 1 Mai, unde locuia Titu Iorga. Acesta încă nu sosise. Le ieşi în întîmpinare nevastă-sa.

— Bine vă găsii, mă nepoată, îi zise Pătru, punînd-o parcă într-o oarecare încurcătură.

— Bine venişi, unchiule. Titu n-ajunse, să ştii...

— Om fi înţeles noi greşit ora, mă nepoate ? Atunci hai să mergem.

— Ba nu, staţi ! îngăimă femeia.

Nevasta lui Titu, pe care o chema tot Nicoliţa, se temea de ceva...

— Of, unchiule, îşi veni ea în fire, iartă-mă, îs cam speriată. Văz că Titu nu mai vine, să nu care cumva să... şi îi arătă, ducînd degetul cel mare la gură, ca pe-un clondir, că bărbatu-său ar fi putut nimeri în vreo cîrciumă, că-l ştie ea... Şi, vorbăreţ cum îi, să nu scape pe-acolo vreuna, s-o mai pată, doamne fereşte ! Apoi femeia îi pofti într-un fel de chioşc ca un coviltir, făcut de Titu. Luară loc pe băncile rînduite în jurul unei mese rotunde.

„Ăsta a furat masa tăcerii", glumi Şerban, privind trandafirii abia îmbobociţi pe care fostul cîntăreţ îi răsădise în jurul chioşcului.

— Poftiţi şi luaţi cîte ceva, că se găseşte, se grăbi nevasta lui Titu, aducînd o tavă cu bucăţi de carne, brînză, ouă, cîteva pahare şi o sticlă cu ţuică.

— Da' ce-o fi cu Ion, că nu mai vine ? se miră Pătru.

Ion se înţelesese cu taică-său ca să-l aştepte în faţa porţii lui Titu, pe care-l văzu făcîndu-i semne. Alergă într-acolo.

— Hai cu mine, Ioane, să ducem pancarta asta, şi p-ormă ne întoarcem, îl îndemnă Titu.

Ion, ştiindu-l cam pilangiu, se îndoi că numai de pancartă ar fi vorba... Rîse :

— Ne-aşteaptă taica, vere. E chiar la 'mneata. Să ştii că n-are vreme de pierdut.

Conveni totuşi să-l ajute pe Titu să care pancarta. „Da' iute, vere, da ?" „Iute, mă !" Pe drum observă că văru-său era foarte cunoscut de oameni. Mulţi dintre cei care se întorceau de la manifestaţie îl salutau.

— Te cunosc oamenii p-aici, vere !

— Oho, ca p'un cal breaz ! De cînd am lăsat cădelniţa şi căldăruşa mă Ionele, sînt şi eu om în rîndul lumii, ce crezi ? Toată fabrica mă ştie.

— Te-ai înscris şi-n partid ? îl iscodi Ion.

— Încă nu. Eu n-am făcut niciodată politică, n-am fost nici cu ăia, n-am fost nici cu ăilalţi. Sînt curat. În autobiografia pe care am dat-o la cadre am scris tot, de cînd m-a făcut mama. Am scris şi c-am fost cîntăreţ bisericesc.

Ce mai, ca să zic așa, „m-am spovedit". Am glas bun, se fuduli Titu. Am și minte! Poate c-o să mă-nscriu și-n partid!

Duseră pancarta la fabrică și se întoarseră.

— Iote mă, Ioane, ce timp frumos, ce lume multă! Cum să-ți vie să te duci acasă! Bă, mie-mi place să trăiesc printre oameni! Tare prost am putut să fiu ca să-mi leg viața de strană și să-i dau cu „doamne miluiește", atîția ani!

Cotiră pe strada pe care locuia Titu. Puștiul lui le ieși în întîmpinare, alergînd:

— Hai, că v-așteaptă! anunță el, abia respirînd, dar bucuros că-i întîlnise și că nu mai trebuia să ia cîrciumile la rînd, în căutarea lui tat-său.

— Și, zi, mă țîcă, îl luă Titu din scurt, dacă nu veneai tu, nu știam unde-i casa?

— Dacă mă trimise mama, ce era să fac? se bosumflă băiatul. Titu băgă mîna în buzunar și scoase o monedă.

— Ține francu' ăsta, du-te și-ți ia alviță!

Băiatul luă banul, dar continuă să-i urmeze. Ascunsese, bucuros, moneda în pumnul lui mic.

Mergeau încet, era cald, era bine, mirosea a floare de salcîm, a văzduh curat. În poarta casei, Titu se întoarse spre Ion:

— Apoi de ce să fi rămas eu în sat, mă? Că tu știi că cine știe ce pămînt n-am, că pîrlitul de socru-meu nu-i dădu fie-si mai nimic. Nu-s eu omul care să dea cu sapa, cu glasul meu și cu mintea mea! Mai bine am dat cu cădelnița, da' pămîntul de zestre tot l-am cerut, uite-așa ca să-l am. Că l-au făgăduit. Da' apoi, n-au vrut să-l răzlețească, auzi „moșia", ca să-i rămînă mutului ăla de cumnatu-meu, lui Diță.

Ion cunoștea cîte ceva din povestea asta. Ridică însă din umeri. Nu-l interesa. De fapt, în chestia cu pămîntul, lui Titu îi plăcea doar să facă gălăgie, că altfel, cum singur spusese, nu era el omul care să se înhame la jug și la plug. Lucrul acesta poate-l observase și socru-său. Diță ăl bătrîn, ținea la pămînt și nu se îndura să-l vadă părăginit. Mai

avea un băiat pe care-l făcuse factor poştal. Îi cumpărase cal, şaretă şi-i mai dădu casa şi pămîntul. Fie-si, Nicoliţei, îi zisese că o să-i dea şi ei, pînă o muri el, ceva, adică o să-i cumpere, dar a murit şi...

Titu Iorga se îmbrăţişă cu Pătru şi Şerban, bucuros de a-i vedea oaspeţi în casa lui de la Jiu.

— Umblii teleleu, Titule ! glumi Pătru, bătîndu-l părinteşte pe umăr. Am văzut multe în viaţa mea, da' ţîrcovnic să defileze la 1 Mai n-aş fi crezut c-o să văz...

Titu rîse. Rîseră toţi.

— Ei, unchiule, cum fu manifestaţia ? Îţi plăcu sau nu ? Da' lumii îi plăcu ? Aplaudă pe întovărăşiţii din Cărbunari ?

Pătru se încruntă uşor.

— Pe mine să nu mă iei aşa, Titule, că nu-mi vine la socoteală.

Fostul cîntăreţ rămase descumpănit. „Cu ce-oi fi greşit, doamne iartă-mă ?" se miră el.

— Să nu mă mai întrebi aşa, urmă Pătru, că mă mai întrebă unul subţire ca un ţîr şi c-o mustaţă mică. Adică nu mă-ntrebă chiar aşa, da' se luă de întovărăşirea noastră. Norocul lui că eram prinşi acolo, cu treaba, că vedea el pe dracu' !

— Sînt şi d'ăştia, dai de ei unde nici nu crezi, unchiule, îi dădu dreptate Titu, da' eu...

Femeia îi tot îndemna să ia din ce pusese pe masă. Şi pusese destule. Degeaba se arăta supărat Titu pe cumnatu-său, factorul poştal dădea pe la el în fiecare săptămînă şi-i aducea de toate.

— Şi cum te împaci mă, Titule, aci ? îl întrebă Pătru, după ce termină de îmbucat şi se şterse la gură cu prosopul. Cum îi ?

— Cum să fie, unchiule ? Învăţai, slavă domnului, o meserie şi scăpai de cădelniţă. Acu' ştiu că-s sărac şi curat. Că dacă mă mai luam după muşte, intram în hazna, ca popa Goran şi dracu' ştie dacă mai ieşeam.

Titu era om vesel, care lua viaţa aşa cum era. Poate şi aceasta făcuse ca tovarăşii lui de muncă să-l îndrăgească şi

să-l ajute să se califice. Era un om de treabă, deşi cam delăsător.

— L-am auzit pe cumnatu-meu, pe Diţă, zicînd că e rost de G.A.C. şi pe la noi. Aşa-i ? întrebă el.

— Păi cum altfel ? Ai ceva împotrivă ?

— Ce să am eu ? Că nici nu mai îs pe acolo ! Şi p-ormă n-am nici cine ştie ce pămînt pe care să-l pierd. Îl am numa' pe ăla pe care mi-l dăduşi matale, la reformă. Două hectare. Le dau înapoi şi gata ! Da' de altceva te întrebai. Ai grijă să nu-ţi mai chiorască vreunul şi ochiul celălalt, că sînt destui din ăi care te urăsc... Care nu vor „geace" nici să-i pici cu ceară.

— Mă, Titule, nu ştii că ăi pe care-i doare, sau începe să-i doară, se plîng ?

Titu rîse :

— Auzi, unchiule Pătru, de-o fi să reuşiţi, zău că vin eu să-i fac gospodăriei „sfeştanie", să-i trag o cîntare ca la Paşti ! Facem însă — o întoarse el — o sfeştanie comunistă !

— Facem, Titule ! Da' pînă atunci, ţine-te bine de meserie şi vezi, poate că te hotărăşti să te înscrii şi în partid. Să văd şi eu minunea asta, cum pe-aci, pe la noi, un om care l-a preamărit pe Dumnezeu, îl preamăreşte acu' pe Lenin. Şi omul ăsta să fie chiar nepotu-meu, Titu.

— Aaa, păi ca mine mai sînt şi alţii, unchiule !

*

— ...Numa' că Cojocaru ăl bătrîn mă-njură de mama focului, 'tu-l în paşti pe mă-sa ! Îmi strigă de la obraz : „Bă, ăsta a lu' Bodunu, unde se duce grîul ăsta, bă ? Îl daţi străinilor, vreţi să ne jupuiţi ?" Şi umblă, al dracu', jerpelit, legat cu un curmei peste cămaşa aia lungă a lui, el, care fu cineva pe timpul conservatorilor ! Asta numa' aşa, ca să se vadă că noi, comuniştii, îi aduserăm pe oameni la sapă de lemn !

Pătru tăcu o clipă.

— Dacă eram eu suflet de păgîn, Nicoliţo, oftă el, îl dam pe mîna ştiu eu cui. Da' mai bine i-am zis fără rău-

tate : „Fă gura mai mică, Cojocarule, să nu se ia tovarășii de gînduri. Vezi-ți de bătrînețe, iar dacă zici că nu răzbești, apoi ai destul aur cu care să-ți încălzești stomacul și oasele. Da' poate că vrei să iei cocoșeii cu'mneata în groapă !..."

— Mă, Pătrule, îl dojeni Nicolița, fii, mă, cu grijă că ăștia îs mereu cu gîndul la secure !

Pătru se prefăcu că n-o aude. Știa și el asta, de cînd îi aruncaseră praful acela în ochi.

— Hai, Bibele, hai taică ! Hai, că se făcu prînzul ! îl strigă el pe băiat. Mîine-poimîine te-nsori și-o să dormi pe cămașa muierii, da' pîn-atunci... Ce dracu', nu mai e nimic de făcut în gospodăria asta ?

Nici lumină ca lumea nu era afară, dar așa îi plăcea lui Pătru să se scoale.

— Gata, taică ! îl auzi el pe Bibel.

Băiatul era somnoros, cu ochii cîrpiți. Așa era de fiecare dată cînd, serile, întîrzia, prin sat, cu flăcăii de seama lui.

Pătru se urcă în trenul din care coborî Milică. Abia apucă să-l întrebe : „Veniși, mă ? Îți mai aduseși aminte și tu de mă-ta și de mine ?" „Îmi adusei !" rîse băiatul.

La raion se dezbătu chestiunea „muncii de lămurire pentru constituirea G.A.C.-urilor, formă nouă, superioară, de lucrare a pămîntului și de prosperitate a țăranilor". Li se explică tuturor secretarilor de organizații statutul „geaceului", apoi oamenii plecară „să-l traducă în viață". Întors în Cărbunarii din Deal, Pătru își adună comitetul de partid, deputații și pe alți inși care urmau să pună umărul la treaba asta. Venise cu el, de la oraș, și un activist, un om ceva mai tăcut, Demostene Ierbaru.

— N-o să plec d'aici, la spusese acesta, pînă n-o să văd *geaceul* înființat.

*

— Ce facem, mă, nepoate, batem pasul pe loc ?...

Șerban a lu' Cofetaru îl privi cu ochi goi și dădu din umeri.

— Păi n-auziși, moș Pătrule, ce zic oamenii ? „Adică de ce ne dete statul pămînt, dacă acu' ni-l ia îndărăt ?..."

Pătru își tot ștergea ochiul beteag cu dosul mîinii. Îi lăcrima, îl durea. Era furios.

— Unii nici nu vor să mai stea de vorbă, urmă Șerban. Pînă și doica Maria din Gîtani, sora dumitale, îmi trînti poarta-n nas.

— Pe asta o lămuresc eu, se înfurie și mai tare Pătru. Îi zic eu ce trebuie, da' de la obraz!

Îl lăsă pe Șerban și se întoarse acasă. Îl înfuria și Nicolița, care o ținea pe-a ei cu sfaturile: „Vezi să nu pați ceva, Pătrule! Că ce aud eu nu e de-a bună, cu „geaceul" ăsta al vost'".

Porni iar cu colindatul prin sat, să-i lămurească pe oameni. Se apropia toamna. Trebuiau de-acu' să numere bobocii. Da' ce să numere? Cu cîți avea, nu alcătuia nici un cîrd.

Chiar sînteți niște neputincioși! strigase, la ultima instruire de la raion, un secretar, uitîndu-se mai ales la Ierbaru. „O să trimit alți oameni acolo!" mai strigase el, la care Ierbaru, poftit să dea un răspuns, zisese calm: „Să mai avem răbdare, tovarășe secretar. Oamenii încă nu s-au dezmeticit". „Ierbarule, mai lasă dracului răbdarea aia de cămilă!" se înfuriase secretarul. Îl jignise pe activist și cu alte vorbe, dar fostul muncitor ceferist își ridicase spre el ochii parcă fără culoare și rostise: „Am înțeles, tovarășe secretar".

Întors acasă, Pătru se învîrti multă vreme prin curtea casei cu gîndul tot acolo, la „lămurirea" unuia și altuia. Ca să-și facă de lucru luă securea și fierăstrăul și se apucă să taie lemne pentru foc și să le ducă în coșare, la adăpost.

Pe la prînz veni pe la el Ion Cinpoca, cumnatu-său de dincolo de apa Albinușei.

— Și zici — îl privi Pătru crunt — că nici tu nu vrei să intri, hai?

— Mă Pătrule, mă cumnate, se apără omul, ce dracu faceți mă? Ne slobozirăți cu o țîră de pămînt și-acu gata, îl luați înapoi! Ce treabă-i asta?

— Mă cumnate, tu ești prost ori te faci? Cine vă ia, mă, pămîntul? Vine cu el cine vrea. Dacă nu vrea, nu vine.

— Păi se aude, tu știi mai bine, că p'ăi care nu vor să vină îi leagă.

— Ce să le facă ?

— Ce zisei. Adică îți zisei și eu ce se-aude. Așa se-aude, că-i leagă securitatea.

Îl privi pe cumnatu-său lung, cu milă :

— Bă, cumnate Ioane, eu parcă te știui om întreg ! Om întreg și deștept ! Cum să crezi mă, una ca asta ? De ce să-i lege, mă ? Îs hoți, îs criminali, ce-s ? Păi atunci ? Da' eu te-aș întreba pe tine altceva : ce pierzi tu, mă Cînpoca, dacă vii cu palma ta de pămînt în gospodărie ? Eu zic că, așa cum scrie statutul, nu pierzi. Cîștigi ! Pămîntul nu-l ia nimeni, să-l ducă la raion ori la regiune. Rămîne tot acilea ! Numa' că se lucrează mai bine, cu mașini... Și ce se face, se face pentru toți. Păi cum, mă, cumnate, dacă nici voi, care-mi sînteți neamuri, nu mă-nțelegeți, cum dracu, să mă-nțeleagă alții ? Adică eu, neamul tău, să te'nvăț de rău ?

— Bă, Pătrule, dacă-i cum zici, fie. Iote, eu vin cu tine. Da' de-o ieși prost, să știi că te blestem. Și că tu o să ne dai de mîncare, și mie, și altora. Înțeles ? Și acu' ia asta, cererea asta. Bună ziua !...

Vasăzică, cumnatu-său, avea cererea în buzunar ! Pătru se mai lumină la față. Nu-i pieri lumina din ochi nici cînd cumnatu-său, din poartă, se întoarse și îi strigă :

— Auzi, mă, Pătrule, vezi mă, să nu schimbăm o sărăcie cu alta ! Aia-i...

*

Milică venise acasă într-o permisie. Era subofițer de securitate în București. La terminarea stagiului, în '49, fusese angajat în armată. Pătru se bucurase cînd aflase vestea. „Înseamnă că mai-marii lui au fost mulțumiți de el".

Abia după vreo două-trei zile petrecute acasă izbuti Milică să stea de vorbă cu tatăl său. Pătru, cu munca lui de lămurire prin sat, era mai mult plecat.

Între altele, Milică venise să vorbească cu taică-său și despre o „problemă" de suflet : chestiunea însurătorii lui

cu Roza. Pe Roza n-o adusese cu el. Aşa era obiceiul împămîntenit în familie : întîi să se vestească însurătoarea, apoi să fie adusă şi fata. Poate că nici Roza n-ar fi vrut să vină pînă ce Milică nu şi-ar fi spus intenţia părinţilor săi. Numai Margareta făcuse altfel, punîndu-i pe-ai ei în faţa faptului împlinit.

Milică voise să-l prindă pe Pătru în nişte „clipe libere", într-o linişte a acestuia. Îl vroia limpezit, nu cu gîndul la „geacul" care se tot amîna.

— Taică, îl luă Milică din scurt, într-o seară, cînd i se păru că Pătru e aşa cum îl voia el. Taică, eu văz că tu cam uitaşi de noi. Te frămînţi şi te risipeşti prea mult. Şi nu-i bine. Iartă-mă că ţi-o zic, da' eu aşa văz... Iote, adăugă el, ocolind privirea grea a lui Pătru, eu venii de cîteva zile şi nu schimbarăm nici două vorbe.

— Lasă, mă Milică, ce, n-avem timp ? se posomorî Pătru. Ce, plecaşi ? Bine, mă, hai să vorbim ! conveni el, aşezîndu-se pe un scaun în faţa băiatului.

Nicoliţa era în odaia de dincolo, la vatră, pregătea ceva de-ale gurii. Bibel era în grajd, la animale. Aşadar, puteau vorbi liniştiţi... Milică se foi un pic, apoi continuă :

— Nu plecai, da' ziceam că o vorbă de-a dumitale, taică, face mult pentru mine.

— Ei, şi-acu, să vorbim, zise Pătru. Ia zi-mi, ce faci tu p'acolo, pe la securitate ? Mi-ai zis tu cîte ceva, da' nu mult. Ziceai că-i secret militar. Acum cum îi ? Dacă-i tot secret, nu-mi spune. Da' ia zi, mă, e-adevărat că voi vreţi să-i legaţi pe ăia care nu intră în „geace" ?

Milică îl privi lung

— Tată, eu n-am legat pe nimeni, aşa să ştii.

— Da' dacă o să-ţi deie ordin, o să legi ?

— Păi cine să-mi dea ordinul ăsta ?

Între timp Nicoliţa veni cu ţuica. Bărbaţii tăcură.

— Milică, făcu femeia, toarnă tu, muică, în ceşcuţe, că eu mai am treabă pe la vatră, că n-o să vă culcaţi fără să mîncaţi !

Milică turnă încet ţuica în ceştile de pămînt pe care le ştia de cînd era copil. Pătru săltă ceaşca.

— Hai noroc, mă, şi să fie aşa cum fu pîn'acu ! ură el. Nu-i aşa mă, că brodii bine ţuica şi anul ăsta ?

— Matale ai făcut-o întotdeauna bună, zîmbi Milică.

— Ei, da' tot nu mă lămurişi : cum îi pe-acolo pe la voi? îl ispiti mai departe Pătru, după ce aşeză paharul gol pe masă.

— Viaţă de militar, taică, nu ştii cum e ? Doar ai fost...

— Da' tu ştii cît ne e nouă de greu, mă, cîteodată ? Şi că se fac p-acilea, pe la noi, şi lucruri strîmbe ?

Milică se încruntă uşor :

— Ce lucruri strîmbe, taică ?

— Păi tu nu le ştii, mă ? Nu zic de cote şi de alte angarale, că de, atîta lucru oi pricepe şi eu, că trebuie să strîngem chimirul acu' ca să ne fie bine cînd s-o putea. Da' de ce, mă, năpăstuim oamenii cînd nu trebuie să-i năpăstuim ? De ce, mă, te-ntreb, băgăm la puşcărie pe unul şi pe altul fără să ne uităm cu băgare de seamă dacă e vinovat ori nu ? Iote, îl luară pe învăţătorul Zanfir. Şi de ce, mă, legăm oamenii care nu vor să intre în geace ? Să nu-mi zici tu că nu-i legăm, că lucrurile astea se aud, mă ! Tu o să-mi zici că ăştia fac „agitaţie reacţionară". Aşa o să-mi zici, nu ? Stai, taci acum, stai o ţîră să isprăvesc. Eu aş zice ca pe oamenii ăştia care dau cu gura că nu vor geace să-i „prelucrăm", nu să-i băgăm la ocnă ! Ştiu eu ce-o să zici tu acu'. O să zici că-i înfundăm ca să-i speriem pe ăia care s-ar lua după ei. Da' bine, mă, te-ntreb eu, asta-i treabă : să băgăm în geace nişte speriaţi ? Păi cum, mă, să faci treabă bună cu speriaţii ? Unde s-a mai pomenit una ca asta ?

Milică îl ascultase stînd ca pe ghimpi. Era tulburat de ce zicea taică-său, era ros şi de o altă nemulţumire. El venise să-l vestească pe Pătru de însurătoarea cu Roza, şi cînd colo... Îi căută lui taică-său privirea, dar acesta şi-o feri :

— Dacă şi matale taică, rosti încet băiatul, gîndeşti aşa, apoi ce să mai zic de alţii !

— Bă ! se întoarse Pătru cu faţa la el — eu îţi pusei ţie nişte „probleme". Tu, dacă poţi, răspunde la ele, nu-mi fă morală. Şi să ştii că lucrurile astea eu nu le discut cu alţii. Eu le discut numai cu tine.

— Taică ! oftă Milică, toate deodată nu se pot rezolva, cred că eşti de acord cu asta. Se mai fac şi greşeli, unele fiindcă îşi bagă duşmanu' coada, ca să ne asmută între noi, altele fiindcă nu ne-am format încă bine cadrele. Cadrele astea acum se plămădesc, mai greşesc şi ele.

— Bine, mă, văd că te dărîmai cu ale mele. Încă una, şi cu asta o lăsăm baltă. De ce, Milică, taică, nu sîntem şi noi comunişti ?

Milică rămase cu gura căscată şi cu ochii holbaţi.

— De ce, mă, partidul nostru se numeşte „muncitoresc", cînd noi sîntem comunişti toată ziua ?

Pe Milică îl bufni rîsul :

— Păi nu-i mă, taică, partidul muncitorilor ? Că-i zici muncitoresc, că-i zici comunist, nu-i tot una ?...

— Sigur că-i totuna, da' n-ar fi bine să ne zicem, aşa pe faţă, comunişti ?

— Păi aşa ne şi zicem. Şi principalul e să fim cum ne zicem, adică să facem treabă bună în ţara asta !

— Aşa-i ! conveni Pătru. Acu' numa' noroc să avem, noroc de ani buni şi de pace !

— Şi să-ţi mai zic, mă taică, ceva. Eu am o prietenă, da' nu mă gîndisem la însurătoare. Apoi...

— Zi, îl îndemnă, nerăbdător, Pătru. Ce rămăseşi aşa, cu găluşca-n gură ?

— Apoi am întrebat-o şi eu pe fată, pe Roza, dacă aşa şi pe dincolo... Adică, vreau să vă spun că am cam convenit să ne luăm.

— Da ? Aţi convenit ? Păi bine, mă, atunci... Să fie într-un ceas bun ! Cînd vii cu fata s-o vedem şi noi ? Şi cum îi fata asta ?

— Eu crez c-o să vă placă. E vatmaniţă la I.T.B. Milică făcu o pauză. Fără să vă-ntreb n-aş fi făcut pasul... Ştii, tată...

Nicoliţa şi Bibel intrară pe uşă chiar în clipa aceea.

— Ce-i, Milică, mamă ? Despre ce vorbeşti ? întrebă grăbită femeia.

Milică îşi dădu seama că muică-sa şi Bibel auziseră dacă nu toată discuţia, măcar vorbele lui de pe urmă.

— Aia-i... zise tare Pătru. Cică se-nsoară şi că de-aia veni, să ne întrebe dacă noi încuviinţăm, parcă dacă noi am zice „nu“ el nu s-ar mai însura.

Nicoliţa asculta pierită. Bibel îl privi pe fratele său cu mustrare. Fuseseră cîteva zile împreună, colindaseră toate coclaurile, sporovăiseră verzi şi uscate, da' nu-i vorbise de aşa ceva.

— Muică, băiatul nost', din parte-ne să fie cum vrei, îngăimă femeia, da' s-o vedem şi noi pe fată.

— Desigur ! răspunse Milică dintr-o răsuflare, ridicîndu-se şi sărutînd dreapta mamei.

Umplură din nou paharele cu ţuică. Bibel se repezi afară şi mai luă două păhărele. Milică le umplu, apoi tuspatru ciocniră.

— Să fie fată bună, muică, rosti cu lacrimi în ochi Nicoliţa. Să aveţi toţi noroc de femei sănătoase şi harnice.

— Ei, gata, acu' începuşi să plîngi ? se supără Pătru. Mă, băiete, se întoarse el spre Milică, să vii, mă, cu fata cît mai curînd. Şi tu, Nicoliţo, ai face bine să pui la îndopat curcanii ăia pe care-i avem de la finii Popazi.

— Îi pun, ce mai... răspunse Nicoliţa, ştergîndu-şi lacrimile. Şi acu', urmă ea, să vă aduc ceva de-ale gurii, că se făcu tîrziu. Iar tu, Milică, trebuie să pleci cu noaptea în cap la tren !

Mai tîrziu, în timp ce se dezbrăca, Bibel, posomorît, îi aruncă lui frate-său, fără să-l privească :

— Mie nu mi-ai spus nimic, nene. Zici că te-nsori, da' pe fata asta, pe Lia, cui o laşi ? Că-i curg ochii după tine. Eu credeam că pe ea o s-o iei, nu pe alta.

— Mă, Bibele, se miră Milică, da' ce, mi-a spus mie careva că Lia m-aşteaptă ? Şi-apoi mie nu-mi mai dă inima brînci la ea...

— Atunci spune-i cumnatei Roza salutările mele de ţăran prost ! Şi să fie, cum zice taica, „într-un ceas bun !“.

*

Ion se obişnuise cu noua lui muncă de activist şi de pedagog. Îi lua mult timp, e adevărat, dar găsea vreme, mai

ales nopțile, să mai și citească. Era în legătură cu cîțiva profesori de liceu care-i împrumutau manuale, cărți de literatură, reviste.

Și Irod, și Sică, prietenii lui din uzină, fuseseră „promovați". „Tinerii cu perspectivă" — așa li se spunea.

„Perspectivă sau nu, noi trebuie să ne înhămăm la treabă", rîdea Ion. Și se înhămase din greu. Zilele i se păreau prea scurte. La fel și nopțile. Cînd se întoarcea obosit și înfometat „din teren", trecea pe la cantina internatului, din fostele case ale negustorului Găvănescu, de pe strada Tudor Vladimirescu. Bea o cană de ceai, mînca ce se mai afla. Uneori, poposea și la birtul „Modern" unde mînca mici și bea cîte o halbă de bere. Dar aici nu-i prea plăcea, mai întotdeauna se iscau scandaluri, fumul țigărilor era gros de să-l tai cu cuțitul, iar „orchestra" — niște prăpădiți de lăutari de prin Turcinești, care cîntau nu atît „pe bani", cît „pe băutură". „Ehe, prietenul meu Telu Bolovan cîntă de mii de ori mai bine !" — își zicea Ion.

Organiza uneori, cu ceilalți prieteni activiști, „seri distractive". Era o plăcere să-i privești cum jucau, cîntau, dansau, în sălile de la sfatul raional, de pe la căminele culturale ori din cartiere. La o astfel de seară a cunoscut-o pe Lali, o fată frumoasă ca o creangă de măr înflorit. Avea ochii negri, migdalați, furați parcă dintr-o icoană. Se prinseseră într-un joc de care Ion avea să-și aducă aminte mult timp. Ion intrase în horă lîngă Lali și a simțit că-i ia trupul foc, cînd brațul lui a încolăcit mijlocul subțire, încă neîmplinit, al fetei. Lali, în timpul dansului, se tot întorcea spre el.

— Cum te cheamă ? o întrebă Ion, conducînd-o spre banca unde stăteau fetele. Erau multe fete, unele veniseră însoțite la bal de mamele lor, care urmăreau cum se distrau și mai ales cu cine dansează mai mult, cu cine leagă prietenii odraslele lor.

— Lali, mă cheamă.

— Lali ! N-am mai auzit de un nume ca ăsta, dar e frumos. Ca și fata ! completă el, sărutîndu-i mîna.

— Sînt muncitoare la Fabrica de confecții, îi spuse fata. Te cunosc. Ai venit de cîteva ori la ședințele noastre de ti-

neret. Vorbești bine, parcă ai fi fost adus pe lumea asta să fii activist. Te prinde...

— Mă bucur că mă știi !

Făcu cunoștință și cu prietenele ei, în timp ce pe scena improvizată cineva recita „Lazăr de la Rusca" de Dan Deșliu. Mișu Mihăilescu, colegul lui, văzîndu-l înconjurat de cele trei fete, se apropie de el și-l trase deoparte.

— Lasă-le, Ioane, nu le mai vrăji, că acu' nu-i timp... Uite dobitocul ăsta se încurcă ! se încruntă Mișu, arătîndu-l pe recitator.

„Dobitocul" uitase o strofă și-și căuta hîrtia, cu textul, în buzunar. În sală se făcu gălăgie, rîsete vesele izbucniră de peste tot. „Neisprăviții ! auzi Ion, în timp ce străbătea sala. Altceva n-au găsit să recite ! Dacă s-ar ridica din mormînt cine știu eu, le-ar zice una ! Să mergem, dragă, acasă." Ion se întoarse și văzu o femeie în vîrstă, cu aer de învățătoare pensionară, care, urmată de fie-sa, o fată drăguță, cu mers legănat, se îndrepta spre ieșire. Nu-i plăcuse poezia. Și, poate, nici felul cum recitase tînărul acela care se încurcase. Vorbele spuse de bătrîna învățătoare l-au făcut să roșească. Serile artistice care aveau să urmeze, destinate tinerilor muncitori și elevi, aveau să fie, de-acum înainte, organizate mult mai atent.

— Știți, eu, n-am..., bîigui recitatorul, sub ochii crunți ai organizatorilor.

Dar Mișu Mihăilescu, furios la culme, îl repezi :

— Lasă, că altădată n-ai să mai vezi tu scena, ți-o promit...

Orchestra își reluă programul și, mai departe, totul decurse normal, spre bucuria lui Ion și a tuturora.

— Mă duc, zise Lali într-un tîrziu.

— Mai stai ! insistă Ion.

— Nu se poate, e tîrziu și n-am rămas niciodată atît de mult. Mama și tata o să se supere și n-o să mă mai lase la dans altădată.

Ion înțelese.

— Am să te caut la fabrică, spuse el.

— Dacă vrei, şopti ea, mă găseşti la secţia de croit...

Le conduse pe Lali şi pe prietenele ei pînă acasă.

— Eu sînt de vină pentru întîrzierea din seara asta. A fost o seară foarte plăcută ! se înclină Ion.

— Şi nouă ne-a plăcut mult, răspunseră fetele, toate deodată.

De atunci, Ion, de cîte ori avea vreun răgaz, cît de mic, se repezea la secţia de croit a fabricii de confecţii, s-o întîlnească pe Lali. Uneori se întîlneau la cinematograf, la „Căldăruşe", ori în grădina publică, unde pe o bancă, strînşi unul în altul, se destăinuiau cu voci şoptite. Întîrziau mult şi la poarta casei ei, neîndurîndu-se să se despartă. Se uitau cum trec peste ei, în zboruri înalte, stelele nopţii şi cum luna picură aur peste oraş. Dragoste cu răsuflări întretăiate, cu sărutări fierbinţi, cu minunare de tot ce se petrecea cu ei

*

— Fata asta mă îngrijorează, Pătrule, spuse Nicoliţa, tristă.

— Ea a vrut, muiere, nu a vrut ea aşa ? Ce dacă ne-am fi pus noi împotrivă ? Ăsta i-a trebuit, pe ăsta l-a găsit... Nu putea să-l ia pe a lu' Vişan, pe Tiberiu ? Om aşezat, de-aci de la noi, îl cunoşteam... Acu' uite că şi el e la oraş.

De cîte ori vorbeau de Margareta, pe Pătru îl cuprindea obida. Şi acum la fel, se înciudă. Întoarse spatele femeii, îşi descălţă bocancii şi se întinse pe marginea patului, aşa îmbrăcat cum era. Aşa făcea cînd voia să pună un zid între el şi lume, se întindea pe marginea patului şi rămînea acolo cu privirea în tavan.

Margareta, fata la care ţinuseră atît de mult, se întorsese acasă bolnavă, slăbită. Cînd au văzut-o s-au speriat. Nu mai era fata frumoasă de altă dată, era numai umbra celei ce fusese.

Aveau să afle, pieriţi, că el, bărbatul ei, Vică Chiţoiu, mai ţinea o nevastă, undeva, prin Vîlcea, cu care avea şi copii. El îi părăsise fără „hîrtie", fără act de despărţire, şi se stabilise în colonia pirotehniei, unde se angajase ca me-

canic auto, dar făcea și pe șoferul pentru director. „Fericirea" Margaretei nu durase mult. Într-o zi, Margareta se pomeni la ușa camerei lor, din colonia uzinei, cu femeia lui și cu cei doi copii.

— Cine sînteți ? a întrebat-o Margareta, din ușă.

— Cum cine ? Eu îs nevasta lui Vică, ăștia-s copiii lui. Și de n-om rămîne toți cu el, copiii tot o să rămîie... Da' dumneata cine ești ? a întrebat femeia, cu privirile încărcate de ură, în timp ce-i împingea pe copii în casă. Aici să rămîneți, la tac-to, că n-a știut de voi de cînd v-a făcut !...

Înnebunită, Margareta s-a clătinat de pe picioare și a căzut fără să mai știe de ea. Femeia lui Chițoiu a sărit s-o ajute, a frictionat-o cu oțet. După ce se dezmeticise, Margareta o rugase pe cealaltă s-o ierte, că ea nu știuse nimic. Vică nu-i spusese niciodată că este însurat, că ar avea și copii. Altfel, doamne ferește, cum l-ar fi luat de bărbat, să-i strice casa și să pățească rușinea de-acum ? Cealaltă o asculta parcă fără s-o creadă. Îi ardeau obrajii, de rușinea femeii și, mai ales, a copiilor, care-o priveau încordați și întrebători. La ea și la viața ei, în clipele acelea, nu se mai gîndea. „Rămîi aci, doamnă, îi mai spusese femeii, rămîi cu el, că e păcat de copiii ăștia, cum să crească ei fără tată ?". Și izbucnise într-un plîns în hohote.

Întîlnirea cu femeia și copiii lui Chițoiu, mai ales cu copiii, cu ochii lor, o va urmări mereu. Pînă la urmă gîndurile o vor doborî. Pe Chițoiu nu mai vrusese să-l mai vadă. Își luase lucrurile și se mutase la o prietenă din colonie.

Stătu un timp și pe la frate-său Costică, apoi se întoarse acasă, la părinți. Arăta de parcă ieșise din spital după o boală grea.

„S-a îmbolnăvit de inimă rea. Să nu dea-n oftică !" își zise Pătru, stînd pe marginea patului, cu ochii tulburi pironiți în tavan. „Dacă mă asculta ea ! Da' și eu sînt de vină. Dacă puneam piciorul în prag, altfel ar fi stat lucrurile..."

Seara se sfătui cu Nicolița și Bibel și hotărîră s-o ducă pe Margareta la doctor. „Proasta, măcar asta să fi făcut ! Să se fi arătat la un doctor", încheiase Pătru, obidit, discuția.

— Mă taică, eu îl omor pe ăsta al lu' Chițoiu. Îl omor cu mîna mea. Mă înțelegi ? — se înfierbîntase Bibel.

— Cum să-l omori, mă ? Să ajungi criminal ca Blejdeanu ? Neamul ăsta al nost' nu-i neam de criminali !

*

Vestea morții marelui conducător din țara vecină, anunțată la radio, se răspîndi cu repeziciune. Activiștii UTM de la raion, în frunte cu primul secretar Vîrjan, se adunară în sala de ședințe și păstrară, cum era indicația, un moment de reculegere.

Li se încredințară mai apoi o mulțime de sarcini : să organizeze la întreprinderile din oraș manifestări de doliu ale tineretului, dedicate celui dispărut ; să pună steaguri în bernă la întreprinderi, în săli publice, pe străzi și chiar la case particulare. S-a cumpărat și s-a vopsit în negru multă pînză pentru steaguri. Activiștii și-au cumpărat cravate și haine negre.

Ion și colegul lui, Mișu Mihăilescu, fură însărcinați să rînduiască lucrurile cum trebuie la fabrica de confecții și la „țigarete". Cînd ajunseră în sala de ședințe de la „tricotaje" îi întîmpină președintele sindicatului, un bărbat mai în vîrstă care, apropiindu-se de Ion, îi spuse printre lacrimi : „Grea pierdere pentru noi, pentru comuniști, pentru lagărul nost' socialist ! Să-i pomenim memoria cum se cuvine !" Tonul patetic, declamator al omului îi displăcu lui Ion, deși îl știa ca pe un activist „sută-n sută". Se mulțumi să încuviințeze din cap. Ajutați de un maistru și de cîteva femei, cei doi tineri începură să pregătească sala.

La Fabrica de țigarete se petrecu un mic incident : tîmplarul care înrămase portretul cu panglică neagră nu fixase cum trebuie sîrma de care trebuia să-l agațe în cui. Tabloul căzuse pe umărul unei femei. Dacă-i cădea în cap... Secretarul de partid îl muștruluise pe tîmplar : „Bine, mă, om bătrîn, să ne faci rușinea asta ? Dacă se întîmpla ceva, n-am fi dat de dracu... ?" Omul tăcea, roșise și-și răsucea pe o parte și pe alta palmele bătătorite, parcă neștiind ce să mai facă cu ele.

Apoi, Ion și Mișu, se întoarseră la sediu. Era o liniște de mormînt, se vorbea mai mult în șoaptă. Un colectiv de activiști lucra la materialele ce aveau să fie citite la adunările de doliu. Ion îi șopti lui Mișu că el ar da o fugă prin oraș. I se făcuse foame. Mișu îl privi încruntat. „Acum zi și tu ce să facem, să nu mai mîncăm ? Să ne punem cenușă în cap ?" se justifică Ion, tot în șoaptă. „Hai, nu vii și tu ?" Mișu dădu din cap, șoptindu-i că merge și el.

O luară spre centru și de acolo spre grădina publică. Mirosea a primăvară, peste orașul rece pluteau miresme de pomi înfloriți, venite de nu știu unde. Intrară să mănînce ceva la „Doina". Localul era și el cernit. Steagurilor arborate în bernă li se adăugau costumele negre ale chelnerilor și picolițelor, iar lipsa orchestrei condusă de maistrul Bobirici mărea atmosfera sumbră a locului.

*

Cînd deschise radioul și auzi crainicul anunțînd moartea conducătorului din țara de-alături, Șerban a lu' Cofetaru se miră. „Măi să fie, gîndi el, n-oi fi nimerit alt post ? Nu se poate !" Mai mișcă butonul, dar postul era bine prins. Era radio București. Deci știrea era adevărată. Închise aparatul și, luînd-o în pas iute către primărie, se opri la poarta lui Pătru și-l strigă. Îi tremura glasul :

— Moș Pătrule, ia ieși pînă-ncoa', să-ți zic una !

— Acuși ! se auzi vocea celui strigat.

Pătru se apropie de poartă îndesîndu-și căciula pe cap.

— Ce e, mă, nepoate ? Da' hai, nu intri ?

Cînd auzi cine a murit, Pătru îl privi pe Șerban cu ochi mari, neîncrezători.

— Anunță la radio, se dete și doliu ! urmă Șerban, cu același glas gîtuit. D'aia trecui pe la 'mneata. E cazul să luăm și noi niște măsuri, nu ? Să vorbim și cu primarul și să ne hotărîm ce facem. O să pice și careva de la raion, asta-i sigur, dar pîn-atunci noi ar cam trebui să facem cîte ceva.

Lui Pătru parcă tot nu-i venea să creadă.

— Ce vorbești, mă ? O fi fost bolnav ? Din ce muri ?

— Eu de unde să știu ? se bîlbîi Cofetaru.

— Păi nu ziseși că ascultași la radio ? Nu anunță ?

— Nu anunță, adică nu știu. Da' dacă muri înseamnă că suferi dînsu' de ceva, veni răspunsul grav al lui Cofetaru. O să anunțe, cred eu, și motivul, adică boala.

— Eu zic, se întoarse Pătru către nepotu-său, că, după ce-o să stăm de vorbă cu Brînzei primarul, să ne-apucăm să-i mobilizăm pe toți la școală. Natalița lui Ulmete, cu UFDR-ul ei, să cheme și ea toate muierile. E bine așa ?

— Este, încuviință Cofetaru.

Cu planul lor fu de acord și primarul Brînzei. Cofetaru se duse la Natalița, pe care o găsi cu un bariș negru pe cap și jelind cît o ținea gura.

— Neică, neică, cum pieriși tu, neică, neică al meu !

— Ce-i, Nataliţo, fată ? Ce necaz se-abătu pe capul tău, fată ? Cine-ți muri ?

— Of, muri neica al meu, ce ne facem acu' !

— O să-i respectăm amintirea și o să muncim, hotărî el. Asta o să facem.

— Neică... neică...

— Ia ascultă, fată, de cînd ești tu neică cu... ? se supără Cofetaru. Du-te și cheamă-ți muierile la „primărie". Hai, iute ! Avem treabă.

Femeia clipi des, uimită. Plînsul i se stinse :

— Cum adică ? Păi eu îl plîng pe Gheorghe al meu, că mă lăsă cu doi copii și muri în războl... Ce, tu nu știi ?

Și Natalița se puse iar pe jelit. Între două rînduri de lacrimi și căinări, îi făcu semn lui Cofetaru că a priceput, „c-o să se ducă, iacă-acu, după femeile ei, să le încunoștiințeze".

— Hai, că nu e timp — o zori Șerban, acu' o să pice careva de la raion, poate chiar tovarășul Ierbaru, și noi nu făcurăm nimic.

Natalița se potoli, își puse scurteica și ieșiră împreună afară, în frigul încă aspru al zilei. „Trec și pe la Scordilă,

cîntărețul bisericii, să puie un copil să tragă clopotul", îi mai zise femeia.

— Bine, treci ! conveni Șerban, da' nu mai boci atît, măi frate, că o să ai timp.

După care Cofetaru o luă înainte cu pași mari, lăsînd-o pe-a lui Ulmete în urmă.

— Muri și n-o să-l înviem noi, nu-i așa, Cofetare ? îl strigă bătrînul Mitriță, ițindu-se peste uluci. Bă, da' de ce dracu' așa zarvă mare ? Că nu fu Petru cel Mare !...

— Du-te-n aia mă-ti ! îl înjură Cofetaru proțăpindu-se, fierbînd, în fața lui.

— Ho, mă, că nu numai voi, comuniștii, ziceți că-i mare și tare ! i-o întoarsă Triță, fierbînd și el. Păi chiar e, mă ! Păi nu cîștigă el războiul ?

— Asta, cam așa-i, se domoli Cofetaru, luînd-o din loc.

„Ete-al dracului, Cofetaru ăsta ! îl auzi din urmă-i pe moș Triță. Fă Natalițo, tu pe cine plîngi, fă ?"

Întrebarea îi rămase fără răspuns.

*

La mitingul de doliu din fața primăriei orașului se adunase o mare de oameni. Muncitori de la Fabrica de confecții, de la Sovrompetrol, de la Sovromcărbune, de la Sovromlemn, de la Fabrica de țigarete, de la cooperație, elevi și profesori, la care se adăugau cele patru mii de femei venite în ultimul moment de la pirotehnie, toate îmbrăcate cernit. Peste valurile mulțimii pluteau portretele marelui dispărut, cu colțurile tăiate de panglici negre.

În noaptea aceea, Ion și Mișu, rămași la sediu, fuseseră „de gardă" la tablou. Vîrjan le zisese că pot să se ducă acasă, dar ei refuzaseră ; era prea important momentul, ca ei să-l scape. Nu s-ar mai fi simțit revoluționari, dacă n-ar fi participat... Ochii amîndorura erau roșii de nesomn.

În balconul primăriei apărură cei care urmau să ia cuvîntul, în frunte cu secretarul județenei. În spatele lor, pe zidul alb al clădirii fusese țintuită o pînză roșie cu bandă neagră, iar pe ea portretul îndoliat al dispărutului. „E frumos și mort", auzi Ion, în stînga sa, o femeie în vîrstă. Cî-

teva babe de lîngă ea începură să căineze șoptit și să lăcrimeze. Rumoarea lor se pierdu în marșul funebru intonat de fanfara de sub balcon. Scund și gras, strangulat de cravata neagră, secretarul se apropie de microfon. Își șterse nasul cu o batistă mare, neagră, după care deschise mitingul. Avea vocea sugrumată.

„Trebuie să fim uniți, tovarăși, și să ducem mai departe opera celui care ne-a părăsit !..."

Fanfara atacă iarăși un marș funebru.

Se perindară la microfon cei desemnați : un muncitor, un intelectual, un militar... O femeie care luă și ea cuvîntul se întrerupse brusc din vorbit. I se făcuse rău. Fu chemat un medic de la mașina salvării, aflată în piață. I se dădu cuvîntul apoi unui fost ofițer, luptător în războiul antifascist și antiimperialist. Avea pieptul plin de decorații. Între altele, spuse că păstrează și una din medaliile care i-au fost semnate de însăși „marele dispărut..." În încheierea mitingului de doliu vorbi iar secretarul Fleancu. Apoi fanfarele acoperiră freamătul mulțimii. Marșurile sunau sfîșietor. Cei din balcon se retraseră cu fețele albe. Mulțimea mai rămase un timp pe loc. Parcă nimeni nu îndrăznea să se miște.

*

După miting, Ion și Mișu cerură permisiunea secretarului Vîrjan să se retragă. O săptămînă întreagă tot alergaseră. Nici nu prea mîncaseră, iar de dormit dormiseră pe sponci, mai mult pe mesele și scaunele de la sediu. Se opriră la „Modern" și mîncară în fugă ceva, apoi se despărțiră, luînd-o fiecare spre casă.

Ion era abătut și obosit. Mergea cu capul în jos, cu umerii lăsați, povîrnit.

— Ioane, Ionele ! se auzi strigat, tocmai cînd să dea colțul după primărie. Stai, stai !

Era Măria, tîmplărița de la pirotehnie, îmbrăcată în negru. Îi făcea semne cu mîna de pe trotuarul celălalt.

„Visez, sau ce... ? se minună Ion. Ce-o fi cu ea p'aci ?"

N-o mai văzuse de mult. Trecu strada în fugă.

— Ce-i cu tine, Mărie ?

— Venii să te caut, rosti ea, repezindu-i-se în brațe. Mi-a fost dor de tine, mă, că de cînd ai plecat... și apucîndu-l de braț continuă : Ce naibii învîrtești tu p-aci, prin orașul ăsta, de n-ai mai dat pe la noi ?

— N-am mai putut, îi răspunse el, fără să-și elibereze brațul. Fuseși la miting și te întorci în colonie ?

— Dacă acu' reușii să te întîlnesc, mă pot întoarce și mîine sau poimîine...

Ion o privi nehotărît. Cădea din picioare de oboseală, dar n-o putea respinge pe femeia cu care se iubise cîndva.

— Unde stai ? îl întrebă femeia. Văd că ai hainele necălcate. Ți-ai schimbat gusturile, băiatule ! Las' că ți le calc eu pînă mîine...

— Știu eu ce să zic ? îi scăpă lui Ion.

— Hai, mă, că nu te-oi mînca ! Mi-i dor de tine ! Și să știi că, oricum, te-aș fi aflat, dădeam eu de casa în care stai. Nu plecam eu de-aci fără să te văd...

— Bine, Mărie, dacă zici tu că ți-e dor... zîmbi Ion. Da' să știi că n-am nimic acasă, nici băutură, nici mîncare...

— Luăm de pe undeva. Pînă te întinzi tu puțin, eu și pun masa !

Porniră, Măria îl ținea mereu de braț.

— Ce mai faci tu ? — o întrebă Ion. Tot nu te-ai căpătuit, după cum văd !

— Nu, mă, rîse Măria. Și nici n-am de gînd. Ce pot să-ți spun e că acu' sînt muncitoare ca-li-fi-ca-tă, silabisi ea, pentru a-i fi cît mai limpede lui Ion. Am și eu o diplomă, mă Ioane ! Mai rău e altceva. Se omoară unii pentru mine.

— Ei, cum așa ? făcu Ion, oprindu-se. Ia stai, așteaptă-mă aci să iau ceva, îi zise Ion și intră în bodega „Cocoș".

Cu cîteva pachețele și o sticlă în brațe porniră întins spre casă.

Și Ion, întins pe pat, își aminti, fugar, de serile cînd se ducea la „întîlnire" cu Maria, acolo, lîngă podul de peste calea ferată. Locul acela cu iarbă, era bine pitit, nu se vedea din șoseaua cu viaductul. Maria era o femeie trecută puțin peste 30 de ani. Era bine făcută. N-avusese parte însă de

părinți buni, care s-o vegheze și ajunsese în brațele mai multor bărbați. Apoi, fusese ademenită și angajată, prin '43, la „Crucea de Piatră". Cînd bordelul se desființase, Maria se angajase ca multe alte femei la secția tîmplărie a Pirotehniei. Se uitau după ea mulți bărbați, pînă și cei ce lucrau în clădirea direcției, „marii funcționari" de la comercial, de pe la contabilitate, de pe la producție, o plăcea și medicul șef — Grămădaru. Dar Maria se iubea numai cu cine îi convenea ei. Îi plăceau tinerii. Cu Ion, pe care Maria îl învățase „drăgostitul", întîlnirile începuseră pe cînd băiatul era în anul doi de ucenicie și trenaseră pînă după ce ajunsese calfă. Acu' Ion avea bani și putea să-i facă Mariei și cîte un mic dar. Pe Maria n-o interesau însă „atențiile" lui Ion. Nu știa de ce, dar la el ținea „altfel". Adică știa de ce. Zicea că-l place așa, „pentru ochii lui și pentru felul lui". Într-o zi îi zisese : „De-acu' încolo poți veni la mine acas'. De ce să ne terfelim hainele prin iarbă ? Poți să vii cînd vrei tu. Ușa mea o să rămînă deschisă numa' pentru tine..."

Cu ochii ei arzători și cu picioarele ei frumoase, cu pulpe lungi, cu sînii ei bogați și cu pielea-i albă ca laptele, Maria s-ar fi putut mărita oricînd. Pețitori erau destui. Ea însă se ferea de ei. Se cam aflase vechiul ei „loc de muncă", că fusese într-un timp „femeie din alea"... Unii îi ziceau tot felul de vorbe în doi peri pe chestia asta. „Unde dracului să scap eu de ăștia, se văieta ea, că-mi vine să mor ! O să afle toată uzina !" Vorbe de-alea îi zicea și maistrul ei, Peniță, unul cu gîtul strîmb, cu nas coroiat și cu gura băloasă, care scuipa cînd vorbea. Dar Peniță cînta frumos la acordeon. Atît avea și el frumos, cîntatul la acordeon. Seratele „dansante" de la „Cazino" se aflau mai toate în mîinile lui. Maria însă nu-l putea vede în ochi. Și asta pentru că Peniță cînd o vedea pe Maria, o înjura de cruce : „Crucea de piatră a mă-tii..."

„Bine, Mario, i-a zis Ion, e bine ce spui tu, da' parcă tot mai bine ar fi altfel. De ce să vin eu la tine, să nu vii tu la mine ? La odaia mea, nimeni nu-mi bate-n ușă..."

„Așa, să fie, cum zici tu, mă, frumosule !"

Ion văzuse de multe ori, în hala-atelier, cum o tot ciufuleau și-o înghionteau pe Maria unii ucenici din anii mai mari, o mușcau de obraz, o ciupeau, o înghesuiau în zidul rece al halei, iar ea se zbătea, îi blestema, îi drăcuia, îi lovea, pînă scăpa de ei. Ar fi vrut s-o apere, dar cum să se apuce el cu vlăjganii ?

Maria îl vizita pe Ion în odaia lui. Uneori rămînea la el pînă dimineața, cînd suna „magaoaia", adică sirena uzinei, și trebuiau să plece la lucru.

Fără să-și dea seama se lega afectiv de ea. Nu numai că era frumoasă, dar nu era nici proastă. Însă tot frumusețea era darul ei cel mai mare. Cînd se dezbrăca și stătea în fața lui goală, cu rotunjimile trupului ei ațîțîndu-l și rușinîndu-l, mai că ar fi rămas, dacă n-ar fi dorit-o, doar s-o privească. S-o privească și să-i pipăie șoldurile puternice, arcuite, cu pielea albă, curată, întinsă, cu genunchii frumoși, rotunzi. Iar cînd îi despletea părul bogat, care-i cădea pe umeri și pe sîni, era și mai frumoasă. Avea atunci o frumusețe parcă sălbatică.

Numai palmele fetei parcă nu erau ale ei. Erau aspre și pline de bătături. Palme de om care trudește.

Într-o seară, fata îl rugase s-o mîngîie îndelung. Fiori dulci, fierbinți o cuprinseseră sub palmele lui. Ion o simțise năvalnică, puternică și totuși neputincioasă, pierdută sub mîngîierile lui. Se iubiseră în clipa aceea. Apoi după ce se mai iubiseră, spre zori, Maria istovită, adormise. Lui Ion îi era cumva și milă de ea. O căina pentru faima proastă pe care o avea în uzină. Nu în întreaga uzină, în care munceau peste 4000 de femei, ci la atelierul ei de tîmplărie. Dar era prea de-ajuns și atît...

„Mario, îi zisese el, cînd femeia se trezise — tu ar trebui să faci ceva care să le astupe gura ălora... Îmi vine să-i dau una în gură lui Peniță ăsta cînd îți zice „Maria c... de fier".

„Dă-l dracu' ! încercase femeia să rîdă. Habar n-are el cum e fundul meu, că n-a ajuns niciodată la el. De-aia mă face în toate felurile, că nu-l bag în seamă. Da' nu pot nici să mă iau rău cu el, că încă nu mi-am luat calificarea și pleznitu' dracului poate să mă-ncurce..."

„Cum să te-ncurce ? Calificarea nu ți-o dă el, ți-o iei tu, dacă ți-ai învățat meseria“.

După un timp Ion rărise întîlnirile cu Maria. Se apucase de învățat pe brînci și femeia, cînd venea pe la el, vedea cu necaz că, în loc să stea mai mult cu ea, în așternuturi, el se tot întorcea la cărți și caiete. După un timp, Ion părăsise și uzina.

Amintindu-și toate acestea, Ion adormi.

Maria fu nevoită să-l zgîlțîie zdravăn ca să-l trezească.

— Hai, gata, băiatule !

Îl șterse pe față cu un prosop umed și rece. Ion se trezi. În timpul mesei Măria îi povesti cum se tăiaseră doi „năroji“ pentru ea.

— Doi nebuni, mă, că nu pot să le zic altfel. Se bănuiau unul pe altul cum că ar trăi cu mine. Visuri de-ale lor ! Niște proști amîndoi ! Ce zic proști, năroji ! exclamă Măria. Nici măcar nu-i băgam în seamă. Și, cum îți zisei, unul l-a așteptat pe ălălalt în întuneric, pe-acolo, pe la Dănăiață, spre calea ferată și s-au înjunghiat cu bricegele. Adică se zice că a dat unul în ălălalt, l-a rănit în piept, da' ălălalt a izbutit să-i smulgă briceagul și l-a înfipt în ăl de dăduse. I l-a înfipt în burtă. A ieșit dandana mare. Au proces peste o săptămînă.

— Dacă-ți găseai și tu unul, să te măriți cu el, nu se mai tăiau pentru tine ! Așa, cine știe, poate că s-or mai tăia și alții ! zîmbi Ion, ridicînd paharul și ciocnind cu femeia.

— Nu-mi pasă, mă, treaba lor !

— Și pe tine nu te cheamă la tribunal ca martoră ?

— Ce martoră să fiu eu, mă ? — se miră Maria. Eu n-am fost cu ei. Nici atunci și nici altă dată. Numa' că ei au declarat așa, că pentru mine s-au tăiat. S-ar putea să mă cheme să spun ce știu, da' eu n-am ce să spun decît ce-ți spusei și ție acu'...

Ion o privi lung. Măria nu se schimbase. Cu bluza și fusta lipite de trupul ei drept și zdravăn, cu ciorapii negri care parcă îi subliniau și mai mult frumusețea picioarelor și a genunchilor, era aceeași femeie ispititoare pe care o cunoscuse cîndva. Măria îi observă privirile, zîmbi și ridicîndu-se de la masă, se apropie de el și-l înlănțui cu brațele.

— Eu te-am iubit, băiatule — îi reproșă ea — da' tu m-ai uitat !

Dar vorbele nu-şi mai aveau rostul. Buzele lor se căutau înfrigurate, iar trupurile încordate se mistuiră unul într-altul ca altădată.

Într-un tîrziu, în casa tăcută, Măria îşi aprinse o ţigară şi îl privi visătoare.

— Plînsei, mă, Ioane, ca după mama, cînd muri tovarăşul ăsta.

— Zău, păi, de ce plînseşi ?

— Să-ţi spun drept : mi-a plăcut de el. Mi-a plăcut aşa, ca bărbat... Am auzit şi pe altele spunînd asta...

Ion rîse. Sinceritatea femeii îi plăcuse. „Dacă-l plînge pînă şi Maria", gîndi el.

— Ţi-ai făcut vreo prietenă pe-aici, prin tîrgul ăsta ? întrebă Măria.

Ion zîmbi, dîndu-i de înţeles că da, avea o prietenă. Îi spuse că „în munca asta de activist întîlneşti şi fete, şi încă destule, dar trebuie să ai timp de ele".

— Dar tu ce-ai de gînd ? Vrei un sfat bun ? Mărită-te cu un bărbat bun, acum cît mai ai pe vino-ncoa şi le închizi gura şi bărbaţilor şi femeilor, mă înţelegi ?

— Nu mă mărit mă, îţi zisei... De măritat m-aş mărita, da' într-un singur caz : dacă m-ai lua tu...

Rîseră amîndoi, şi femeia se înfipse cu patimă în tînărul de lîngă ea.

*

După ce-l căutase în zadar pe Chiţoiu, ca să-şi răzbune sora, Bibel se întoarse acasă parcă mai îndîrjit. Pătru mai că nu-l luă la bătaie pentru plecarea aia „de capul lui".

Bibel îl asculta muşcîndu-şi buzele şi privind în pămînt. Îl cunoştea pe taică-său, ştia că nu trebuie să te iei cu el cînd e supărat, altfel te poţi trezi cu cîteva după ceafă.

— Om eşti tu, mă, sau ce ? îi strigă Pătru. Cheltuieşti şi banii, iar dacă se întîmpla ceva intrai la mititica ! Ce, mă, noi d'asta stăm ? În loc să vezi de-ale noastre, că avem destule pe cap, să ne pregătim de nuntă ca oamenii, tu umbli pe unde a înţărcat dracu' copiii !

Bibel îşi puse, iute, hainele de muncă, fără să-l privească pe Pătru. „Nici dacă mîncai, ori dacă-s ostenit nu mă

întreabă. Parc-aş fi bou" gîndi el cu obidă şi ieşi valvîrtej pe uşă.

— Aşa, taică Bibele ! făcu Pătru în urmă-i. Las' că-ţi scot eu năbădăile din cap ! şi o strigă pe Nicoliţa.

— Ce-i Pătrule ? întrebă ea, intrînd în odaie.

— Coase-mi şi mie nasturele ăsta — mormăi bărbatul, că doar nu m-oi duce în sat descheiat la pantalon. Mă duc să văd ce mai e cu contractările. Cînd vine Bibel, de-acolo unde se duse cu nepotul Şerban, să dea şi la vite, că destul umblă după cai verzi !

— Of, se plînse Nicoliţa, nu-l scapi deloc din gura aia a ta ! După ce că rămase numa' el pe lîngă noi...

— Tocmai d-aia, se oţărî Pătru, să nu i se strîmbe firea pricepi ? Ce, vrei s-ajungă ca nepotu-miu ăsta, ca Gogu, groparul satului ? Eu îl vreau om aşezat, fă, să nu-l calce-n picioare unul şi altul, ori să vină acas' fără păr pe cap...

Zicînd astea, îşi îmbrăcă paltonul de dimie, îşi trase bocancii în picioare şi ieşi, ca şi fiu-său, valvîrtej.

— Oricum ai lua-o, tot n-o scoţi la cale cu el ! bombăni Nicoliţa în urma lui. Barem d-ar lua-o Bibel mai iute pe Nataliţa asta a lu' Pîrvan, să am şi eu cu cine să schimb o vorbă. Că cu ei... Toată ziua-s plecaţi care-ncotro !

Puse acul şi papiota la locul lor şi trecu la vătale, de unde o chemase bărbatul.

Pătru se întoarse mai devreme ca de obicei. Abia se înserase, şi, fără s-o mai strige pe Nicoliţa, care ţesea, aprinse lampa. Scoase din buzunar scrisoarea Veronichii, pe care i-o dăduse poştaşul, şi se apucă de citit. Cu cît citea, faţa i se posomora. La un moment dat înjură. Luă scrisoarea şi se duse glonţ în odaia unde ţesea Nicoliţa.

— Ne scrisă fie-ta de la Caransebeş. Aşa mai vorbim noi cu copiii ăştia, prin scrisori. Că toţi au luat-o ca potîrnichile în toate părţile, răbufni el.

— Păi, nu tu le-ai zis ?

— Eu, da' i-am vrut oameni... Da' să vezi ce scrie fata asta !

Nicoliţa lăsă la o parte pînza şi-l privi curioasă, un pic temătoare :

— Și ce scrie fata, Pătrule ? Că doar n-o fi dat-o afară sau...

— Nu, nu, o întrerupse el, cu serviciul e bine. Da' zice că un coleg de-al ei, tot activist, ia uite, îți citesc să auzi și tu, „un băiat serios, de treabă, m-a cerut în căsătorie, dar nu-l iau, să știți, nu-mi place numele lui..."

— Cum îl cheamă ?

— Stai, că spune tot ea. „Cum să mă numesc eu Capbătut Veronica ?" Auzi, domnule, îi place de băiat, om serios, după cîte pricep, și cu ceva carte, dar nu-l ia că nu-i place numele. O să aleagă pîn-o să culeagă ! Adică ea după nume frumoase umblă ? Da' ce-i ea, prințesă ? Și cît o să mai aștepte ? Acu' face 25 de ani !...

— Păi dacă nu i-o fi plăcînd, mă, numele, ce-ai cu ea ?

— Da' de ce să nu-i placă ? Ăsta-i numele omului ! izbucni iarăși Pătru. Da' lasă, vine ea la nunta lui Bibel, o să-i trag o prafturà să mă pomenească.

— Da' vine la nuntă ? Ce zice ?

— Abia așteaptă ! zîmbi Pătru. Mă duc să rînduiesc vitele alea, că flăcăul ăsta al nost' uită de casă. O să pun eu biciul pe el, măcar înainte de însurătoare, că după aia...

*

Ion grefierul, de cînd se pensionase, trecea tot mai rar pe la Pătru. Începuse să-l supere din ce în ce mai rău piciorul beteag.

Bibel însă călca pragul lui unchiu-său destul de des. Îi mai dădea o mînă de ajutor, îi spărgea lemne, îi aducea apă proaspătă de la fîntînă, îi rînduia una-alta. Unchiu-său Ion îi mai da cîte un pol, doi din pensioara lui, ca să aibă nepotu-său pentru horă, ori pentru alte trebuințe ale lui.

Mai des trecea pe la Pătru doica Maria. O mai ajuta pe Nicolița cînd făcea săpunul ori la urzit, la torsul cînepii, al inului. Pătru, de cîte ori venea soră-sa a mai mare, pleca de-acasă. „Are o gură de mă dă gata", îi zicea el Niculiței, care se supăra, dar îi trecea repede. Ea îngăduia pe doica Maria, îi îngăduia vorbele fără șir, aproape totdeauna ace-

leași. Și doica Maria pleca mulțumită. Își descărcase sufletul cuiva.

— Păi fă, Nicoliţo, turuia sora lui Pătru, mai ţine-l acasă și pe-al tău, că toată ziua umblă prin sat ! Că lumea vorbeşte că prea s-a băgat în politică și o să vază el pe diavolul într-o zi. Dacă ştiam eu că o să ajungă să ne ducă la colhoz, îi puneam troaca-n cap !...

Nicoliţa tăcea.

— Tu nu zici nimic ? se supăra cumnată-sa.

— Păi dacă el zice că e bine așa, o fi bine, doică, răspundea moale Nicoliţa. Eu ce să-i fac ?

O cam lăsase auzul, dar la vorbit și la dăscălit pe alţii n-o bătea nimeni.

Odată Nicoliţa se făcu și ea că n-aude și luă altă vorbă :

— Ce zici de fata Lisăndrinei ? întrebă cu voce tare, aproape strigată.

— De Nataliţa ? Bună fată, n-aș zice că-i rea. Da' de ce să intre alde Blejdeanu în neamul nost' ? Că ăsta, Costică, e un zmintit, d'aia l-a lăsat Lisăndrina și s-a băgat la G.A.S. A luat cu ea și fata, și p'ăla micu, pe Gheorghe. C-o bătea smintitul de-o lăsa lată. Fata, cum zisei, e bună. Da' eu tot n-aș vrea să intre ăștia, Blejdanii, în neamu' nost'.

— Păi cum să intre, doică ? Noi luăm doar fata, care nu-i poartă nici numele...

— Așa-i, așa-i, fă, da' așchia nu sare departe...

— Nu seamănă cu el, o potoli Nicoliţa. Trage în neamul Lisăndrinei, al Pîrvanilor.

— Și o luaţi cu nuntă ? întrebă doica Maria, împingînd iarăși lemne sub căldare.

— Păi cum s-o luăm, doică ? O luăm cum s-a pomenit. Ne vin copiii, după paști, și-atunci facem nunta, o lămuri Nicoliţa.

— Da ? întrebă mirată doica Maria. Ai fi zis că uitase că Pătru și Nicoliţa mai au și alţi copii, nu numai pe Bibel.

— Doică, doică, mai lasă treaba, hai hodinește-te o ţîră ! și, luînd-o de umeri, Nicoliţa o duse în odaia bună. Cînd o să pun soda, te chem.

Doica Maria se supuse. Nicoliţa se întoarse la vatră, văzîndu-și mai departe de leșia pentru săpun.

— Plecă doica ? o întrebă Pătru, crăpînd ușa.

Nu mai auzise voci în tindă și se bucurase.

— O întinsei o țîră, îi răspunse cu voce încetă Nicolița.

— Bine-i făcuși. Cred că doica și-n somn vorbește, hotărî el cu amărăciune în glas. Da' Bibel ăsta pe unde umblă ?

— E la Ion, la frate-tău. Îi trimise vorbă să se ducă să-l ajute la nu'ș ce.

— Aha, se duse la Ion, că acasă le termenă pe toate !

Femeia simți că Pătru iar se aprinde.

„Se vede treaba că ceva nu-i bine pe-acolo, pe la ale lui", își zise ea. Altminteri de ce, netam-nisam, Pătru se tot lua de băiat ?

— Se întoarce el nu te mai supăra. Ia stai ! zise femeia deodată, parcă s-aude poarta. El îi. El și Margareta, că plecară amîndoi. Și să nu-l mai beștelești față de soru-sa.

— Înțeleg... S-o fi rușinînd, te pomeni !

— Acu' du-te, lasă-mă să termin. Văz că se sculă și doica Maria și iar te ia la zor.

— Aici ziseși bine, rîse Pătru și ieși în întîmpinarea copiilor. Venirăți, mă ?

— Venirăm, taică, sosi din umbra serii vocea lui Bibel. Trecurăm pe la moș Ion.

— Și ?

— Era cu țoiu' să se mai „întremeze" și el, așa zicea.

— Te înzdrăvenești tu, fato, zise Pătru, mîngîindu-i Margaretei obrazul. Te faci tu bine, ai să vezi !

— Da, taică, așa cred și eu, încuviință fata, cu vocea scăzută, umbrită.

*

Ce vorbise, ce nu vorbise Bibel cu Nătălița, nu se știa ; dar într-o seară, băiatul le zise părinților : „Taică și muică, hai să mergem în pețit. Mă-sa, Lisăndrina, știți cît s-a chinuit cu ea și cu ăla mic, de cînd a plecat de la Blejdeanu,

Şi vrea să-i treceţi şi ei pragul, cum e obiceiul, să vedeţi ce şi cum, e musai..."

Pătru îi răspunse că nu-i rău cum zice. „Că tot s-apropie Paştele, iar dacă tu vruseşi să te însori înainte de armată, treaba ta. Eu aş fi zis că era bine să mai aştepţi pînă după...".

— E fată bună, taică, îl oprise Bibel. Iar armata o fac eu, n-ai grijă. Poate că o s-o fac şi eu, ca alţii, la regimentul din Jiu, şi-atunci n-o să ne fie aşa greu...

— Ce ştii tu mă, despre armată ? îi frînse însufleţirea Pătru. Ce, crezi că-i de joacă ? Chiar de ai face-o la Jiu, crezi că acolo, gata, te-ar slăbi din hăţuri, să alergi la nevastă cînd ai vrea tu ? Apoi, după o clipă, văzînd că băiatul se întunecase, dădu din umeri : Da' dacă ţie ţi se aprinseră călcîiele, fie cum doreşti !...

Nicoliţa sta de-o parte, nu zisese nimic. Îi plăcea de fată. I-o şi spusese lui Pătru : „Noră de treabă, asta ne trebuie, Pătrule ! Una cu care să mă înţeleg, nu să ne luăm de coade din te miri ce, ca alde Breazu. N-ai văzut-o pe Dumitra lui Breazu, cum o ia noru-sa la refec ? Şi prostu' ăla de fii-su nu zice nimic. Parcă i-a luat minţile nebuna aia de nevastă-sa".

— Bine, mă, curmă Pătru discuţia, spune-i că mîine seară trecem pe la ei...

Cu obrajii îmbujoraţi, Bibel zbură să-i ducă vestea Nă-

*

Pomii dăduseră în floare mai devreme ca în alţi ani. Oamenii ieşiseră cu plugurile, iar cei întovărăşiţi aşteptau semnul lui Pătru şi al lui Cofetaru ca să treacă şi ei, laolaltă, la muncile primăverii. Întovărăşiţii aveau pămînt bunicel, că se făcuse şi o „acţiune de bălegărire" şi se închegaseră şi ei cît de cît. Cei cu vite şi cu pămînt mai mult nu se lăsau urniţi din matca lor, deşi plăteau destul „funciirea" şi dădeau cote mai mari decît ceilalţi, se ţineau cu dinţii de „pămîntul lor", cu dinţi care deseori scrîşneau, ba chiar ar fi

muşcat. Aşa erau alde Nătăleţu, Gogoaşă, Biţă al Floarei, inşi care pe la colţuri şopocăiau că „lasă, o să pice niscaiva paraşute şi avioane din cer", să-i potolească pe comunişti. Cel mai suduit era Pătru, că „el era cu partidu' în sat", şi pe el îl ascultau oamenii.

Pătru cobora pe uliţa mare a satului, cu gîndul să ajungă în tîrgul Cărbunarilor, la primărie. Se făceau listele pentru cote şi contractări pe anul acela, '55, şi, cum îl ştia pe primar „om al dracului", care „ţine mai mult cu ăia d'acolo din tîrg" hotărîse să vadă cu ochii lui cum se întocmesc listele.

— Bă, Pătrule ! îl strigă de după gard Marin Ciuculete. Ce faceţi mă, cu cotele alea, vreţi să ne distrugeţi ?

De sub căciula ţuguiată, faţa nerasă a lui Ciuculete, neagră de parcă o scrumise vreun foc, era numai văpaie. Omul urmă muşcînd chiştocul de ţigară ce-i atîrna din gură :

— Ce faceţi, mă, vreţi să ne omorîţi ?

— Păi ce să facem, mă ? se opri Pătru. Trebuie să dăm toţi, mă Marine, ce, tu nu ştii ? Trebuie să dăm cît avem şi noi.

— Am, mă, am doi miei. Da' de ce să vă dau vouă, mă, unul cînd pot să-l mănînc eu cu copii mei ? Vin acu' paştele şi n-o să am ce pune în faţa copiilor, dacă voi îmi luaţi mielul.

Pătru se apropie de uluci, astfel ca discuţia lor să rămînă acolo, să nu-i mai adune în jurul lor şi pe alţii.

— Marine, să ştii că eu nu te trecui cu nimic, cu nici un miel, m-auzi tu ? Că ştiu că ai familie grea. Chestia e alta şi asta văz că tu n-o pricepi, sau nu vrei s-o pricepi. Păi dacă trebuie să dai, trebuie ! Că nu pentru mine sau pentru primărie dai, mă, ci pentru ăia din fabrici, că şi ei ne dau pluguri, sape, pînză... Adică ei numai să dea şi noi să luăm ? Unde-i dreptatea ?

— Bă, Pătrule, rosti celălalt cu obidă în glas, degeaba faci politicale cu mine, că eu ştiu ce ştiu. „Poziţia" mea nu e, mă, împotrivă, că şi eu sînt întovărăşit cu voi, ştii bine, da' nu trebuie să ne încarce atîta ăştia. Se-aude că lîna, carnea, grîul, toate merg în altă parte, mă, nu la gura muncitorului, cum zici tu.

— O fi și ce zici tu, Marine. Ce vrei, mă, odată ce țara îi datoare, de pe urma războiului !...

Marin Ciuculete dădu din mînă a lehamite și plecă de la gard. Pătru rămase în drum, întunecat. Își dădu seama că oamenii trecuseră pe la primărie și văzuseră listele.

— Lasă, mă, că n-o să murim ! îi mai strigă el lui Marin peste gard. Bine că-i pace acu' !...

— Da, mă, așa-i ! strigă și celălalt, apropiindu-se de uluci. Da' de cînd ne desființară comuna își bat ăștia joc de noi !

„Marin ăsta are dreptate, își zise Pătru, luînd-o cu pași mari spre satul vecin. Are familie grea, și, dacă-i prisosește ceva, dă la copii, la cei rămași acasă și la cei care-i are plecați la oraș. Oamenii sînt porniți împotriva primăriei și aici pricinile sînt și ele, dacă nu toate, măcar unele, destul de limpezi. Ne-am mulțumit numa' să batem toba că noi facem și dregem, da' cînd a fost să fim drepți am cam dat-o pe după gard", gîndi Pătru cu amărăciune.

Cînd îi prinseseră pe-alde Brînzilă, și Vîntu, „oamenii primăriei" cu carele încărcate cu snopi furați, nu le făcuseră nimic. „Ni s-a făcut milă de ei, mila prostului, avea să recunoască Pătru în fața instructorului Ierbaru. Că dacă era Beșleagă în locul nostru, nu ne-ar fi iertat. Noi ne-am mulțumit numa' să-i silim să ducă snopii la arie și să-i treiere, că altfel rămînem cu cotele nepredate..."

*

Zilele dinaintea nunții lui Bibel fură pline de soare. Primăvara înmuiase în aur frunzele pomilor, date în pîrgă, iar lunca Gilortului, era un covor de floare.

Frații și surorile lui Bibel veniseră toți acasă. În afară de Ion, care lucra la securitate. Dar și Ion trimisese veste că o să fie acasă de ziua nunții.

— Vezi ce faci cu lăutarii, unchiule ! i se adresă socrului mare, adică lui Pătru, Titu Iorga, nepotu-său, acum nașul lui Bibel. Să n-aduci vreunul care nu știe să gîdile corzile, că are de-a face cu mine.

Pătru rîse și-i spuse să n-aibă nici o grijă :

— I-am tocmit pe fraţii Chiriţoi, pe Cică şi Gheorghe. Îs harnici la cîntat şi mă respectă ! — se fuduli el.

Titu sosise de cîteva zile, ca să vadă cum merg pregătirile de nuntă.

— Da' ăia ai tăi, de la slujbă, te lăsară să pleci, mă nepoate ? îl întrebă pe Titu, în timp ce-şi ştergea mîinile cu o cîrpă.

— Am „recuperări", unchiule, că sînt lucrător ca lumea, ce crezi dumneata ? rîse Titu. Făcui şi eu mai multe zile de lucru, ca să pot să mă distrez cu neamul nost'. Că o dată sînt naş, nu-i aşa ?

— Bine, mă, păi atunci, dacă n-ai altă treabă, hai să punem mîna, s-ajutăm şi noi că femeile astea nu mai prididesc la jumulitul păsărilor. Iar mîine tăiem porcul, p-ăla de-acolo, îl văzuşi ? Are 160 de kile, ce zici ?

— Frică mi-i că n-ajunge, unchiule.

— Lasă, mă, că nu mănîncă lumea numa' porc. Da' acu' hai la muierile astea, să vedem cu ce le-om putea ajuta.

Intrară în bucătărie, unde femeile, îndrumate de Nicoliţa, tăiau şi jumuleau păsările.

— Bucuraţi-vă fetelor, că veni nepotul, adică naşu', să v-ajute ! glumi Pătru.

— Bun lucru ! zise Titu' şi s-avem parte de mireasă cumsecade ! Să trăiască tinerii, să ţie casă bună ! Şi s-aducă naşului, la sărbători, cîte cinci-şase curcani şi cîte cincizeci de kile de băutură !

În bucătărie se auziră rîsetele dezlănţuite. Doica Maria, îşi îndreptă spinarea şi se repezi cu gura pe Ioana lui Cofetaru :

— Ce zice, fa, ăsta ? Că voi rîdeţi şi eu n-auzii nimic.

— Vrea curcani de la fini ! îi strigă Ioana rîzînd.

Doica Maria nu rîse, ci îl luă din scurt pe Titu, care, asemenea lui Pătru, pusese mîna pe o pasăre şi începuse s-o jumulească :

— Mă miram eu de ce te puseşi tu naş, mă nepoate ! Adică să-ţi aducă plocoane, hai ? Păi ce, tu le dai ceva ? Teamă mi-i mie că n-o să le dai cine ştie ce. Eşti vorbit cu Pătru, ştiu eu !

Rîsetele femeilor se înteţiră. Nedumerită, dînd din umeri, bodogănind, doica Maria se întoarse la treaba ei. „Vă arde de glumă, cînd eu vă spui adevărul ?“ încheie ea, după care nu mai băgă în seamă pe nimeni.

— Cînd m-am dus prima dată la socru-meu, să ne facă şi nouă actele pentru pămînt, începu să povestească, spre hazul celor de faţă, Titu —ne-am dus cu mîna goală. Al bătrîn, dumnezeu să-l ierte, s-a uitat la noi de parcă vedea alte dihănii. „Ce e mă, ne-a zis, venirăţi cu mîna goală, ca să vă dau tot eu ? Păi parcă ziseşi că tu, Titule, cu cîntările tale, o să ajungi mai bogat ca popa“. Atunci mi-a venit şi mie apa la moară şi le-am zis că era şi soacră-mea de faţă : „Păi dacă aveam eu banii popii, mă mai prindeaţi de ginere ?... Aşa că hai să chemăm nişte lăutari, să bem şi să ne împăcăm !“.

— Vorbeşti de lup şi lupul la uşă ! strigă vesel Pătru. Ia-n uitaţi-vă cine-mi trece pragul, lăutarul Cică !

Negricios, bine făcut, cu mustăţile lăsate pe oală, lăutarul Cică se ploconi şi zise cu vocea lui coclită de tutun :

— Bine vă găsii şi bun lucru ! Moş Pătrule, ne mai veni şi nouă rîndul să cîntăm în curtea asta ! Şi să ştii că ne bucurăm, că noi nu uităm că ăl bătrîn al matale, moş Constandin, fie-i ţărîna uşoară, mi-a tăiat buricul şi mie şi lu' frate-miu Gheorghe, aşa că... De nu v-o place, să nu ne daţi nici un ban. Şi chiar de nu ne-aţi da, noi vom cînta pe degeaba !

— Hai, mă, Cică, nu te mai lăuda atît, că n-oi fi tu „stradivarus“ ! zise Titu, dînd şi el mîna cu lăutarul.

— He, mînca-ţi-aş bănişorii, toţi ăia adunaţi cu cădelniţa, se gudură Cică, n-oi fi eu d-ăia de care ziseşi mata, da' vioara mea e unsă cu sufletul meu, domne naş Titu ! Să te văz eu mîine cînd o fi la dare, dacă-ţi mai arde de zis ceva... Da' vreun păhărel pentru Cică nu s-o găsi p'acilea ?

— Bă, vezi să nu care cumva să te-mbeţi azi, că pe urmă mîine nu mai poţi să cînţi ! îl luă la zor Titu.

— La moş Pătru cînt şi beat şi legat, domne Titu, cînt şi cu mîna-n gips !

— Veronico, se întoarse Pătru spre fii-sa, tu mai știi, fată să cînți ? Ia zi ceva, ca să-i dai curaj lui Cică.

— Hai, domnișoară Veronico, o îndemnă și lăutarul, zi-l matale p'ăla cu „I-ați mireasă ziua bună !". Să s-auză că aici e vorba de-o nuntă, nu de-un praznic.

— Ce-ți veni, mă, Cicule ? se miră Pătru. Păi ce, eu mărit pe cineva ? Să cînte mai bine „Tinerel mă însurai". Tinerel și fără armată !

Cînd Veronica isprăvi de cîntat, lăutarul, care-i ținuse isonul, zîmbi cu gura pînă la urechi :

— Păi matale, domnișoară, ești hartistă !

— Chiar așa, Veronico, dacă rămîneai pe-aci cîntăreață te făceai ! îi zise Titu rîzînd în hohote.

Nimeni, în veselia acelor clipe, nu băgă de seamă că Margareta se strecurase afară. Se dusese în camera ei și plîngea.

Soarele cobora, apropiindu-se de fereastra asfințitului.

*

Ziua nunții se ivi fără nori, limpede și înaltă. Noaptea de sîmbătă se bucurase de lună mare, așa că nu mai fusese nevoie să se pună lămpi pe prispă, pentru ca mulțimea să vadă să joace. Se prinseseră în hora din curtea lui Pătru toți oamenii satului, cu mic, cu mare, și jucaseră pînă în fapt de zori.

Pătru nu dorise nuntă mare. Una că era strîmtorat, apoi nu voia să se zică în sat că se dă „cineva, acum cînd conducea organizația de partid...

— Mă, Pătrule, mă uitași ! îi strigase, dar fără obidă în glas, Codiță, vecinul lui Grecu, cînd îl văzuse trecînd către Cofetaru. Uitași, mă, să mă poftești la nunta lui fiu-tu ! De ce, mă ?

— Nu te uitai, Codiță. Dacă vrei, vino, că în curtea mea s-o găsi loc și pentru tine. Să nu te superi, da' am zis să fim mai mult noi între noi, rubedeniile.

Codiță nu se supără. Dimpotrivă, le dărui mirilor, fără să vină la masă, o bănicioară de poame afumate.

Moș Ion, grefierul, veni șontîcăind, dis de dimineață. Își pusese un brîu înflorat și o cămașă cu piepți de mătase albă. Pe deasupra îmbrăcase paltonul de dimie căptușit cu blană neagră de miel. Avea un baston cu inel de fildeș, cel puțin așa îi ziseseră cei care i-l vînduseră, și pășea cu o semeție care-l amețea și pe el. Cum îl văzu, Veronica îi zise :

— Moșule, vezi să nu cazi în baston, că s-alege altceva de brad !

La care bătrînul răspunse, nu fără a rîde într-o buză :

— Lasă Veronico, n-am nici o grijă, că ești tu aici și la nevoie o să mă ridici ; că tu ești fată bună, că tu n-ai de gînd să te măriți, ca altele. Auzii că-ți arde de măritiș cum îmi arde mie de ardei iute...

— Păi cum să mă mărit cu unul pe care-l cheamă Capbătut ? rîse fata. Auzi, Capbătut Vasile ! Adică, una, două, să mi se spună : „Tovarășa Capbătut, să vii luni sau duminică la ședință !“ sau „Are cuvîntul tovarășa Capbătut de la raion...“. Ar fi așa, peste sufletul meu... Deși sînt o marxist-leninistă convinsă, înțelegi ?

— Mă, nepoată Veronico eu zic că tu ai dreptate, trebuie să cîntărești omul de zece ori înainte de a te însoți cu el. Mai bine așa, decît să faci vreo greșeală, ca soră-ta Margareta...

Veronica se răsuci într-un picior, trecînd ca o zvîrlugă printre fetele și băieții adunați în curtea lor în așteptarea miresei și a bradului. „Haideți să jucăm !“ strigă ea și hora se încinse într-o clipă.

Bătrînul viorist Chirițoiu cînta acasă la mireasă, în timp ce Cică, frate-su, cînta în ograda mirelui, împreună cu fiu-său, cu Telu Bolovan. Telu își tot sucea gîtul, îl căuta cu ochii pe Ion, prietenul lui din copilărie.

Pătru se îmbrăcase cu ce-i găsise Nicolița mai bun prin ladă. Îl văzu pe frate-său, se duse lîngă el și o luară amîndoi spre beci unde Cofetaru se îngrijea să pună băutură în sticle, o făcea cu mare grijă, să nu se risipească nici un strop.

— Bravo, mă nepoate ! rîse moș Ion. Te-ai ajuns, mă, te-ai făcut pivnicer !

— Moș Ioane, să știi că-i treabă grea aici ! rosti grav Șerban, luați ce vă dă pivnicerul, că p'ormă n-o să mai aveți.

Moș Ion gustă și plescăi din buze :

— Bună Pătrule ! Bună, mă frate-miu. Văd c-o păstrași bine în butoiul ăla al tău de dud !

În timp ce moș Ion mai lua un ciocănel de țuică, Șerban îl întrebă pe Pătru, din ochi : „Ce are ?" I se păruse și lui, ca și altora, că moșul nu prea e în apele lui...

— Vezi, îi șopti Pătru lui Șerban, nu-i mai da, că acu' o ia la vale, și nu ne mai înțelegem ! Neică Ioane, se întoarse el spre frate-său, să știi că noi ne ducem, că acu' încep să curgă nuntașii. Iote, chiar acu, pică bradul ! Nicolițo, hai mă, fată, strigă el către nevastă-sa, Veronico, Margareto, voi ce mai stați ? Ieșiți în fața nunții, că aduseră mireasa, mă !

Lăutarii începură să cînte mai cu foc, de-ai fi zis că vor să rupă viorile. Curtea lui Pătru era plină de rotocoale de hore. Chiotele nu mai conteneau.

Începu „Cîntecul miresei", după care se încinse și „Hora miresei" în care se prinseră toți.

— Haide, Nicolițo, și noi ! chiui Pătru, luînd-o de mijloc pe „soacra mare". Hai, fă, să-i tragem una, că e nunta băiatului nost' !

Un flăcău tocmit de Bibel apucase bradul și-l juca țanțoș, cînd săltîndu-l, cînd lăsîndu-l în jos, spre bucuria băieților și a fetelor, care abia așteptau să apuce o floare de hîrtie sau o crenguță. Se prinsese toată lumea în joc, pînă și Margareta, care fusese luată pe sus de frații ei.

După ce bradul fu „jumulit" cum se cuvine de ceata flăcăilor și a fetelor, Georgică Pavel, cumnatul de mînă, îl sui pe colțul casei.

Cînd să se așeze nuntașii la masă se iviră în poartă Ion și prietenul lui, Sandu Dobrică ; amîndoi erau îmbrăcați în uniforme militare. Telu Bolovan văzîndu-l pe Ion, se repezi spre el și începu să zică cu foc „Cîntecul de primire". Lăutarii îi ținură hangul.

— Bine v-am găsit ! strigă Ion în chiotele de bucurie ale mesenilor. Numai moş Ion, văzîndu-l îmbrăcat ofiţer, îşi şterse o lacrimă, aducîndu-şi aminte de Aurică al lui, care murise pe front.

— Acum sîntem toţi acasă, vorbi Pătru, şi faţa i se lumină. Mă, Titule, mă naşule, ia vezi ce fac lăutarii ăştia ? Ne înfierbîntară şi ne lăsară ?...

— Bă, cîntaţi, bă, să răsune toată valea Tupşei ! strigă naşul la Chiriţoi şi toată banda se răsti la arcuşuri.

— Nuntă-n lege, mă, frate-miu ! zise Burete ăl bătrîn către vecinii de masă. N-am petrecut la o aşa nuntă di'nainte de război...

Naşul se apropie, jucînd, de Cică, strigînd din răsputeri :

— Bă, Cică, dacă îmbătrînişi şi abia mai poţi să scîrţîi, lasă-i, bă pe alţii, mai tineri ! Ori cîntaţi de vă rupeţi diblele, ori vă dau dracului...

Lăutarul, care ştia că Titu voia numai să-l sîcîie, se aplecă şi-i şopti la ureche :

— Tocmai dumneata, naşule, uşă de biserică, să ne dai dracu ?

— Bă, rîse Titu, oprindu-se din jucat. Păi dacă eu am fost cîntăreţ de biserică, ori colivar, cum ziceţi voi, nu înseamnă, bă, că-s uşă de biserică !

Jocul se încinse şi mai aprig. Veronica juca lîngă Ion şi Dobre, uşoară ca un fulg. Costică şi nevastă-sa jucau lîngă Bibel şi mireasă. Milică şi Roza se avîntaseră şi ei la joc.

— Ţine stînga binişor, nu cu ochiul la picior ! Nu te da, nu te lăsa, ţine stînga tot aşa ! striga Titu Iorga, bătînd pămîntul cu voinicie. Îşi umflase cu semeţie pieptul iar mîna dreaptă şi-o flutura pe deasupra capului.

Moş Ion sprijinit în baston, lovit de cîtă ţuică băgase în el, se uita cu ochii sticlind la cei prinşi în horă. Lisăndrina, „soacra mică", mama miresei, împreună cu frate-său şi cu cumnată-sa, erau lîngă el, aşteptînd să înceapă cîntarea darurilor. Deocamdată însă nuntaşii nu se mai potoleau cu jocul.

— Ține sîrba tot pe loc, ca la noi pe la Gilort ! Ține sîrba mai pe larg, că-i ginerele ca un brad. Hi, hi, hi ! striga mai departe Titu, de răsuna curtea.

Cînd oamenii, osteniți, luară loc la mesele pline cu fripturi de curcan, cu cozonaci și cu vin, vocea lui Titu răsună iar, acoperind toată larma :

— Bă, eu fără lăutari nu mănînc ! Auziți mă, ăștia, Cică și Gheorghe, ia treceți în fața mea și pînă termin să-mi cîntați, că p'ormă dați de dracu !

Lăutarii nu se lăsară nici ei și îi strigară :

— Pune-ți varză-n cap la nașul, puneți friptură-n cap la nașul, puneți vin în cap la nașul !...

— Vă dau dracu', bă, ce capul meu e baniță, să ducă atîta mîncare și băutură ? !...

Șerban a lu' Cofetaru îl căută din ochi pe Pătru și veni în fugă lîngă el. Îi zise cu voce gîfîită, înceată, dar nu îndeajuns de înceată ca să nu audă cei din jur, că în pivniță „e prăpăd". Costică Blejdeanu, tatăl miresei, împreună cu frate-său, Ion Blejdeanu, dăduseră buzna și spărseseră oalele cu vin. Pătru se repezi într-un suflet pe scările beciului. Cînd îl văzu, Costică Blejdeanu păru întîi că se rușinează :

— Cuscru' Pătrule, venii s-o văz și eu pe fie-mea și să joc la nunta ei !

— Bine, mă Costică, bine făcuși... se stăpîni Pătru. Da' cu oalele ce-ai ?

Costică și Ion Blejdeanu se uitară unul la altul și rînjiră. Erau bine atinși de băutură. Cu un picior, Costică mai făcu să zboare în țăndări o oală.

— Ce faceți mă ? ! răcni Pătru. În loc să-l beți îl aruncați ?

La ușa pivniței se iviră și alți nuntași. Printre ei și Lisăndrina, care începu să-și ocărască în gura mare fostul bărbat :

— De ce veniși, mă, aci ? Ce cați ? Te chemai eu ?

— Venii pentru copii, fă, nu pentru tine ! strigă el răgușit și dădu iar cu o ulcică de pămînt, făcînd-o fărîme. Așa, Lisăndrino, mă lăsași, continuă el să strige, făcuși și nunta fetei fără mine, așa !... și încercă să se apropie de femeie, s-o lovească. Pătru i se puse în cale.

— Vezi-ţi de treabă, mă Costică. După cum văz eu, tu venişi să spargi nunta. Da' cu mine nu-ţi merge... Hai, du-te ! Du-te pînă nu-ţi pun mîna-n gît ! Te iert de pagubă, da' du-te !

— Tu vorbeşti, mă, de pagubă ? se răţoi Blejdeanu. Eu să vorbesc, mă, că îmi luarăţi fata şi nu-mi dădurăţi nimic !

Pătru se stăpînea cît putea. Voia să-i scoată pe cei doi afară din pivniţă cu binişorul, nu cu gîlceavă. Printre mese, lăutarii cîntau cît puteau de tare, ca să acopere larma din pivniţă. O auziseră însă mai mulţi, o auzi şi Ion şi se ridică de la masă, dar Sandu Dobrică, sublocotenentul, îi făcu semn să stea locului. Cu paşi mari trecu printre mese şi coborî treptele beciului.

— Cine-s ăştia, neică Pătrule ? întrebă el, liniştit. Lasă-i pe mîna mea, neică !

Blejdanii holbară ochii văzîndu-l pe tînărul cel spătos, în uniforma de ofiţer. Ion Blejdeanu îl trase de mînecă pe frate-său şi amîndoi, treziţi deodată din beţie, săriră treptele pivniţei, fugiră afară, apoi săriră pîrleazul grădinii şi se făcură nevăzuţi.

— Ce fu, mă ? se repeziră mai mulţi la Pătru.

— Nu fu nimic ! rîse el. Ia, acolo, nişte şobolani, vrură să-mi roadă oalele...

Din cît dădu fiecare la masă — în primul rînd părinţii şi fraţii — Bibel şi Nataliţa aveau acum un cheag cu care să-şi înceapă viaţa.

— Bibele, îi zise Costică Zbenghe, fratele mai mare, ajuns director la şcoala de ucenici a „pirotehniei", dacă vrei, te poţi muta în casa mea, care mi-a rămas de la Maria şi Nicolae Zbenghe. Acu' e pustie. Sau poţi să iei din ea ce vrei şi să-ţi faci tu alta nouă, aci, lîngă taica, ori acolo, în Cionteşti, lîngă şcoală. Acolo-i mai aproape de tîrg, de calea ferată. Mai aproape de lume...

Bibel, copleşit de bunătatea lui frate-său, aproape că nu mai avu putere să-i mulţumească.

Noaptea picura aur peste gospodăria lui Pătru Bodunu. Florile de măr şi de liliac scuturau miresme dulci, viorile lui

Cică și Gheorgehe Chirițoi scuturau și ele alinări peste suflete.

*

Spre vară, starea Margaretei se înrăutăţi. Pătru o dusese la doctorii din Jiu. Doctorii o cercetaseră, unii în grabă, alții mai îndelung, dar fiecare îi numea boala cu alt nume și îi prescria alte medicamente.

Nicolița plîngea văzînd-o tot mai trasă la față și mai pierdută. În ultima vreme, fata răsufla greu și aproape că nu se mai scula din pat. Pătru, cînd venea acasă și o găsea așa, se necăjea :

— Trebuie să stea la aer, Nicolițo ! își certa el femeia. De ce o lași să bolească-n pat ?

— Nu poate să meargă, n-o ascultă picioarele.

Într-o zi, ca să fie sigur că Margareta va părăsi patul, Pătru se apucă să-i meșterească un cărucior. Pe rotilele de la plug pusese un spătar de scaun de la o cabrioletă veche. O chemă pe Nicolița și-i arătă ce făcuse.

— Uite, o învăță el, să pui pe spătarul ăsta o velință și o pernă. Pe urmă s-o duci pe Margareta în grădină, sub pruni.

Într-o dimineață, Margareta i se păru mai împuținată la trup ca oricînd. Doar ochii îi mai rămăseseră vii în cap. În căruciorul tras sub pruni, fata era numai o umbră a aceleia care fusese odată.

— Cum te mai simți, fata tatii ? întrebă el, cu vocea încărcată de tot amarul pămîntului.

— E bine, aici afară, taică, îți mulțumesc, răspunse ea cu glas slab, pătimit.

Pătru o privi un timp și zise :

— Să stai mai mult în grădină ori în livadă.

Oftînd, Margareta își puse mîinile la ochi. Se simți, dintr-o dată, atît de neajutorată, încît ar fi vrut să se prefacă, dacă s-ar fi putut, într-un fulg de păpădie, care să zboare și să se ascundă undeva, să n-o mai vadă nimeni, să nu mai fie o povară pe capul familiei.

Toată vara și toamna le petrecu în cărucior. Starea nu i se schimba în bine, dimpotrivă. Slăbea tot mai mult. De unde tot mai slăbea ?

— Boală fără leac, asta-i, după cum mă făcu să pricep Haznaş, își spunea Pătru în sine. Asta-i mai a dracului ca moartea albă...

*

Pătru îl căutase în vreo două rînduri pe Ion la regiune, dar de fiecare dată i se spusese că „e plecat în misiune".

— Tovarăşe, îl rugă Pătru pe subofițerul de la sediul securității, un mustăcios brunet, din cale-afară, rogu-te frumos, adu-mi băiatul să stau de vorbă cu el, că venii tocmai...

— De unde să-l aduc, nene, dacă-i plecat în munți ?...

— Atunci spune-i dumneata să vină pe-acasă negreșit, am ceva de lămurit cu el.

Cînd Ion se întoarse la sediu, subofițerul îi aduse la cunoştinţă că-l căutase taică-său, care zicea că-l așteaptă negreșit. Dar Ion n-a fost chip să plece atunci acasă. Pătru l-a așteptat, într-un rînd, două zile la gazdă, pe strada Partizanilor, pînă cînd s-a întors.

— Măi băiete, l-a luat el cam repejor, chiar nu vrei să mai dai semn alor tăi de cînd ești ofițer al armatei române?

Ion venea de la drum lung, hainele i se muiaseră pe el, era ud pînă la piele. Cînd îl văzu pe taică-său, ochii îi străluciră, dar iute chipul i se umbri : nu cumva se întîmplase ceva pe-acasă ?

— Fii pe pace, zise Pătru, ghicindu-i gîndul, acasă e bine, de altceva te caut.

Îl ajută apoi să-și dezbrace mantaua, îi trase cismele ude, îmbibate de sarea din zăpada de pe străzi, ca o ordonanță, fără ca fiu-său să-l poată opri.

Ion se duse, mai mult tîrîndu-se, la chiuvetă, se spălă și își frecă fața, pieptul și brațele cu un ștergar aspru, apoi, mai înviorat, își puse pe el haine uscate și curate.

Luă ibricul de aramă, plin cu apă, și-l puse pe reșoul fierbinte. Un ceai și o pătură călduroasă aveau să-i încălzească oasele.

După ce-și bău ceaiul și se băgă sub pătură, întrebă :

— Ce-i pe la noi ? M-ai căutat și rîndul trecut, dar n-am putut veni. E ceva ?... Ziseși că nu-i nimic, nu este chiar nimic ?

Pătru, așezat pe marginea patului, își pironi privirea pe tunica militară de sublocotenent, agățată pe umeraș.

— Văd că te uiți la haina mea, surîse slab Ion. Ei, da, îți văzuși fiul ofițer. Îți văzuși visul cu ochii !...

— Mă, de ce să nu zic, asta mă bucură. Nu știi tu cît mă bucură ! Am mai avut noi, Bodunii, un copil ofițer, ți-am povestit eu de el, că tu nu l-ai cunoscut pe Aurică, erai prea mic. Aurică, fiul lui frate-meu, Ion, dar a murit în război, după ce-i dăduseră gradul de locotenent. Ce frumos îi luceau tresele pe umăr. Da' eu mă uit și de altceva la uniforma asta de acum. Ce-i mă, cu stelele astea pe umerii ofițerilor noștri, Aurică avea trese...

— Astea-s gradele, taică. Ce te deranjează, ce importanță are că-s *stele* sau *trese* ? Tot grade sînt.

— Păi are mă... Că stele au pe umăr și CFR-iștii. Da' tu ești ofițer în armata română, nu ești la CFR. Da' vorba ta, tot una e. Cînd o să vii așa îmbrăcat în sat și o să te vadă ăi bătrîni o să te-ntrebe toți, s-o știi de la mine, toți ăia care sînt leat cu mine, de ce purtați voi stele ca și CFR-iștii !...

Ion își înțelese tatăl care cunoscuse alte însemne și, sigur, nu se putea deprinde ușor cu cele de-acum. Mai ales că gradele vechi, chiar dacă erau ele vechi, țineau de sufletul unei armate, cum spusese el, drept, ale bravei armate române.

— Lumea se mai schimbă, taică, îi zise Ion, ca să curme discuția. Da' nu-mi ziseși, ce-i pe-acas ?

— Acasă-i bine. Adică... mumă-ta e sănătoasă, vreau să spun. Dar e dornică după voi, ăștia, care plecarăți de lîngă ea și nu prea treceți s-o vedeți.

— Bibel ce face ?

— Sănătos. Eu cred că și el îți duce dorul. Cu soră-ta Margareta nu-i bine. Ai văzut-o cum era la nuntă, acum e mai rău.

— Şi dumneata, tată, de ce plecaşi de-acasă pe vremea asta, dacă zici că nu s-a întîmplat nimic ?

Pătru nu se mai putu stăpîni. Icni şi răbufni cu o durere care pe Ion îl sperie :

— Nent-o Costică, mă, asta-i. Că nu mi-ajunge necazul care-l am cu un copil, îmi mai trebuia unul ! Îl deteră afară din partid, îl termenară gherlanii !

Ion, uluit, aproape că sări din pat.

— Păi ce făcu ca să-l dea afară ?

Pătru îl opri cu o mişcare a mîinii :

— Nu făcu nimic, ce să facă ? Da' uite că nici asta n-ajunge. Că nevastă-sa, Nonica, luă fetiţa cu ea şi plecă...

— Cum să plece ? Unde ?

— Se duse dracului, ca să vezi cum e cu muierea mutăloaie ! Cît îi fu bine lui Costică nu scoase o vorbă, era numai miere în colţul gurii. Nevastă de director, vezi doamne ! Acu', cînd bărbatul nu-i mai fu director, îşi luă tălpăşiţa...

Se făcuse cald în cameră, ardea şi focul, ardea şi reşoul, dar Ion simţea cum îl cuprindea frigul.

— Şi nenea ce făcu ? Lăsă lucrurile aşa ?

— Păi n-auzişi că-i în spital ? A, nu-ţi zisei ? Da' eu nu mă lăsai, mă dusei la unu' Fulguşin, la raion, că el i-a ridicat carnetul. Dar Fulguşin zise că are dovezi... Ce dovezi ? l-am întrebat şi mi-a zis că nu poate să-mi spuie.

Ion îl cunoştea bine pe Fulguşin de la pirotehnie.

— Şi cum, taică, aşa îţi zise, că are el dovezi ?

— Aşa-mi zise.

— Cum a ajuns Fulguşin ăsta la raion ?

— Cum ? Păi e muncitor, e comunist, are origine bună... zise pe gînduri Pătru.

— Pe ăsta îl ştiau toţi cît îi poate capul de cînd era şofer la pirotehnie.

Zădărît de Ion, Pătru începu să povestească cum, totuşi încercase să afle de la Fulguşin mai multe.

— Aşa, Ioane, încheie el, aşa fu ! Crezui că aflu omenie şi dreptate la Fulguşin. Cînd colo...... Şi mă dusei şi la tovarăşul Daie.

— Şi tovarăşul Daie ce ţi-a spus ? urmă Ion, nerăbdător. Nu te-a învăţat nimic ? Că dînsul e mare aci, secretar la regiune, are în atribuţii şi resortul cadrelor.

— Ei, făcu Pătru, ce să zică ? E o „situaţie mai specială", aşa-mi zise. Cică „sînt probleme pornite din altă parte..." chestii d-astea. Parcă atunci cînd m-am plîns lui de desfiinţarea comunei noastre, a făcut ceva ? Mi-a zis : „e hotărîre, neică Pătrule" şi gata ! Acu' îl chemă pe unul, Albete, zicea „de la Colegiu" şi îi zise „să vadă cazul". Albete îl cunoaşte pe Costică, a zis că au lucrat împreună la pirotehnie. S-a arătat şi el mirat şi a rămas să verifice...

Pătru sta în picioare, drept, în mijlocul camerei, în flanela făcută de mîna Nicoliţei şi în pantalonii negri de aba, cu ciorapi groşi de lînă petrecuţi pe deasupra pînă aproape de genunchi. Părul îi albise bine, iar ochiul vătămat îl tampona din cînd în cînd cu o batistă.

— Dacă a pus pe cineva de la regiune să verifice, se însenină Ion, înseamnă că e bine. O să iasă la iveală adevărul.

— Şi eu aşa cred, numai' că băiatul ăsta se îmbolnăvi de inimă rea. Dacă-l pierdem ? Am tot stat eu şi m-am gîndit : mă, de unde dracu' să fi pornit nenorocirea asta ? Eu zic că aici trebuie să fie mîna lui Puşcă şi Vîntu. Poate că şi a altora...

Tăcură amîndoi. Amîndoi se gîndeau şi la boala lui Costică. Îl rosese, de bună seamă, nu numai nedreptatea care i se făcuse, dar şi faptul că nevastă-sa îl părăsise, luîndu-i fetiţa.

— Lasă, taică, fii pe pace, rosti Ion, domol. O să încerc să văd şi eu ce-i cu chestia asta. Mîine te duci acasă şi să-ţi vezi de-ale dumitale.

*

A doua zi, Ion ceru două zile permisie de la comandant, „pentru rezolvarea unor probleme familiale". Nu plecă însă pînă nu discută cu şeful de la cadre, căpitanul Negrilă un „descuiat" şi încercat de multe.

— Ce ziceţi, tovarăşe căpitan, de problema asta ? Dacă unii se ţin de capul lui nea Costică, înseamnă că vor să ne termine şi pe mine, şi pe frate-miu Milică...

— Vezi-ţi de treabă, sublocotenente, astea-s gogoriţe ! Familia ţi-am verificat-o eu, şi încă bob cu bob, „pe centimetru pătrat", cum s-ar zice. Cazuri de-astea se întîmplă acum destule. Unora li se pare că le-a venit vremea să se răzbune... Chiar acum am un asemenea caz. Reclamă, unul şi nu numai unul, pe căpitanul Părpălea, pe care-l ştii, că ar fi fost legionar, că ar fi participat la şedinţe şi ar fi cîntat cîntece legionare. Ce zici ?

— Dacă-i aşa, e tare prost pentru el...

— Numai că omul ăsta, în timpul legionarilor, avea numai zece ani... După cîte ştiu, fratele tău, în timpul legionarilor, era militar, nu ?

— Exact. Eu l-am cunoscut abia după terminarea războiului.

— Sau ce zici de cazul locotenentului Găvozdan, care este un ofiţer bun ?

Şi Ion îşi aminti maşinal cazul : Găvozdan, aflat în misiune la Vînju, întrebase pe un om unde ar putea găsi adăpost pentru noapte. Acesta îi spusese să încerce la Văcaru, care este om mai înstărit. Găvozdan, străin într-ale locului, căci călca pe acolo pentru prima dată, s-a dus la Vînju, şi s-a dus des pentru că avea de limpezit acolo o pricină complicată, a tras la Văcaru. S-au găsit însă unii să trimită jalbe şi reclamaţii, toate arătînd că tînărul locotenent „trăieşte cu fata chiaburului Văcaru, că „s-a dat" cu duşmanul..."

Reclamaţiile fuseseră luate drept dovadă îndestulătoare de către Comitetul UTM pentru ca locotenentul să fie exclus. „A luat duşmanul de clasă în braţe, tovarăşi ! Eu propun să fie exclus din rîndurile noastre", zisese, cineva din prezidiu. Altul, tot din prezidiu, îl completase : „Da, aşa-i, ce să caute în UTM şi în securitate unul ca Găvozdan, care..."

Norocul lui Găvozdan a fost că la adunare a venit la un moment dat, comandantul, colonelul Soloc, ilegalist. „Cum adică să-l excludeţi din UTM ? i-a luat el la zor. Păi atunci înseamnă că trebuie să-l dăm şi afară... Cine cîştigă dacă noi scoatem din securitate un ofiţer capabil ? Nu aşa, tovarăşi, se judecă un om, şi încă un om foarte bun...". Găvoz-

dan fusese salvat, deşi *referinţele* unor „binevoitori" şi analiza pripită a colectivului de tineri făcuseră din el o victimă sigură.

„Are dreptate căpitanul Negrilă, în chestia „referinţelor", gîndi Ion şi-şi aminti şi ce-i mai spusese căpitanul la despărţire : „Oricine are un toc şi o peniţă, îţi trimite-o referinţă, de te face ferfeniţă..."

*

Ion merse direct la comandantul securităţii raionale care cunoştea situaţia „la zi" a tuturor foştilor „coloraţi" din zonă. Pe cei din Cărbunari îi cunoştea mai bine avînd la îndemînă documente oficiale întocmite chiar de cei ce au condus organizaţiile politice din trecut. În cazul legionarilor, avea chiar şi tabelele de evidenţă şi de cotizaţii, cu dunga verde, ale tuturor cuiburilor. Ion găsi în documente numele lui Puşcă şi Vîntu, şi al învăţătorului Calistrătescu, dar nu şi pe al lui Costică. Liniştit pe deplin, luă trenul spre Jiu. De aci, cu un „Wilis" de la securitatea raională, urcă muntele la „Dobriţa", spitalul unde era internat Costică. Îl găsi bolnav, trist şi cu inima frîntă. Costică se miră cînd îl văzu pe Ion, se miră şi mai mult cînd îl auzi povestind :

— Cum, tata a fost la regională ?

— Da. S-a dus întîi la raion. Apoi la regiune, la tovarăşul Daie. Problema e acum pe agenda colegiului.

— De ce n-a stat de vorbă cu mine, înainte de-a face pasul ăsta ? Să-i fi explicat nişte lucruri...

— Ce să-i fi explicat ?

— I-aş fi spus că n-avea rost să se mai ducă la raion, că acolo n-are cu cine sta de vorbă.

— S-a convins de lucrul ăsta şi el.

Costică Zbenghe fusese şi el la Fulguşin, fostul lui coleg de uzină, iar acesta, în loc să-l asculte, bătînd cu pumnul în masă, îl ameninţase.

Costică se schimbase mult. Faţa îi devenise pămîntie, iar ochii îi înotau într-un abur de lacrimi. Durerea lui, se vedea bine, era mare, mult mai mare decît crezuse Ion.

— Am părinţi buni, am fraţi buni, nu zic, dar n-am copil. A plecat cu fetiţă cu tot, zise Costică abia auzit.

Ion încercă să-i abată gîndurile.

— Ți-am adus cîte ceva, poate ai nevoie, zise el, arătînd către micul geamantan pe care îl așezase lîngă pat.

— Nu era nevoie, am tot ce trebuie. Dar îți mulțumesc, zise Costică și o tuse, din adîncul pieptului, îl înnecă. Își scoase batista mototolită din buzunarul halatului galben de molton și o ținu cîteva clipe la gură, apăsîndu-și-o cu ea. Apoi, cu mîinile lui osoase, slabe, prin pielea cărora răzbăteau vinele albastre, umflate, apucă mîinile lui Ion · Vreau să-ți spun de ce cred eu că mi s-a întîmplat ce mi s-a întîmplat. Mă asculți ?

Ion încuviință din cap. Era numai urechi.

— Îți aduci aminte, aveam, la Pirotehnie, un grup de experți tehnici, care formau un compartiment de sine stătător. Fulgușin împreună cu alții din comitet au vrut să-l lichideze. Asta însemna să lase uzina fără sector de cercetare. Ei bine, eu și alți cîțiva, dar în principal eu, n-am fost de acord cu ei. Dar cuvîntul meu s-a lovit de zidul ridicat de Fulgușin, ajutat de Ene, de Horea, și s-a întors împotriva mea. Acum, dacă s-ar deschide o anchetă s-ar putea vedea de partea cui era dreptatea. Dar atîta timp cît Fulgușin e la raion, iar Ene la pirotehnie, nu se face nimic, sau se face o anchetă cum mi-au făcut mie...

— Anchetă ? îl întrerupse Ion, ridicîndu-se de pe scaun și plimbîndu-se prin salon. Dar ai fost anchetat ?

— Da, am fost cercetat o dimineață întreagă, pînă la prînz. O adevărată anchetă, pe bază de întrebări și răspunsuri. Numai că răspunsurile mele erau consemnate altfel decît le rosteam eu. Mai mult mă amenințau decît mă întrebau. Mă amenințau că, dacă nu recunosc, o să fie rău de mine !

În încăperea albă a spitalului, deși cald, parcă se strecurase o undă de frig. Un frig nedeslușit, care-i făcu pe cei doi să se strîngă în ei înșiși.

— Totuși, concret, ce vină îți aduceau ? insistă Ion. Nu puteau să facă tot ce-au făcut dacă nu te-ar fi avut la mînă, cît de cît, cu ceva, cu vreo dovadă împotriva ta...

— Concret ? M-au întrebat de ce o dată, la București, mă pozasem împreună cu Pușcă și Vîntu. Aveau ei, ziceau, poza aia ! Ce poză ? M-am gîndit și m-am luminat. Asta era ! Le-am povestit. Le-am spus că eu mă-ntorceam la unitate și m-am nimerit în tren cu Vîntu și Pușcă. Mai erau și alții cu ei, se duceau să înlăture molozul de la clădirile care căzuseră atunci în București, la cutremurul din '40... M-am dus după Vîntu și Pușcă la blocul „Carlton", să văd și eu ce se întîmplase. Acolo se făceau fotografii. Erau fotografiați morții scoși de sub dărîmături și oamenii care-i scoteau. Erau fotografiați toți inșii care se învîrteau pe-acolo. Pușcă și Vîntu care, știi, mi-au fost colegi la școala de meserii, m-au luat între ei să ne pozăm. Asta a fost tot. Așa am povestit și la anchetă, dar Fulgușin și ălălalt, o stîrpitură de om pe care nu-l știu cine era, au zis că pe ei nu-i interesează „poveștile" astea, că eu să le răspund cu „da" sau „nu" la întrebarea : „Este adevărat că ai fost la București, imediat după cutremur, împreună cu Pușcă și Vîntu ?" Eu le-am răspuns că „da". Explicațiile mele nu le-au mai consemnat în declarație. Pe urmă m-au întrebat dacă am participat la ședințele legionarilor. Mi-am ieșit din fire : „Care, ședințe tovarăși ? Care ședințe ? ! Păi eu, din '37 am fost militar. Dacă am venit de cîteva ori pe-acasă, în fugă, în vreo permisie !" „Ascultă, omule, nu dumneata pui întrebările, s-a zbîrlit la mine stîrpitura, ci noi, înțelegi ? Nu face pe nevinovatul ! Ai participat, se știe, că te-au văzut oamenii cînd asistai la adunările verzilor !" „Asistam ? le-am întors eu vorba. Păi spuneți așa, tovarășii mei, spuneți așa !... Că una e să asiști și alta să participi. Păi cine n-a asistat la mascaradele ălora ? Că se făceau în văzul lumii, cu zgomot mare ! Cînd treceau cîntînd și urlînd pe șosea, înspre primărie sau de la primărie înspre școală, ieșea tot satul la porți, ca la panaramă. Păi la „adunările" astea asistau și cîinii ! Mai aveau „adunări" de-astea și în salonul vechii primării, vizavi de Pilan. Acolo cîntau și se închinau la tabloul lui Hitler, care era atîrnat pe perete. M-am holbat și eu, prin '40, cînd am fost acasă în permisie." Țin minte, îți spun ție, că o așteptam pe Cornelia lui Popescu, care cînta în corul legionarilor. Ce-mi păsa mie de ei ? Mie

îmi păsa numai de Cornelia, că era frumoasă... După ce terminau, Cornelia venea la mine și fugeam amîndoi — unde crezi ? — în dosul bisericii din Ciontești, unde ne tăvăleam, pe mantaua mea militară. Corneliei îi plăcea tăvăleala și îi plăcea de mine. Ce puteam să le spun lor din toate astea ? Cu Cornelia, cu tăvăleala ?...

Ion asculta tăcut. Nu-l întrerupse, ca să afle cît mai multe amănunte.

— Nu m-am așteptat la una ca asta, oftă Costică. Uneori mai că-mi pare rău că m-am înscris în partid...

— Nu-ți face griji, nene ! zîmbi Ion. Și fruntea sus ! Ești curat ca lacrima și așa o să te vadă toți, pînă la urmă. Ți-o spun eu !

Pe buzele albe ale lui Costică înflori un zîmbet.

*

Întors de la Costică, Ion se opri la Jiu, unde se gîndi s-o întîlnească pe Lali, cu care nu mai vorbise de multișor. De la gară o luă spre fabrica de confecții. Pînă la trenul de Craiova mai avea cîteva ore bune. Portarul îl recunoscu, îl salută și-i spuse că „domnișoara Lali e în atelierul ei".

— Nene, te rog, du-te dumneata și cheam-o, sînt prea multe fete și femei acolo și...

— Bine, tovarășe, consimți portarul, da' nu vrei s-o și învoiesc ?

— Dacă vrei și dacă poți... rîse Ion.

— Cum să nu, îi spun meșterului, c-a venit cineva „mare" după dînsa ! Meșterul vă cunoaște, că doar ați răspuns de noi cînd erați la raion. Faceți cinste c-o bere pentru treaba asta, nu, dom'șef ?

După cîteva minute portarul fu înapoi.

— Gata, nu vă spusei eu că o și învoiesc ? S-a dus să se îmbrace.

— Mulțumesc... și poftim de-o bere !

Ion strînse mîna portarului și plecă. Lali știa unde să-l găsească, aveau locul lor, pe banca aceea de lîngă Coloana

infinitului. Nu departe de locul unde, copil fiind, mîncase prima oară în viaţa lui „mititei". Atunci, de mult, cînd venise cu taică-său ca s-o vîndă pe Bălana şi să cumpere cîrlanul acela vînăt pe care-l rechiziţionaseră jandarmii.

Nu aşteptă mult. O văzu pe Lali alergînd spre el, cu fusta săltînd peste genunchii rotunzi. Sări în calea ei şi o prinse în braţe.

— Uf, cît te-am aşteptat! se plînse Lali. Te-am căutat şi pe la Craiova, dar mi s-a zis că eşti plecat.

— Acum sînt aici!

— Numa' pentru mine?

— Numai.

Erau fericiţi, feriţi de ochii trecătorilor pe banca aceea singuratică.

— Ştii ce zise portarul nost'? — rîse Lili. „Grăbeşte-te, domnişoară! Nu-l face s-aştepte, că-i sînge tînăr!" Şi-acum ce facem?

— Te răpesc. Mergi cu mine!

— Merg, dar să trec întîi pe acasă, să mă schimb. Vreau să mă fac frumoasă! şi fata rîse, cu ochii încărcaţi de lumină.

Se prinseră de braţ şi o luară, pe trotuarul pavat cu pietre de rîu, spre casa ei.

— Eu o să te aştept, ca de obicei, în colţ, zise Ion şi fata nu se împotrivi. Dimpotrivă, voia, aşteptatul la colţ îi amintea de primele lor zile de dragoste.

Ion îşi aminti de serile cînd o conducea pînă la poartă. Rămîneau, acolo, înlănţuiţi, minute lungi, priviţi de luna înălţată deasupra străzii. Uneori mama fetei deschidea fereastra, surprinzîndu-i cînd se îmbrăţişau şi se sărutau şi o striga pe Lali: „Vino, e tîrziu, se supără tata..." Se despărţeau cu greu, dar ştiau că a doua zi sau a treia se vor întîlni iarăşi. Nu ca acum, cînd aveau să se despartă pentru cine ştie cît timp.

— Gata, venii, mă făcui frumoasă, nu-i aşa? auzi el glasul fetei. Tresări şi se întoarse. Lali îi zîmbea. Purta, de data asta, o rochie care-i acoperea genunchii şi-i sta lipită de trup. I se desluşeau coapsele fragede, de care încă nu

se bucurase nici un bărbat. Se sărutară, fără să le pese că pe lîngă ei, pe trotuarul îngust, treceau nişte oameni care îi priviră în felul lor.

Se sărutară iar. Fata cu ochii negri, migdalaţi, îşi rezemă apoi capul pe umărul lui. Părul ei mirosea a flori de cîmp. Ion simţi nevoia să o ocrotească şi o apucă de după umeri.

— Ne plimbăm prin grădina publică, propuse Ion, apoi gustăm ceva şi mergem la cinema. La „Căldăruşe", ca de obicei. Vrei ?

— Mergem unde vrei tu. Poţi să refuzi un asemenea cavaler ? zise ea rîzînd.

Intrară în grădina publică prin „Poarta sărutului". Se plimbară pe sub arborii bătrîni, rămuroşi ce picurau deasupra lor miresme şi linişte. Un ceas mai tîrziu, la restaurantul-grădină „Doina", se aşezară la o masă mai îndepărtată de privirile clienţilor.

— Lali, rupse el tăcerea, aş vrea să te-ntreb ceva... Ai putea să mă aştepţi un timp, nu ştiu cît, un an, doi, trei...

— Desigur, încuviinţă ea, privindu-l cu patimă. Oricît, adăugă ea dintr-o răsuflare. Ştii doar că numai pe tine te am. Nu-mi trebuie altul.

Ion îi strînse mîinile. Le simţi cum ard. Fata rîse şi îşi desprinse mîinile din strînsoarea lui.

— Dar să ştii că eu te-aş lua şi-acum, chiar aşa „nerostuit" cum eşti !

Rîse şi Ion, apoi deveni grav.

— Nu-i vorba de rostuire, numai, mai sînt şi altele... Sînt lucruri pe care tu nu le înţelegi acum, mai tîrziu, poate c-o să le înţelegi...

Lali îl întrerupse :

— Nu-i nevoie să-mi spui prea multe în legătură cu rostul tău. Poate nu ştii că în familia noastră e un ofiţer, tot de securitate. Este soţul sorei mele mai mari. Lucrează în Amaradia. De cîte ori mă duc pe la ei fac o întrerupere la Craiova, doar-doar voi da de tine... Bobeică se numeşte cumnatul meu.

— Locotenentul Bobeică ?

— Da. Îl cunoşti ?

— Îl cunosc. Este un băiat bun. Dar, draga mea, mai sînt și studiile pe care trebuie să le termin, să am o diplomă universitară.

— Da, știu, îl aprobă fata. Da' nu cred că eu aș fi o povară pentru tine, că n-ai putea să-ți faci studiile dacă... Ei, s-o lăsăm. Am zis că te aștept oricît și te aștept. Vezi numai să nu îmbătrînim amîndoi !

— Să îmbătrînim ? ! Păi acum avem, la un loc, 38 de ani, să facem măcar 40 !...

*

Oamenii se întorceau noaptea tîrziu de la arie. Toți cei ce aveau mai mult de cinci hectare se treziseră declarați chiaburi, deși cinci hectare de pămînt în Cărbunari nu însemnau nici cît două la Dunăre.

Se întorceau cu carele aproape goale, sau numai cu cîțiva saci aruncați în ele. N-aveau ce face, cotele erau cote.

Cei din întovărășire făcuseră ceva grîu și lor li se oprea mai puțin. Dar și acolo se auzeau murmure, chiar și înjurături împotriva oamenilor raionului și ai primăriei, care puneau foc pe paie în neînțelegerile dintre cei din deal și cei din tîrg. Un motiv de nemulțumire era și hotărîrea ca întovărășiții să treiere primii, cei nescriși urmînd să treiere după aceea.

Se mai hotărîse ca toate cotele să se ia la arie. Pe primarul Brînzei, toți îl bălăcăreau, cum le venea la socoteală, învinuindu-l că pe ei îi pusese mai aprig la dări decît pe cei de dincolo, unde era primăria. „Parc-am fi venetici, mama lui de cîine“, scăpa cîte unul plin de obidă, cășunînd pe boi sau pe vreun copil, ce i se găsea prin apropiere.

Era zăduf și praful, în spatele mașinii de treierat, se învolbura gros și greu. Cei care trăgeau paiele, cu furcile lungi de lemn, își blestemau zilele.

— Și pentru ce, dumnezeii mă-sii, strigase Mosorel, pentru ce mă omor atît cu grîul ăsta ? Ca să-l dau la cote ?...

Brebenel nu zicea nimic. Aștepta să-l audă vorbind pe Duminică.

— Las' că nu murim noi, mă, ce dracului ! zise într-un tîrziu Duminică. Ce, sînteți proști ? Nu vedeți că „tova-

rășii“ ăștia mai mult se încurcă între ei ? Iar dacă e să te pui pe capul lor, dau îndărăt.

Duminică știa el ce știa. Se pusese pe capul primarului și acesta îi scăzuse cota la grîu.

Costică Duminică rîdea în barbă și se bătea cu palma pe burtă, cu o bucurie rău ascunsă.

— Primari d'ăștia să avem, că belșug de prostie se găsește ! rîdea el. Auzi, bă, Mosorele, strigă apoi către omul care abia ieșise de la spatele mașinii, alb de praf ca un morar de făină, ce zici, bă, se cuvine să murim noi de foame ?

Cu pași tîrșiți, obosiți, Mosorel se duse la butoiul cu apă își clăti gura și gîtul și numai după aceea răspunse :

— De, mă, Costică, pînă una-alta tragem băierile în sus, altceva ce să facem ?

— Auzi, bă, mă uit la alde Călin și Dumitru. Uită-te și tu cum țin nasu' pă sus, de-ai zice că nu mănîncă acasă numai ciorbă de bolbotine și ștevie. Se înscriseră la ăștia crezînd că o să primească mai mult, că o să mănînce mai bine, da' degeaba !

— Tu mănînci mai bine ? întrebă Mosorel, dînd pe gît o înghițitură din ulciorul cu țuică a lui Duminică.

— Mănînc, că n-oi fi prost ! rîse celălalt.

Apoi, aplecîndu-se spre urechea lui Mosorel, șopti repede, cu răsuflarea întretăiată :

— Vezi că vin ăia cu căruțele la noapte. Nu i-am văzut, nu-i știm. Gropile sînt făcute, sînt văruite. Treaba e să te descurci. Pricepi ?

— Pricep.

Ceva avea să priceapă și Ierbaru, chiar în toamna aceea : socotelile de la arie nu se potriveau deloc cu cele înscrise în tabelele cotelor. Urmat de primar, de agentul agricol și de alți trei oameni, pornise să mai strîngă grîu din sat. Primarul îl însoți doar de ochii lumii, căci tărășenia cu dispariția grîului el o știa.

— N-avem de unde să mai dăm grîu, domnule Ierbaru ! se ciumărau oamenii. Păi nu ne-ați luat tot de la arie ? Ne-ați făcut de-am adunat și cozile, măturătura de sub snopi, ca să facem o pîine pentru copii, că noi mai putem răbda, da' ei...

Ierbaru intra în curţi, urca în pătule, ca să vadă el cu ochii lui.

Tîrziu, în noapte, veni Iepure şi le spuse că găsise, în crîng, nişte gropi cu grîu.

— Şi ale cui sînt ? întrebase Ierbaru cu vocea schimbată de enervare.

— Ale cui să fie ? Ale noastre nu sînt. Noi ne-am văzut de treabă. Greşeala noastră a fost numa' că l-am lăsat să treiere noaptea, îi răspunse Pătru.

— Vezi, neică Pătrule, că e ce-am zis eu ? Duşmanul de clasă nu doarme, şi dacă el nu doarme, ne adoarme pe noi...

Cîteva zile mai tîrziu, Brînzei fu scos din funcţia de primar

Dimineaţa aceea de început de septembrie se vădi frumoasă, cu potop de miresme copleşind văzduhul. Cuibul rotat din salcîmul bătrîn aflat în spatele casei rămase gol. Perechea de berze şi puii lor îşi luase zborul. Plecarea lor fu prima tristeţe a toamnei.

Bibel plecase în armată, aşa că Pătru rămăsese cu femeile şi cu grija gospodăriei, a animalelor. Îi venea greu, dar Nătăliţa, noru-sa, se dovedi răzbătătoare la muncă. Muncea ca un bărbat, făcea aproape tot ce făcuse mai înainte Bibel.

Nicoliţa se bucura în sufletul ei : „Bine că nimerii o noră vrednică. Şi nu-i nici cu pretenţii, ori să tragă mai mult la mumă-sa, cum fac altele..." La numai cîteva case de a lor, Leana lui Ciuculete avea o noră pe care, vorba lui Pătru, „nici să fi fost îmbrăcată în aur, dumnezeii ei, n-aş fi ţinut-o în bătătură..." era mofturoasă, vrăjmancă faţă de neamurile bărbatului.

Încă de dimineaţă, Nicoliţa ajutată de noră-sa, o luară în braţe pe Margareta, o aşezară în cărucior şi o duseră în curte. Soarele inundase cu aur orbitor valea Tupşei. Avea raze grele, care parcă foşneau cînd atingeau merele şi gutuile din grădină.

— Cum te mai simţi tu, Margareto ? o întrebă Nicoliţa, mîngîind fruntea fetei.

Fata nu-i răspunse. Cearcăne mari şi vinete îi încercuiau ochii tulburi, altădată atît de limpezi şi de frumoşi.

„Doamne ce proastă sînt, îşi zise Nicoliţa mereu pun întrebarea asta de parcă eu n-aş vedea-o !"

Nătăliţa, femeie tînără abia intrată într-ale căsniciei, o privea pe Margareta cu uimire. În uimirea ei era o întrebare nerostită. Se întreba dacă Margareta fusese fericită, dacă simţise că trăieşte cu adevărat cît stătuse cu Chiţoiu ?

Despre Chiţoiu aflaseră că se prăpădise într-un accident de maşină, împreună cu o fată cu care plecase în lume. Vestea le-o trimisese Bibel, printr-o scrisoare. O aflase, scria el, dintr-o întîmplare, de la un camarad din armată, neam cu Chiţoiu. „Spuneţi-i şi Margaretei, mai scrisese el, poate că asta o să-i uşureze sufletul". Pătru şi Nicoliţa şovăiseră, întrebîndu-se dacă e bine sau nu s-o tulbure cu această veste. Cînd Nicoliţa îi citi scrisoarea, Margareta abia tresări, de parcă numele lui Chiţoiu nu i-ar fi spus nimic. După care se scufundă iar în muţenia şi suferinţa ei.

— Muică, şopti într-un tîrziu Margareta, duceţi-mă în grădină, să miros poamele... Le simt de-aici. Miros ca atunci cînd eram copil, adăugă ea, şi ochii stinşi îi sclipiră o clipă.

Nicoliţei îi dădură lacrimile. Vru să şi le ascundă, privind în altă parte, dar fata o văzuse.

— Nu plînge, muică, o rugă ea cu glas slab, nu mai plînge, aşa a fost să fie...

Cele două femei împinseră căruciorul în mijlocul grădinii, între bucata de vie şi merii împovăraţi de fructe roşgalbene. Rămasă singură, Margareta îşi aţinti privirea către crengile încărcate cu rod. Cîteva păsărele săreau de pe un ram pe altul, cîntînd şi căutînd omizi.

— Ce fericite pot să fie, zise ea încet, dacă pot să zboare şi să trăiască...

O lacrimă ţîşni din ochii ei uscaţi şi se rostogoli pe obrazul cu pomeţii ieşiţi în afară. Încercă s-o şteargă, dar mîna parcă n-o mai asculta. Un val de căldură îi cuprinsese deodată trupul, apoi, la fel de iute, un frig ca de iarnă o

făcu să se chircească în cărucior. O strigă pe mumă-sa, dar glasu-i n-avea putere și Nicolița n-o auzi.

Cînd Nicolița veni să vadă ce mai face o găsi înțepenită, cu ochii sticloși, larg deschiși către nemărginirea albastră a cerului.

— Doamne, doamne, te stinseși, Margareto, fata mea! țipă Nicolița lipindu-și fruntea de genunchii osoși ai Margaretei. Copila mea, floarea mea, trecuși în lumea drepților, fata mea, și ne lăsași pe noi singuri, singuri... Să te petrecem de tînără în pămînt, fata mea, lumina mea... Bocea încet, parcă să nu-și trezească fata din somnul fără întoarcere în care coborîse.

Nătălița, îngrijorată că soacră-sa nu mai vine. se du-se după ea în grădină.

— Muri, muică? îngăimă Nătălița, pierdută.

Nicolița dădu din cap apoi începu să bocească mai tare.

— Muriși, copila mea, floarea mea, muriși, îți mîncă sufletu', of, of... Lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraji. Nu mai avea putere să și le șteargă. Le înghițea. Nătălița începu și ea să plîngă. Își puse mîna pe umerii soacră-si, ca și cum ar fi vrut să-i dea din puterea ei. „Mă ai pe mine, muică", îi strigă ea în gînd. Du-te și cheamă-l pe Pătru, șopti într-un tîrziu Nicolița. Sau mai bine trimite-i vorbă prin careva și vino s-o ducem în casă. Muri fără lumînare, sărăcuța de ea! De ce plecai de lîngă ea?...

Soarele, urcat acum sus, lumina adînc toate cuprinderile Tupșei. Luminase și stingerea fetei cu ochii verzi ca și cîmpul. Lumînarea Margaretei fu soarele.

*

Nu mai putuse îndura spitalul, doctorii îl înțeleseseră și-l lăsaseră pe Costică să-și termine tratamentul acasă.

Locuința din colonia uzinei îi păru pustie și rece. Odăile fuseseră despuiate de lucruri, nevastă-sa luase aproape tot ce agonisiseră împreună.

Se duse apoi la uzină, intrînd chiar în secția unde lucrase înainte de a fi director. Oamenii, surprinși la început

de ivirea lui, își luară repede seama, înconjurîndu-l cu simpatie.

— Bine-ai venit, frate Costică ! îi zise Pănoiu. Ne-am tot gîndit la 'mneata,că, de cînd ai plecat, borțosul ăla de Ene se dă la noi de parcă am fi slugile lui. Ce zici, vii să lucrezi aci, la tîmplărie, ca pe vremuri ?

— Sigur că vreau, dar nu cred că mai pot. Deocamdată medicii nu-mi dau voie.

O luă apoi prin secție, însoțit de Pănoiu și urmărit de privirile celorlalți.

— Vrei să-ți vezi vechiul loc de muncă ? îl întrebă maistrul.

— Da, deși mașinile sînt altfel decît pe vremea mea...

Se apropiară de o mașină de fasonat la care lucra un băiețandru subțirel, un ucenic căruia abia îi mijea mustața.

— Merge, flăcăule ? îl întrebă Costică, punîndu-i mîna pe umăr.

— Merge, cum să nu.

— Îmi dai voie să încerc și eu ? îi ceru el tînărului, privind mașina.

Băiețandrul șovăi :

— Cum doriți. Dar să știți că asta e o piesă complicată și...

— Lasă, măi băiete, i-o retează Pănoiu, că dumnealui știe meserie cît voi toți la un loc.

Costică luă șublerul, măsură piesa, privi apoi schița și zîmbi.

— E grea, într-adevăr, se întoarse el spre Pănoiu, dar cred c-o s-o fac cum trebuie.

Se apropie de ei Rengescu, șeful de cadre. Îl văzuse cînd intrase pe poarta uzinei.

— Costică, ar trebui să treci pe la noi, pe la personal, să vedem ce putem face pentru tine...

Se despărți de Pănoiu și, urmat de Rengescu, intrară în biroul acestuia. Costică, după ce se așeză pe canapeaua de sub fereastră, îl privi cu prietenie. Rengescu era unul din

cei care nu-i făcuse jocul lui Ene, nici în cazul lui, nici în alte cazuri.

— O să vedem ce-o să fie și cu Ene ăsta, cum o să iasă din verificări ! spuse gînditor șeful cadrelor. Pe Fulgușin l-au retrogradat. Nu mai e la raion de o săptămînă. E „mic" acum. L-au mutat undeva, pe lîngă Dunăre, „la munca de jos", dar ei spun, pentru lume, „că asta numai așa. deocamdată...".

— Albete cum mai este ? întrebă Costică.

—Deocamdată, Albete e un om drept. El îi știe bine pe ăștia doi, îi știe de cînd lucra aici.

În biroul lui Rengescu era răcoare. O liniște se așternu, cîteva clipe, între cei doi. Rengescu parcă se închisese în el. De cînd fiu-său Trițu murise în accidentul acela de aviație, avea momente de absență. După un timp, Rengescu își reveni.

— Ascultă, Costică, tu aveai un frate mai mic, coleg cu Trițu al meu, pe unde mai e ?

— Acu' e la securitate, ofițer.

— Bravo lui ! Și Trițu al meu, dacă trăia, ar fi fost tot ofițer... Ei, așa a fost să fie ! se scutură Rengescu. Acum te rog să te duci la comitet, că te așteaptă tovarășul Albete, să-i povestești și lui cum a fost.

— Ce să le mai spun în plus, față de ce am spus ? întrebă Costică distrus.

— Eu știu ? Du-te și discută cu el și vezi el ce zice.

După cîteva zile, Costică se duse la Albete, la colegiul de partid al regiunii.

— Tovarășu' Zbenghe, începu Albete. Aș putea să-ți spun pe nume, Costică, așa cum îți ziceam cînd eram în uzină, dar trebuie să discutăm oficial, rîse el.

— Deci nu mai sînt numai „cetățene", ca atunci cînd Fulgușin și Ene mă azvîrliră... Acu' sînt iar „tovarășu'" — zîmbi silit Costică.

— Păi dacă începem așa, se întunecă Albete, n-ajungem departe. Eu te-am chemat, așa, la o discuție ca între tovarăși, iar tu...

— Iar eu, ce ?

— Ziceam c-o să ne ajuți.

— Dar pe mine cine m-a ajutat, cînd am fost la ananghie ? Eu unde am scuipat nu mai ling. Nu, tovarăşe Albete, ca să-ţi răspund şi eu tot „la oficial".

— Ascultă, mă, omule, îl ţintui cu privirea Albete, să ştii că putem discuta şi altfel...

— Adică cum ? se încontră Costică. Poate fi stăpîn cineva pe conştiinţa mea ? Mă, Albete, tu ai îmbătrînit între dosarele alea, ar cam trebui să ieşi la aer. E mai curat şi mai sănătos. Fă şi tu o încercare.

Albete, maşinal, puse mîna pe dosarele pe care le avea pe birou şi le aruncă într-un sertar.

— Aşa, acum parcă-i mai bine, zîmbi Costică. Tu crezi, Albete, începu el de data asta cu glas încet, liniştit, că un dosar poate cuprinde soarta unui om ? Păi realizările astea ale ţării noastre se fac cu dosarele oamenilor sau cu ei ? Păcat că se ivi, pe lîngă atîtea lucruri bune, şi „instituţia" asta a dosarelor. Fac unii şi alţii la dosare şi trăiesc din treaba asta... Lui Albete îi păru rău că primise sarcina de a discuta cu Costică Zbenghe.

— Bine, Costică, zise Albete, eu te chem să-ţi intri în drepturi şi tu...

— Şi eu ? întrebă Costică, ridicîndu-se.

— Mai bine ia-ţi înapoi carnetul, că de-asta te chemai. Şi, cu un gest măsurat, trase sertarul şi scoase dinăuntru carnetul roşu al lui Costică şi i-l dădu.

— Şi ce să fac cu el ? oftă Costică. Ce să mai fac cu el ?!

— A fost o greşeală, zise Albete. Şi noi, ştii, ne-am gîndit...

— Noi ? Care noi ? îl întrerupse Costică cu glas ridicat. Şi dacă Fulguşin n-ar fi fost mazilit, tot aşa se hotăra ? N-am nevoie, mă tovarăşe Albete, de scuze, zise Costică împingînd, spre Albete, carnetul de partid.

— Eşti împotrivă ?... se bîlbîi Albete. Asta înseamnă că... Asta înseamnă...

— Nu-ţi mai căuta, omule, vorbele, că nu-ţi vin. N-ai priceput nimic. Un om nu e un dosar, asta ţi-o mai zisei. Eu n-am intrat în partid ca să-mi fie mie bine. Iar cît am fost investit în funcţiile pe care le-am avut, mi-am făcut datoria cum trebuie. Şi nu uita : mai ieşi şi tu la aer !

Nu simţi, aşa, nevoia ? Nu simţi un gust de mucegai printre atîtea hîrtii ? Şi te-aş mai ruga, tovarăşe Albete, să nu uiţi încă un lucru : Costică Zbenghe rămîne comunist în sufletul lui.

Ieşi din clădirea în care nu mai avea să intre niciodată şi porni către gară. Păşea apăsat, asemenea ălui bătrîn al lui.

„Cine ştie ce-o înţelege Albete, gîndi el, îi ţiţiie bumbul după scaunul ăla, parcă acolo l-a fătat mă-sa".

*

Duminica oamenii se strîngeau în faţa „Matului", tineri şi bătrîni laolaltă. Pătru se ducea şi el, ştiind că acolo se pune „ţara la cale" şi voia să afle în ce ape se mai scaldă oamenii şi ce se mai zvoneşte pe seama colectivizării. Mai cu seamă că, deşi se văzuse limpede care e „linia", mulţi din cei înscrişi în întovărăşire dădeau înapoi cînd era vorba de geace.

— Sînt soi al dracului ! îi spusese odată Pătru, furios, lui Ierbaru. În întovărăşire fu cum fu, ba chiar se bucurară, văzînd că răsăriră şi ei cumva, da' acu' e acu'. Că acu' trebuie să vină şi cu pămîntul şi cu atelajele...

În anul acela aveau să lucreze tot în întovărăşire. Gîndurile lui Ierbaru şi ale lui Pătru erau însă la GAC. N-o să rămînă ei, Cărbunarii de Sus, ultimii în „acţiunea pe care alte sate o şi încheiaseră !"

— Trebuie s-o facem, nene Pătrule, s-o facem odată ! îl încuraja Ierbaru.

— Da, dar cum să-i urnim p-ăştia de se lasă greu, ba îi îndeamnă şi pe alţii să nu intre ? Nu vedeţi că tot pun fel de fel de întrebări sucite, de nu mai ştii cum s-o iei cu ei? Ce muncă de lămurire să mai fac ? Nu că mă laud, da' îi cunosc bine. Şi mă cunosc şi ei. Dacă nici eu nu-i lămuresc, cine să-i lămurească ? Le-am zis într-o zi : bă, oameni, ce tot scîrţîiţi, bă, că, oricum am trage-o, şi-am întoarce-o, şi-am amîna-o, tot acolo ajungem ! Nişte inşi cu scaun la cap şi-ar da seama că, cu cît o facem mai devreme, cu atît e mai bine.

Pătru avea dreptate, nădufui lui nu era de-a surda, căci „întrebări sucite“ i se puneau din toate părţile.

— De ce să dăm pămîntul ? îl întreba ba unul, ba altul. Acu' ni-l daţi, acu' ni-l luaţi ! Ce treabă-i asta ?

— Mă ! se supăra el, voi numa' asta ştiţi să ziceţi ? Păi bine, mă, voi nu vă gîndiţi că pămîntul e tot al nost' ? Nu rămîne el tot aci, pentru noi ?

— Păi nu prea e cum zici, neică Pătrule, îi răspundea cîte unul, mai cu ţîfnă. De ce să ducem vitele la colectiv ? Şi noi, pe bătătură, cu ce să mai rămînem ? Ce să facem, bă? Să ne ţesălăm nevestele ? Cu ce să-mi aduc şi eu un lemn din pădure ? Cu ce să-mi car piatră şi nisip ? Cu ce să-mi duc morţii la groapă, neică ? Pe ăi bătrîni ai mei, că ştii că-s aproape gata, o să-i car în spinare la cimitir ?

Mai sărea cu gura şi altul :

— Cum mă, neică, să duc eu plugul, căruţa şi carul nou-nouţe ? Păi ştii tu cît trăsei eu şi-ai mei, cît ne luarăm noi de la gură pînă le făcurăm pe toate ? Şi-acu' să-mi dau boişorii şi calul, să-i duc acolo, la comun ? Mi se rupe inima, neică Pătrule ! Să fie clar, eu p-asta n-o fac ! Şi de-o fi să-mi calce careva prin curte, ca să-mi ia carul şi vitele, fac moarte de om !

— Le-am zis şi le-am tot zis — îi povestea Pătru, mai departe lui Ierbaru, că nu-i vorba de înstrăinat nimic. Lasă, mă, Ciuculete, ziceam, că şi la vitele geaceului or să fie tot de-ai noştri, nu alţii ! O să fie poate chiar ăsta, Viţelaru, ori Chivan ăsta, care e lîngă tine, ori Ţăbîrnete... Nu vă speriaţi, mă, că doar năpăstuiţi cum am fost nu mai ajungem noi ! Da' chestia e că va fi bine, vă zic eu ! Nu vedeţi că ăia din Bibeasca prinseră chiag cu geaceul lor ?! Ăia se sculară de dimineaţă, mă, intrară în geace şi acu', uite, le merge moara ! Şi-apoi, cu vitele, mă, e ca şi cu pămîntul, tot ale noastre rămîn. Cine să ni le ia ? Ori vă luarăţi după alde Mosorel ori Brabete ? se înfierbîntă Pătru.

Se lăsa linişte după o astfel de întrebare. Dar apoi iar năpădeau discuţiile, întrebările celorlalţi, care de care mai „sucite“.

Ciuculete, îndesîndu-şi căciula pe cap, întreba de parcă atunci ar fi picat în discuţie :

— De ce ni-l ia, mă, dacă tot ·ni l-a dat ? De ce, mă, neică ?

— Uf, fire-ai să fii ! răbufnea Pătru. Păi bine, mă, Ciuculete, pînă acu' eu vorbii la păreți ?

— Nu, neică, da' sîntem noi cam tari de devlă, se băga în vorbă Florea Ceacîru, cel cu nasul mîncat de vărsat.

— Capu' face, capu' trage, nu-i așa, mă, nea Florică ? întrebase Ciuculete. Hai mai bine să bem o țuică ! O să vedem noi cum o să iasă. Hai, mă, că-i facem părul alb lu' nea Pătru ăsta. Nu vii și dumneata, neică Pătrule ?

„E rău de gură Ciuculete ăsta, gîndea Pătru, da' e om bun, e muncitor, de ăi ca el aș avea nevoie în geace".

Unii o luau către „mat" să-și continuie sporovăiala, alții spre case. Pătru pleca și el cu Cofetaru, cu Ionel Băncilă, ori cu alții, continuînd discuția în drum spre casă. Se despărțea de ei cu năduful că unii nu-l înțeleg, că nu vor ori nu pot să priceapă încotro bate vîntul și care e calea țăranului.

— Nu se poate, mă nepoate Șerbane — i se plîngea el lui Cofetaru, nu se poate, mă, să ne-necăm ca țiganu' la mal. Adică cum, mă, făcurăm noi întovărășirea și să nu facem și geaceul ?

— O să-l facem, moș Pătrule, îl încredința Șerban. Da' așa-s oamenii, țin de pămînt, ce, nu-i știi ? Și țin mai cu seamă de animale, li-i teamă că se duc dracu' vitele. În întovărășire fu altfel, că avurăm boul, calul și căruța la noi acasă. Dumitale n-o să-ți fie greu să-ți stea bătătura și coșerea goală ? Eu, să-ți spui drept, simt, așa, ca un leșin la inimă cînd mă gîndesc să mă despart de vacă și de cal. Și mai cu seamă Ioanei, neveste-mi, parcă îi fuge pămîntul de sub ea, dacă-i zici c-o să rămîie fără vacă pe bătătură.

— Măi nepoate, ofta Pătru, te cred și pe tine și-i cred și pe toți' da' tu știi că mai încolo o să fie bine. Știi, nu ? Al dracu' e dezvățul ăsta al omului de averea lui, cît de amărîtă ar fi ea !

— Asta-i, dacă omul s-a învățat cu boul lui, ori cu calul lui' acu' e greu să-l rupi din învățătură...

După ce se despărțea de Șerban îl năpădeau fel de fel de gînduri. Și ele, ca și întrebările oamenilor, „sucite", zbătîndu-se să iasă la lumină ca vietățile din fundul unei ape grele.

„Deh ! Om vedea cum o fi și cu experiența asta ! — își zicea el, deschizînd poarta și mîngîind cîinele care-i ieșea în întîmpinare. Cine știe cum iese, și pe mine o să mă ocărască toți în caz că... Da' cu întovărășirea n-a fost tot o experiență ? Și iote că reușirăm ! De ce-ar fi altfel cu geaceul ? Numa' că totul depinde de omul pe care o să-l alegem în frunte. Dacă o să fie gospodar, e bine, dacă nu..." își încheia el gîndul urcînd treptele prispei.

*

— Aha, izbucni Zbîrnete, vă puserăți cu politica tare pe noi, mă tovarăși ! Ce mai tovarăși !... Vor să ne bage la colhoz și alta nimic... Halal de-așa tovarăși !... Tovarăși cu noi ! N-aș zice'.

Sta pe podișca din fața oborului împreună cu socru-său și un alt neam, urmărindu-i pe sub sprîncene pe Ierbaru, Pătru și Șerban a lu' Cofetaru, care se îndreptau spre clădirea fostei primării, acum sediul organizației de bază. Acolo se aflau registrele și adeziunile cu cei înscriși pentru GAC. „Tovarășii" dădură bunețe lui Zbîrnete și alor lui, dar cei trei de pe podișcă, în loc de răspuns, mormăiseră ceva aducînd mai repede a înjurătură. Pătru și însoțitorii lui se opriră, întrebători. Simțeau că, în ceilalți, fierbe ceva.

— Ce-i, Zbîrnete ? întrebă Pătru. Pățiși ceva, că parcă nu ți-s boii acas' ?

— N-om fi nici noi proști, mă, tovarășii ăștia, să ne legăm la cap cînd nu ne doare — zisese printre dinți ăl bătrîn, socrul lui Zbîrnete, ca și cum ar fi înnodat o discuție ruptă abia de niște clipe. Vreți voi să ne legați la cap, ba chiar la ochi ați vrea să ne legați, că ce ziceți voi ? Ăștia-s proști ! Lăsați-ne proști, că-i mai bine așa. Am pățit eu multe la viața mea, îs tăbăcit de rele, da' ceasul ăla, pe care-l vreți voi, mai bine să nu-l apuc.

— Apoi de, moşule, se supărase Ierbaru, noi nu putem să-i întinerim pe oameni, să-i facem mai ageri, nici să-i mîntuim de vreo boală, mai cu seamă de una grea, cum e cea de minte. Dacă dumneata aşa pui problema, uite că nu te putem mîntui. Rămîi cu bine ! mai zisese el şi pornise cu pas săltat, aşa cum îi era năravul : călca pe vîrful piciorului, apoi apăsa cu călcîiul pămîntul. Auzişi, tovarăşe Pătru, rîsese înciudat activistul, urmîndu-şi drumul, auzişi, ne ia cu „mă, tovarăşii ăştia", de parcă i-ar fi milă de noi : „Ia te uită, la ăştia, cred că ei sînt deştepţi iar noi proşti ! Şi cînd colo e invers !"

Ajunşi la vechea primărie, dădură bineţe grupurilor de oameni adunaţi în faţa clădirii. Oamenii fumau şi vorbeau aprins, dar, la ivirea lor, tăcuseră toţi. „Parcă-am fi ciumaţi, aşa se feresc de noi", scrîşni în sine Pătru. În odaia care slujea de sediu organizaţiei, deschise casa de fier în care ţinea evidenţele de partid şi adeziunile pentru geace primite pînă atunci. Le luă şi le aşeză pe masă.

— Puţine, prea puţine, sparse tăcerea Ierbaru, după ce răsfoi adeziunile. Ar trebui, tovarăşe Pătru, ar trebui să mobilizăm mai mult activul...

— Ar trebui. Poate s-o facem împreună, că tot sînteţi aici, îi răspunse Pătru, privindu-l uşor pieziş. „E uşor să dai sarcini, să zici că trebuie, da' cînd e să pui osul...".

Se auzi o bătaie scurtă în uşă şi omul de serviciu spuse :

— Tovarăşu' Ierbaru, la telefon ! Judeţeana ! gîfîi el.

Activistul se ridică, se uită la Pătru cu un fel de îngîndurare, apoi ieşi.

— Moş Pătrule, zise Şerban, e cam supărat tovarăşul nostru Ierbaru, mie aşa mi se pare. Cît stă „în teren", săracul, fără familie, departe de casă, i-o fi ajuns şi lui pînă la os...

— Da, mă nepoate, nu zic, are şi el dreptate. Da' ce, noi stăm degeaba, nu ne ocupăm de geaceu ? Ce să mai facem ? Să batem toba pe uliţe, să-i adunăm pe toţi aici şi să le băgăm pe gît hîrtie şi cerneală, ca ei să scoată pe ochi adeziuni ?

Ierbaru, pămîntiu la faţă, intră încet, în birou.

— Să nu forțăm, tovarăși, zise el, lăsîndu-se greoi pe scaun. Așa e sarcina, să nu forțăm. Adică să muncim cu băgare de seamă. O să rămîn și eu mai mult pe-aici, pînă lămurim lucrurile. Așa că, tovarășe Pătru — adăugă el, și ochii parcă îi sclipiră — o luăm cum gîndești dumneata, mai cu încetul, mai cu de-amănuntul, din om în om. Vreau să mă înțelegi, ești trecut prin multe, știu asta, dar trebuie... Trebuie, totuși, să aduni activul, rîse el, după care se ridică și, iarăși grav, începu să se plimbe cu pași înceți prin odaie.

Pătru îi făcu semn lui Cofetaru să plece după oameni.

*

După ce anunță activul, Șerban se întoarse la sediu și găsi aceleași grupuri de oameni, prinși în discuții aprinse și învăluiți în fum de țigară ca într-o baie de aburi.

— Bă, Cofetarule, ce tot ticluiți voi acolo ? — auzi un glas. Ce-aveți cu noi, bă, de ce nu ne lăsați cu sărăcia noastră ? Ce-aveți, mă, cu nenorocitul ăsta de pămînt al nost' ?

Șerban făcu ochii mici, privindu-l pe cel care vorbise. Era unul din capul satului, a lu' Zăvoianu, care fusese cîndva plecat pe un șantier, apoi se întorsese în sat, își făcuse casă și cumpărase și ceva pămînt.

— Lasă-l dracului de pămînt, îl repezi Șerban, nu-l plînge, că nu ți-l ia nimeni !

— Prost ai fost, mă Stane, că n-ai rămas pe șantier ! Că pămîntul o fi el bun, dar dacă vine seceta ori bate grindina, hait, te-ai dus pe copcă. Și dările tot le dai. Mai bine cu traista-n băț..., zise un altul dintre cei de față pîndind din ochi obrazul lui Cofetaru.

— Citește și tu, mă, leatule, ziarele, și p'ormă să discuți. Politică d'asta de praf în ochi noi nu facem. Mai ales cu unul ca tine, care zici că știi multe, că fuseși colo și dincolo și cunoști lumea. Da' degeaba, habar n-ai, îi zise Șerban lui Stan.

— Lasă, mă, Șerbane, făcu Stan, că vă știu eu și cît duceți, și cît spuneți. Mie, oricum, mi-a prins bine plecarea

aia în țară, că am păscut pe mulți ca de-alde voi. Ascultă la mine, vă bateți gura de pomană. Umblați prin sat ca să aveți ce face, în loc să vă vedeți de gospodăriile voastre.

La auzul acestor vorbe, lui Cofetaru îi sări țandăra.

— Auzi, bă, Stane, eu nu m-am legat de ce faci și cum faci tu la tine în gospodărie : una la mînă. Dacă umblu prin sat, să știi că așa cred eu că e bine : a doua la mînă. Și să mai știi că în geace sau în colhoz, cum zici tu, vine cine vrea. Asta-i a treia la mînă. Și nu-s numai astea trei, sînt mai multe. Ar fi trebuit să le știi, că prea te dai deștept și umbli înfoiat ca un curcan. Dar tu' acu' ești mare proprietar și nu trebuie să te intereseze ce fac sărăntocii.

Toți cei de față urmăreau discuția numai urechi.

— Cine dracu' te puse mă, Stane, să te iei cu a lu' Cofetaru ? Nu vezi, că te lasă mut ? Îți trebuiau cuie-n tălpi ? rîse tare Diță, factorul poștal.

Alții, însă, mai ales cei din jurul lui Stan, rînjeau și-și dădeau coate.

— Se crede și ăsta buricul pămîntului, uite-al dracului ! Cînd era poștaș era un mutălău, și-acu, iote, ajunse să ne dea nouă cu tifla, șopti Marin Crăzneanu către Lică Brebenel.

— Mai bine îl termenau ăia atunci, alde Pușcă și Vîntu, că tot au ajuns ei la pușcărie.

Stan își încleștă fălcile și se închise în el ca un arici. El zisese ce avusese în gînd, acum era rîndul altora, dar nimeni dintre cei în care nădăjduia nu se încumeta să iasă în față.

— Dacă venirăți numa' să-l ascultați pe Stan, vorbi Șerban încordat, puteți să vă duceți în altă parte. Nu de alta, dar, vorba lui Stan, aci de față, îți mai avea și alte treburi, le întoarse el spatele, dînd să urce scările.

— Păi ce, neică Șerbane, se auzi în spatele său o voce tînără, noi ne uităm în gura lui ?

Șerban se întoarse și îl recunoscu pe Dănilă, pe care-l știa cuminte și liniștit. Ăsta ce căuta aci ?

— Păi fudulului — urmă Dănilă, nu-i ajunge că-i fudul, trebuie să arate că-i prost, n-avem treabă cu el, nea Șer-

bane. Noi am avea o vorbă cu tovarăşul Ierbaru, să ne lămurim cu dînsul, că d'aia venirăm. Că altfel, trebi, cum zici dumneata, avem destule...

— Ce trebi ai mă, Dănilă, ce trebi ? Să-ţi muţi soacra la umbră ?! izbucni Stan. Tu vorbeşti de trebi, mă, nepricopsitule ? Nu vezi că-ţi curg zdrenţele de pe tine ?

Dănilă se făcu roşu la faţă şi, cu toate că Stan era mai mare decît el, se repezi la el, să-l ia de gît, şi chiar ar fi făcut-o, dacă bărbaţii din jurul lui nu l-ar fi ţinut la timp.

— Eşti şi ambiţios, prinse curaj Stan, te pomeneşti că vrei să mă pocneşti cu pumnii, că alde Cofetaru mă pocni — aşa crede el ! — cu vorba. Şi zi aşa, mă Dănilă, te dăduşi şi tu cu ei ?...

Oamenii începură să se înfierbînte, cînd pe uşa fostei primării ieşiră Ierbaru şi Pătru.

— Ce-i, mă, cu voi ? se miră Pătru, întrebîndu-l pe Cofetaru, din ochi, dacă e ceva grav.

— Stan Zăvoianu vrea să facă un fel de „agitaţie", răspunse, dînd din umeri, Cofetaru.

Numele ăsta, parcă-i spunea ceva lui Ierbaru.

„Zăvoianu, Zăvoianu, unde-am mai întîlnit eu numele ăsta ? Nu cumva... Da, îmi amintesc... Cred că da..."

— Măi oameni buni, şi dumneata, cetăţene Zăvoianu. rosti tare Ierbaru, dacă vreţi să faceţi agitaţie împotriva colectivizării, apoi spuneţi-ne şi nouă, să ştim şi noi, ce naiba... Aşa-i frumos !

Rîse, şi rîsul lui îi molipsi şi pe ceilalţi.

— Eu sint Ierbaru, dacă nu mă ştiţi... Napoleon Ierbaru, de la regiune. Nu-s neam cu împăratul Franţei... Măi Zăvoiene, pe tine ştiu de unde să te iau !

Stan îl privi holbat.

— Tu nu mă cunoşti — urmă Ierbaru, nici n-ai avea cum, dar eu te cunosc, şi încă prea bine. Cred că nu mă-nşel... Dacă mă înşel, să-mi zici. Nu pe tine te-am arestat eu la rebeliune, în '41 ? Eram sergent în armata română. Dar ai scăpat. Erai tînăr şi fuseseşi — aşa s-a zis — antrenat de alţii. Văd însă că nici acum nu te potoleşti.

Se lăsă o liniște mare. Stan se făcu alb la față. Fălcile-i încleștate se înmuiaseră și începuseră să-i tremure.

— Are și pistol la el, spuse liniștit Dănilă. Ce l-aș mai ciomăgi eu, tovarăşe... ehe...

— Să predai imediat pistolul, cetăţene Zăvoianu ! zise Ierbaru. Văd că apucăturile din tinereţe le mai păstrezi şi-acu'. Păcat. Înseamnă că degeaba ai trecut prin viață.

Stan Zăvoianu parcă se făcuse de piatră. Nici să se miște nu mai putea. Ierbaru nu-i mai dădu nici o atenţie și, amestecîndu-se printre ceilalţi oameni, începu să discute și să glumească cu ei. Între timp, nevăzut de nimeni, din clipa cînd auzise că Stan are pistolul la el, omul de serviciu fugise la post și, acum, se întorcea împreună cu șeful de post.

— Măi, Stane, ce dracu, eu te credeam om serios... zise șeful de post și îi scoase de la brîu pistolul, fără ca Stan să se opună. Era un „Parabelum". Ar trebui să te trimit la curtea marţială. Tovarăşe Ierbaru, ce ziceți ? se întoarse el spre activist.

— Mai întîi să dea declarație de unde-l are, spuse sec Ierbaru. Poate c-o mai avea și pe-acasă cîte ceva. Și-apoi om vedea...

— Ce spusei eu ? se băgă în vorbă Diță. Cînd n-ai ce face, joacă-te cu focul ! Bine-ţi făcu, mă, Stane, fi-ţi-ar maţele ale dracului ! Auzi domnule cu Parabelum la brîu, parcă era pe timpul lui...

— Fă-ţi datoria, tovarăşe, îi zise Ierbaru şefului de post.

— Am înțeles, răspunse acesta apucîndu-l strîns de braţ pe Stan.

—Ei, și-acum, oameni buni, că rămăserăm numai noi, haideţi, să ne întoarcem la ale noastre, zise cu glas liniştit activistul. Cine vrea să intre în geace, să poftească !

— Hai, mă, ce facem, mai stăm ? se întoarse Dănilă spre ceilalţi. Eu intru !

— Intrăm și noi, mă, Dănilă, ziseră Florea, Călin și alţi vreo zece. Hai odată — și scoaseră cererile din buzunare.

Spre seară, după ce se înscrisese în geace, și după ce se cinstise la mat cu Călin, Dănilă se întorcea cu chef acasă. Se gîndea, vesel, că, cine știe, poate de-acu' încolo o să

scape de daraveli și o să ducă o viață mai acătării. „Scap de cote, își zicea el, și asta e ceva. Că cu cît cumpărai și mă împrumutai, chiar dacă vîndui două pogoane lu' Stan, fir-ar mama lui a dracului, tot nu sării șanțul nevoii". Nu băuse mult, doar cîteva țuici, că nici Călin, care-l îmbiase la „mat", n-avusese prea mulți gologani la el și ăia de-i avusese îi fuseseră dați de socru-său. Călin se tot văieta că „o făcuse lată", adică se înscrisese în geace fără știrea socrului, n-ar avea parte de el!

— O să vezi tu pe dracu cînd o să ajungi acasă, îl luaseră unii, la cîrciumă, peste picior.

— Bă, strigase el, după ce dăduse pe gît țoiul, strîngîndu-i sticla murdară în mînă de parcă voia s-o spargă, bă, eu îl dau dracului pe pașoldiul de socru-meu! Dacă vor să mai stea cu mine, bine! Dacă nu...

— Și cu nevastă-ta, cu Fica, ce faci, mă Căline? Că și aia a ta, să nu te superi, e dată dracului, te doboară de te-apuci cu ea.

— Hă, hă, rîsese Călin, treaba asta ați prins-o voi prost, bă! Ficuța mea e cea mai brava din toate, nu-mi iese din cuvînt. Și dacă iese, o ia mama dracului...

Mai ceruse un rînd, pe datorie, și atunci Dănilă plecase.

Acum lui Dănilă îi părea bine că nu mai stătuse. Vorbele celor din cîrciumă îl răscoliseră: rămăsese văduv la treizeci și ceva de ani, cu doi copii și cu soacra paralizată în pat. Multă vreme, din cauza necazurilor cuibărite în casa lui, se ferise să iasă în calea oamenilor. I se părea că toți se uită la el ca la un ciumat. Noroc cu Pătru, care i-a călcat de cîteva ori pragul casei, să vadă dacă Dănilă, poate fi ajutat cu ceva. Vizitele lui Pătru îi făcuseră bine, va să zică nu era singur. Mai erau pe lume oameni care se gîndeau la el. Și popa Matache îl ajutase.

Pătru se mirase cînd Dănilă își vînduse pămîntul lui Stan Zăvoianu, dar nu-i zisese nimic pentru că Dănilă se împrumutase cu o groază de bani, pe care trebuia să-i dea înapoi.

— Însoară-te, mă, omule, îi zisese odată Pătru, cu toate că știa că Dănilă își iubise nevasta ca pe ochii din cap.

— Nu mă însor, neică Pătrule, îi răspunsese Dănilă, ferindu-și ochii podidiți de lacrimi. Ce muiere am avut eu, neică Pătrule, ce muiere ! Numai eu sînt vinovat, numai eu...

—Bă, se supărase Pătru, lasă dracului prostiile și ia-ți muiere, că ai copii, cine vrei să ți-i crească ? Și-o mai ai și p-aia bătrînă ! Oi găsi tu o muiere să te-nțeleagă.

— Numa' pe Fica lu' Călin, neică Pătrule, răbufnise Dănilă, numai pe ea aș lua-o.

— Pe dracu' ! izbucni Pătru.

— Ba da, recunoscu, prostește, Dănilă, Călin degeaba o bate, că ea tot pe mine mă vrea...

Pătru se făcuse că uitase acea mărturisire a lui Dănilă.

Cu mersul lui potolit, Dănilă se apropia de casă. Între celelalte case din sat și casa lui se întindeau niște loturi cu lăstăriș.

— Ssst ! auzi el, în umbra nopții. Vină aici !

Recunoscu glasul Ficăi.

— Vină ! auzi el, iarăși, glasul Ficăi.

Se apropie de lăstăriș și o găsi dreaptă și plină, așa cum o știa.

— Aflai, zise femeia, că și al meu se înscrise. O să fie vai de noi, o să ne mănînce cîinii din traistă, da' nu-mi pasă ! Îi mai bine așa, acu' nu trebuie să ne mai ferim, o să ne ducem împreună la geace, o să fim amîndoi pe cîmp...

O apucă de umeri, iar femeia se lăsă către el, aproape să-l doboare.

Colie primise vacanță și, împreună cu Costică al Istinei și cu Gorel a lu' Titu Lenii, cu care făcuse primara, o luară spre grădinile Tupșei. Ajunseră în Albinușa, valea aceea frumoasă unde curgea un fir subțire de apă, printre pomii încărcați de roade.

Îi chema un anume pom acolo : mărul dulce din grădina lui Ilie Mazilu, care făcea cele mai timpurii mere. „Ce fel

de măr o fi ăsta, se întrebau nu numai copiii, dar și oamenii mari, de face mere așa de multe și de dulci ?" Odată, Colie și prietenii lui se apucaseră să le numere. Pe cele de pe jos le adunaseră grămadă și izbutiseră să le numere, dar pe cele de pe crengi, cu toată strădania lor, nu fură în stare. Erau sute de mere pe crengile încărcate, înclinate la pămînt de greutate. Mîncau pînă se săturau și luau și acasă. Trecea vara și dacă mai rămîneau, nescuturate de copii, fructe pe crengile de la vîrful pomului, acelea erau cele mai gustoase, doar coaja lor era mai îngroșată.

Și cum stăteau ei de vorbă sub măr, acolo își lărgiseră cu sapele, și un gîldău unde se îmbăiau cînd îi toropea căldura, auziră mai sus, pe coastă, curcile și puii cheaunînd.

— Hai acolo, zise grăbit și înfricoșat Gorel al Lenii, cred că e un șarpe !

Colie căută un retevei și urcară în fugă coasta.

— Da, bă, e șarpe ! strigă Gorel, care o luase înainte și ajunsese primul.

— Lasă-l că-l omor eu ! strigă Colie.

— Păi de ce să-l omorîm, bă ? se oțărî Gorel, cu ochii pe șarpe. Las' că-l prindem și-l luăm cu noi.

— Ești nebun ? se miră, speriat, Colie. Păi, nu ne mușcă ?

— Nu, se fuduli Gorel, pentru că n-o să aibă cu ce. Îi fărîm dinții și gata !

Era un șarpe cam de un metru și jumătate, negru, cu inele albe pe burtă. Stătea cu capul ridicat, cu ochii sticloși țintă la cîrdul de curci mai mari și mai mici care-l înconjurau și întindeau gîturile către el, cheunînd întruna.

Gorel al Lenii, pironi iute piciorul pe grumazul șarpelui, după care îl luă liniștit, fără grabă, cu mîna strîngă de după cap, îl ridică și-l ținu în sus, să-l vadă toți cît e de mare.

— Oho, se bucură Gorel, îi bun, da' am prins eu și mai mari pe apa Tupșii. Bă, nu vă speriați, că ăștia nu sînt veninoși. Scoase o batistă din buzunarul nădragului alb și-i trecu șarpelui prin gură un colț din ea. Acu' e gata, e al nost', pot să-l bag și-n sîn, și chiar îl băgă, de parcă i-ar fi fost sînul umplut cu mere.

— Mă Gorele, se sperie Colie, mă, vezi să nu te muşte !

— Nu, mă ! E numa' cam rece pe piele, încolo' nu face nimic. Vă spusei, am prins eu şerpi şi mai mari. Pe unii i-am dus acasă, da' mi i-a omorît tata şi a zis că de mai mă prinde cu şerpi mi-i bagă pe gît.

Rîseră toţi.

— Dă-i drumul, mă, se rugă Costică al Istinei. Că mie nu-ş cum cînd te ştiu cu şarpele în sîn.

— Hai, mă, să-i dăm drumul, se rugă şi Colie.

— Bine ! Să-i dăm drumul în gîldău, să vedem cum înnoată...

— Păi, se înfricoşă iar al Istinei, noi unde-o să ne mai scăldăm ?

— Tot acolo, hotărî nepăsător Gorel. Bă, să ştiţi şi voi, că văz că nu ştiţi, şarpele fuge cînd simte picior de om. Păi dacă nu muşcă el afară, în apă cum dracu să muşte ? Ce, să-i intre apă-n gură şi să străfige ?

— Bă, Gorele, tu eşti dracu' gol, mă, se înveseli Colie.

— Aşa-mi zic şi ai mei...

Gorel azvîrli şarpele în gîldău. Se uitară tustrei cum înota cu capul deasupra apei, pînă ce trecu gîldăul şi se pierdu în iarbă.

Atunci, fără grijă se aruncară în apă, în pielea goală. Se uscară apoi sub mărul cel dulce din grădina lui Ilie Mazilu. Soarele cobora parcă prea repede spre asfinţit.

Acolo, sub dulcele măr din Albinuşa, Colie le povesti prietenilor rămaşi în sat, despre şcoala de ucenicie şi despre valea Jiului. Unora, poveştile lui le treziseră dorul de ducă, dorul să plece care încotro. Mai toţi o luaseră către şcoli de meserii. În anii următori, nu-i mai găsi pe toţi, aşa că întîlnirea cu Gorel şi Costică fu pentru el o bucurie.

*

Fierbere mare se petrecu în sat după cererile de înscriere în geace a primelor familii. „Parc-a intrat ursul în stupină, zicea Pătru. Las' că-i bine !" Se bucura şi el, se bucura şi Ierbaru, care, după telefonul de la regiune, nu mai fusese vesel mult timp. Tot de-atunci, nu prea mai întîrzia de unul

singur prin sat, ci numai în tovărăşia celor în care avea încredere. Asta după ce aflase, cum află apoi cu toţii, că, la Scrădeanca, activistul venit pentru colectivizare fusese prins de nişte inşi care îl bătuseră pînă îl aduseseră în pragul morţii, după care îl tîrîseră într-o casă părăsită de la marginea satului. Acolo îl chinuiseră, îi arseseră mîinile cu lumînări aprinse şi cu mucuri de ţigări, în vreme ce alţii, că fuseseră vreo patru, îl loveau cu picioarele pe unde se nimerea şi îi vîrîseră ardei iute în gură şi în nas, îl mînjiseră cu murdăriile lor şi-l întinseseră pe o masă lungă, cu mîinile pe piept, aprinzîndu-i lumînări la cap şi cîntîndu-i : „Aliluia, aliluia / în loc de colhoz / iubite tovarăş / te-aleseşi cu huia !..." Întîmplător, trecuseră pe-acolo nişte nuntaşi care, văzînd lumină la fereastra acelei case părăsite, li se păruse curios şi intraseră înăuntru. Îl găsiseră pe activist cu ultima picătură de viaţă în el. Ticăloşii o rupseseră la fugă, doar unul dintre ei fusese prins de nuntaşi şi...

În Cărbunari, astfel de ticăloşii nu se întîmplaseră. Oricum, îi zise Ierbaru, „e timpul să sporească vigilenţa".

*

Se apropia toamna. Anul nu fusese nici prea bun, nici prea rău. Cei din întovărăşire, deoarece nu se hotărîse încă alcătuirea G.A.C.-ului, care fusese lăsată pentru primăvara următoare, se apucaseră de culesul viilor şi al poamelor.

Pătru, după ce isprăvi cu viile şi cu poamele, începu, din nou, munca de lămurire : de la om la om, de la copil la tată, de la femeie la bărbat sau la bătrîni. Chiar şi popa Matache îi îndemna pe enoriaşi la „înţelegere" şi „dreaptă judecată" în ce priveşte geaceul, că „dumnezeu nu opreşte oamenii să trăiască laolaltă şi să se într-ajutoreze".

Matache îi căutase într-o zi, pe Ierbaru şi pe Pătru, îi aşteptase cîteva ceasuri la sediul vechii primării, dar ei nu veniseră. Mucalit cum era, Bugheru, omul de serviciu şi vardist totodată, îi spusese :

— Părinte Matache, dumneata n-ai noroc cu tovarăşii ăştia, ei nici nu se spovedesc şi nici n-au de gînd să moară...

Popa Matache scăpase o înjurătură, ceea ce moşului nu i se păruse deloc curios, mai înjurase şi altădată.

— Mă, nea Bugherule, uite ce-i, îi spusese popa omului de serviciu, anunță-l pe neica Pătru că l-am așteptat și că am o vorbă să-i spun. Poate trece el, poate trec amîndoi, adică el și activistul ăla, pe la mine.

Cînd se întoarseră cei doi de la raion, unde fuseseră chemați la o ședință, moș Bugheru le spuse :

— A zis popa Matache că la orice oră veniți să treceți pe la el. Ar fi bine, Pătrule, că are popa un vin...

Cei doi erau obosiți și de drum și de ședință, așa că numai chef de popă n-aveau.

— Dă-i vorbă că-l așteptăm mîine, zise Ierbaru.

De cîte ori se întorcea de la raion, mereu, ca un ghimpe, îl sfredelea în amintire povestea primăriei. N-ar mai fi vrut ca o asemenea întîmplare să se repete și cu geaceul.

„Noi îl facem aici, la noi, tovarășe Ierbaru, îi zisese el activistului, îl facem cu oamenii noștri. Avem destui, avem și pămînt destul. Dacă punem în frunte un băiat bun, o conducere bună, nu se poate să dăm greș... Ca să vă zic pe-a dreaptă, noi aveam acu' geaceul dacă nu era chestia aia cu primăria. Și-acu', și mai tîrziu, o să tot luăm bobîrnace, cum că noi, comuniștii, am desființat comuna... De-aia zic, măcar geaceul să-l facem aci, la noi, cum l-om face și cu cine l-om încropi, nu să ni-l ia tot tîrgoveții, că se năruie toate strădaniile noastre, țineți minte ce vă spune un țăran ca mine, se năruie dacă..."

Deschise poarta și intră în bătătură. O lumină slabă ardea la geamul odăii din față, unde sta el cu Nicolița.

— Biata Nicolița, o căină el, asta niciodată nu uită să mă aștepte.

De cînd o pierduse pe Margareta, Nicolița nu prea mai avea somn.

*

— Bine, bă neică Pătrule, de ce nu venirăți, dom'le, aseară ? îl luă la rost popa Matache la prima oră a dimineții. Se întîlniseră nas în nas, în fața fostei primării. Popa îl apucă pe Pătru de haină și începu să turuie : Așa, să știi

și dumneata v-am așteptat, tăiasem și niște orătănii, că de udătură mai am, ce dracului, doamne iartă-mă ! Ce, eu nu sînt om ? De ce nu-mi treceți și mie pragul ? Ori sînt ciumat ? Că doar eu nu-s împotrivă la ce vreți să faceți, ba, din contră, vreau să vă ajut. Știi bine că eu nu-s ca sclerozatul ăla de popa Goran, căruia i-am fost totdeauna un ghimpe în ochi ! Eu țin cu voi, neică Pătrule !

Lui Pătru îi veni să rîdă. Moș Bugheru, martor la discuție, zîmbea cu ochii lui de vulpe șireată, care trăise și văzuse multe în primăria aia. „Uite-al naibii popă, părea că zic ochii lui, te pomenești că trece la comuniști..."

— Să ne fie cu iertăciune, părinte, da' nu puturăm. Însă cu dumneata noi ne tot întîlnim, nu-i nevoie să-ți trecem pragul și să-ți bem vinul, zise Pătru.

— Ba să mi-l treceți, neică, să mi-l treceți, că d'aia sînt și eu om ! Și mai sînt și prieten din copilărie a lui Costică al dumitale. Că știi cum l-am plîns cînd a „murit" pe front și cum am băut și m-am bucurat cînd a „înviat" și ne-am trezit cu el ! Neică Pătrule, eu mă simt ca și cum aș fi copilul dumitale. Dacă-mi ceri ceva, orice, eu îți dau. Și biserica ți-o dau, dacă n-aveți unde să țineți ședințele.

Pătru rîse și îi puse mîna pe umăr.

— Păi, ce, nu te știu eu ? N-oi fi chiar cu noi, da' nici împotrivă nu ne ești.

Popa se uită lung la Pătru și-și lovi palmele.

— Neică Pătrule, cînd îți spui că v-așteptai să știi că nu-mi arde de glumă. Mie îmi arde cămașa pe spinare, vorba preotesei lui popa Evanghele de la Săulești, o știi dumneata, aia care a făcut trei plozi odată, de era să moară părintele cînd a auzit.

„Bate cîmpii popa, o fi apucat d'aseară", gîndi Bugheru, dar popa era „negustat", nu luase nici o picătură de vin în gură.

— Părinte, uite ce zic eu, zic să intri la noi în sediu, că tot casă e, e casa noastră și-o să stăm de vorbă cît poftești, că doar n-o să te ținem în picioare ! rîse Pătru, făcîndu-i loc ca să urce scările.

În sediu, popa Matache se lăsă pe un scaun și-și așeză mîinile pe pîntece, așteptînd ca Pătru să deschidă vorba.

— S-auzim, părinte, ia zi, ce-i ? Că văz că te frămîntă ceva. Ce s-a întîmplat ?

— Păi, neică, Pătrule, treaba e cît se poate de simplă. Eu aş voi două lucruri : să mă înscriu în partid şi în geace.

Lui Pătru i se păru că n-aude bine :

— Mai zi o dată părinte, că parcă nu înţelesei, făcu el, privindu-l atent pe celălalt.

— Vreau să mă înscriu în partid, asta vreau, şi în geace ! repetă răspicat popa.

Se lăsă tăcerea. Pătru nu ştia ce să-i răspundă. „Dacă ar fi fost şi tovarăşul Ierbaru, gîndi el, hotărîrea am lua-o acu', într-un chip ori altul".

Avu, însă noroc. Activistul tocmai intra pe uşă, urmat de cîţiva oameni şi de muierile lor. Oamenii, şi mai ales muierile, încremeniră în uşă. Pînă la urmă, văzîndu-l pe preot, se retraseră. În cameră intră numai Ierbaru, care zîmbi popii, strîngîndu-i mîna :

— Iartă-ne, părinte, că nu puturăm veni aseară la dumneata. Eram prea obosiţi.

Dar gîndurile lui Ierbaru, în clipa aceea, erau altele : „În casă de popă şi de chiabur să nu intri, tovarăşe !" îi răsuna şi acum în urechi glasul aspru al fostului secretar Fleancu. Ierbaru zîmbi iar, închipuindu-şi ce ochi ar face Fleancu dacă l-ar vedea stînd nas în nas cu un popă.

— Părintele vrea să se înscrie în partid şi în geace, tovarăşe Ierbaru, rosti iar Pătru.

Activistul holbă ochii. Ăştia glumeau ori erau băuţi ?

— Da, domnule, adică tovarăşe Ierbaru, se corectă popa ridicîndu-se.

— Desigur, desigur, vorbi repede activistul, dar se vedea că e cu gîndul aiurea. Numai că... cum stăm cu partea ailaltă ? Aici e vorba de ideologie, ştii şi dumneata...

— Păi eu...

— Ştiu, părinte, eşti curat, nu ne-ai înjurat niciodată şi n-ai fost cu nimeni din partidele ălelalte. Ai ţinut cu obştea, dar...

— Păi eu, tovarăşe Ierbaru, şi popa apăsă pe ultimele două cuvinte, păi eu sînt ridicat din popor. Şi dacă tata

n-ar fi ţinut atît să mă vadă popă, ca să nu plec pe front, aş fi ales altă cale... Dar aşa a fost să fie. Neica Pătru ştie mai multe, că mie mi-a plăcut şi-mi place viaţa asta pămîntească. Eu, să ştiţi, sînt sigur, numai de viaţa asta de pe pămînt...

Ierbaru nu ştia ce să creadă. Îl cunoaştea pe popa Matache, auzise despre el lucruri bune, dar ce-i putea face ?

Pătru, între timp, îşi făcuse de lucru prin hîrtiile din casa de fier. Căuta statutul P.M.R. Îl găsi. Se întoarse spre Ierbaru :

— Eu aş zice că ar trebui să primim cererea, tovarăşe Ierbaru. Uitaţi ce scrie în statut : „orice cetăţean român care îşi însuşeşte politica partidului şi luptă pentru aplicarea ei în viaţă... este cinstit, corect..." Apoi, nicăieri nu se scrie că popii nu pot fi primiţi.

— Şi cînd cererea o să ajungă sus, la raion, ce te faci, nene Pătrule ? îl întrebă Ierbaru. Dumneata n-ai învăţat că ideologia noastră este opusă preceptelor religioase ?

Vorbea ca şi cum popa n-ar fi fost de faţă. Şi, într-adevăr, părintele Matache parcă nici nu mai era de faţă, într-atît se făcuse de mic, ascultîndu-i pe cei doi.

— Ba da, învăţai, ridică din umeri Pătru. Sigur că da, învăţai cînd fusei la cursuri, dar aci nu-i vorba de religie.

— Dar de ce ? se miră Ierbaru.

— E vorba de un om, de un consătean de-al nost', care vrea să intre în Partidul Comunist...

— De, ştiu eu ? se înmuie Ierbaru. Poate că ai dreptate, nu strică să încercăm. Nu-i aşa, părinte, că încercarea moarte n-are ?...

Popii îi veni iarăşi sîngele în obraji :

— Dacă-i p-aşa, eu o dau dracu' de sutană şi mă fac tractorist...

— A, nu, nu faceţi asta, părinte ! O să analizăm şi vom mai vedea.

Rămaşi singuri, Pătru şi Ierbaru îşi zîmbiră într-un fel anume, şi vesel, dar parcă şi îngrijorat. Făcuseră, ori nu

făcuseră un lucru bun ? Ce-o să zică adunarea generală ? Ierbaru îi pofti în încăpere, rînd pe rînd, pe cei veniți cu cererile de înscriere în geace.

— Dar vecinul tău, măi Crăciune, unde este ? îl întrebă Pătru pe unul din ei. Că nu-l văzui cam demult.

— Dacă zici de Ciuculete, neică Pătrule, cred c-a plecat pe vreun șantier. Zice-se că i-ar fi dat copilul afară de la liceu, răspunse omul și puse cererea pe masă.

— Și pe-al dumitale era să-l dea, nu-i așa ? întrebă Ierbaru, privind ochii plînși ai femeii lui Crăciun.

— Păi nu l-a dat, se băgă în vorbă femeia, că noi am zis că ne înscriem. Că eu de cînd îl tot pisez pe ăsta al meu, zise femeia ștergîndu-și lacrimile cu colțul barișului.

*

Deși Colie îi vorbise despre dorința părinților de a-l vedea acasă, Costică tot amînase, de la o zi la alta, plecarea spre Cărbunari. N-ar fi vrut să vadă ai lui, maică-sa mai cu seamă, cum arăta.

Văzînd că nu le apare în prag, Pătru și Nicolița se urcară în tren și o luară spre el. Tot voiau ei să vadă cu ochii lor cum o duce și Colie, cum se descurcă cu ucenicia lui.

Picară după-amiaza, spre seară, ca să fie siguri că-l găsesc. Se mai întremase totuși Costică, și faptul acesta îi liniști pe bătrîni. Nicolița se apucă de gospodărit și de pregătit de-ale gurii în bucătăria garsonierei. Costică și Pătru se repeziră pînă la un telefon, la cazinou. Costică îl „învoi" pe ăl mic de la cămin.

— Mă Costică, taică, începu Pătru, cînd ajunseră acasă, eu venii să te văz mai întîi din pricina mumă-ti, că asta murea dacă nu te vedea. Da' am și eu de discutat cu tine o daravelă.

— Zi, taică !

— E vorba de chestia aia, mă, știi tu, chestia cu carnetul tău de partid. De ce să renunți la calitatea ta de membru. Știi bine cît am fost de loviți, cît umblai și eu, pe la regiune,

încolo, încoace, pentru calitatea asta, şi acu' cînd se făcu lumină...

— Şi cînd se făcu lumina asta, taică? După ce-mi mîncară sănătatea? În locul carnetului ar trebui să-mi dea nişte boşogi şi nişte ficaţi. Trebuie să-ţi spun că acum m-am convins cu totul de cîtă dreptate aveai cînd ziceai de „nebăgatul în politică..."

— Da, mă, da' ce făcui eu după '45 făcui din convingere, ce, parcă tu nu ştii? Şi-acu ce-ai vrea? Să arunc şi eu carnetul, ca tine? Ar însemna ca după mine să-l mai arunce şi alţii, că ştii că eu le sînt secretar. Iar pe unii eu i-am lămurit să intre în partid.

— Aaa, nu, matale să nu faci una ca asta! Pe matale nu te-a jignit nimeni şi nu te-a lovit nimeni. Matale trebuie să mergi înainte. Apoi, trebuie să-ţi spun şi un alt lucru: oamenii de la ţară au rămas oameni, nu ca aici.

— Mă, Costică, taică, stai, mă! Aud că ăia care te supărară îşi făcură autocritica...

— Şi eu, taică, ce să fac cu autocritica lor? Acum îşi fac ei autocritica, după ce mă aruncară din funcţie? Ajunsesem în funcţia aia prin muncă, prin munca mea, că munceam fără să ştiu cînd e ziuă şi cînd e noapte. Mă lăsară nu numai fără funcţie, dar şi fără familie şi, cum ştii, fără sănătate. Parcă am îndurat mai uşor nenorocirile de pe front decît toate astea. Nu-mi mai trebuie decît atîta: să trăiesc liniştit cît oi mai avea de trăit!

— Şi acu' ce faci? Cum îţi merge cu sănătatea?

— Cu sănătatea, zici? Iote colea, am o traistă de medicamente. Pe toate trebuie să le bag în burtă. Am drept de pensie, n-am de ce să mă văicăresc. Oamenii ca să mă încurajeze zic: „lasă mă Zbenghe, tu nu ştii că orice revoluţie are şi greşelile ei?..." O avea, da' de ce să aleagă victime tocmai din oamenii care i se dăruie?!

Se lăsă tăcere. Nicoliţa asculta cu mîna la gură.

— Bine, mă, bine, zise din colţul ei, tot încet, Nicoliţa. Da' trebuie să intri iar în rîndul oamenilor, să te însori, că trecuşi de 40 de ani...

— Da, muică, aşa-i. E aci, la noi, o muncitoare, o femeie Maria Călugăreanu o cheamă. E o fostă prietenă a soră-mi. Margareta. Era şi prietena mea, înainte de-a mă pricopsi vărul Titu cu beleaua aia de femeie de la fabrica de ţigarete. E fată de treabă Maria asta.

— Păi dacă-i aşa, ce mai stai ? zîmbi Pătru. Ori vrei să te ceară ea ?

— Într-o lună-două, dacă m-oi mai înzdrăveni, poate că...

— Da' să ai grijă şi de ăsta mic, Costică taică, pînă l-om vedea şi pe el om.

*

Unii adunaseră vite, adunaseră pămînt, dar tot din străchini de pămînt mîncau, cu linguri de lemn, iar pîinea, pe masă, le era ruptă în bucăţi pentru fiecare. Pe copii îi ţineau mai mult flămînzi, de parcă le era frică să nu se îngraşe şi, doamne fereşte, s-o ia razna, să se îmbolnăvească. De nemîncare, Mosorel se făcuse stacojiu la chip şi subţire la trup ca un ţîr, „dar sufletul îi e tot al dracului“, ziceau oamenii. Se făcuse şi mai închis şi mai scump la vorbă, doar cu vecinul lui, Zbîrnete, mai încropea cîte-un scurt taifas. Zbîrnete, însă, nu prea mai avea nici timp şi nici chef de el, căci, după ce se tot gîndise şi se răzgîndise, după ciocnirea avută cu Pătru şi cu Ierbaru, se dusese şi, fără vorbă multă, se înscrisese în geace. „Dac-or muri şi alţii, mor şi eu cu ei, da' să nu mor prost şi nedat în rîndul lumii“.

Nevastă-sa, cînd a auzit ce-a făcut, şi-a pus mîinile-n cap şi-a început să-l blesteme. Atît i-a trebuit lui Zbîrnete : a bumbăcit-o bine, a lăsat-o lată în mijlocul casei şi s-a dus la cîrciumă.

Se înscrisese cu partea lui şi a nevestei, nu şi cu partea socrului. Copiii erau încă necopţi, nu le făcuse parte, aşa că socru-său nu putea să-l tragă în judecată, cum mereu îl ameninţa, că a lăsat copiii fără pămînt.

— Auzi, doamne, zisese el, atunci, la cîrciumă, orice-am face și-am drege noi, ăştia, care sîntem băgaţi în casă la muiere, nu-ș cum dracu' vine că trebuie să stăm tot sub papuc. Hm ! făcuse el, parcă a mirare, și dăduse paharul cu tărie pe gît. Și, la urma urmei, de ce să nu mă înscriu ? Că doar eu muncesc, nu altul. Muncesc de mă spetesc, abia pridideso, că nici unul afar' de mine nu-i în stare să puie ceva în obor. Păi lasă, fă muiere, că de azi o să dai cu sapa la geace, căpisteria ta, pînă te-o lua dracu' ! Că destul mi-ai strigat : „Muncește Zbîrnete ! Muncește bărbate, că d'aia ţi-a dat taica pămînt..." 'tui pămîntul lui de bașoldiu ! Că mi-a mîncat viața de cînd tot îl duc în spinare !

— Lasă-i, mă, nu-i mai beșteli atît, ce-ţi veni ? îi strigă de la altă masă Brebenel, care era rudă cu socrul lui Zbîrnete.

— Cum să-i las, mă, neică Brebenel ? Eu i-aş lăsa dracului, da' nu mă lasă ei pe mine. M-au luat slugă la ei ? ! îi răspunse ofticat Zbîrnete, turnîndu-și tărie din sticla de pe masă. Parcă 'mneata nu știi ? O să vedem noi cum o să te descurci și 'mneata că ești, văzui un socru cu ginere-n casă. Dacă o să faci ca el meu...

— Mă, păi eu le făcui preotese p'amîndouă. Nu crez s-ajung să mă sudui cu popa, că doar unul e luat în casă.

Fuseseră frumoase fetele lui Brebenel, dar tot pămîntul le făcuse mai cu vino-ncoa. Îi plăcea omului să-i sune banul în cîrciumă şi să mai afle ce se întîmplă prin lume. Se băga în vorbă doar cînd cineva îl atingea la „casa" sufletului, încolo rămînea tot îndărătnic și închis în el.

— Las', mă, că vin americanii, îi șoptea uneori Mosorel lui Brebenel.

Brebenel, mai neumblat pe la biserici, se uita chiorîş la vecinul de pahar și se strîmba :

— Vin pă dracu' ! Parc-ar veni din lună, așa vin de încet. Ehe, degeaba, pînă acu' ar fi venit de-o mie de ori, şi cu caru' cu boi, ar fi venit. Da' nu mai pot, că se întăriră ăștia.

„Uite-ai dracului de boșorogi, nu le vine mintea la cap nici acu' ! se mira cîte unul mai tînăr, auzindu-i ce șop-

tesc. Parcă din „ăştia“ n-ar face parte şi ei. Neam de ţugulani...“.

Odată chiar erau s-o păţească de la o discuţie de-asta de-a lor : cineva, care trăsese cu urechea, împrăştiase vorbele şi ele călătoriseră unde trebuie. Cît pe-aci să fie arestaţi dar Pătru, care prinsese de veste, se dusese în fuga mare la Savin şi-i spusese că nu se poate ca tocmai aici, din satul lor, în plină luptă pentru geace, să fie traşi prin judecăţi oameni care vorbiseră şi ei, acolo, nişte trăzneli, că erau cu băutura'n cap. Încolo, explicase Pătru, sînt oameni gospodari şi dau la timp dările.

— Apără-i dumneata pe ăştia, apără-i ! Dar nu ştiu dacă ei te-ar ajuta la o adică.

— Tocmai la asta mă gîndesc şi eu, tovarăşe Savin. Că doar n-o să facem socialismul cu puşcăriaşi.

— Eşti cam idealist, nene Pătrule. Mă rog, să fie cum spui !

Pătru crezuse, într-adevăr, că ăi pe care îi apărase o să se smulgă din gîndurile zălude şi, limpeziţi, o să ia taurul de coarne, hotărîndu-se să apuce pe drumul cel nou al satului.

— Mă Brebenele, nu te mai frămînta, mă, atîta, că mîine-poimîine cazi în neputinţă, vorba lui taică-meu Constandin. „De haram a fost, de haram se duce“, zicea el. Preotesele tale n-or să-ţi mai muncească pămîntul, asta s-o ştii şi tu. Şi nici n-or să poată să-l vînză. Poate numa' casele, atît o să vinzi. Mai bine ai veni lîngă noi.

Lui Brebenel i se făcuseră ochii mari, albise şi tremura ca varga.

— N-o să mă vezi pe mine acolo, Pătrule...

*

Soarele se ridicase destul de sus. Pătru, cu sapa la spinare şi cu pălăria lui din pai de orz trasă pe ochi, mergea încet, chinuit de gînduri şi de zăpuşeală, spre cîmpul Gilortului.

— „Așa-ți trebuie, Pătrule, să umbli cu capu-n jos! Așa să umbli, mă, de rușinea lumii, că tu mîncași satu' ăsta fript, tu aduseși colectivu', auzi el o voce țîfnoasă de muiere. Apoi un bulgăre de pămînt îl izbi în umăr, clătinîndu-l. Pătru își trase, buimac, pălăria pe ceafă, după care își aruncă privirea spre gardul de mărăcini care împrejmuia o grădină întinsă din valea Tupșii. De dincolo de gard îl măsura cu ochi răi, neagră de furie, Prepelițoaia. Așa-ți trebuie, mă! Să umbli cu capu-n jos, ca porcul! O s-ajungi rău, mă! O s-ajungi un cocîrjat, că ești blestemat de lume!" continuă ea. Pătru se opri, ascultînd-o năuc. „Colhoz îți trebui, la colhoz ajunseși! Nenorocişi satu', fir-ai al dracu'! Huo!...", mai strigă muierea ștergîndu-și mîinile de șorțul negru, suflecat pînă la brîu. Se aplecă din nou și, culegînd alți bulgări de pămînt, îi azvîrli spre Pătru.

— Prepelițoaio, fă! — se feri Pătru — ce-ai fă, înnebuniși? Știi ce ar trebui să fac eu acu'? Să trec gardul și să te pui pă mărăcini! Că dacă nu-ți făcui ce vruseși tu atunci, în pîrîul Albinușei, acu' măcar să te pui pe mărăcinii ăștia... Fi-ți-ar șorțu' ăla al dracului, dumnezeii mă-tii de nebună! rosti înverșunat Pătru. Păi dacă-i vorba de ăi care fac păcate, apoi eu nu-s din ăia, fă neroado! Păi eu tîrîi oamenii pe ușile tribunalelor, în șaptezeci și două de procese, sau tu? Aia-i! Păi acu' parcă mi-e necaz că nu-ți făcui ce trebuia, atunci, în valea Albinușei, lîngă izvorul lui Cinpoca, cînd ți-ai ridicat fusta să-ți văz „ce craci și ce buci frumoase" ai! Păi eu m-am gîndit, fă, la bietul Prepeliță, bărbatu-tău. Că a fost om de treabă și l-am respectat și după ce-a murit, altfel poate...

Femeia, zăpăcită de cuvintele lui Pătru, se depărtă de gard, nemaizicînd nimic. „Îmbătrîniși degeaba, dumnezeii mă-tii de putoare", o mai înjură Pătru, ștergîndu-și fruntea de sudoare și continuîndu-și, cătrănit, drumul.

„Auzi, domne, avea să-i explice el lui Bibel, iote-așa cum mă vezi, om bătrîn, care făcui atîtea pentru satul ăsta, mă bălăcări Prepelițoaia în valea Tupșii!".

„Ăsteia numai pămîntu' o să-i închidă gura aia blestemată, taică ! rîse Bibel. Da' eu îs sigur că, pîn-atunci, o s-o păruiască careva, vreo muiere din sat, cum au mai păruit-o. Că-i rea de muscă și acu', la bătrîneţe !"

*

Pătru nu se simţea în apele lui. Ploaia, vremea urîtă și rece îl ţinură în casă cîteva zile. Avea și-acasă ce face, nimic de zis. Cei doi nepoţi, copiii lui Bibel, îi dădeau toată ziua de lucru. Tot ei îl înveseliră și-l făcură să se întremeze. Numai că boala ochiului beteag începea parcă să se mute tot mai mult și la ochiul celălalt. Asta o simţi într-o zi cînd se aplecă și-l ridică pe Ion, cel mic, pînă în grindă. În clipa aceea, o ceaţă i se așternu deodată pe ochiul cel bun, năucindu-l și ameţindu-l. Lăsă repede copilul jos, ca să nu-l scape. „Ei, drăcia dracului, gîndi el, că doar nu mi s-o duce vederea și de la ăsta !"

— Ce-ai, tataie ? întrebase speriat copilul, cînd îl lăsase cu grabă jos. S-o chem pe muica ?

— Nu, mă Ionele, n-am nimic, zisese el, mîngîind capul blond al lui Ion.

Toată familia lor era plină de Costici și de Ioni. Și rudele își botezaseră copiii la fel, ca „să nu uite nimeni din neam". De la prima lor rădăcină, moș Iancu, sau Ion, apoi de la Constandin, numele se păstraseră și treceau acum mai departe.

— Spune-i mai bine muichii să-mi aducă fiertura aia, îi zise el băiatului care o zbughi, numai în cămășuţă, încins pe mijloc cu o curea, s-o anunţe pe Nicoliţa.

Bibel plecase cu Nataliţa la pădure. Mai aveau de adus vreo două care cu lemne. Pînă-n seară, cu siguranţă aveau să termine, că ploaia se mai domolise.

Copilul îi aduse o oală din care se ridicau aburi.

— Ţine, tataie, era gata. Muica Nicoliţa zice că-ţi face și-o supă, c-a tăiat și cocoșul ăla care mînca ouă.

Și băiatul rîse, cu dinţii lui mărunţi, de lapte.

— Bine i-a făcut, îi răspunse Pătru pe același ton, sorbind din fiertură și strîmbîndu-se. Era amară dar se sforță și o bău pe toată. Aoleu, mă puiule, uitai să-ți las și ție ! se prefăcu el că-i pare rău, cînd oala rămase goală.

— Nu, nu, se feri nepotul. Știu eu că-i amară. Ce, n-am pus eu pe limbă ? Nu-mi place. Da' matale-ți place, văz eu.

Starea în care se afla îi dădea numai gînduri negre. Fiertura aia amară i se urcase în gît, după ce-i întorsese stomacul pe dos. Se întinse pe pat și, după cîteva clipe, se mai liniști și adormi.

Se trezi abia a doua zi în zori. Cînd ieși pe prispă, ploaia contenise, dar nori grei se buluceau încolo și-ncoace pe cerul sur. Cîrduri de ciori plouau cu țipete peste salcîmii din sat și peste păduricea din apropiere. Intră din nou, zgribulit, în casă.

— Nicolițo, strigă, hai, scoal', că acu' vine alba ! Acu' ne vine pe cap și n-avem nici o rînduială !

— Păi cum, îi răspunse femeia, somnoroasă, și necăjită, să fie vreo rînduială, dacă tu umbli teleleu prin sat ? Numa' boala asta ce te mai ținu o țîră pe lîngă casă.

— Ce știi tu, fă, Nicolițo, ce știi tu ! Copiii ăia ce făcură, aduseră lemnele ? întrebă el, neluînd în seamă supărarea femeii.

— Le-aduseră, răspunse ea, ridicîndu-se din pat și trăgîndu-și fusta de lînă peste cămașă. Își puse pe deasupra un surtuc mai gros și trecu în tindă, ca să dea cu apă pe ochi.

— Dacă tu n-ai somn, începu ea să bombăne, nici pe alții nu-i lași să se hodinească.

— Cum să n-am, fă, cum să n-am ? ridică el glasul. Că dormii buștean, de ieri tot dormii.

Cît timp Nicolița aprinse focul în vatră, Pătru își puse scurta și se duse să potolească vitele și să vadă cum aranjaseră lemnele „copiii ăia". Intră apoi în saia și se apucă de țesălat boii. Avea doi boi frumoși porumbaci, la care ținea ca la un lucru sfînt. Mai avusese el boi frumoși, dar parcă ăștia erau și mai frumoși.

— Măi, floriilor, hai la tata ! îi chemă el, cu glas blînd. Ia uite, domne, se miră apoi, cînd ochii i se obişnuiră cu întunericul zorilor, Bibel al meu e om gospodar, a pus şi pături pe ei.

Trase păturile şi le aşeză într-o parte a ieslei. Luă ţesala de deasupra uşii şi începu să ţesele încet, cu răbdare, animalele care îl priveau cu ochi cuminţi, rugători.

— Hai că vă scoate tata şi la apă, mă copii, mă...

Bibel, care se sculase şi el între timp, îl urmărea, rezemat de tocul uşii.

— Numai că — vorbi el, încet — dac-o fi să-i ducem la comun, apoi, mă tată, vorba unora, n-o să mai simtă ei ţăsala. Ăia care i-or avea în grijă n-o să aibă ei timp de toate dobitoacele.

— De unde ştii ? îl repezi Pătru. Ori ţi-au băgat şi ţie prostii în cap !...

— Mie ? se miră Bibel. Mie nu-mi bagă nimeni în cap nimic. Cu capul meu fac ce vreau eu, nu alţii ! Da' dac-o auzeai ieri pe nepoata Ioana a lu' Cofetaru cum se sfădea cu nepotul Şerban, n-ai mai fi zis ce zici acu'. Toţi îs cătrăniţi, nu vor să meargă la geace din pricina asta, că rămîn fără vite. Ştii asta ? Eu zic că ştii.

— Ioana e femeie cuminte, nu se-ncontrează ea cu nepotu' Şerban. De furcă o s-avem cu alţii, asta-i drept. Da' tot o să priceapă ei că vitele-s tot ale noastre, nu le dăm boierului...

Tăcu un timp, continuînd să ţesale boii. Apoi urmă, vorbindu-i lui Bibel peste umăr :

— Păi, mă, Bibele, tată, pe tine te-ar durea picioarele să te duci la grajdul geaceului, şi să vezi ce şi cum ? Sau pe mine, sau pe nepotu Şerban, sau pe altul ?

— Eu nu zic nu, da' mă întreb şi eu aşa... rosti gînditor Bibel.

— Ce te întrebi ? se întoarse Pătru, sfredelindu-l cu privirea.

— Stai, mă, tată, nu te mînia, că eu numa' mă-ntreb, altceva nu fac. Zic şi eu aşa, ca omul : păi dacă acu', cînd are fiştecine numa' cîte două-trei vite, tot le scoate din

iarnă slabe, că unora poţi să le-atîrni traista de şold, cum să poţi îngriji sute de vite deodată ? Oamenii mai zic că dacă, doamne fereşte, s-o îmbolnăvi una, apoi boala le ia pe toate, şi-atunci ce facem ?

— Vorbe, mă, vorbe, şi noi acu' vorbim prea mult, i-o reteză Pătru. Mai bine, hai să scoatem apă, că mor boii ăştia de sete şi nu mai apucăm să-i ducem la geace... După aia să tragem lemnele mai la adăpost. Văd că vine alba şi-o să fie mai greu după aia.

— Bine, taică, murmură Bibel şi începu să dezlege boii.

— Şi, taică Bibele, îl opri Pătru, să ne lămurim întîi noi doi. Eu zic că am cu cine mă lămuri, că făcuşi armata şi venişi de-acolo caporal şi primit în partid. Mă, noi nu putem s-o ducem mai rău ca pînă acu'. Mai bine, da. Şi asta ţi-o spui fiindcă în timpul de acu' nu mai sînt boieri care să-ţi sugă munca. Dacă munceşti o să ai, nu-ţi mai ia boierul două, trei părţi, mă-nţelegi ? Aia-i.

— Eu te-am înţeles mai demult, taică, da' de nu te-or înţelege toţi, tot degeaba... îi răspunse încet Bibel.

*

Pătru îi zise Nicoliţei că s-ar cădea să-i ducă şi lui Ion cîte ceva „din purcelul ăla pe care-l tăiarăm". „Să ştie şi el că mai trăim... Să-l mai văz şi eu. Şi să mă arate la vreun doctor, că iar mă supără rău ochiul", încheie el oftînd.

— Păi pe timpu' ăsta te găsişi tu să pleci ? îndrăzni femeia uitîndu-se cînd către Pătru, cînd către Bibel şi noră-sa. N-ar fi mai bine să se ducă Bibel ?

Lui Pătru nu-i plăcură vorbele muierii. De fapt, nu-i plăcea să fie contrazis. Şi, poate, se gîndi că Nicoliţei prea puţin îi pasă de suferinţa lui cu ochiul...

— Eu zisei o vorbă, muiere. Eu vă zisei vouă ce mă frămîntă. Puteam să nu vă spui şi să plec, dar crezui că e bine, aşa, să ştiţi de mine, ce gînduri am. Ei, pricepeţi ? se adresă el femeii, mai mult femeii. Hai, pune mîna şi fă ce se cuvine. Ia raniţa aia adusă de Ion, uite-o colo, în cui, şi bagă în ea ce vrei să pui.

Încheie tare, ţanţoş, mulţumit că făcuse lumină şi în treaba asta. „Dacă mai am de trăit, gîndi el, măcar să trăiesc în lumină, nu în întuneric. Că unde m-oi duce, vorba părintelui Matache, tot în întuneric o să stau".

— Hai, faceţi ce-oţi face, pînă ce dau zăpada la o parte din faţa coteţelor, îndemnă el. Da' mai iute, ca să pot prinde primul tren. Să ai grijă, în lipsa mea, Bibele taică, să nu uiţi felinarul la capre. Şi vezi că o să fete. Şi să ai grijă şi de boi...

După ce curăţă zăpada, Pătru se îmbrăcă în grabă.

— Gata, mă, cu bine! Cred c-o să prind trenul ăsta de şase. Trebe să ajung pe lumină!

Urmărit de privirile Nicoliţei îşi aruncă raniţa în spate şi porni către gară.

Ningea potolit, aducînd o pace a văzduhului. Pătru înainta greu, pe alocuri se clădiseră nămeţi mari. O luase pieptiş, scurtînd drumul pe o potecă pierdută sub nea, dar pe-aici înainta mai greu, aşa că se întoarse la drumul mare. Înapoia lui se auziră clopoţeii unei sănii. Se trase în marginea drumului.

Sania, trasă de cai frumoşi, cu cozi lungi, trecu în galop pe lîngă el. Trecu la nici un lat de palmă de el, silindu-l să sară din drum, să se afunde în zăpadă.

— Mama ta de bolşevic, huo! îl înjură cel de pe capră ferindu-şi obrazul sub blana dulamei.

Pătru îl recunoscu. Îl recunoscu după cai. Numai unul avea în sat cai cu cozile lungi pînă la pămînt. Era Mosorel.

Pătru tocmai trecuse prin faţa porţii lui. Pesemne că îl văzuse de la fereastră şi, înhămînd caii, se luase după el, ori, poate, avea şi el drum spre gară, cine ştie...

„Eşti tot al dracului, Mosorele, dumnezeii tăi", îngînă Pătru în urmă-i şi scuipă în zăpadă.

Ajunse la gară cu puţin înaintea trenului. Ceru bilet pentru Craiova, apoi ieşi pe peron. Acolo dădu nas în nas cu Mosorel, care acum avea o căciulă pe cap, cînd trecuse pe lîngă el n-o avea.

— Unde te duci, neică Pătrule? îl întrebă celălalt, rîzînd cîineşte.

Pătru îl privi fix. Dinții îi scrîșneau în gură, dar nu și-i arătă. Vru să-l ocolească pe ins, dar acesta i se postă în față, rîzînd mai departe. Pătru trecu pe lîngă el și-l scuipă.

— Mă, dumnezeii mă-ti, îl înjură Pătru, dacă mai stai în calea mea îți mușc beregata, tîlharule!

Mosorel încercase să se ferească de scuipat, dar acesta îl plezni în plin obraz. Erau doar ei amîndoi pe peron. Ceilalți călători se aflau în sala de așteptare.

— Te dau în judecată, strigă Mosorel, vînăt de furie.

— Dai pe dumnezeii mă-ti!

— Ți-i necaz pe mine că nu vreau să mă dau cu geaceul vost'! scrîșni Mosorel.

— N-avem noi nevoie de tine în geace!

De ciudă, lui Pătru i se împăienjenise vederea și la ochiul mai bun.

— Adică, mă, continuă el cu o furie opintită, rece, adică eu puteam să te bag la zdup pentru speculă, dar nu te-am băgat, și tu vrei să mă calci cu sania... Dumnezeii mamei tale, păi, dacă-i pe-așa, lasă, o să vezi tu!

Se opri. Șuieratul locomotivei care se apropia îl grăbi pe Pătru spre marginea peronului.

— Bă, dacă mă întorc sănătos — îi strigă el lui Mosorel, de pe scara vagonului — să nu dai ochii cu mine, auzi?!

Îl căutase pe Ion, ca și în alte dăți, la sediu. Ion nu era. Subofițerul de la poartă, aflînd că e tatăl locotenentului, îi dăduse voie să stea un pic la punctul de control, ca să se încălzească. Pătru era rebegit de frig.

— Mulțumesc, tovarășe, mulțumesc, oftase Pătru. Da' vreun coleg care lucrează cu Ion al meu n-oi găsi pe-aci, să-mi spuie cînd ar putea veni băiatul meu? Avea aci un prieten al lui, unul brunet, așa, ca un țigan...

— A, cred că-i vorba de locotenentul Filoti. Păi să-l căutăm, se oferise subofițerul, numai dacă n-o fi și dînsul în misiune.

— Așa, așa... Înseamnă că dușmanul joacă hora dracilor, dacă fii-miu ăsta și ăi' ca el sînt toată vremea prin misiuni.

— Lupta de clasă, taică, se ascute. La dumneata, acolo în sat, nu se ascute ?

Subofițerul sună la telefon și îl căută pe locotenentul Filoti.

— Vine ! se întoarse el către Pătru.

Vasile Filoti îl luă pe Pătru de braț și-l conduse acasă la Ion, că avea cheia de la garsonieră.

— Dacă ai ceva de rezolvat, neică Pătrule, spune-mi mie, că Ion vine mîine sau poimîine, îl îndemnă locotenentul.

— Mîine ! oftă Pătru. Nu-ș cum să fac ! că m-aș cam grăbi... Vezi dumneata ochiul ăsta al meu, care parcă plînge mereu ? Nu mai văz deloc cu el...

— Ce-i cu el ?

— Mi l-au prăpădit gherlanii în '51, cînd cu întovărășirea. Trebuie să mă arăt la vreun doctor. La un specialist, cum se zice, că ochiu-i lucru gingaș, nu-l poți da pe mîna oricui. Dreptu-i ?

— Păi te duc eu, nene. Te duc la ăl mai bătrîn doctor, ăl mai bun oftalmolog.

— Așa li se zice la ăștia de ochi, oftalmologi ?

— Da, oftalmologi.

— Mai învățai una, zîmbi Pătru.

A doua zi dimineața, Filoti îl duse pe Pătru la doctorul Botnariuc.

După-amiază sosi și Ion. Îl găsi pe Pătru în odaia lui.

— Bine veniși, taică ! se bucură el.

— Bine te găsii, băiete ! Venii de ieri și stătui să te aștept.

— Bine făcuși. Ce face muica ? Ce fac ai casei ? Eu cu misiunile mele și cu facultatea, n-am mai putut trece pe la dumneavoastră. Să mă iertați...

— Acasă-i bine, răspunse Pătru. Numa' că mă-ta, auzi dom'le, mă înfruntă ! Cît p'aci să nu mă lase să vin la tine. Da' eu venii, că vrui să te văz. Și-apoi mă supără și ăsta, și arătă către ochiul beteag.

— Să te duc la un doctor.

— Mă duse de dimineață prietenul ăsta al tău, Filoti. Mă văzu unul Botnariuc și-mi făcu rețetă. Da' cu tine, mă băiete, ce mai e, cum o mai duci ?

— Ce să fie ? Am multă treabă, cum vezi și dumneata. A prins cheag socializarea agriculturii, se schimbă, cum îți place matale să zici, lumea din temelie...

— Mda, făcu Pătru, așa-i. Facem noi și etapa asta de care vorbiși, da' pe la noi se mișcă mai greu.

— Greu, încet, îl întrerupse Ion, da' trebuie să se facă.

— Mă, rîse Pătru, văz că-ți place să mă prelucrezi. Da', ehe, teoria. îi una, practica-i alta. Tu ai fi bun pe-acolo, pe la noi... Hai noroc și să fie bine !

Ciocniră paharele pline cu țuica adusă de Pătru.

Intrară în bucătărioara de lîngă odaia lui Ion. Flăcăul așeză pe masă din cele pregătite de maică-sa.

Nu terminaseră bine de mîncat cînd telefonul rupse tăcerea. Ion ridică grăbit receptorul.

— Alo, da ! Tu ești, Mișule ? Ce ? Am venit, băiatule, bine, și Ion așeză receptorul în furcă. Eu trebuie să plec, zise el îngîndurat. Strînge matale aici. Cred că pînă dimineață mă întorc. Și cînd mă-ntorc o să mai mergem la un doctor, la unul Begu, pe care-l știu eu. E medic mare și-i om de suflet.

— Ai grijă, îl dădăci Pătru, ai grijă, taică, să nu faci ceva rău, vrui să-ți spui să n-arestezi v-un țăran de-al nost...

— Noapte bună, taică ! Nu despre asta e vorba, îl întrerupse Ion și ieși în noapte. Afară ningea ca într-o poveste, cu fulgi mari.

Pătru plecase cu un gust amar din cabinetul doctorului Botnariuc. „Ca specialist, doctorul ăsta o fi el mare, nu zic... Și dacă a zis că să mă opereze, a zis ce trebuie, gîndi Pătru. Da' ca om, m-aș fi așteptat la altceva de la el, nu să-mi spună că am apucat pe o cale greșită luînd pămîntul de la țărani".

Ion încă nu se întorsese la sediul unității. Trebuia să-l aștepte. Lăsă vorbă aceluiași subofițer de la punctul de control că-l așteaptă la el acasă. În drum, Pătru se răzgîndi. „Ia să trec și pe la regiune, pe la tovarășul Daie".

Pe scările de marmură ale „regiunii" Pătru fu cît pe-aci să alunece. „Na, făcu el, o fi vreuna să-mi rup și picioarele, că de ochi, ce să mai zic !" și iar îi veni să-l dea la toate icoanele pe doctorul ăla, pe Botnariuc.

— Ce treabă aveți cu tovarășul Daie ? îl întrebă omul de la intrare.

— Să-l văz, că mi-e dor de dînsul, spuse simplu Pătru. Apoi, am și o vorbă cu dumnealui. Eu îs de pe la Gorj, de acolo de unde-a venit acilea și dumnealui...

— Aha ! încuviință portarul, după care puse mîna pe telefon și formă un număr. Vorbi încet în pîlnia telefonului, Pătru nu desluși ce anume. Omul se întoarse spre el :

— Deocamdată tov. Daie e ocupat, o să sune aci secretara. Zise că-l anunță. N-aveți nici o grijă, îl anunță. Și să știți că dacă aveți un necaz, dînsul o să v-ajute.

— Ajută oamenii ? se interesă Pătru.

— Păi și pe mine m-a ajutat, începu portarul să turuie. Că eu am lucrat ca tipograf, da' plumbul din tipografie m-a îmbolnăvit. Ajunsesem de-mi scuipam plămînii. Ce să fac, să ies la pensie ? Am venit la dumnealui și m-a ajutat, că am patru copii, și d-asta zic... O tuse seacă îl opri să continue. După ce se potoli, omul dădu din mîini : Tot nu mă lasă, mă mai ia așa, cîteodată, cînd vorbesc mult — și rîse. Avea dinții negri, urîți, mîncați parcă de o pecingine.

Telefonul sună, întrerupîndu-i.

— Alo, da, imediat, am înțeles, să trăiți. Apoi, către Pătru : Vă așteaptă, chiar dumnealui m-a sunat. Știi unde e ?

Pătru nu mai trecuse pe la Daie cam demult, nu mai știa unde-i e biroul.

— Urci scările — îl sfătui portarul — și imediat, în dreapta, dai de dînsul. Scrie pe ușă : „Secretar II".

Pătru intră cu căciula în mînă în biroul secretarei lui Daie.

— Bună ziua, eu sînt Pătru din Tupșani, adică din Cărbunari din deal. Am venit la tovarășul Daie.

— Poftiţi, vă aşteaptă, îl invită femeia, făcîndu-i semn spre o uşă capitonată.

— O, lume nouă, lume nouă! se bucură zgomotos Daie, văzîndu-l. Bine venişi, nene Pătrule ! şi apropiindu-se de Pătru îl îmbrăţişă ca pe un vechi prieten. Ce faci, neică, nu mai ieşi deloc din valea aia a dumitale ?

— Au ieşit copiii, tovarăşe Daie. Noi rămînem acolo, ce să facem ? Nu ne lasă trebile, că ţăranul, ştiţi, tot ţăran rămîne, nu-i prea place să umble de colo-colo, umblă numai cînd e mînat de nevoie.

Daie îl privi cu ochii mijiţi :

— Tot încăpăţînat ai rămas ! zise el, rîzînd, şi-l pofti să ia loc.

Pătru, după ce se aşeză pe scaun, deveni parcă dintr-o dată stînjenit.

— Ca şi băiatul ăsta al dumitale, securistul — urmă Daie rîzînd. E şi ăsta încăpăţînat, ba parcă-i mai încăpăţînat ca tată-său.

— Păi aşchia nu sare departe, tovarăşe Daie, se bîlbîi Pătru, luat pe neaşteptate.

— Nu sare, ai dreptate, nu sare. Băiatul dumitale îi tot „contrează“ pe unii pe-aci, pe nişte şefi. Şi ştii cum e armata, „nici nu te iartă, nici nu te lasă“. Dar nu-i nimic, noi să fim sănătoşi.

— Şi de ce se ia băiatul meu de ei ? îndrăzni Pătru.

— Ei, aşa sînt unii, văd numai ce le place lor, nu şi ce trebuie să vadă. Iar Ion al dumitale le-o zice... L-am mai domolit eu, am fost şi la o şedinţă de-a lor, i-am zis-o şi acolo dar nu ştiu dacă a ţinut seama de ce i-am zis. Văd însă că de atunci nu s-a mai plîns de el nici-un şef de-al lui — şi Daie începu să rîdă. Şi pe la noi, schimbă el vorba, adică cu primăria din Cărbunari, ce mai e ? Tot necazul ăsta vă mănîncă ?

— A fost şi rămîne necazul ăsta, de ce să nu vi-o spui pe-a dreaptă ! rosti Pătru. Că nici acu' nu s-a uitat, după atîţia ani. Mi-o zice cînd unul, cînd altul... Da' cu timpul poate c-o să se uite...

— Ba să nu se uite, îl întrerupse sec Daie. Să nu se uite prin ce trecem. A fost o greşeală ? A fost. Iar dacă

n-a fost, n-a fost, şi gata. Da' de uitat, nu trebuie să se uite.

Pătru nu ştiu ce să zică. Nu prea pricepea unde bate Daie.

— Am auzit că faceţi lucruri bune pe-acolo, continuă secretarul, fără să aştepte răspunsul lui Pătru.

— Păi facem, că trebuie să facem... Da' vrem să facem acolo, la noi, nu să ne amestecăm cu ăilalţi.

— Foarte bine, linia este ca geaceurile să se facă pe sate, că e mai uşor aşa, şi mai cu folos.

— Păi dacă-i aşa linia, treaba-i bună, se învioră Pătru. Măcar treaba asta să rămîie a noastră, tovarăşe secretar, că primăria...

— Te asigur, eu, că aşa o să fie. Da' ia zi-mi, aveţi probleme cu colectivizarea ?

— Probleme avem, dar cred că pînă-n primăvară o să răzbim.

Daie se juca, gînditor, cu un creion, fixîndu-l pe Pătru.

— E bine că nu aveţi probleme deosebite. Uite, azi-noapte au dat foc la Săuleşti. Au ars animale şi bunuri. Vezi nene Pătrule, adăugă el cu vocea deodată schimbată, nu-i numai cum vrem noi. Nu-i putem face pe toţi să meargă în pas de defilare sub steagul nostru... Dar să ajungi să dai foc la averea obştii, adică la a lor, asta nu mai e de înţeles !

Tăcu şi o umbră i se strecură în ochi. „Deci acolo plecă Ion azi-noapte", îi fulgeră prin gînd lui Pătru.

— N-am terminat cu duşmanul de clasă, înţelegi ? N-am terminat ! încheie, întunecat, Daie, după care se zidi parcă în el. Tăcea şi privea în gol.

— Tovarăşe secretar, sparse tăcerea Pătru, eu mă duc. Mă duc să-l aştept pe fiu-meu, la gazdă. Dacă nu vine, o să-i las vorbă că am plecat acasă...

— Păi dacă tot venişi, ia zi, cu ce pot să-ţi fiu de folos ?

Pătru îi povesti necazul cu podul cel şubred de pe Gilort. Daie notă ceva în carnetul lui.

— Bine, nene Pătrule, o să văd ce pot face.

Se despărţiră ca doi buni prieteni. Pătru plecă cu sufletul încălzit.

*

Pătru se repezise, cu Şerban şi cu nevastă-sa Ioana în zăvoaiele de lîngă apa rîului, ca să taie răchită de împletit coşuri şi gratii pentru tîrla oilor.

Pe malul Gilortului dădură de un pîlc uriaş de răchită. Răchită galbenă ca aurul şi mai subţire, pentru lucru migălos şi mai groasă, pentru împletit gratii. Pătru se bucură :

— Ete, mă, nepoate, ce găsirăm ! Înseamnă că nu trecu nimeni p'acilea. Am dat de rai, glumi el, luînd toporişca şi custura din şuşleţ.

Ioana aştepta, cu secera în mînă, să înceapă treaba. Şerban deshămă şi dădu drumul la cai.

Se apucară îndîrjit de treabă. Pînă la prînz tăiară cît să umple căruţa.

— Ar fi trebuit să luăm şi carul cu boi, zise Pătru în timp ce prînzeau. Cine ştie dacă mîine, cînd ne-om întoarce o să mai găsim cevaşilea p'acilea.

— Găsim, cum să nu găsim ! rîse Cofetaru.

— Ba eu, îşi urmă gîndul Pătru, m-aş duce chiar acu' să iau carul şi boii, da' mi-e că pînă mă-ntorc...

— Cum vrei, moş Pătrule, răspunse alene, trăgînd o duşcă din plosca plină cu vin hibrid.

O întinse apoi Ioanei, dar aceasta refuză.

— Gustă, fă, îi porunci rîzînd Şerban, să mai prinzi şi tu ceva putere ! Că aşa puţină cum eşti, n-o să fii în stare să mai strîngi nici un snop de răchită.

Femeia zîmbi :

— Parcă nu mă ştii, Şerbane, Şerbane...

Pătru, după ce înghiţi ultimul dumicat, bău şi el din ploscă, apoi se ridică şi o luă către apă. Din mal coborau, rînduite ca nişte trepte, cîteva pietre mari. Pătru se opri pe ultima, oglindindu-se în apa liniştită ca o oglindă. Arăta îmbătrînit. Ce închipuia oglinda aia de apă ? Atinse cu mîna apa şi sparse în ţăndări imaginea ce se încropise. Apoi se spălă îndelung pe faţă, pe mîini.

Soarele se strecurase către asfinţit, jucîndu-şi încă razele în apele vii. Se auzeau din zăvoaie cîntecele şi chio-

tele copiilor care aveau să întîrzie cu vitele pînă după scăpătat. Aerul, încărcat de amiroase, de smirnă şi pelin, gîdila nările, făcîndu-le să freamăte.

Caii înaintau greu pe drumul tare, rupt pe alocuri de gropi.

— Dii, căluţilor, dii, măi băieţii tatii ! îi îndemna Şerban.

La scăpătat erau în curtea lui Cofetaru.

— Mă nepoate Şerbane, eu m-aş duce acasă, zise Pătru. O să vin mîine la voi, să-mi iau partea. Mă trăzni, aşa, o oboseală.

— Bine, moş Pătrule, da' eu ziceam să mai stai... Să mai ciocnim şi noi, acolo, un pahar...

— Nu, poate mîine. Noapte bună !

*

„Nu-ş cum se face, da' parcă numai iarna îmi fac drum către Craiova", dar trebuie, îşi spuse Pătru, în timp ce se urca în tren. Avea cu el două papornițe încărcate. Avea să se întoarcă tot aşa, cu ele încărcate, căci Ion niciodată nu-l lăsa să plece fără daruri pentru familie. „La Milică mi-e peste mînă, chiar dacă stă lîngă Gara de Nord. La Ion ajung mai repede, şi apoi de-acolo pot umbla mai lesne şi după alte daravele, că regiunea-i aproape". Nicolița îi reproşase că la Veronica nu izbutise să ajungă niciodată. „A venit ea la noi, cînd a putut, da' tu la ea nu te-ai dus. Parcă n-ar fi tot copilul tău..." Acum, fata le scrisese că are de gînd să se mărite. Era în vorbă cu un aviator, le trimisese chiar şi o poză a acestuia. „Iote, poate c-o face şi asta pasul ăl mare !" mormăise Pătru. Îi plăcea cum arăta băiatul. „Da' pe unul care stă pe pămînt de ce nu găsi ?"

Trenul înainta încet. Încă nu se înzăpezise linia, cu toate că ningea, „ca în anii buni", dar părea că nici mult nu mai este.

În compartiment se aflau tot ţărani de-ai lui. Unii se duceau la „tîrguri", la Bibeşti, la Ţînţăreni ori la Filiaşi, alţii, mai „îmbrăcaţi", mergeau desigur la Craiova. Pătru se aşezase ţinîndu-şi papornițele aproape. Şi ca să nu-i încurce pe ceilalţi şi ca să le aibă sub ochi. „Te pomeneşti că mă ia

somnul și rămîn cu deștu'n gură. Ia-i p-ormă pe hoți de unde nu-s !" Altminteri, drumul cu trenul nu-i mai dădea nici-o neliniște. Pe vremuri, da, îi dădea, dar, de cînd „mai ieșise în lume", se învățase cu astfel de drumuri. De un lucru totuși nu se dezbărase : fiecare plecare pe drumuri era supusă unei frămîntări interioare. Numai cînd se vedea „obligat" să se urce în tren, se urca. Și la tîrg, cînd se ducea să schimbe calul ori boii, se ducea doar după ce se convingea că trebuie să facă acel lucru. Umbla prin sat de mai multă vreme o vorbă de-a lui : „Măsurăm de două ori, de nouă ori, și tăiem o dată domne, sau tovarășe..." Vorba asta o spusese pe cînd se ocupa de cooperativă, în '46—'47.

De la el învățaseră și copiii că nu ești om dintr-o bucată dacă faci lucru de mîntuială. „Cînd pui mîna pe ceva, păi să iasă ceva ca lumea — zicea el. Altfel de ce să te mai apuci, numa' așa, ca să zici că ai făcut ceva în ziua aia ?"

Și cu Ion avea de vorbit și de hotărît ceva la Craiova, dar și cu secretarul Daie. Pe Daie trebuia să-l întîlnească neapărat, că numai el putea să-i ajute. În rest, nimeni nu se mai interesa de Cărbunari, și cu atît mai puțin de Tupșa. O vorbă, numai atît trebuia să schimbe cu Daie.

La toate astea se gîndea Pătru cînd intră controlorul și ceru biletele. Băgă mîna în buzunarul paltonului scurt din aba, îmblănit la gît cu o piele de oaie neagră, scoase biletul și i-l întinse ceferistului. Dar nu toți din compartiment făcură la fel, sau cel puțin așa i se păru lui Pătru. Pînă atunci, cît călătorise cu trenul, și călătorise destul, încă de pe timpul războaielor pe care le făcuse, Pătru nu văzuse ori poate că nu băgase de seamă astfel de lucruri. Adică faptul că, unii, în loc de bilet, îi băgau sub nas controlorului niște bani, pe care acesta îi strecura în buzunar. „Drace, făcu Pătru, ia uite, domne, cum se fac oameni, pe seama statului !" Dar nu se băgă, nu zise nimic, dac-ar fi zis ce-a văzut, parcă l-ar fi ajutat vreunul din compartiment ? Dimpotrivă, i s-ar fi zis că „văzuse pe dracu'..."

Ajunse la Craiova pe lumină și o luă, pe jos, spre gazda lui Ion, cu papornițele pe umeri, pășind cu grijă, ca nu cumva să alunece.

Avu noroc, Ion era acasă, citea. Se pregătea pentru examenele de la facultate.

— Nu credeam c-o să te găsesc ! se bucură Pătru, îmbrățișîndu-l. Altădată, cînd picam eu, tu erai plecat. Acu' bine că te găsii, să mai schimbăm și noi o vorbă, că țăranului ăsta de tac-to, adăugă el, după ce scăpă de papornițe și de palton, îi place să stea de vorbă cu inși mai deschiși la minte. Mai cu seamă cînd inșii ăștia sînt unii de-ai lui. Lumea, oricum, se vede altfel, de-aici, de la oraș. Nu-i adevărat, ce spui eu, mă, Ioane ?

— Depinde cum o privești, taică, răspunse Ion rîzînd.

— E bine zis ! încuviință grav Pătru.

— Da' și pe mine m-ar interesa să aflu cum se vede lumea din valea Tupșei. Adică așa cum o vezi matale, taică, urmă Ion.

— Păi, începu Pătru, eu o văz cum am văzut-o dintotdeauna. Adică mă strădui s-o văz așa cum e ea, nu cum vor s-o arate alții.

— Ce vrei să zici ? deveni atent Ion.

— Păi unii vor să facă din alb, negru, și din negru, alb, zise Pătru. Ori să facă din măgari armăsari și din cai niște lighioane.

— Zi, mă, tată, ce-ai de zis, rîse Ion, nu mă lua cu pilde. Cine-s ăia de care zici și ce fac ?

— Parcă tu nu-i știi ? Iar ce fac... ehei, cîte nu fac ! Tu îl știi pe învățătorul Zanfir, că te-a învățat și pe tine carte. Iote că îl încondeiară unii atît de bine, că zici că l-a fătat mă-sa verde ! Ți-am mai spus eu, zic c-a fost cu ăia. Iote, aici, zise Pătru, și scoase din sîn un ziar învelit în hîrtie albă, iote „Gorjanul“ din 1941. Tu știi ziarul ăsta, că ți l-am mai arătat. Aici scrie de el, de învățătorul Zanfir, „că n-a simpatizat niciodată cu ucigașii, cu călăii marelui istoric Nicolae Iorga sau ai altor oameni de seamă români, că îi detestă și-i înfierează“.

Pe Zanfir, om cinstit, îl cercetați, l-ați ridicat noaptea și l-ați dus la regiune, iar Calistrătescu, despre care știe toată lumea că a fost șef de cuib, nu pățește nimic.

— Ia stai taică, s-o luăm încet, îl potoli Ion. Păi parcă chestia cu Zanfir e lămurită, nu ? N-am lămurit-o eu, cu căpitanul Pănescu ?

— Ai lămurit-o, dar de ce se fac abuzuri ? Zanfir este al mai bun învățător din cîți au fost în Cărbunari și tocmai el

să pătimească ?! Orice ai zice, tot se mai fac greşeli, aşa cît poci eu să observ, mormăi Pătru.

— Se fac, dar tot mai puţine, răspunse Ion, încercînd să schimbe discuţia. În sinea lui, flăcăul ştia că povestea cu Zanfir ar fi putut totuşi — dacă cineva şi-ar fi pus în gînd s-o folosească într-un anume fel — să-i dăuneze. Dar nu voia să-i mărturisească bătrînului, ca să nu-i trezească iar spaimele.

Acum, în odaia lui Ion, discuţia se abătu spre un alt curs.

— Parcă ziseşi că ai ceva de discutat cu tovarăşul Daie, că vrei să-l vezi ? zise Ion.

— Da, vreau să-l văd că ne-a promis ajutor, ştii tu, cu podul de peste Gilort. S-au şubrezit tare rău lemnele podului ăstuia. Mîine-poimîine se rupe sub vreo căruţă. Tovarăşul Daie ne-a făgăduit că ne dă fonduri pentru un pod din beton. Dacă nu fonduri, măcar, acolo, o aprobare, ca să cumpărăm noi cele de trebuinţă. C-aşa, dacă eşti cu mîna goală, nimeni nu se uită la tine. Te întreabă : „Ai aprobare pentru ciment ?“ „N-am“. „Păi atunci n-avem ce discuta“ ţi se spune şi te întorci acas' cum ai venit. Ei, asta-i una care vreau să i-o zic tovarăşului Daie.

— Dacă v-a promis, tovarăşul Daie se ţine de cuvînt.

O luă spre prietenul său Vizitiu, acum director la o întreprindere din oraş. „De cînd nu l-am mai văzut ? Poate că de la moartea bătrînului. Nici el n-a mai dat prin Tupşa. Da' ce să mai caute ? îl apără în sinea sa Pătru. Ce să mai caute, că nu mai are pe nimeni ! I-a rămas casa pustie. Neamuri n-are, că ălui bătrîn i-au murit toţi fraţii. I-au murit de mici, de oftică, aşa că...“.

Găsi întreprinderea şi-l întrebă pe portar dacă tovarăşul director Vizitiu e acolo. Omul, după înfăţişare tot ţăran, în ciuda pufoaicei şi a chipiului, îl iscodi :

— În ce problemă ?

— E consăteanul meu. Vreau să-l văd.

— E-ntr-o şedinţă, răspunse portarul. Şedinţă fulger ! După care omul îşi scoase din buzunarul pufoaicei o tabacheră cu tutun şi foiţă şi începu să-şi răsucească, cu mişcări încete, o ţigară. Văzu că Pătru îi urmăreşte truda şi rîse :

— E mai bun tutunul aşa, în foiţă... De pe front am tabachera asta, cît am luptat, tot în ea mi-am pus iarba asta a dracului.

În uşă se ivi Vizitiu. Omul în pufoaică luă poziţia de drepţi, pocnindu-şi călcîiele.

— Bine-ai venit, neică Pătrule ! se bucură Vizitiu, luîndu-l pe după umeri şi conducîndu-l în biroul lui.

Nu era chiar un „birou“, aşa cum văzuse Pătru prin alte părţi, ci mai mult o cameră de lucru, cu bibliotecă, două fotolii şi o masă lungă de şedinţe, înconjurată de scaune. Lîngă fereastră era o măsuţă cu o glastră de flori pe ea. Se aşezară unul în faţa celuilalt, privindu-se cu atenţie, de parcă atunci s-ar fi văzut prima dată.

— În sfîrşit, neică Pătrule, ne mai întîlnim şi noi, după atît amar de vreme ! zîmbi Vizitiu.

— Ce să-i faci, zîmbi şi Pătru. Nu prea e timp de vizite, şi-apoi...

— Şi-apoi ce ? îl iscodi Vizitiu.

— Păi nu poţi pentru ca să ştii dacă omul pe care nu l-ai mai văzut de mult nu s-o fi schimbat cumva de cînd a ajuns mare şi se face că nu te cunoaşte...

— Asta cam aşa este, neică, dădu din cap Vizitiu, dar în cazul nost'...

— Nu la noi mă gîndesc. Ziceam şi eu, aşa...

— Să ştii că eu n-am uitat de unde am pornit, rîse iar Vizitiu. Sînt inşi de la noi din sat care s-au mutat aici, lucrează aici, îi ştii şi dumneata, şi-mi zic şi ei cum merg treburile pe-acolo. Tot dumneata te zbaţi pentru toate, ca atunci cînd am pus noi bazele organizaţiei... Aşa mi se spune.

Pe uşă intră o femeie mărunţică, în vîrstă, cu o tavă pe care se aflau cîteva felii de pîine, brînză şi salam.

— Mulţumesc, îi zise Vizitiu, şi te rog să amîni pe oricare ar dori să intre. Zi-le că sînt plecat cîteva ceasuri, bine ?

Femeia dădu din cap că a înţeles şi ieşi.

— E nevasta unui vechi activist, îl lămuri Vizitiu. Un tovarăş de-al nostru care a murit într-un accident. I-au rămas trei copii şi ea, nevastă-sa, nu lucra nicăieri.

Se ridică şi scoase dintr-un sertar al bibliotecii o sticlă cu coniac şi două pahare. Le aşeză pe masă şi turnă.

— Sticla asta o ţin pentru prieteni. Eu n-am obiceiul. Dar cu un vechi prieten, care îmi este ca un tată, o să beau şi eu.

Ciocniră. Lui Pătru i se păru că Vizitiu avea ochii umezi.

— Mai stai, neică Pătrule, mai stai ! îl opri, grăbit, Vizitiu. Odată vii şi dumneata pe la mine !

— Lasă ! Poate că te-aşteaptă oamenii, subordonaţii tăi, că de director trag toţi. Las', o să-mi fac timp altă dată, o să mai vin, să mai stăm de vorbă. Ori poate că o să vii tu prin Tupşa Cărbunari. Dar nu aşa, în fugă, să vii, să stai, să ne săturăm de vorbit. Poate că-l iei şi pe tovarăşul Daie cu tine, că şi dînsul a promis că vine. Hai, zău, veniţi, pînă nu mor eu ori alde Chiriţoiii ! rîse Pătru, ridicîndu-se.

După ce se despărţi de Vizitiu, Pătru o luă încet, fără grabă, către centrul oraşului. Ninsoarea se potolise şi zăpada începea să se topească şi să picure de pe acoperişuri. Pătru se oprea din cînd în cînd în faţa vitrinelor prăvăliilor, se uita fără să vadă şi trecea mai departe.

Se opri în faţa sediului instituţiei lui Ion şi, după o clipă de şovăire, intră. Ceru să vorbească cu el. Fu anunţat şi coborî. „Aici nu prea e vînzoleală. Da', de, cine ştie...".

*

La întoarcere, Pătru se simţi mai bătrîn. Parcă purta în el toate întîmplările lumii, cu toată povara lor aşezată pe umerii lui. Nici măcar nu isprăvii casa asta, gîndi el, păşind cu paşi mari şi drepţi. Or zice unii că ţăranul nu gîndeşte, dar se înşeală. Se tot adună gîndurile lui şi, în momentul cînd vede în el că s-a luminat ceva, atunci vorbeşte. Cîteodată vorbeşte doar pentru el. Nu-l ascultă nimeni. Dar de la o vreme e luat în seamă. Şi asta e ceva.

Păşea rar şi drept, cu papornitele pe umăr, şi în jur se desfăşura necuprinsa vedere albă a iernii. Copacii care străjuiau drumul erau îmbrăcaţi în horbote ca de mirese, ca o bucurie fără de tăgadă a anotimpului. Şi Pătru păşea singur, prin frumuseţea lumii, cu gîndurile lui.

Se opri în dreptul cimitirului din valea Tupșii și privi crucile îngropate pe jumătate în zăpadă. Stătu acolo, lîngă gardul din ulucă veche, cîteva clipe. În pămîntul acela, odihneau ăi bătrîni, cei patru copii secerați de pelagră, apoi Margareta, răpusă la 28 de ani ; și după ea doica Maria și fratele Ion, grefierul.

Toți odihneau acolo și lui Pătru i se păru că se întoarce în ani. Se văzu ostaș, alergînd în permisie să-și vadă mama și pe tat-său, Constandin. „Cum trece lumea, se gîndi el, cum se împuținează neamul Bodunilor, fără măcar să băgăm de samă. Ori nu vrem să băgăm de samă...".

Nicolița venea mereu să-i tămîie pe cei morți. Pătru trecea rar pe aici, doar cînd îi murea vreun prieten sau vreo rudă. Dar acum, privind crucile, îi păru rău că uită mereu de locul ăsta care și el făcea parte din obștea lor. Își aminti ce-i spusese odată învățătorul Zanfir : „Pătrule, nu trebuie să uiți niciodată de rădăcină. Că prin ea urcăm, prin ea creștem, ea ne ține-n putere". „Da' rădăcinile putrezesc în pămînt, i-o întorsese cu amărăciune Pătru. Putrezesc acolo, cu morții noștri...".

Toate astea îi treceau acum prin minte, în timp ce privea bătrînele cruci. Unele stăteau povîrnite, gata să cadă. Ploile și zăpezile le șubreziseră, unora le șterseseră și numele scris pe ele. „Ne ducem și în urma noastră..." oftă Pătru.

Se urni cu greu de lîngă gardul cimitirului. Cu pasul lui rar, apăsat, dar acum parcă mai greu, mai împovărat, intră în sat. Dădu binețe cîtorva oameni, care ieșiseră să curețe zăpada din fața curților, dar o făcu cu gîndul în altă parte. „Rădăcina... își șopti el, într-un tîrziu. Nu, rădăcina nu piere, dacă n-o uiți. Avusese dreptate învățătorul Zanfir. Dar, ca să n-o uiți, trebuie să fii mereu lîngă ea. El n-o părăsise, el fusese mereu legat de vatra lui și de pămîntul ăsta, bun-rău cum era el. N-o părăsise, chiar dacă îi îndemnase pe unii dintre copiii lui să plece din sat. Ca să învețe o meserie. „Acu' îs alte timpuri, se mișcă lumea, nu putem rămîne pe loc. Dar de întors, ne întoarcem tot acolo de unde știm că am pornit".

Deschise poarta și intră în curte, scuturîndu-și bocancii de zăpadă. Nicolița îl văzuse pe fereastră și-i ieși în întîmpinare. Era plînsă.

— Ce-i mă, fata mea ? o întrebă el. Așa m-așteptați voi pe mine, cu lacrimi în ochi ? mai zise el, punîndu-i mîna înghețată pe umăr și privind-o adînc.

— Hai, lasă, intră acu', ce mai stai... îngăimă femeia, luîndu-i papornițele de pe umăr.

Pătru trecu pragul, își dezbrăcă paltonul de dimie, „băibăracul", își trase bocancii din picioare, apoi se opri în mijlocul casei, nehotărît. „Ce-o fi cu femeia asta a mea ? O fi primit vreo veste proastă ? De unde ? De la Ion, de la Milică, de la Veronica, de la Colie, de la Marioara ? Că așa-i cînd ai copii mulți. Întîi la ei te gîndești, și nu știi la care să te gîndești mai întîi".

— Hai, mă, femeie, nu mă mai fierbe ! mormăi el, cînd Nicolița intră în odaie. Ce se întîmplă ?

— Nenorocire, Pătrule, zise ea, stăpînindu-și plînsul care-i tremura în suflet. Muriră oile. Toate !

Lui Pătru i se păru că nu auzise bine. Se lăsă moale pe un scaun și o privi pe femeie de parcă atunci o vedea pentru prima dată.

— Cum ? îngăimă el, pierit. Zici că toate, acu' ?...

— Am rămas fără oi, izbucni în plîns Nicolița. Că eu am zis, v-am zis, da' voi n-ați făcut nimic... că șopronul îi șubred, c-o să-l dărîme zăpada...

Plîngea în hohote, și asta îl muie deodată pe Pătru. Fusese gata să-și iasă din fire, adică să intre în firea lui cea dintotdeauna, să-și descarce mînia, să înjure de dumnezei... Dar tăcu. Își luă capul în palme și rămase așa. Cei doi nepoți, auzind-o pe Nicolița plîngînd, veniră lîngă ea și o apucară de fustă, plîngînd și ei. Pătru se ridică greoi de pe scaun :

— Și Bibel unde-i ?

— Le jupoaie, răspunse printre lacrimi femeia.

— Bine, zise el.

Cu mișcări obosite, își luă încălțări uscate în picioare, apoi își puse cojocul, ieși în curte și o luă spre șopronul prăbușit, care prinsese oile sub el.

— Treabă-i asta, mă, taică ? îl întrebă printre dinţi pe Bibel, care, cu mîinile mînjite de sînge, trăgea de pielea unei oi, ajutat de Ion al Profirii. Nici măcar n-apucară să fete, dumnezeii mamii ei de viaţă !

Bibel îl privi trist, obosit, dar şi cu un fel de mirare. Cum, taică-său nu-l suduia, nu-l lua de piept ?...

— Cum, mă Bibele, taică, cum se întîmplă, mă, asta, tocmai acu', cînd fusei plecat ? Voi unde fuserăţi ? întrebă încet Pătru.

— Aci, răspunse răguşit Bibel.

— Păi dacă erai aci, nu se întîmpla. Voi n-avuserăţi ochi să vedeţi ? Acu' pe ce mai luăm altele, pe pieile astea ? Trebuia să rîniţi, mă, să daţi zăpada jos, că asta-i grija gospodarului, mă, alta n-are ! Nu numai să le mulgi, să le iei lîna sau să le mănînci carnea, da' să le şi păzeşti, mă, că ele-s oi, nu oameni, nu ştiu să se ferească singure !

Vorbea acum cu glas tare, aprins, împătimit. Ştia că vina era şi a lui, că nu se îngrijise din timp de acoperişul şubrezit al şopronului, dar trebuia să se descarce pe cineva. Şi numai pe Bibel se descărca, care îl asculta muşcîndu-şi buza. Îl asculta, răspunzîndu-i numai în gînd : „Da' ce, numai eu îs vinovat ? Da' dacă eu plecam de-acas', şi rămîneai singur ? Ţi-ai pus coada pe spinare şi hai la regiune ! Pentru cine ? Pentru alţii ! Şi ăştia, alţii, te ajută acu' cu ceva ? Că timp pentru noi, pentru tine, n-ai avut niciodată, n-ai avut deloc. Nici casa asta n-am terminat-o, o tot amîni mereu. Şi-atunci"... ?

— Ţine, mă, Ioane, se întoarse Bibel spre vecin.

Acesta apucă oaia de picioarele din faţă şi, ajutat de Bibel, o puse în cîrlig.

— În loc să le mîncăm noi, o să le mănînce cîinii, rosti îndurerat Pătru. Mai sînt multe de jupuit ?

— Astea două, neică Pătrule, răspunse Ion al Profirii, privind furiş spre Bibel.

— Poşta ! Poşta ! se auzi dinspre poartă. Ce faceţi, dom'le, murirăţi ?

Nu-l auziseră pe poştaş care izbea acum furios, cu picioarele în poartă. Pătru, ca trezit dintr-un somn, se repezi într-acolo.

— Să trăieşti, neică Pătrule, mormăi poştaşul, da' ce faceţi dom'le, surzirăţi toţi ? Iote aci, o scrisoare recomandată, ia iscăleşte pentru ea.

Scrisoarea era de la Veronica. Pătru, nerăbdător, rupse plicul, desfăcu hîrtia şi începu să citească.

„Of, doamne ! se cutremură el. Cine-a spus că o belea nu vine singură n-a minţit ! Auzi, domnule, să mori aşa, din senin !" Veronica îi vestea că pilotul cu care voise să se mărite — singurul băiat care-i plăcuse ! — căzuse cu avionul în munţii Banatului.

Băgă scrisoarea în buzunar şi, cu inima strînsă, intră în casă. Uitase de oi.

*

Ion coborî scările, salutînd sau răspunzînd la saluturi.

— Vă aşteaptă o domnişoară, Lali, îl anunţă subofiţerul de la poartă. De cîteva ceasuri vă aşteaptă.

Plutonierul zîmbi crezînd că Ion se lăsase dinadins aşteptat :

— Înseamnă că vă iubeşte...

— Poate, îl întrerupse Ion, zîmbind şi el. Altfel de ce m-ar căuta ? Ieşi în stradă.

„Fii binecuvîntată, primăvară, strigă el, şi lasă-mă să-ţi sărut ochii pe care-i văd !"

Lali îl aşteptase în stradă, sfioasă, ca un lujer de trandafir, legănat de adierile vîntului.

— Te-am aşteptat, zise fata luîndu-l de braţ. Sînt în trecere prin Craiova şi-am vrut să te văd.

Ion se simţea cam obosit după anchetă şi după discuţia cu Pănescu, dar, după primii paşi făcuţi lîngă Lali, oboseala îi pieri ca prin farmec.

— Eu aş putea fi liber pînă la ceasurile şase deseară, cînd va trebui să mă întorc la sediu. Tu cît poţi să stai ? Eşti tot în trecere pe la sora şi cumnatul tău din nord ?

— Da, şi chiar la şase va trebui să iau cursa. Aşa că...

— Atunci ţi-aş propune, dacă vrei, să mă însoţeşti pînă la hipodrom, măcar pentru o oră. N-am fost cam de mult la echitaţie, ştii... O să mă dea „dezertor", instructorii, crezînd că i-am părăsit cu totul. O oră, nu mai mult.

Fata acceptă. Luară autobuzul și se opriră drept la parcul cel mare al orașului, unde se afla și hipodromul. Lali privi cum Ion, strunindu-și bine calul, sărea cu mare viteză peste obstacole ca să obțină timpul cerut de norma sportivă.

Cînd termină, căutară o cofetărie.

— De-aia m-ai uitat, rîse Lali, tu ești ocupat cu caii!

— Aș, rîse Ion, nu te-am uitat nicicum. Dar călăritul este o modalitate de-a mea a mă destinde.

În cofetărie, lăsînd-o pe Lali la o masă, Ion se duse la tejghea, ca să comande prăjituri și două pahare cu sifon.

— Cine este domnișoara? îl întrebă vînzătoarea, care-l cunoștea.

— O fată frumoasă, cum vezi, răspunse el cu voce tare și, luînd paharele și prăjiturile, se îndreptă spre masa la care se așezase Lali.

Fata auzise discuția și roșise.

— Hai, lasă, nu te rușina, zîmbi Ion, pentru că așa este: Ești frumoasă, ce mai!

Lali îl învălui cu privirile ei calde, blînde.

Mîncară prăjiturile în tăcere.

— Mulțumesc pentru tratație, Nelule, zise Lali și se ridică, urmată de Ion.

O luară prin parc, ținîndu-se de mînă. Se așezară pe o bancă, lîngă o tufă de măr sălbatic, înflorit. Acolo nu-i vedea nimeni.

— În parcul ăsta, îi explică Ion, există peste două mii de orhidee, știai?

— Nu! se minună fata. Chiar două mii?

Ion îi mîngîie umerii mici și părul căzut bogat pe spate.

— Îmi pare rău că pleci în seara asta, zise strîngînd-o lîngă el. Aș fi putut să te duc la soră-mea Veronica, pînă mîine sau pînă poimîine...

— Mă așteaptă ai mei, zise ea, cu o umbră ciudată în priviri.

— Ce mai fac ai tăi?

— Ce să facă? Mereu îmi vorbesc de tine. Mă tot întreabă, știi ce gînduri ai... Cică o să ajung fată bătrînă tot așteptîndu-te. E pornită împotriva mea și mama. Dar mai

cu seamă tata, el mă necăjeşte cel mai rău. Tot îi dă zor că ai găsit p'aci vreuna și m-ai uitat...

— Şi tu ? o întrebă Ion, mîngîindu-i părul. Tu ce le răspunzi ?

— Le răspund și eu ce pot... Le-am zis să mai aştepte şi ei, cum aştept şi eu... zîmbi uşor fata. Ce să le zic altceva ?

Ion rămase pe gînduri.

— Ştiu eu ce să le mai zici ? Îmi pare rău, Lali, zău că-mi pare rău să-ţi spun chiar eu să mai aştepţi. Şi că nici nu ştiu precis cît. Ştii, trebuie să plec la nişte cursuri, şi abia după aia... Dar alor tăi ce le-a venit, să căşuneze deodată pe tine ?

— Au venit băieţi şi m-au cerut. Pe undeva cred că-i şi vina mea că le-am deschis uşa — rîse uşor fata şi se lipi strîns de Ion, care o sărută cu patimă. Un parfum discret, de floare de măr, se strecura în respiraţia celor doi.

„Dintr-o anchetă drept în braţele unei fete ! Bravo domnule ! — i-ar fi zis Pănescu, dacă l-ar fi văzut — să ştii că-mi placi. Asta zic şi eu să împaci utilul cu frumosul".

Ceasurile trecură repede. Pînă la plecarea autobuzului nu mai era mult. Ion o rugă iar să rămînă la soră-sa Veronica, care, după moartea aviatorului cu care vrusese să se mărite, se mutase la Craiova şi lucra aci la un spital. Dar Lali se temea ca ai ei să nu-şi închipuie cine ştie ce.

Se ridicară, şi păşind înlănţuiţi pe iarba măruntă a aleilor, ieşiră din parc şi se îndreptară spre autogară.

— Şi acum cînd o să te mai văd ? îl întrebă fata.

— Poate peste cîteva luni. Peste vreo şase luni, cred eu — răspunse Ion, după o oarecare frămîntare.

— Tocmai atunci ? făcu Lali ochii mari. Să-mi scrii, adăugă ea, să vadă şi ai mei că eu pe tine te aştept.

— Îţi scriu, dacă o fi voie, îi promise el.

Fata se lipi de pieptul lui și cîteva lacrimi i se prelinseră pe sub pleoape. „E ca un lujer de trandafir în adierea vîntului", gîndi Ion, sărutînd-o.

— Şi chiar dacă vor să mă mărite, să ştii că tu rămîi al meu, rosti ea dintr-o răsuflare, de pe scara autobuzului. La revedere, Ionele !

— La revedere, rosti Ion, şi gîndurile, în urma fetei, i se rostogoliră în crîmpeie de fericire, nostalgie şi tristeţe.

*

Întors la birou pentru a finaliza referatul de terminare a cercetării avocatului Costăchel, Ion lucră îndelung cu codul penal pe masă. Nu găsi nici un articol în care să-l poată încadra pe avocat. „Agitația și propaganda nocivă, anticomunistă“ de care fusese învinuit Costăchel, era prevăzută de articolul 165, alineatele 1 și 2. Dar el, anchetatorul, nu-și formulase o astfel de convingere, nu avea dovezi pentru o atare învinuire. Așa că scrisese, așa cum își propusese, un „referat de încetare a urmăririi penale“ și, în consecință, de eliberare a avocatului Costăchel. Rîndui toate materialele din dosar și se prezentă la șeful anchetelor.

După ce citi materialul, căpitanul Pănescu rămase pe gînduri.

— Mă pui în încurcătură — zise el, cu voce șovăitoare. În mare încurcătură mă pui... să știi. Nu ți-am spus că dosarul ăsta merge „mai sus“ ?

— Ba da, mi-ați spus. Însă eu, în calitatea pe care o am, nu pot fi decît obiectiv, așa ne-ați cerut și dumneavoastră, așa ne-a spus și comandantul cînd... Altfel trimitem oameni nevinovați în închisoare și cui i-ar servi ?

— Mă prelucrezi, tinere ? se miră Pănescu.

— Nu, asta nu, dădu Ion înapoi, da' uitați aci codul penal. Unde găsiți dumneavoastră incriminată „agitația anticomunistă“ ? La ce articol ? Or, „păcatul“ acestui om nu-i altul decît acela că e împotriva „Sovromurilor“. Zice — mă rog, așa crede el — că asta-i o formă de dominație străină... Asta, desigur, pe fondul unei nemulțumiri a lui. Ați auzit și banda. Cu ce să-l acuzăm ?

— Mă pui în încurcătură, locotenente. Om mai vedea...

*

La bîlciul din Cîmpul Mare era lume că nu puteai să arunci un ac. Lume pestriță, amestecată, cu negustori de toate felurile, dar și cu mulți gură cască, cu cerșetori, cu hoți de cai și de buzunare...

De la sugarul purtat în brațele femeilor sau pe umerii bărbaților și pînă la bătrînii înțepeniți de vreme, care pă-

reau nişte cîrje mişcătoare, aşa cum mergeau cu paşi tîrşiţi prin praful înecăcios, toată lumea se veselea. Călcai la tot pasul pe bătăturile altora, ori pe hîrtii murdare, pe coji de lubeniţe sau pe fel de fel de obiecte stricate şi aruncate. Roata cea mare cu lanţuri, înfiptă ca o ciupercă uriaşă în mijlocul bîlciului, se învîrtea fără istov, purtînd în vîrtejul ei, în chiotele tinerilor şi în cîntecele viorilor, acordeoanelor şi saxofoanelor, scaune şi trupuri, într-o rotire ameţitoare. Roata se oprea doar cînd şi cînd, la semnul unui bărbat cu mustăţi mari, răsucite pînă la urechi, muşchiulos şi despuiat pînă la brîu, cu pieptul şi spatele pline de desene înfăţişînd femei goale. Mulţi coborau ameţiţi de pe scaune, pierzîndu-se prin mulţime cu paşi împleticiţi. Era un fel de încercare a puterilor roata aceea, la care concurau mai ales tinerii. O făceau ca să crească în ochii fetelor, chiar dacă „răul de înălţime" le răscolea măruntaiele.

„Roata mare, roata mare cu lanţuri !" striga într-o pîlnie huiduma cu mustăţi mari. Vă distrează şi aşteaptă ! Hai la roata mare ! preţu' mic, fără intrare ! / hai la roata mare... !"

Mirosul de cîrnaţi şi de mititei gîdila nările celor veniţi la „comedii".

„Ia micul, ia mititelu', treci la bere, vere, că nicăieri nu găseşti mici ca aici de dulci ! Hai la mici, neamule, ia micu' !"

„Hai de vezi femeia şarpe, jumătate şarpe, încordată, înnodată şi păianjenul-femeie ! striga un altul cît îl ţinea gura. E intrare ieftină, hai la marele Hamir, hai intraţi, nu vă feriţi, facem probă de doriţi... !"

„Pozarul, pozarul, poza noastră la minut, nu te arată urît !...".

„De descîntec şi de dragoste vă dă papagalul Soare. Trage beletul, fătucă, să vezi că ai noroc mare !...".

Pătru nu lipsea niciodată de la bîlci, doar se ţinea „în uşa casei". Se opri în faţa papagalului şi a pungii cu biletele colorate vegheate de el. Stăpînul papagalului era o femeie grasă, asudată de căldură şi ameţită de răcnetele cu care îşi chema clienţii.

— Şi ce-o să-mi spună pasărea asta, mă femeie ? o întrebă el rîzînd.

— Norocul şi viitorul matale, aşa cum o să fie, rosti femeia, dezvelindu-şi într-un zîmbet larg gura plină de aur.

— Dumnezeii tăi, înjură Pătru, încet, de-l auziră numai Nicoliţa şi noră-sa. Auzi, domne, parcă norocul şi viitorul ar sta în biletele ce le ciugule pasărea asta ! Dar apoi îl umflă rîsul şi scoase un franc şi negustoreasa îmbie pasărea spre punga cu bileţele. Pasărea apucă unul cu ciocul şi i-l întinse lui Pătru.

— Măi, Pătrule, îl dojeni Nicoliţa, tu nu te potoleşti ? Ce-ţi trebuie să arunci banii pe toate prostiile ?

— Lasă, domne ! ripostă bărbatul. Las' să văd şi eu cum se arată norocul vieţii mele, ce dracului ! Nu vezi că pasărea asta se chinui să-mi scoată norocu' afară ?

Desfăcu biletul şi citi. „O să ai o dragoste fulgerătoare, o să faci copii şi nu o să ai belele. Cade ceva la dar, o moştenire, cu o nepoată te cerţi şi o să ai cîştig la loto, ai să trăieşti 50 de ani".

Pătru citi biletul cu voce tare. Izbucniră în rîs cu toţii :

— Pe unde ştii tu. Nicoliţo, că am avea ruda aia cu avere, de care zice biletul ? întrebă Pătru. Nicoliţa ridică din umeri, strîngîndu-şi buzele. Nu-i plăcuse istoria aia cu „dragostea fulgerătoare".

Bibel şi Nataliţa, împreună cu copilul cel mare, se luară după alţii mai tineri şi se aşezară într-un chioşc, comandînd bere şi mititei.

Pătru şi Nicoliţa o luară mai departe prin bîlci, singuri. Se mişcau greu prin atîta lume. Se opriră în baraca pe care scria „Hamir" şi în care se înghesuiau zeci de oameni, căscînd gura la ce se întîmpla pe mica scenă. O femeie tînără şi frumoasă, aproape dezbrăcată, îşi încolăcise pe trup şi pe gît un şarpe. Femeia zîmbea prosteşte, sau poate că aşa îi era numărul, poate în clipele acelea ea hipnotiza reptila cu rîsul acela al ei.

— Uite, domne, se miră Pătru, altă meserie nu putea să-şi aleagă şi fata asta ? Că-i destul de bine făcută. Nicoliţa nu-l auzi. Era în spatele lui. Se găsise cu alte femei din sat şi rămăsese cu ele.

— Asta era bună la praşilă, auzi Pătru din stînga lui. Vocea i se păru cunoscută.

— Vă crez şi eu că-i mai bine cu sapa decît cu şerpii — urmă vocea — da' dacă are talentu' ăsta, mă rog... Cine se

iubește cu dracu', adică cu șarpele... Cei din jurul scenei izbucniră în rîs, apoi începură să aplaude din răsputeri cînd fata descolăci reptila și o vîrî într-o cușcă.

— Ce i-o da, domnule, să mănînce ? Că șarpele ăsta n-o fi trăind cu aer, cine știe ce bunătăți poftește ! zise un bărbat mai îmbrăcat, care scoase din buzunar un pumn de mărunțiș și-l aruncă pe scenă. Nimeni nu-i răspunse și nimeni nu azvîrli bani. „Să-i dau eu banii mei lu' dracu ?..." zise încet unul.

Veni la rînd omul care înghițea flăcări.

— Ei drăcie ! făcu cel care aruncase banii pe scenă, scoțînd din buzunar o sticlă cu bere, din care trase o înghițitură zdravănă. Paștele mă-sii, cum o putea ăsta, mă, fraților, să-i reziste beregata la atîta foc... ?

— Da' a ta cum rezistă, mă, la băutură ? îl încontră un altul.

— Mi-o trăseși, Mișule !

Era zăpușeală mare și respirația oamenilor se făcuse parcă mai grea. Pătru se sătură de privit și își făcu loc prin mulțime, apropiindu-se de Nicolița.

— Hai să luăm cîte ceva, vreun tuci ori vreo garniță, îi zise el femeii, dînd totodată binețe rudelor acesteia. Venirăți și voi ? întrebă el, și femeile, ai căror bărbați rămăseseră la o bere, lîngă grătarele cu mici sfirîind, dădură din cap că „da". „Bine făcurăți", adăugă Pătru, după care ieși din baracă, el înainte și Nicolița după el.

„Ia inelu', ia inelu', neamule, ia inelu', ia mărgele, ia..." țipă unul, un țigan cu un glas de parcă ai fi zis că-l înjunghie cineva. Oamenii se strînseseră în juru-i. Fetele încercau inele, brățări, cercei, fără însă să și cumpere. Țiganul începu să se supere. Era cu piranda lîngă el, atentă ca nu cumva să-i dispară vreun inel ori vreo broșă.

„De unde să aibă țiganul ăsta atîta aur și argint cît e aici ?" se întrebau oamenii.

— Hai mai bine să cumpărăm o lubeniță, fu de părere Pătru și femeia îl urmă.

Luară una mare, după ce întîi îi făcură dop, ca să fie siguri că-i coaptă și, cu ea în brațe, Pătru, urmat de Nicolița, făcu înconjurul bîlciului, uitîndu-se după Bibel și ai

lui. În drum se opriră și pe la „sectorul dogarilor“ plin de butoaie și albii de toate mărimile, de linguri de lemn, de obiecte casnice de tot felul. Pătru încercă ba o albie, ba un butoi, fără gînd însă de a cumpăra. Ajunseră, în sfîrșit, și la tuciuriii care vindeau tuciuri. Și, după ce încercă mai multe, Pătru cumpără unul.

— Nicolițo, taică, acu' că făcurăm treabă, hai să te cinstesc, să „facem aldămașul“ glumi el.

Cu tuciul în mînă, se opri în fața unei dughene, unde se vindeau mici și bere. Acolo îi găsiră și pe ai lor. Era bună berea pe zăpușeala aceea și Pătru bău cu poftă.

Într-o parte a bîlciului, pe un colț de cer, începură să se adune cîțiva nori mici. Deodată tună, făcîndu-i pe toți să tresară. Urmă un fulger scurt, asemenea unei limbi de foc, după care începu să picure des, cu stropi mari. În cîteva clipe, ploaia acoperi pămîntul.

— Să vezi acu' învălmășeală, Nicolițo ! Acu' să vezi ! zise Pătru rîzînd.

Ploaie de vară, caldă și grea. „Ploaie de la Cornul Caprei“ rîse mai departe Pătru.

Oamenii strigau, rîdeau, chiuiau, și fugeau sub castanii șoselei. Unii se vîrau sub care și căruțe.

„Ciuciulete îi face acu' p-ăi de la roata mare și de la dulapuri“ — chicotiră cîteva fete, care se grămădiră sub streașina dughenei cu mici și bere.

Niște draci de copii se dezbrăcaseră de cămăși, își dăduseră jos și ghetele și jucau sîrba prin gropile în care se adunase apa.

Bașoldina cu papagalul întinsese deasupra păsării o umbrelă și se chinuia să-și scoată un pantof din noroi. Plîngea de necaz fiindcă i se rupsese tocul.

„Asta nu și-a aflat pîn'acu norocu' și viitoru'. Da' știe să-i fraierească pe oameni...“ izbucni în rîs unul din cei adăpostiți în dugheană.

Ploaia încetă la fel de iute cum începuse. Freamătul bîlciului izbucni din nou, cu aceeași veselie molipsitoare. După ce se mai învîrtiră prin bîlci, Pătru și ai lui o luară spre casă. Trecură Gilortul cu piciorul, apoi o apucară pe drumul care trecea prin curtea boieroaicelor de altădată, a Comorilor.

Tăiaseră drept prin curtea vechiului conac, în mijlocul căreia străjuia biserica familiei. La biserica aceasta mergeau, cîndva, numai boieroaicele și musafiri de-ai lor. După ce li se luase moșia, boieroaicele se mutaseră la București.

Păstraseră totuși și-aici, la vechiul conac, o odaie în pavilionul din spate. Le fusese lăsată că nu încurcau pe nimeni cînd mai veneau pe-aici. Cea mai tînără dintre boieroaice lucra, după cum se auzise, la un teatru, iar cele mai în vîrstă se făcuseră guvernante, îi învățau pe copiii unora din „lumea nouă" limbi străine. La conac venea cea mai tînără, Angelica, care nici ea nu se măritase. Poate că n-o făcuse de gura surorilor mai mari, toate fete bătrîne, care priveau măritișul ca pe ceva rușinos. Surorile locuiau într-o veche casă la Cotroceni, cumpărată de ăl bătrîn al lor și păstrată cine știe cum și acum. Păstrată doar în parte, fiindcă li se impusese — așa se plîngeau ele — să primească chiriași.

Curtea conacului, împrejmuită cîndva cu scîndură teafără, dată cu vopseluri strălucitoare, era acum părăginită. Creștea iarba prin ea, ca într-o ogradă a nimănui. Se ruinase și gardul, din care cei din împrejurimi tot smulseseră, luînd lemn pentru foc. În biserică însă nu intrase nimeni, cheia era la surori. Așa se hotărîse de către primărie, cînd Ciontu fusese ales primar, „primul primar democrat" și așa rămăsese și acum. Față de Alexandrești, care avuseseră pămînt mai mult, dar care fuseseră mai mîndre și mai afurisite, domnișoarele Comoare se arătaseră mai blînde, nu opuseseră nici un fel de rezistență cînd li se luaseră moșia și conacul. Se mulțumiseră să plece, revenind doar din cînd în cînd, să mai vadă de biserică.

În timp ce Pătru și ai lui discutau despre toate astea, cel mic al lui Bibel, scăpat din ochi, alergase înainte și se pitise într-un tufiș.

— Unde-o fi ăla mic, Pătrule, că nu-l mai văzui ? se trezi deodată Nicolița.

Bibel și nevastă-sa rămăseseră mai în urmă.

— Păi eu de unde să știu ? Căutați-l ! se înfurie Pătru. Păi bine, fă, nu-l pierdurăți în bîlci și-l pierdurăți aci ?

Începură să-l strige, dar copilul nu voia să răspundă.

„Să știi că te lăsăm aici !“ strigă Pătru.

Iarăși nici un răspuns.

Pînă la urmă îl găsiră, pitit în tufiș și chicotind de bucurie că „le-o făcuse“. Natalița îi dădu cîteva la fund, deși soacră-sa tăbărî cu gura pe ea să-l lase-n pace.

— Iote, mă, ce acareturi îs aci ! îi zise Pătru încet lui Bibel, în timp ce femeile își făceau de lucru cu copilul. Păcat că s-a lăsat totul în paragină. Puteam să ne ocupăm noi, ăi de la întovărășire, de treaba asta. Apoi îi veni în gînd : Știi ce, Bibele taică ? O să avem geaceul nostru, numai al nostru. M-a asigurat de asta tovarășul Daie. Și iote că acu', dacă mă uit bine, o să avem și unde să-l punem. Acareturi sînt acilea destule, sînt tocmai clădirile pentru sediu. Am să-i zic de asta tovarășului Ierbaru.

Bibel începu să rîdă :

— Cum așa, taică ? Și biserica ? Cu biserica de-aci ce faci ?

— Rămîne aci. Ce-avem cu biserica ? Asta să ne fie necazul, că avem acilea biserică !

— Păi e politic așa ? rîse iar Bibel.

— Cum, mă, să lăsăm noi să se părăginească frumusețea asta de gospodărie, numa' fiindcă-i și o biserică pe-aci ? Și să cheltuim cu alte construcții, că, vezi doamne, nu e politic ?... Lasă mă, că destul ne-am canonit cu întovărășirea în amărîtul ăla de șopron din capul Ștefăneștilor ! Păi te-aș întreba eu pe tine : e politic să ne chinuim în șopronul ăla, unde nu poți să bagi un tractor, iar acilea acareturile să stea goale ? Păi în șoproanele astea poți să bagi și avioane !

Ocoliră cele două pavilioane mari ale curții și ajunseră în fața bisericii.

— Ia te uită, Bibele, îl îndemnă Pătru pe fiu-său, văz eu bine ori nu ? Parc-ar arde niște lumînări înăuntru. Înseamnă că-i cineva p'aci. O fi venit iar aia mică, să dea acatiste.

Nicolița, care mai intrase cîndva în biserica aceea, unde chiar își botezase unul dintre copiii pe care îi pierduse de mici, vru să intre, să vadă cine e înăuntru.

— Stai, femeie, o opri Pătru. Păi n-avem noi biserica noastră, în Tupșa ? Ce să cauți aci ? — și o trase după el.

Acasă, Bibel scoase apă rece din fîntînă și băură toți, pe nerăsuflate.

— Bine că veni ploaia aia, că altfel muream de zăpușeală, zise Bibel. Și totuși, mă, taică, rupse el firul vorbei, eu nu crez că-i politic să puneți geaceul în conacul Comoarelor...

— Chiar așa ? Nu-i politic ? Om mai vedea, rîse Pătru.

*

Pătru, întorcîndu-se de la una din ședințele lui, se găsi la fîntînile din Valea Tupșii cu cumnatu-său Ion Cinpoca și cu ginerele acestuia, Ion Priboi. Erau cu sacaua, să ia apă și să adape vitele. Mai schimbară cîteva vorbe, despre geace.

Se întrerupseră apoi căscînd gura la ce vedeau : din deal dinspre Puiești, alerga împleticit către ei Profira lui Gîrniță, drăcuind de mama focului. În fața ei alerga o vacă, pe care femeia o ținea de funie, străduindu-se s-o stăpînească. Văzînd boii la fîntînă, vita o luase la fugă către ei, trăgînd-o și pe Profira după ea. Cînd ajunse la fîntînă, vaca se repezi o clipă la jgheab, sorbi o gură de apă, apoi sări bezmetic îndărăt, gata-gata s-o trîntească pe Profira. Femeia începu din nou să drăcuie.

— Ce-i Profiro, ce te necăjești așa ? o întrebă Pătru. Las-o încolo de vacă !

— Păi nu-i numa' vaca, începu femeia, cu un fel de plîns în glas. Am și alte necazuri, neică Pătrule, numa' necazuri, vai de păcatele mele ! Că nu mă-mpac neam cu bărbatul ăsta al meu, orice-aș face și orice-aș zice. Neica Ion Cinpoca știe, că sîntem aproape cu cășile. Mă bate din te miri ce. Mă bătu și-acu', cînd plecai cu vaca. E nebun, ce mai ! Așa-mi trebuie, dacă mă măritai cu el !

Chiar atunci se ivi dinspre drum Gogu Gîrniță, cu un bănicior de boabe de porumb în spate. Femeia își puse capul în piept și, trăgînd vaca de funie, se făcu nevăzută.

Omul cu băniciorul în spate dădu bineţe. I se răspunse cu un fel de veselie.

— Ce-i făcuși femeii, mă Gogule ? Că te blestemă, îi zise Ion Priboi.

— Nimic. Ce să-i zic, sau ce să-i fac eu Profirii mele ! se miră celălalt. Că n-o fi foc dacă oamenii se mai ciondă-

nesc și ei, acolo... Păi dacă n-o tupșesc într-o zi, Profira asta a mea nu doarme bine. Acu' îi zisei să meargă cu vaca la taur, la Necșoiu, că i-a venit... Îmi zise, auzi dumneata, că nu-i pentru ea o treabă ca asta, să vadă ea cum taurul sare pe vacă...

— Păi aci cam are dreptate, mă Gîrniță, îi zise Pătru. Asta-i o treabă de bărbați. Numai văduvele se mai duc cu purceaua la vier și cu vaca la taur. Pentru asta să-ți bați tu femeia ?

— De-asta, neică Pătrule. Eu îi zisei : „ba te duci, fă !"... Ea îmi zise ce-mi zise, că nu se duce ea să vadă cum... Eu îi zisei atunci : „ba te duci, fă Profiro, că dacă tu ai 35 de ani și eu 40 și nu furăm în stare să facem și noi un copil, barem să avem pe bătătură o vițică". Ea mă drăcui și-mi strigă că eu îs de vină. Eu îi zisei, că, dacă-i pe-așa, îi fac un copil pe unde poci și i-l pun în brațe. Ea era lîngă garnița cu lapte, că tocmai mulsese vaca. Și numa' ce mă pomenesc că aruncă laptele pe mine, de mă udă și pe cap, și pe piept, ce mai... Ei, ei, care-i ăla, neică Pătrule, să rabde una ca asta ? Ce era să fac ? Să tac și să zac ? O băgai cu capu 'ntre picioare. „Dumnezeii mamii tele de muiere", îi zic, și nu-i dădui decît cinci-șase joarde la curul gol. Da' parcă aș fi omorît-o, așa țipă nebuna, s-o auză tot satul. Și atunci o mai aplecai odată și-i mai dădui cîteva joarde...

Pătru, Cinpoca și Priboi izbucniră în rîs.

— Bă, Gîrniță, păi tu făcuși ca ăla, mă, ca învățătorul Calistrătescu, care-i băga pe copii cu capul între picioare și le da joarde la curul gol... Avea el plăcerea asta, să-i bată pe copilași pe pielea goală.

— Ba nu, cumnate Pătrule, sări Cinpoca. Gogu face mai rău, face ca fostul jandarm, ca Floacă. Păi ce, mă, Gogule, tu ești jandarmul Floacă ?

— Bă, se amestecă și Priboi, bă Gogule, bă vecine, femeia e pentru iubit, bă, nu pentru bătut, și tu ai muiere bine făcută.

— Zău, mă, Priboi ? Păi cum rămîne, mă, cu vorba aia de-o ziceai odată : că femeia rea de gură trebuie bătută ca pe o coasă ? !

Priboi uitase că-i zisese vorbele alea lui Gîrniță. Cîte nu mai zicea și el ! Era un ins grozav de vorbăreț, lucrase un

timp prin București, unde se pare că învățase să tot toace vorbele. Se întorsese de-acolo în '40, de frica cutremurelor.

— Da' nu vă faceți griji, încheie Gogu, mai cu seamă 'mneata neică Pătrule, că alde neica Ion Cinpoca și Priboi ne știu pe mine și pe Profira, că sîntem vecini. Eu acu' o s-o-mpac, să știți. Doar ce-o ajung din urmă și o-mpac. O să ne vedeți în piscul ăla — și arătă cu mîna spre piscul Cionteștilor — de gît...

— Păi cum faci ?

— Semplu. O ciupesc o țîră de acolo de unde-o bătui și gata, se gîdilă și rîde.

Cei trei rîseră.

— Da' cu boabele alea ce faci ?

— Păi cum ce fac ? Le dau lui Necșoiu, proprietarul taurului.

— Păi doar nu duci vaca la vier ! se miră Cinpoca. Ce, taurul mănîncă boabe, ca vierul ?

— Așa cere ăsta, Necșoiu, cere boabe de porumb, pentru taur...

Omul dădu bună ziua și vru să plece, dar Pătru îl opri :

— Mă, Gogule, iote că era să uit, da' cererea aia pentru geace cînd o aduci, mă ?

— O aduc, neică Pătrule. O aduceam eu pînă acu', da' vezi 'mneata — și arătă în direcția în care o luase femeia — tot ea îmi puse bețe-n roate, că nu și nu, că să n-o aduc. Da' o aduc, să știi. Nu fusei eu primul cu cererea pentru geace, dar nici ultimul n-o să fiu.

— Bine, mă, Gogule, bine. Te-aștept !

Pătru, Cinpoca și Priboi mai zăboviră o țîră la fîntînă. Cît să-l vadă, într-adevăr, pe Gogu Gîrniță pe piscul Cionteștilor, cu muierea lui de gît. De-acolo de sus, Gogu se întoarse, făcîndu-le cu mîna.

*

În acel an oamenii apucară, în zăvoaiele din lunca Gilortului, cîteva coase bogate de fîn. Plouase la timp, după fiecare coasă. Asta îl făcuse pe Șerban să-i spună Ioanei lui : „Mă, fată, parcă vorbi careva cu ploaia, nu altceva !"

Acu', Șerban și nevastă-sa se grăbeau cu încărcatul, pentru că începuseră să se strîngă norii și cerul se întunecase. Începuse și vîntul să răscolească zăvoiul.

Pătru și Bibel picară tocmai atunci.

— Ce, mă, nepoate, ne-o luași înainte ? se miră Pătru.

— Mi-era frică să nu mă prindă ploaia, răspunse Șerban, d'aia mă grăbii. Îi zisei și Ioanei că parcă se vorbi careva cu ploaia, de pică țocma' cînd e nevoie...

— Acu' n-o să ploaie, zise Pătru, privind în sus. Cred că o s-apucăm și noi să încărcăm.

Era tocmai bine pentru încărcat ; era răcoare iar fînul uscat pînă atunci se mai întorsese.

Șerban Cofetaru isprăvi iute cu încărcatul.

— Moșule, îi zise el lui Pătru, eu mă duc. Dacă nu erau caii ăștia, nărăvași, rămîneam să te ajut, da' Ioana nu-i poate stăpîni.

— Lasă, mă, îl liniști Pătru, nu-ți fă griji. Încărcăm și noi repede. Auzi, Bibele, se întoarse Pătru spre fiu-său, după ce trecură cu carul la o altă căpiță. Cum e, mă, cu conacul și cu conița Angelica ? Tu mă lași să aflu de la paznic ?

— Ce paznic, tată ? se miră Bibel, oprind carul.

— Lasă că vorbim noi.

— Păi dacă vorbim, de ce să nu vorbim acu' ?

— Ei drace, stuchi bătrînul, ce te faci, mă, că nu pricepi ? Ce, te certai eu pentru asta, ori îți vorbii omenește ? Păi dacă ți-a plăcut muierea ți-a plăcut, treaba ta. Bine că nu făcuși legămînt cu ea. Da' dacă te aflau tovarășii, ia zi-mi, ce răspundeai ? Că, mă, dacă te află unul, te știu toți. Cînd te duci la o muiere, nu trebuie să știe nici pasărea.

— Taică, îl întrerupse Bibel, eu n-am nimic cu boieroaica... Numa' așa, avui și eu un fel de curiozitate, că nu-i om să fie sfînt, adică fără meteahnă...

— Mă, numa' să nu afle Nătălița, că intră zînzania între voi și o zîzanie ca asta e greu de potolit. Ți-o spune tat-to, care-i pățit de multe.

Norii se risipiseră și soarele străluci din nou, coborînd spre asfințit.

— Hai să termenăm și căpițele astea două și p-ormă să plecăm, să nu ne-apuce noaptea pe drum, hotărî Pătru, privind dincolo, peste apa Gilortului.

Era liniște, o liniște mare care aducea limpezire în suflete.

— Muncim și iar muncim și tot nu izbutim s-avem ce ne trebuie, vorbi în silă Bibel, aruncînd fînul în carul care aproape că se umpluse.

De cînd cu întîmplarea aceea cu oile peste care se prăbușise șopronul, lui Bibel îi căşunase să se smulgă din gospodărie și să plece la sonde.

— Cum, mă, strigase atunci Pătru, să mă lași singur ? Ce-or să zică oamenii ? „Iote, domne, Pătru ăsta ne cere să ne înscriem în geace, iar el îi trimite pe-ai lui la industrie !"

— Ba eu zău că m-aș duce la sonde, nu se lăsase Bibel. Nu vezi că toți se duc ?

— De ce ? Numa' ca să ai o leafă ? Mă, noi nu sîntem țigani, să umblăm cu cortul de colo-colo. Dacă era musai nevoie de tine acolo, la sonde, te duceam eu. Te duceam de mînă, așa să știi ! Da' eu îți spun că mai bine e pentru tine la treaba asta a noastră, la agricultura noastră...

Se pornise rău Pătru atunci. Era la cîteva zile după bîlci. „Cine dracului i-o fi împuiat capul ăstuia cu sondele ?" se tot întrebase Pătru. Oricum, de atunci se ferise să-l mai necăjească pe Bibel, ca nu cumva, doamne ferește, să-i dea ghes la plecat.

Bibel înfipse furca în ultima căpiță, încercînd s-o ia pe toată, dar nu izbuti.

— Fir-ar mama ei a dracului, îngăimă el, toate îmi sînt împotrivă.

— Conița asta, Angelica, adică domnișoara, cred că era mai ușoară ! nu se putu abține Pătru.

— Las-o, domnule, rosti încet Bibel, aruncînd în car pala de fîn. Ce dracului, că n-oi fi făcut gaură-n cer ! Nu poate omul să se miște și el în voia lui, că dumneata și taberi cu gura pe el. De-aia zic, cum îți mai zisei, că mai bine ar fi să plec și eu la o treabă mai ca lumea, la sonde, că n-oi fi eu cel mai prost din sat !

— Hopa ! făcu Pătru, te atinsei la coarda aia care face zvîc, zvîc ! Mă, băiete, păi dacă ar pleca toți, cum zici tu, ce s-ar mai alege de pămîntul ăsta al nost' ? Și zi așa, vrei să pleci tocmai acu' cînd o să fie mare nevoie aci de oameni deschiși la minte ? O să se deschidă și-aci școli, mă, o să se deschidă cursuri agricole. Pricepi tu ?

— Pricep, zise Bibel. Pricep că nu vrei să mă fac și eu om, cu costum și pantofi. Vrei să rămîn la izmană și opincă, asta vrei. Pe ăilalți nu-i ținuși acilea, îi lăsași să se ducă. Numa' pe mine mă ții, că eu îs prostul...

Pătru se întunecă. Nu mai zise nimic. Porniră încet pe drumul prăfuit către sat. Soarele cobora către asfințit. „Și

ăstuia, lui Şerban, îi era frică de ploaie, rupse tăcerea Pătru, păşind alături de Bibel. Prostii ! Cînd bate vîntul, nu vine ploaia !"

Roţile carului băteau încet, tăind drumul. Se auzea doar respiraţia oamenilor şi a boilor.

— Noi, Bibele, ar fi trebuit demult să ne înţelegem în chestia asta, zise iar Pătru, cu voce slabă. Că vezi şi tu, eu şi muică-ta sîntem cum sîntem, bătrîni de-acu'. Mîine-poimîine... Ce-o să se întîmple atunci cu gospodăria asta a noastră ?

Boii înaintau încet, rumegînd parcă drumul.

— Ne întoarcem la boieri ! zise Bibel.

— Mă, ţie ţi-a fiert minţile nenorocita aia ? izbucni Pătru. Dumnezeii mamii ei !

— Cine ? făcu, parcă descumpănit, Bibel.

— Boieroaica !

— Nu, taică, ea voia să nu punem sediul la conac, asta voia. Să rămînă locul aşa cum e. N-aş fi fost eu prost să mă joc cu satul ! Ştii ce ? Ea nici măcar n-are de gînd să-şi ceară înapoi acareturile.

Pătru rîse, ştergîndu-şi ochiul lăcrimat.

— Faţă de surorile ei, are o idee mai limpede asupra rosturilor de acu' — urmă Bibel. Citeşte şi ea ziare, vede cum merg lucrurile, adăugă el, oarecum cu semeţie. Şi nu speră într-o dare înapoi. Vroia doar... Ştii dumneata mai bine ce vroia...

— Să te aibă pe tine, nu-i aşa ? rîse cu amărăciune Pătru.

— Nu, nu asta, ori poate că nu asta întîi şi-ntîi. Mai zicea ea şi de biserica din curte, îi e frică să nu băgaţi geaceul şi-acolo.

— În biserică ? se minună Pătru. Şi mai ziceai că nu-i proastă !

Bibel luă boii de lanţ şi-i trase aproape de marginea drumului. Coborau valea Tupşei şi drumul era mai strîmt.

— O să-l facem şi p-ăsta odată, drumul ăsta, să poată coborî şi carele, şi tractoarele pe-aci, zise Pătru. Puteau să-l facă pînă acu', ăştia cu sondele lor, că doar trec şi ei pe el. Dar ăstora puţin le pasă de satul nost'.

Panta nu era prea abruptă. Era lungă, dar, dacă ştiai să-ţi conduci animalele, o dovedeai uşor.

Vîntul se pornise stîrnind o amăgire de furtună şi ploaie. Seara coborîse fără s-o ia nimeni în seamă. Se apropiau de sat. La sondele de pe dealuri se aprinseseră luminile.

— Poate că de-aia vrei tu la sonde, zise Pătru, că acolo, de !, ai curent electric. Păi o să-avem și noi, mă !

— Șerban o fi descărcat ? zise băiatul ocolind răspunsul la vorbele bătrînului. Și cum mă, taică, adică vreți să puneți geaceul în curtea conacului ? Păi lumea o să vină la geaceu ori să se-nchine ? ! Încercă el să schimbe mai departe vorba.

Nu apucă însă să primească răspuns de la Pătru. Boii deodată începură să se frămînte. Bibel îi simți cel dintîi și, uitîndu-se peste umăr, văzu carul.

— Taică, foc ! strigă el. Ne dete foc !

Rostind acestea, îi azvîrli bătrînului funia boilor, iar el fugi îndărătul carului.

Trase cu furie de smocurile aprinse, dar fînul, uscat, se aprindea repede.

Boii se smuciră iar Pătru, cuprins și el de furie, îi lovi cu nuiaua peste bot, ca să-i astîmpere.

— Huo ! strigă el, dumnezeii și grijania mamei lui, cel care o făcu...

Îndîrjit, fără să audă strigătele lui taică-său, Bibel se trudea să stingă focul, izbind cu furca în fînul aprins, dar nu izbuti. Încet, focul cuprindea tot carul. Boii simțiră pericolul și, în ciuda loviturilor lui Pătru, începură să alerge cît puteau de tare.

— Pune ceva la roate ! strigă Pătru.

Bibel încercă să bage coada furcii între spițele unei roți, s-o frîneze, dar lemnul cozii se rupse. Boii fugeau acum bezmetic, goniți de pălălăile din spatele lor. Zadarnic încercară să oprească boii și să-i dejuge. Boii puternici, înfricoșați și dezlănțuiți alergau tot mai tare scăpîndu-le celor doi. Fînul ardea acum tot, un mănunchi de sute de torțe, într-un nor de fum.

Dar goana spre vale osteni animalele, care, la un moment dat, se opriră, îngenunchind o clipă. Bibel de-abia mai avu timp să-i dejuge. Boii, slobozi, o rupseră din nou la fugă. Aveau părul de pe spate ars. De n-ar fi fost sloboziți ar fi ars și ei, așa cum arsese și carul.

Pătru înjura, plin de cenușă. Arăta de parcă îmbătrînise dintr-o dată.

„Care dracului ne-o făcu, dumnezeii lui de bandit ! Dumnezeii mamii lui..."

A doua zi predară boii la **comcar.** Nu mai erau buni de muncă. N-aveau să afle niciodată cine se furișase în spatele carului și-i pusese foc.

Pătru se înfățișă la spital așa cum îi poruncise doctorul Begu : după o jumătate de an. Pătru nădăjduia să-l „îmbune“ pe doctor, să-l mai amîie cu operația, dar acesta, după ce îi cercetă cu atenție ochii, nici nu vru să audă. Hotărî că trebuie să-l opereze de îndată.

Ceea ce-l durea mai mult pe Pătru era că nu mai putea să ia parte la inaugurarea geaceului. Drept care îl pusese și pe Ion să vorbească cu doctorul.

— Spune-i, se supără doctorul, spune-i tatălui dumitale că acum e momentul, numai acum. Orice amînare o să îngreuneze și operația, și vindecarea.

Bătrînul trebui să se resemneze.

— Are, taică, cine să facă inaugurarea ! — încercă și Ion să-l liniștească. Ce, parcă fără dumneata nu se mai face ? Gîndește-te acu' la sănătatea matale, că dacă ți se întîmplă ceva, doamne ferește, pe urmă nimeni n-o să te mai ia în seamă.

— Mă, Ioane, mă taică, se îndîrjise Pătru, da' tu știi bine că eu am pus tot sufletul meu acolo, trebuie să fiu de față ! Nu vreau, mă, să fiu în prezidiu, eu mai cu moț ca alții, vreau numa' să văd cum se face treaba. Că acu' la început, e lucrul dracului, parcă-i văz c-o să se bată cine să fie unși ca șefi ! Eu îi știu pe ăi mai buni, ăia trebuie puși în fruntea geaceului...

— Lasă, lasă, tată, zîmbise Ion, că se va ocupa de asta cineva. O să se ocupe raionul, poate că o să fie acolo și cineva de la regiune.

— Da' mă, da' ce-or să zică oamenii cu care am făcut eu geaceul ăsta ? Uite, domne' așa o să zică, ăsta ne bătu capul să intrăm în geaceu, iar el nici nu vine la adunarea de constituire ! Ce dracu' o fi fost în capul lui ? Halal, nu ? Dacă știam că mă oprește aci doctorul, nu veneam acu', veneam după. Îți amintești ce zicea năzdrăvanul ăla de Titu, văru-tău ? Că vrea să facă el sfeștania geaceului, cu lăutari și cu tămbălău. Ăsta e în stare să știi ! Dacă s-o înțelege cu Gheorghe Popescu, care-i locțiitorul meu, o face ! Și ne facem de rîsul lumii !

— Lasă, tată, nu te mai frămînta atît pentru lume ! Mai frămîntă-te și pentru dumneata.

— Bine, Ioane, hotărî pînă la urmă Pătru, fie cum zici tu. Da' să afli cum fu la inaugurare și să mă anunți. Că geaceu nu se face în fiecare zi...

— O să-ți aduc vești, îl asigură Ion, lăsîndu-l pe mîna doctorului.

Doctorul avusese dreptate să-l interneze. Numai pregătirea pentru operație a durat aproape zece zile, spre nerăbdarea lui Pătru.

— Domne doctor, i se adresa zilnic acestuia, cînd mă bagi, domne, la cuțit ? Că mi s-a urît !

— Ai răbdare, neică Pătrule, ai răbdare !

Se împrieteniseră amîndoi și tocmai asta dorise și doctorul : să-l facă să aibă încredere în el, în știința lui și în mîna lui.

— Domne doctor, dacă-mi dai vederea, fac cinste mare, să știi ! Tai toți curcanii pe care mi i-au adus finii mei. Tai și puii, și tot ce mai am în bătătură...

— Bine, neică Pătrule, dacă vrei matale să-i dai doctorului toate orătăniile matale, înseamnă că ai un suflet mare ! rîse celălalt. Da' știi că eu nu iau nimic de la pacienții mei. Un pahar cu Ion al dumitale, asta da, o să beau. Și acum, gata, hai, veni și momentul ăl mare ! îl înștiință într-o zi doctorul.

Venise deci și clipa operației. O operație grea, care avea să dureze. Trebuiau operați amîndoi ochii, ca să țîșnească din ferestrele acelea verzui lacrimi curate, în care să se cuprindă toată lumina cerului.

Înainte de operație, Ion îl vizită din nou.

— Acasă toți sînt bine — îl încunoștiință el. Toți așteaptă să te întorci sănătos. Am vorbit cu ei la telefon. Am vorbit chiar cu Bibel. I s-a spus de la raion că o să-l aleagă secretar pe geace. Vrea să știe ce părere ai de asta.

Pătru simți cum un val de căldură i se urcă în tîmple.

— Zău ? Păi eu de ce i-aș fi împotrivă ? Of, doamne ! oftă el, poate că așa o să-și ia gîndul de la Sovrompetrol.

— Tovarășul Ierbaru a fost de aceeași părere. Dar, vorba lui, etapele trec și noi odată cu ele... Mă bucur pentru Bibel.

— Neică Pătrule, e timpul ! îi spuse doctorul.

Bătrînul se ridică din pat sprijinit de Ion și, ținut de braț de doctorul Begu, se îndreptă spre sala de operație.

*

Pătru se înapoie în sat parcă mai proaspăt ca niciodată. Îi dăduseră jos bandajul. Acum vedea. Vedea cu amîndoi ochii.

— Domne, începu să le povestească lui alde Cofetaru şi lui Popescu, ce să vă spun eu vouă, parcă-s alt om ! Parcă mă născui a doua oară, parcă mi se dete vederea asta aşa, ca o răsplată.

— Cum asta, moş Pătrule ? se miră Şerban.

Era seară, o seară cu aer străveziu, luminos. Mirosea a mirt dat în floare, a must dat în fiert şi a poame rostogolite în cămări, aşezate în coşuri de nuiele şi îngropate în talaş.

— Domne, urmă Pătru, cum drac' de nu pricepeţi ? Vederea asta a mea a venit odată cu geaceul. Am pierdut-o, voi ştiţi, cînd pusesem bazele întovărăşirii. Şi am cîştigat-o acu', cînd am încheiat ce-am început. Asta poate e răsplata mea...

Tăcu o clipă, apoi clătină din cap, cu un fel de evlavie :

— Mare om doctorul ăsta, Begu, mînă de aur !...

De la Ierbaru, care-l vizitase la spital cînd încă mai avea pansamentul pe ochi, aflase ce se petrecuse la inaugurare. Ierbaru fusese la inaugurare şi, dacă fusese el, era ca şi cînd ar fi fost şi Pătru în persoană. Nu luptaseră ei împreună pentru inaugurarea asta ? Nu umblaseră ei împreună în „munca de lămurire“ ?

— Tovarăşul prim Savin — îi povestise Ierbaru, a deschis şedinţa şi tot dumnealui a condus. Făcuserăm şi noi nişte propuneri de preşedinte, dar dînsul ne-a zis : „Dacă oamenii vor un preşedinte, să şi-l aleagă singuri“.

— Şi ? întrebase nerăbdător Pătru. Pe cine l-au ales ?

— S-au înscris la cuvînt mai mulţi. Au fost propuneri destule. Pînă la urmă s-a pus la vot. L-au ales pe Ciurea. Au zis că-i om mai tînăr, că poate munci...

Pătru îl cunoştea bine pe Vasile Ciurea, se dovedise de ajutor comisiei de lămurire a oamenilor. Participase la lămurire cu tot sufletul, deşi o mai lua uneori „pe arătură“. Ţinea prea mult la ideile lui, nu prea ţinea cont de părerile altora, şi-i cam plăcea băutura. Ar fi fost mult mai bun ca preşedinte alde Ciuculete.

„O să-l mai ajutaţi şi dumneavoastră, organizaţia, urmase Ierbaru, parcă ghicind gîndurile lui Pătru. Că eu o să dau

mai rar prin Cărbunari, am acum și alte treburi. Dar o să vin de cîte ori o să mă chemați..."

— Și împotriva lui Ciurea n-a fost nimeni ? mai întrebase Pătru.

— Au fost cîțiva. Dar cînd obștea, prin ridicare de mîini, l-a vrut pe Ciurea, ăia au tăcut.

— Și tovarășul Savin ce-a mai zis ?

— Ce-ți zisei și eu : că președintele trebuie ajutat în munca lui. „Fără sprijinul dumneavoastră — așa a zis tovarășul Savin — nu poate face mare lucru un președinte, cît ar fi el de bun".

— Și apoi ce-a mai fost ?

— A fost o serbare frumoasă. Învățătorul Zanfir și copiii lui au pregătit-o. Au venit și oameni din alte sate. Au venit și de la Jiu, de la întreprinderi... A venit și nepotul dumitale, Titu ăla... rîse Ierbaru. A venit împreună cu popa Matache. Popa a rostit o scurtă cuvîntare, la masa tovărășească. „Eu, a zis el, dacă n-am putut fi membru de partid, că nu vru raionul, de un folos tot aș putea să fiu. Hai, mă, Titule, să-i zicem o cîntare pentru geaceul ăsta ! Da' cum, doamne iartă-mă, că uitarăm cărțile..." „Nu-i nimic, părinte Matache, sărise Titu, îi zicem noi și-așa niște cîntări de pomină". Și-au început să cînte. Era veselie mare, rîdea toată lumea. Dar mai știi ? În veselie mai afli și dușmănie...

— N-o fi cazul chiar la noi ! se speriase Pătru. Ciuculete ăsta, dacă era...

— Ăla care se ascunsese ? Păi a venit și el. L-am văzut și pe el pe-acolo. Dacă venea de la început, era altceva... rostise Ierbaru cu regret.

— E bun, domnule, e ăl mai bun, pe el trebuia să-l fi pus președinte ! El e ăl mai al dracului, e muncitor, și, dacă-i bun muncitor, îl ascultă lumea, aia-i... Era bun de președinte. Are în el ceva care...

După plecarea lui Ierbaru, Pătru rămăsese mult timp pe gînduri. „S-a făcut, iote, lucrul pe care l-am purtat în noi ani în șir — se bucurase în sinea lui. Acu' depinde de ăi care vin după noi. Să nu se creadă buricu' pămîntului, că e rău..."

La cîtva timp după operație, se duse la control, doctorul Begu îl asigură că „totul e-n regulă". Înainte de a intra la doctor trecuse și pe la Ion, dar nu-l găsise. Nici la sediu și nici acasă. Află că e plecat la cursuri. Luase din odaia lui Ion ziare, ca să aibă ce răsfoi în tren.

— Știi carte, neică Pătrule ? îl întrebă doctorul, văzîndu-l cu filele tipărite sub braț.

— Cum să nu știu, domne doctor ? se miră Pătru.

— Te întreb nu din curiozitate, ci ca să-ți spun să nu faci abuz de citit. Că se rupe dracului vreun vas și...

— Deci poci să citesc, dar puțin ! se bucură Pătru.

Pe poartă intră Gheorghe Popescu, să vadă cum se simte Pătru după operație. Era înfierbîntat și el de cele ce citea în ultima vreme prin ziare.

— Ce zici, neică Pătrule ? Eu zic că ne așteaptă vremuri mari !

— Zic și eu cum spui tu, mă Gheorghe — zise Pătru. Că țara asta tare mai avea nevoie de o primenire !

Nu trebuiră să-și spună mai mult. Doar ei doi și cu Bibirică fuseseră primii comuniști care constituiseră prima celulă de partid din Cărbunarii din deal. Știa deci, fiecare ce gîndea celălalt.

Apoi băură cîte un păhărel de vin și discuțiile cotiră spre treburile geaceului.

Primind veste de la frate-său Ion, aflat la niște cursuri, despre operația la ochi a lui Pătru, Milică se repezi să-l vadă. O luă cu el și pe nevastă-sa, Roza. În drum spre gară dădu o raită prin magazine, să cumpere cîte ceva pentru nepoții de la țară, dar și pentru cei mari. Mai ales pentru femei, care se bucurau de cîte ori le aducea o bucată de stambă „de la capitală".

Îi așteptă la gară Bibel cu căruța și calul lui Șerban Cofetaru.

— Ce face taica ? întrebă Milică. Cum se simte ?

— Îi bine, îi mai bine ca niciodată, rîse Bibel. O să-l vedeți !

Pătru se bucură cînd îi văzu pe toți, adică și pe Roza și copiii lui Milică intrînd în curte.

— Vă vede omul numa' la un an, da' tot e bine că vă vede, zise el, îmbrățișîndu-i.

— Păi știi și 'mneatale cum îi cu slujba mea, se apără Milică. Ne pusesem în plan să venim mai încolo, da' n-am

mai aşteptat, cînd am auzit de operaţie. Bine că ne-a zis Ion, că nici matale, nici muica n-aţi suflat o vorbă !

Pătru era, într-adevăr, mai zdravăn şi mai luminat la faţă ca niciodată.

Serviră masa, după care bărbaţii se aşezară pe banca de lîngă pîrleazul gardului, cu paharele de vin în mînă. Bibel îşi aprinse o ţigară şi trase din ea cu sete.

— Mănîncă-l, Bibele, mănîncă-l taică, tutunul ăsta — îl îndemnă Pătru, că din toţi copiii mei numa' tu apucaşi sămînţa asta în tine.

— Lasă, taică, lasă că-i şi tutunul ăsta bun la ceva...

— Bun pe dracu', rosti înciudat Pătru. Şi, ca să se mai lumineze, se întoarse spre Milică : Ce mai faceţi voi, mă ? Şi prin Bucureştiul ăla al vost' ce mai e nou ? Se-aude de vreun congres al ţărănimii, acu', după terminarea cooperativizării ?

— Nu ştiu, taică, n-am auzit. În rest, urmă Milică, lucrurile sînt aşa cum se ştiu, cum se văd şi cum se citesc. Dumneata, taică, ştiu că le citeşti !

— Le citesc, cum să nu ? Mai cu seamă acu' le citesc cînd am cu ce, nu ? rîse bătrînul.

— E linişte, taică. Şi cînd e linişte e bine şi pentru ţară, şi pentru noi.

— Iar politică, mă, dădu din mîini Bibel a lehamite. Mai las-o taică la o parte.

— Zău, mă ? Acu', cînd văz şi eu bine ? Cînd văz să citesc ? Acu' să las eu politica la o parte ? — se miră Pătru. Păi ce comunist aş fi eu, mă ? Şi de ce să nu-l întreb ce vreau ?

— D-aia. Milică e şi el, acolo, un slujbaş... Şi poate că nici n-are voie să spună ce ştie.

Milică se uita cînd la unul cînd la altul urmărind cu un zîmbet discuţia.

— O fi şi-aşa cum spui tu, se încruntă Pătru, că n-are voie să vorbească. Da' eu îs tatăl lui, şi-i numa' pentru mine ce spune, pentru „informarea" mea politică...

— Dacă-i aşa, rîse Bibel, şi dacă poţi să-i spui, apoi spune-i, nene, spune-i tot ce ştii.

— Fii sigur, rîse Milică, că n-o să spun ce nu trebuie. Dar taica are dreptate, ce află de la mine e numai pentru el.

— Ai văzut ? făcu victorios Pătru. Asta-i !

Bibel, parcă supărat, se ridică.

— Eu trebuie să mă duc la o ședință. Vă las, zise el și ieși pe poartă.
— Nu-i cam place să fie încontrat, Bibel ăsta, rosti Pătru. Cum mai stăm, mă, mai joacă unu-altul, tontoroiul în ograda noastră ? Că te-am mai întrebat eu odată de asta, da' atunci nu mi-ai răspuns. Acum poți să-mi zici ?
— Tată, zîmbi moale Milică — de unde să le știu eu pe toate ?
— Da' cu tovarășul Lucrețiu cum fu ?
Milică îl privi atent și parcă mirat :
— De unde știi dumneata de tovarășul Lucrețiu ?
— Păi știu că l-am ascultat în '46 la o adunare, era deștept foc.
Milică lăsă ochii în jos. Privi ce privi țărîna curții, apoi dădu din umeri :
— Asta-i altceva.
— N-a putut, vreau să zic, să-l salveze nimeni ? întrebă încet Pătru.
— Nu știu. Nici treaba asta n-o știu. Vezi dumneata... și se opri.
Pătru simți încurcătura din glasul lui fiu-său și schimbă vorba.
— Și, tu, altfel, o duci bine cu slujba ?
— Bine, cum îți spusei, îmi fac datoria.
— Asta-i bine. Și eu zic la fel : orice-ar fi, să-ți faci meseria și datoria.
Petrișor, băiatul lui Milică, veni în fugă din fundul curții, unde se juca cu ceilalți copii, și se proțăpi în fața bătrînului :
— Știi de ce mă cheamă pe mine Petrișor, tată moșule ?
— Ca să ai și tu un nume, că toți oamenii au nume.
— Nu de-aia. Eu îs Petru, ca să duc numele matale mai departe. Că Ion a lu' nenea Bibel, văru-meu, îl duce pe a lu' moșu' Ion grefierul, fratele matale. Așa mi-a spus tata.
— Dacă-i așa, nepoate, mă bucur că un flăcău ca tine o să-mi ducă numele mai departe — rîse Pătru.
Îl sărută pe copil, ridicîndu-l în sus. Apoi Pătru și Milică plecară să vadă sediul cel nou al geaceului.

*

Nicolița și Pătru s-au bucurat din toată inima cînd au aflat că Veronica s-a măritat.
— Ești bucuroasă, Nicolițo, fata mea, ți-o văd în ochi,

rîsese Pătru, luînd-o de după umeri. O mîngîie pe frunte cu palma lui aspră : Îi facem nuntă, Nicoliţo, aci la noi ! Cununie şi nuntă, aci le facem ! Anul ăsta se făcură ceva bucate şi-o să facem nunta din cît avem.

Stăteau amîndoi pe prispă, luminaţi de soarele de septembrie înflorit pe cer. „Doamne, îi spusese Pătru, odată, lui Ierbaru, dovleacul ăla nu s-a ivit de mult pe cer, ce-o fi cu el, merge acu' pe sub pămînt... ?" Dar acum, iată dovleacul scînteia pe cer din tot aurul lui.

Nicoliţa clipi des. De o pleoapă îi atîrna o lacrimă.

— Îi facem, Pătrule, îi facem, numa' să vrea ea. Şi dacă n-o vrea, măcar o petrecere tot o să-i facem. Da' pîn-acu' de ce nu veni cu el p-aci, să vedem şi noi ce şi cum ?

— Vin ei. Azi, mîine, vin, zise Pătru, privind în lungul şoselei. Am eu presimţirile mele.

Femeia rîse. Rîsul, cîndva, îi fusese frumos, acum era altfel, ofilit. Nu mai avea dinţii ei, în locul lor avea o placă, lucrată de un dentist bun, unul Vasilică Demetrescu, prieten cu Ion.

— Nu crezi, fă, Nicoliţo, că or să vină ? se supără Pătru, văzînd că femeia tace.

— Ştiu eu, Pătrule ? Poate că or veni, dacă zici tu, vorbi potolit Nicoliţa. După care, ridicîndu-se de pe scăunelul cu trei picioare, cioplit de Pătru din salcie de pe malul Gilortului, o luă în fugă spre poartă.

— Un'te duci, fă ? o strigă Pătru. Ce-ţi veni ?

— La poartă, nu vezi ? îi răspunse peste umăr femeia. Iote-i că vin, chiar ei îs ! Ştiai tu ce ştiai, de... !

— Da, se bucură Pătru, vezi că presimţirea mea se izbîndi !

Într-adevăr, pe poartă intra Veronica, urmată de un bărbat tînăr, înalt.

„Ăsta n-are maşină, gîndi Pătru. Nu-i nimic, mai bine sărac şi curat decît..." Se gîndi o clipă la bărbatul care venise cîndva cu Margareta, la ticălosul ăla cu ochelari de soare pe nas şi cu maşină mică la scară.

Apropiindu-se de poartă, se convinse. Nu, pe drum nu era nici o maşină.

În poartă cei doi se opriseră, parcă stînjeniţi.

— Hai, intraţi, intraţi şi bine veniră ţi, îi scoase din încurcătură Pătru.

— Hai, intraţi, repetă sfioasă şi Nicoliţa.

Ghindă se apropie de viitorii socri, sărută mîna Nicoliţei

şi rosti nişte vorbe îngăimate, din care nu se înţelese nimic. Vru să-i sărute mîna şi lui Pătru, dar acesta se împotrivi.

— Lasă, frate, rîse el, că nici popii nu-i mai pupă oamenii mîna !... Eu zic — urmă el, după ce se adunară toţi ai casei, şi Nătăliţa, şi Bibel, şi copiii — să fie într-un ceas bun ! Şi să facem nuntă aici, la noi. Mă ocup eu de toate — apăsă vorbele Pătru. Eu şi Bibel. Nu-i aşa, mă ?

Bibel dădu din cap. Veronica, cu ochii strălucind de lacrimi, încercă să se împotrivească. Ştia că nici pe bătrîni, nici pe Bibel nu-i scot banii din casă. „O nuntă costă !" vru ea să-l clintească din hotărîre pe Pătru, dar nu-l clinti. Mai mult, Pătru fixă şi ziua nunţii peste o săptămînă. Ghindă părea om serios, cuminte şi aşezat.

În ziua hotărîtă, în ograda lui Pătru se strînse toată familia. Veni şi Costică, împreună cu Maria, nevasta lui de-a doua. Ion venise cu o „Volgă" neagră, condusă de un şofer galonat. Cu maşina asta îi cără pe toţi de la gară.

„Asta-i, domne, iote că acu' am şi maşină la poartă ! izbucni în rîs Pătru. Ion ăsta al meu — se întoarse el către Şerban, cu care trebăluia prin pivniţă — a ajuns mare dacă veni el cu maşina !"

La nuntă veniră toate rudele. Făcuse Pătru ceva bucate, dar nici într-atît încît să-i dea mîna să sature tot satul. Oricum, nunta se ţinu după tipic, mai puţin cununia la biserică. Venise, însă, şi popa Matache, fără preoteasă.

— La petrecere, domne, ori eşti mesean, ori popă — începu el să turuie, de cum intră în curte. Eu vin în calitate de mesean, că văd că de popă n-aveţi nevoie. Ai ceva împotrivă, neică Pătrule ?

— N-am părinte, n-am. Da' văz că uitaşi s-o iei şi pe coana preoteasă.

— Are dureri de şale, glumi popa, îi face rău dănţuitul... Şi-au venit şi ăia mici de la şcoli. Cu cine să-i las ?

— Asta-i altă poveste, se lămuri Pătru, punîndu-i dinainte o cană cu băutură.

— Să le ţin o cuvîntare ? zise popa, şoptit, la urechea lui Titu Iorga.

— Lasă-i părinte, că aici e nuntă fără pirostrii...*

Chiriţoii se dezlănţuiseră, ciupeau corzile viorilor de ziceai că vor să le rupă, iar cele două Mariţe ale lor cîntau cît le ţinea gura.

Popa Matache nu mai avu răbdare. Se ridică şi, înălţînd paharul, le făcu semn lăutarilor să tacă.

— Pentru miri — începu el, vremuri bune și noroc în toate ! Ca vinul acesta bun, să li se limpezească sufletele. Să le fie cununia și viața cum e grădina cu trandafiri îmbobociți și plină de albine. Vinul e bucuria ce ne topește inima și ne încălzește sîngele și ne leagănă în vise de noroc și bucurie. Da' să nu te bea el pe tine ! zise el arătînd spre mire. Ai grijă, că vinul pare ușor, da' uneori te chinuie ca dragostea...

Vorbea împleticit și, culmea, nu pronunța niciodată numele celui de sus.

— Să cîntăm mulți ani trăiască, părinte ! sări de pe scaunul lui Titu Iorga.

Toți începură să cînte, acoperindu-i pe lăutari. Popa cîntă și el cît cîntă, apoi, toropit de băutură, își lăsă fruntea pe masă. Pătru îi făcu semn lui Bibel, iar acesta, ridicîndu-l ușurel, de subțiori, îl scoase „la aer".

— Ce neamu', părinte, dăduși așa repede în primire ? Cu cine mai beau eu acu' un pahar ? îl mustră tînărul și, sprijinindu-l, îl conduse, „copăcel, copăcel", pînă acasă. Preoteasa cînd îl văzu începu să se văicărească : „Că numai așa îmi vine, mort de beat. Ăsta-i drac, nu popă..."

Mesenii trecură la joc, îmboldiți de lăutari și mai ales de Pătru, care jucă, împreună cu Nicolița lui, în oborul casei, spre bucuria copiilor. Veronica, rugată de toți, zise și ea cîteva cîntece, ascultată de mire cu plăcută surprindere. Nu se lăsă mai prejos nici Titu Iorga.

Bibel, cu paharul în mînă, se ridică să „norocească" cu mirii. Le noroci și-i îmbrățișă. Apoi mai zăbovi nițel la urechea Veronicăi, șoptind ceva. Cei din jur nu auziră decît ultimele vorbe, rostite cu o voce mai ridicată :

— Asta ți-o urează frate-tău Bibel, un țăran prost...

— De ce zici așa, Bibele, „un țăran prost ?" se miră soră-sa.

— Pentru că eu îs ăl mai prost dintre voi. Dacă eu rămăsei aici, înseamnă că eu îs prostul... Poate că nu știi, am vrut să plec și eu. Nu departe ca voi, ci mai pe-aproape. Vrusei să mă fac sondor, că vezi și tu că pe-aci, pe dealul Țiclenilor, îi pădure de sonde. Numa' că taica e împotrivă. Zice că pot să mă fac sondor numai dacă or să instaleze ăia o sondă în grădina casei noastre. Tata ține să rămîn țăran. Țăran prost...

Pătru dădu să spună ceva, dar Veronica i-o luă înainte :

— Eu știu că-i prea tîrziu pentru tine să mai pleci acum de-acasă, zise ea și-l sărută, semn că-l înțelege, dar că este necesar ca, totuși, măcar el să rămînă cu părinții.

Dimineața îi prinse pe toți într-o sîrbă îndrăcită. Se juca în tinda casei.

Lac de sudoare, Telu Bolovan, băiatul lui Cică, cînta cu foc în fața lui Ion, fostul coleg de bancă și de copilărie. Ion era însoțit de Anița, nevastă-sa.

Ion o cunoscuse pe Anița mergînd la Bocșa, la sora sa, Marioara, și la copiii ei, unde o întîlnea și pe Anița. Mai tot timpul, avea să constate Ion, nepoatele sale — Didina și Milica — își petreceau timpul fie la Anița, fie că ea, Anița, era o prezență în casa lor. Cînd locotenentul sosea în gara Bocșei, era așteptat de nepoate, dar alături de nepoate era negreșit și Anița. Le săruta pe nepoate, o săruta și pe Anița... La plecare îl sărutau nepoatele, îl săruta și Anița...

— Ioane, ar fi cazul să te cam căpătuiești și tu, zisese tatăl lui, Pătru, cu prilejul unei vizite la Craiova, e timpul băiatu' taichii, că văz că nu se prea găsesc de nici unele prin odaia ta, pe acilea...

— Poate, taică, o fi. Mi-a zis și comandantul, un om atent la toate. Da' cu cine ?

— Cum adică cu cine ? Păi și eu, și mumă-ta, Nicolița, știam de la nen-to Titu, că aveai o fată — Lala, Lali, una micuță, brunețică, pe acolo pe unde ai lucrat înainte de a fi militar, pe la Jiu.

— A, da, Lali, așa se numea. Era, într-adevăr, o fată extraordinară, dar s-a măritat. Adică greșesc poate. Nu ea, părinții au dorit s-o mărite, n-au vrut să mai aștepte. Îi tot reproșau că a devenit „fată bătrînă". Eu îi spusesem că pînă nu sînt în pragul definitivării studiilor universitare nu pot face nici un pas. Fata m-ar fi așteptat oricît, dar părinții...

— Ee, cu asta n-a fost să fie, zisese bătrînul. Da' știu de la soră-ta, Marioara, că te place o fată de pe acolo. Zice că e o fată bună, crescută sub ochii ei, mă. Știe ea, soră-ta, ce-i poate capul fetei, nu te bagă ea în vreo ispravă din care să nu mai poți ieși, cu una cu două, cum l-a băgat Titu, nepotu-meu, pe Costică, cînd i-a dat beleaua aia de la „Țigarete". Că însurătoarea, taică, nu e o chestie oricum... Da', am văzut, am întîlnit pe acilea, și o alta, chipeșă, o studentă, mi-a spus vecina ta. Da' să-ți spui drept, nu-mi

place cum se înţoleşte, prea e strîmt totul pe ea de-i iese dosu' afară din fustă şi, după cum ştiu eu, o muiere trebuie să-şi astupe dosul nu să-l arate... E treaba ta. Da' parcă eu tînjesc către aia, de zice Marioara că ţi-ar fi bună de muiere. Că şi multă carte strică, taică. Ţie îţi trebuie o muiere care să-ţi poarte casa, să-ţi facă nişte copii sănătoşi, că, dacă eu cu mumă-ta făcui atîţia, trebuie să aveţi şi voi toţi măcar dublu decît am avut noi...

— Îţi mulţumesc, taică, îţi mulţumesc de grijă. În privinţa studentei, trebuie să-ţi spun că ai dreptate, neprea-fiind întreagă la cap s-a pierdut, săraca, singură. Aşa-i, dar eu parcă aş mai sta un an sau doi, să termin şi eu facultatea... Şi apoi, că o fi Aniţa, că o fi alta, trebuie făcut ce zici şi cum zice şi colonelul, „pasul cel mare"...

Pasul cel mare dusese tot către Aniţa care, la douăzeci de ani, era într-adevăr foarte frumoasă, ca-n poveste.

Ochii mari, căprui, un căprui închis de ai fi zis că mai degrabă sînt negri, faţă cu ten alb, imaculat, un nas drept, gură şi bărbie potrivite, o privire limpede, blajină, puneau în relief frumuseţea fetei. O strălucire în plus era dată şi de părul ei lung, deosebit de lung, purtat fie pe spate, fie coc, dar şi de mijlocul ei subţire. Privindu-l atent, ai fi zis că nu mai există pe lume vreo fată cu un trup atît de subţire.

În toamna lui '59, Ion s-a hotărît să facă pasul cel mare. O împreunare firească, cu nuntă frumoasă, bănăţeană, după dorinţa părinţilor fetei şi ai locotenentului. „Ionele, să ne înţelegi, zisese Pavel, socrul, o fată avem şi vrem ca nunta ei să se joace în bătătura în care s-a născut şi a crescut mare. Că dacă ne-o iei de aci pe Aniţa noastră şi-o duci aşa departe, barim nunta să..."

Aşa s-a făcut, cum au dorit şi socrii şi mireasa, chiar şi părinţii lui Ion, spre satisfacţia tuturor şi a rudelor şi a prietenilor şi chiar a vecinilor care au petrecut la o nuntă de poveste, cu lăutari buni, taragotişti renumiţi de prin Banat. S-a petrecut de sîmbătă pînă luni şi după aceea...

La nuntă venise o „trupă" întreagă de colegi şi prieteni, deşi faptul se producea la o distanţă de 500 km de locul lor de muncă. Colonelul Şoloc — comandantul, care-l aprecia mult pe locotenent, le dăduse voie la toţi cei „care doresc să ia parte la nunta acestui băiat admirabil", cum se exprimase faţă de cîţiva ofiţeri. „Dacă n-aş avea atîtea

pe cap aş merge şi eu. Îl voi felicita cînd va veni în garnizoană", mai zisese el.

N-avea să treacă anul că Aniţa îi dăruia soţului primul copil — băiat, spre marea bucurie şi trăire a soţului ei. Trecuseră alţi cîţiva ani, cînd veni şi cel de-al doilea copil — de data aceasta o fetiţă, ceea ce era o nouă trăire fascinantă pentru Ion şi Aniţa.

Tot atît de bucuroşi fuseseră şi părinţii lui Ion, Nicoliţa şi Pătru, care se linişteau cînd vedeau că odraslele lor, unul după altul, „se aşază în rîndul oamenilor", iar ei vor putea să moară liniştiţi...

„Asta-i horă, nu-i minciună — strigă Titu Iorga. E de brîu, nu e de mînă / Nu călca pe mărăcini ! / Că nu-ţi mai dau să bei vin / Hai la stînga, stînga de ! / Lîngă naşu' lasă-te ! / Stînga !

Toţi chiuiau şi frămîntau bătătura şi tinda casei.

* *
*

De cîteva zile, Nicoliţa, pe care o „astupătură în capul pieptului" o necăjea mai mult ca niciodată, nu mai avea poftă de mîncare. Spre mîhnirea lui Pătru şi a celorlalţi, din casă, slăbea văzînd cu ochii. Ajunsese numai piele şi os. Într-o dimineaţă, cînd vru să potolească păsările din bătătură, o cuprinse iar acea „astupătură" şi căzu în ogradă, fără cunoştinţă. Pătru o luă pe braţe şi o duse în casă, unde îi frecţionă cu oţet pieptul, mîinile, fruntea.

— Mi-e rău, şopti Nicoliţa, mi-e rău, Pătrule, mă ţine ceva aşa... şi am şi o fierbinţeală în cap...

Rostea vorbele cu greutate. Pătru, asudat, o frecţionă pînă cînd femeia îşi mai reveni.

— Eşti slăbită, Nicoliţo, fata mea, asta-i, încercă el s-o liniştească. Da' las' că trece, te înzdrăveneşti tu, n-ai grijă.

Femeia îl privi cu ochii ei buni, dar cu un fel de spaimă în pupilele verzi.

— O să te duc la Craiova, urmă Pătru. Cum o să te simţi mai bine, te duc la doctor. Au găsit ei leac pentru ochii mei, dar pentru o amărîtă de ameţeală...

— Păi de ce tocmai la Craiova, îngăimă femeia şi nu la doctorul Haznaş, la Jiu ? că dînsul m-a mai făcut bine odată, ştii.

— Haznaş nu mai e, fata mea. Am fi mers noi la el, da' a murit acu' şase luni. Am uitat să-ţi spui. Da' găseşte Ion

al nost' pe cineva care să te pună pe picioare. Trebuie s-o ducem la Craiova, îi zise Pătru lui Bibel, cînd Nicolița, răpusă de suferință, ațipi.

— Trebuie, taică, sigur că trebuie. Merg și eu că poate o fi nevoie de vreo alergătură, și dacă frate-miu n-o avea timp... Și-apoi, mai e și drumul. Pe drum e greu dacă se-ntîmplă ceva. Dacă sîntem doi îi altcum.

— Bine, se învoi Pătru, mergi și tu.

Pînă la gară îi duse Șerban a lu' Cofetaru, cu căruța lui. Făcuse bine Bibel mergînd cu ei, că Niculiței îi venise rău în tren iar băiatul se dovedi de ajutor. Drumul pînă la Craiova li se păru nesfîrșit.

Sprijinită de cei doi bărbați, Nicolița, mică și slabă, uscată de tot, doar cu ochii lucind în cap, abia putu coborî din tren. Fu dusă mai mult pe sus. Luară autobuzul spre locuința lui Ion. Le ieșiseră în întîmpinare Anița, soția lui Ion, și Dănuț, băiețelul lor, care se repezi în brațele bunicii. Dar Nicolița era atît de neputincioasă încît nu-l putu ridica la pieptul ei, ca de obicei.

— Ce s-a întîmplat, muică ? întrebă, îngrijorată, Anița, poftindu-i în casă.

— Ion îi plecat undeva ? întrebă Pătru, în timp ce noră-sa se îngrijea de Nicolița.

— Tata e la serviciu. Vine tîrziu, că are treabă. Așa a zis. Hai să-i dăm telefon, zise băiețelul. Îi dau eu telefon, să știe că sînteți la noi... Da ?

Și, fără să mai aștepte răspunsul lui Pătru, grăbi spre telefon, sunîndu-l pe Ion.

„Trebuie s-o ducem la un doctor, chiar în seara asta, zise Anița, care, între timp, îi pregătise bătrînei un ceai și de-ale gurii, după care o culcase în pat și o învelise. Făcuse totul cu o iuțeală care-i făcu pe Pătru și pe Bibel să se uite unul la altul, plini de uimire : „Cînd avu, domne, timp să facă toate astea ?" se întrebă Pătru.

Dănuț se întoarse victorios : „Tata vine repede, așa zise. Vine cu un nene cu mașina".

— Mă, îl luă din scurt Pătru, tu ești isteț din cale-afară, după cum văz eu. Cu cine semeni tu așa isteț, mă, țîncule ?

— Cu matale, tată moșule, răspunse rîzînd copilul. Ce, matale n-ai fost isteț ?

Pătru zîmbi. De cînd nu mai zîmbise ?

Veni și Ion, aducîndu-l cu el pe doctorul Nicolaescu, un prieten de-al lui, mare internist al clinicii oltene.

Fără să mai aştepte explicaţii, Nicolaescu îşi desfăcu în grabă trusa şi se apucă s-o cerceteze pe bătrînă. Un control amănunţit nu putea fi făcut decît la spital, totuşi doctorul se dumiri despre ce-i vorba.

— Ioane, îi zise el, luîndu-l deoparte, e grav. Eu o să fac tot ce pot, dar să ştii că maică-ta e slăbită rău.

Apoi întorcîndu-se către Pătru, se încruntă uşor :

— De ce n-aţi adus-o mai demult ?

După plecarea doctorului, Pătru rămase lîngă Nicoliţa. A doua zi, Nicoliţa nu vru să se ducă la spital. Geaba se rugară de ea Pătru şi copiii. „Dacă e să mor, barem să mor la casa mea" ! li se împotrivi ea. Doctorul neavînd ce-i face, îi prescrise un tratament. Dar se vedea bine pe faţa lui că nu prea crede în reuşită. Veni şi Veronica ; se mută la Ion, ca s-o vegheze şi s-o ajute pe maică-sa. Bibel plecă acasă, nu mai era nevoie de el. După vreo două săptămîni, Nicoliţa începu să se simtă mai bine. Ieşi chiar din casă împreună cu Aniţa şi Veronica.

— Eu, muică, m-aş duce acasă, zise ea într-o zi.

— Cum aşa ? Mai stai, trebuie să stai. Las' că are cine să facă treabă acasă, încercară s-o lămurească cele două femei.

— Şi eu să stau aşa, fără să fac nimic ? le-o întoarse, amărîtă, bătrîna.

Nu-i plăcea „la bloc". Era învăţată să trăiască în curte, cu păsările ei, şi în tinda cu vatra şi cu vasele ei. O rugase pe Aniţa s-o lase s-o ajute la treburile gospodăriei, dar aceasta îi zisese, cu blîndeţe, că ei nu îi este greu, poate să facă totul singură.

Pînă la urmă, cel care a convins-o pe bătrînă să rămînă a fost Dănuţ, care începuse şcoala. Dimineaţa îl ducea la şcoală Aniţa, iar Nicoliţa îl lua la prînz, după terminarea orelor. Se simţea de folos, dar boala continua s-o macine. Respira tot mai anevoie, şi, de cîteva ori, doctorul Nicolaescu venise şi noaptea, s-o ajute să iasă din impas.

— Eu, muică, îi zisese Nicoliţa nurorii sale, la care ţinea ca şi cum ar fi fost fata ei, n-am ştiut ce-i aia boală. Da' văz că acu' mă lovi şi pe mine, mă lovi de tot... Simt eu că mi s-a scurtat aţa, aia e. Degeaba vă mai canoniţi cu mine. Văz după ochii doctorului că-i aşa. Parcă mă pierd...

Aniţa încerca să-i abată gîndurile negre, dar bătrîna o ţinea pe-a ei :

— Simt eu că mă trage ceva în jos...

*

Pătru fusese pînă la sediul geaceului, să-l caute pe Bibel. Avea nevoie de el ca să-l ajute să procure nişte balast pentru repararea scării casei. Scara era de lemn, trebuia făcută una mai zdravănă. Ar fi vrut să-l găsească la sediu şi pe preşedintele Ciurea, sau pe vice, pentru a se lămuri cu ei dacă se mai face ori nu ceva cu propunerea lui : plantaţiile de pomi, după care tînjise atît de mult. Plantaţiile astea fuseseră visul lui. Visase să vadă, cît mai avea de trăit, dealurile care împrejmuiau valea Tupşei pline cu pomi fructiferi. Trecuseră cîţiva ani de la înfiinţarea colectivei şi el, Pătru, care fusese la mai toate adunările generale, ca vechi participant la alcătuirea ei, îşi dăduse seama că ceva nu era în regulă cu plantaţiile astea. Nu se mişca nimic pentru ele, deşi, la mai fiecare adunare, Pătru se ridicase, întrebînd : „Ce-i cu plantaţiile ?"

Îl găsi pe Popescu, secretarul de partid pe sat, care era şi vice la geace.

— Mă Gheorghe, îi zise el, ce dracului faceţi mă ? De ce vă lăsaţi, mă, pe tînjeală ? Tocmai acu', cînd termenarăm cu burghezii şi chiaburii şi cînd putem ieşi şi noi la largul nost' ? De ce, mă, îl luă el din scurt nu mişcaţi şi voi, acolo, măcar satul ăsta ? Cine vreţi s-o facă ?...

Gheorghe Popescu care-l respecta mult pe Pătru, se uita buimac la el, neînţelegînd ce vrea.

— Păi, începu el, şovăind, nu eu conduc aci. Preşedintele conduce. Eu ţin şedinţe, dacă ţin, cu de-alde Bibel al dumitale. Asta numa' dacă vin oamenii. Că pe unii trebuie să-i aduci de-acasă. Au uitat şi de cotizaţie, încheie el, fără să-l privească în ochi pe bătrîn.

Pe Pătru, cele aflate îl durură.

„De cînd plecă tovarăşul Ierbaru, murmură el într-un tîrziu, nu se mai făcu nimic". Îşi aminti de Zătreanu, de Beşleagă, de Vizitiu, şi de prietenul lui, Bibirică, fostul secretar al celulei de partid.

— Cum, mă, se lepădă el de amintiri, şi înjură năprasnic, voi n-aveţi, mă, simţul vostru de oameni gospodari ? se adresa acum şi lui Bibel, care, aflînd că-i căutat de taică-său, venise repede. Staţi cu bălegarul de doi metri în grajduri şi nu vă pasă ! Un pom n-aţi sădit de cînd sînteţi acilea, iar vitele crapă de foame. Ce faceţi, mă, ce faceţi cu

geaceul ăsta al nost' ? Mă, să ştiţi că eu vă iau de gît şi vă duc la raion. Ba chiar la regiune o să vă duc. E averea boierilor, mă ? Nu-i averea oamenilor ? Voi nu sînteţi legaţi de averea asta ? O să vă dea oamenii în judecată că le prăpădiţi averea !...

Popescu Gheorghe, vicele care-l respecta mult pe Pătru, se cam pierdu.

— Aşa-i, se bîlbăi el, aşa-i cum spui neică Pătrule. Da' ăsta, Ciurea ăsta, umblă numai cu băutura-n cap şi după fuste. N-ai cînd vorbi cu el, că nu se mai dă jos nici din cabrioletă.

— Cheamă-l la organizaţie şi puneţi-i problema ! se oţărî Pătru. A fost pus în fruntea geaceului să facă treabă nu să bea şi să se plimbe... Da' bag eu de seamă, nici voi nu vă omorîţi cu treaba... De ce, mă ? !

Plecă furios, după ce-i zise lui Bibel să facă rost de balast.

Îl mai dureau pe bătrîn şi vorbele pe care le auzise deseori pe la mat, cînd unii izbucneau şi măturau paharele de pe masă cu palma : „geaceul mamei lor !... Ne ducem şi noi p'acolo, facem ceva zile, da' numa' aşa. Să luăm lotul ăla... Altminteri să se descurce ei, dă-i la dracu'. Ei îl vrură, ei să se spele pe cap cu el..."

Cu aceste gînduri întunecate, Pătru, sprijinit într-un retevei găsit pe uliţă, începu să coboare spre valea Tupşei. Şerban îl vestise că drumul pe acolo „îi spart" şi aşa era. Se săpaseră de-a lungul lui şleauri şi gropi, dar nu se puseseră nimic în ele. Nici un pom. Despre asta ar fi vrut să discute cu Ciurea. „De ce, domne, se întrebă el, de ce n-or face treabă ? N-au cu cine ? Că doar oameni au destui !..."

Se simţea nu bătrîn, asta nu avea s-o recunoască niciodată, ci altcumva, parcă descurajat. Mai muncea încă, se ducea la grădină, avea şi un atelaj. Şi numai cînd muncea îşi mai potolea gîndurile întunecate care-l năpădeau şi care, uneori, nu-l lăsau nici noaptea să doarmă. „Ajunsei, mă, îi zise el într-o dimineaţă lui Bibel, să mă plimb noaptea prin curte ca liliecii, dumnezeii mă-si de treabă !"

Pătru avea mereu discuţii cu Bibel. Îl cam „contra" băiatul, nu erau amîndoi „pe aceeaşi linie".

— Păi dacă-i p'aşa, îi răspundea Bibel, cînd Pătru îl certa pentru neregulile din geace, du-te matale la raion, să te puie preşedinte şi să îndrepţi lucrurile...

— Află, mă, îl repezea Pătru pe Bibel, că dacă eram mai tînăr, vedeau ei pe dracu' ! Asta zici tu că-i conducere ? Să stai toată ziua în chiolhanuri ori în șaretă ? Ori cu zvăpăiatele alea de gît ? Păi ce, domne, noi d-aia luptarăm și făcurăm ce făcurăm, ca să distrugă ăștia totul ? Iar tu, fiule, să fii de acord cu ei ? !

— Aaa, păi n-o lua nici așa, mă, taică, se supăra Bibel. Cum să fiu de acord cu el ? Da' ce să facem noi ăștia mai mici ? Ce avem noi putere să ne luptăm cu ei ?

Pînă la urmă, o picătură grea avea să dea peste paharul amărăciunii lui Pătru. În noaptea de sfînta Maria mică luă foc un grajd al colectivei. O mare parte din vitele dinăuntru arseră de vii. Nu se mai găsise din ele decît grămăjoare de scrum. Scrum și lanțurile cu care fuseseră legate de iesle.

— Prăpăd, prăpăd, tovarăşe Savin, avea să-i spună Pătru, aproape plîngînd, lui Savin care venise în noaptea aceea la fața locului. Dar venise degeaba, căci cu toate strădaniile oamenilor, nu se mai putuse face nimic.

Ciurea, venise și el, avînd o sticlă în buzunar. De fapt, nu venise el, alții îl aduseseră, cînd Savin strigase să fie scos din pămînt și adus la el. Savin îl beștelise zdravăn, chiar acolo, în fața lumii.

Ciurea răspunsese cu voce cleioasă :

— Păi ce, tovarăşe, eu trebuia să le păzesc ? N-are omul voie să mai și petreacă... ?

Savin îl privise de parcă ar fi vrut să-l strîngă de gît, se abținuse omul însă și rostise numai atît :

— Ești destituit ! Uite, domnule, urmase Savin, pe cine ținurăm noi în fruntea obștii ! O să discutăm noi la colegiu !...

După cîteva zile, Ciurea fu sancționat și destituit din funcție. „Trebuia să dea socoteală și pentru unele abuzuri, stabilite de organele de anchetă..." La adunarea generală convocată pentru alegerea unui alt președinte și pentru discutarea cazului Ciurea, oamenii aflară că acesta își făcuse o casă în București, „pentru copil".

„Mă miram eu, și nu numai eu, își zise Pătru, unde sînt fondurile pentru livezi și vii. Șerban a lu' Cofetaru ar fi fost mai bun ca președinte. Șerban este muncitor, chibzuit, a urmat și școala de tractoriști și eu cred că de acum am avea un președinte bun", îi zise Pătru lui Savin cînd au rămas singuri.

— Dacă ai fi fost cu douăzeci de ani mai tînăr, rosti Savin, dumneata ar fi trebuit să faci treaba asta, neică Pătrule. Sînt de acord cu dumneata în privința lui Șerban. Dar dumneata cum te simți ? — îl iscodi mai departe Savin. Te simți bătrîn ?

Pătru se întunecă o clipă :

— Nu, bătrîn nu mă simt... Dar de greu mi-i greu. Am muierea bolnavă, nu știu dacă o apuca iarna... E la Craiova, la Ion al meu.

— Cu bine, își luă rămas bun Savin, sănătate țații Nicoliței ! și urcă în „Gazul" care îl aștepta cu motorul pornit.

„Om de ispravă tovarășu' Savin", vorbi ca pentru sine Pătru. Apoi, apropiindu-se de un grup, de oameni în care se afla și Bibel, zise :

— Hai, mă, oameni buni, către cășile noastre. Hai, Bibele taică, că om mînca și noi pe ziua de azi.

Porniră alături, fiecare cu gîndurile lui.

*

Anița se îngrijea cu dragoste de soacra ei. Ea și Veronica, o spălau, îi dădeau să mănînce, și-i făceau toate voile.

„Fetele mele, le zicea Nicolița, eu mă duc, simț eu cum mă duc. Mă simț mai ușoară..."

Diagnosticul doctorului Nicolaescu fusese limpede : „astm", o nenorocită de boală pe care nu o mai poți vindeca nici la Paris, îi spusese medicul lui Ion. După știința lui, bătrîna nu mai avea mult de trăit. Ion le telefonase despre asta lui Pătru și lui Bibel, îi vestise și pe ceilalți frați și-i trimisese telegramă și Marioarei, sora cea mare.

Bătrîna era încă lucidă, izbuteau să se înțeleagă cu ea, în afară de clipele cînd o apucau crizele, durerile. Atunci își pierdea limpezimea minții, devenea străină de tot ce se afla sau se petrecea în jurul său.

— Ionele, Ionele, unde ești ? începea ea, la un moment dat, să-l strige pe fiu-său.

— Aici, muică, aici, se grăbea Ion, aplecîndu-se peste patul ei.

— Să ai grijă de Anița, șopti Nicolița, că-i fată bună. Și de Veronica, soră-ta, să ai grijă. Să ai grijă de toți. Și de Bibel, și de toți.

— O să am, muică, o să am. O să am grijă de toți. Și de taica.

Ion îl luă pe Dănuţ, după ce venise de la grădiniţă, îl îmbrăcă mai gros, căci afară începuse să se cam schimbe vremea, noiembrie, şi plecă împreună cu el în oraş, după tîrguieli. Doar ei amîndoi, cei doi bărbaţi, tatăl şi fiul. Aşa cum făcea şi Pătru cu el, cînd se duceau în lunca Gilortului sau la tîrg la Jiu.

— Tată, îl întrebă pe drum copilul, muica o să moară ?

— Tu eşti bărbat ? i-o reteză Ion, oprindu-se în loc.

— Da, tată, sînt. Păi dacă mai am puţin pînă să merg la şcoală, cum să nu fiu ?

— Uite ce-i... Muica, adică bunica ta, o să ne părăsească. Aşa o să se întîmple cu toţi într-o bună zi. Fiecare la timpul lui o să ne ducem. Toţi oamenii de pe lumea asta ajung în pămînt.

— Păi ea, muica, a zis c-o ia Dumnezeu, că acolo se duce...

— S-o lăsăm să creadă aşa, că poate o să-i fie mai uşor.

Băieţelul tăcu.

Intrară într-un magazin de confecţii din centru. Ion îi cumpără maică-si haine de moarte.

Cînd se întoarseră acasă, bătrîna dormea. Veronica îi administrase încă o doză de medicamente.

Se auzi soneria şi Ion se duse la uşă. Erau Pătru şi Bibel, cu încă un bărbat, pe care Ion nu-l cunoştea ; era casierul geaceului, aşa i-l prezentară taică-său şi frate-său.

— Ce-i cu ea ? întrebă, grăbit, bătrînul.

— E rău, şopti Ion. De asta vă chemai, ca s-o mai prindeţi în viaţă.

Mai tîrziu, în noapte, se ivi şi Colie, apoi Marioara, cu copilul ăl mare, Costel, aproape de zori.

Apartamentul de trei camere al lui Ion devenise neîncăpător.

Într-un tîrziu, bătrîna se trezi. Încercă să se ridice din pat, dar nu putu. Aniţa o ajută, punîndu-i o pernă, ca o rezemătoare, pe tăblia patului.

— Aniţa, fata mea, şi voi Veronico, Ionele, copiii mei, grăi cu glas stins bătrîna, duceţi-mă de mă grijiţi, că simţ că mă ia Dumnezeu. Duceţi-mă acasă, că... şi bătrîna se opri un timp, apoi mai rupse nişte vorbe din care se înţe-

legea că-i ultima ei dorință, că n-ar vrea să moară negrijită şi nespovedită.

„Da, trebuie s-o ducem acasă", hotărî Pătru, privindu-şi cu ochi stinşi femeia lîngă care trăise peste o jumătate de veac.

În absenţa lui Ion, Bibel le dezvălui că „preotul" Vasile era „casierul de la colectiv", de curînd „hirotonisit". Cu îngăduința Aniţei, acesta îşi puse pe piept patrafirul şi începu miluirea bătrînei. „Bine că-l aduserăţi, Bibele !" îi şopti Veronica lui frate-său. „Păi ce era să fac ? Mi-a zis de multe ori : Bibele, muică, să nu mă laşi să mor nespovedită şi negrijită".

Cînd se întorsese, lui Ion i se păru că simte miros de parafină şi de tămîie, dar se gîndi că, poate, venea de la fumul luminării pe care femeile casei o ţineau în preajma bătrînei.

În noaptea aceea nimeni nu închise un ochi. Spre dimineaţă bătrîna se simţi parcă mai bine.

— Veniţi aproape, muică, îi auziră ceilalţi glasul stins.

Se apropiară de patul ei. După un timp, Pătru le făcu semn să-i lase singuri. Copiii se supuseră, deşi Bibel nu părea prea convins, tot întîrziind pe lîngă patul maică-si.

— Lasă-mă, mă, cu ea, îi şopti, Pătru. Lasă-mă să vorbesc cu ea.

— De ce-i gonişi de lîngă mine ? deschise ochii Nicoliţa.

— Vreau să stau numai cu tine. Întotdeauna am stat aşa, amîndoi. Noi sînguri ne-am sfătuit, ne-am... Te rog să mă ierţi, Nicoliţo, fata mea — auziră ceilalţi, din odaia de alături, glasul ridicat şi răguşit al lui Pătru.

Femeia dădu din mînă bătînd aerul, dar într-un fel nedeslușit, din care nu se înţelegea dacă-l iartă sau nu pe Pătru.

— Să vie copiii, zise ea stins. Zi-le să vie iute. Că simţ că mă ia o apă, mă ia aşa...

Pătru îi strigă, şi ei intrară repede în cameră.

— Veniţi. Of, of... Simţ că mă seacă acilea-n piept... Ionele, Ionele, să ai grijă de toţi, de toţi... repetă ea stins, apoi vocea i se curmă într-un oftat.

— Muică, muică ! strigă Bibel.

— Nicoliţo, fata mea ! strigă Pătru.

Bătrîna nu mai vru sau nu mai putu să le răspundă. Se uită doar o clipă la ei, cuprinzîndu-i pe toţi cu privirea, apoi îşi lăsă capul pe pernă.

*

După moartea Nicoliței, Pătru căzuse. Parcă nu mai avea chef de viață. Gogea cît era ziua de lungă, în curte sau pe prispă, prăbușit pe-un scăunel cu trei picioare, cu capul în mîini. „Mi s-a făcut mă și mie, așa, dor de ducă..." îi zicea el lui Bibel.

Bibel se uita cu îngăduință la bătrîn. Nu-l mai „contra" nu-l mai necăjea cu gîndul ăla al lui (la care nu renunțase totuși) de a se face petrolist. Dar simțea că Pătru, mai mult ca oricînd, avea nevoie, în juru-i, de seninătate și liniște.

— Să te duc la un doctor, îi zise el într-o zi.

— Doctorul îi acolo, în vale, Bibele. Acolo-i doctorul meu, în cimitir, sub pămînt, îi răspunse bătrînul.

Se simțea singur și, într-un fel, de prisos. Singurătatea îl făcea să se gîndească mereu la Nicolița...

— Ehe, mă nepoate, îi zise el într-o zi lui Șerban a lu' Cofetaru, cînd se întîlniră la prășitul porumbului, o să închiz și eu cartea, o s-o închiz cît de curînd...

— Nu prea crez, zise Șerban. Văz că mai dai destul de bine cu sapa, moșule, aproape că nu mai țin de matale.

— Ehe, continuă Pătru, ce știți voi ! Oftă, se opri și se așeză pe rîndul de porumb. Numai eu știu ce-i în sufletul meu.

Pătru se ridică, se scutură de țărîna de pe izmene și își îndemnă iar sapa la treabă. La prînz, cînd termină treaba, o luă agale spre casă.

„Îi e greu bătrînului, zise Șerban, uitîndu-se în urma lui Pătru. Nu-i ușor singur, gîndi el, da' parcă poți să te pui împotriva morții ? Tu ce zici, fă Ioano, cum ți se pare moș Pătru ?" o întrebă el pe nevastă-sa. „A slăbit, s-a schimbat, nu mai e ăla cu care făcurăm geaceul — dădu din cap, gînditoare, femeia. E rău fără muiere, nu vezi ? Da' cînd muierea îi în viață, o duce ca vai de ea, toți trageți de ea. Așa a fost și cu moșica Nicolița...", încheie ea izbind cu sapa în buruieni.

Soarele se ridicase destul de sus. Pierdut din vederile celor doi, Pătru, cu sapa la spinare și cu pălăria lui din pai de orz trasă pe ochi, mergea încet, chinuit de gînduri și de zăpușeală.

*

Pătru se sculase de cu zori. Ziua aia de iulie '65, surîdea, de dimineață, ca o tînără fetișcană nurlie și fără griji. Pe cer, soare curat, soare tînăr.

Toată noaptea se frămîntase în așternut, așteptînd, nerăbdător, dimineața. Știa, de mai mult timp, că azi începe Congresul al IX-lea al partidului. Știa că începe o primenire în țară. Primenirea asta se vestise de fapt încă din martie, cînd la cîrma partidului venise tovarășul Nicolae Ceaușescu. Îl căută pe Bibel. Nu era acasă. Era atît de stăpînit de gîndul că azi, la București, aleșii comuniștilor, deci și ai lui, o să facă treabă bună, încît uită de Bibel. Se preumblă prin curte, bău cu poftă apa din fîntînă, rupse un colțuc de pîine, presără peste el sare... N-avea totuși astîmpăr. Ar fi vrut să asculte sfatul comuniștilor țării la radio, dar radioul, dracu' știe cum, se stricase de vreo două zile.

Urcă pe prispă și rămase un timp acolo, chitind la care prieteni cu radio să se ducă. Dimineața tot mai caldă de iulie îl pătrundea prin toți porii. Fără să-și dea seama, ațipi. O clipită, un ceas ? Se trezi zgîlțîit de umăr. Un băiat de vreo 14 ani, Sandu al Sevastiței, îl scutura cu nădejde, rugîndu-se :

— Neică Pătrule ! Hai, scoal' ! Hai, scoal' !

— Ce-i, bă ? bîigui el.

— Hai, neică, hai că arde !

Dintr-o mișcare, Pătru fu în picioare :

— Ce arde, mă, băiete ?

— Așa zise neica Bibel. Să vii iute cu mine, că arde !

Nici nu știu cînd băiatul îl luă pe bicicletă, pe el, ditamai omul. Ajunse. Era o adunare fără prezidiu. Prezidiul era radioul. Radioul era „pe post de onoare". Bibel, Cofetaru și ceilalți stăteau în picioare și ascultau.

Vocea care vorbea era tînără. Tînără și dreaptă. Și parcă și cu un picuș de emoție. Emoție care-l cuprinse adînc și pe Pătru. Voi să-și încrusteze în minte fiecare cuvînt, dar, sigur, nu putea. Dar în mintea lui prindeau totuși cheag multe :

„Corespunde pe deplin stadiului actual de dezvoltare al orînduirii noastre propunerea ca patria noastră să poarte denumirea de Republica Socialistă România".

— Iote, bă, că sîntem iar România, nu Română ! strigă vesel unul din sală, și, în aceeași clipă, se auziră cîteva că-

ciuli trîntite cu însufleţire la pămînt. „Sst ! sst“ ! le strigă Pătru, cu urechea lipită de radio.

„...ţărănimea s-a dovedit aliata de nădejde a clasei muncitoare ; în momentele hotărîtoare ea a fost alături de muncitori, a urmat şi înfăptuit cu încredere politica Partidului Comunist Român“.

Se auziră, în radio, aplauze. Iar aici, în mica sală de şedinţe a cooperativei agricole, se auziră strigăte de bucurie şi, din nou, unii îşi trîntiră căciulile la pămînt. Pătru credea că visează. Chiar aşa, se spuneau adevărurile pe nume, nesilite să intre în vreo chingă ?

„Partidul nostru comunist este continuatorul celor mai bune tradiţii ale luptei de veacuri a poporului român pentru libertate naţională şi socială...“

Era tăcere în sală, căci Gheorghe Popescu, secretarul de partid din sat, Bibel, Cofetaru şi ceilalţi nu voiau să scape o vorbă din Raportul prezentat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu. „Parcă şi Bibel ăsta al meu e altul ! Zici c-a mai crescut cu-n lat de palmă !“ îşi spuse Pătru, şi, stînd mai departe în evlavia clipei ce cuprindea în ea strămoşii, se gîndi fulgerător la bunu-său, pandur al lui Tudor...

„Modul de soluţionare de către fiecare partid a sarcinilor sale nu poate constitui obiect de dispută ; este dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-şi elabora de sine stătător linia politică, formele şi metodele de activitate, de a-şi stabili obiectivele...“

Pătru fu primul care bătu din palme. Şi cînd bătu se gîndi, ca într-o fulgerare, la ce-i zisese el lui Milică, cum că „în curtea noastră, mă, joacă alţii tontoroiul“. Bătură toţi din palme.

...Tîrziu, cînd Raportul se isprăvise, ei încă rămăseseră împreună în grup compact, în faţa sediului. Erau toţi înfierbîntaţi şi, parcă, întineriţi. Toţi simţeau că bate alt vînt, nou, proaspăt, peste ţară şi peste oamenii ei.

Şerban al lu' Cofetaru' îl apucă de cot pe Pătru şi-l trase deoparte :

— Moş Pătrule, matale nu fuseşi de la început. Ştii ce mai zise tovarăşul Nicolae Ceauşescu, noul nostru secretar general ? Zise aşa, ţi-o zic la vorbă, nu mint, o ţinui minte : „Trebuie înlăturată orice tendinţă de „subiectivism“ în aprecierea cadrelor“.

Pătru îl privi parcă fără să înţeleagă.

— Bine, şi ?

— „Bine, și“... îl îngînă nepotu-său. Păi mă, moș Pătrule, păi fiul dumitale Costică nu păți ce păți tocmai din cauza „subiectivismului“ ăstuia ? Păi...

— Mă, nepoate, nu-i vorba aci de un Costică al meu. E vorba de neamul ăsta al nost' și de partidul nost', care simțesc eu, cîștigară, mă, ce n-au cîștigat niciodată ! Ne facem, mă, o „linie“ nouă, românească, de luptă ! Acu' eu îți zic ție, ca să zici și tu la alții, cum o să zic și eu la alții : noi trebuie să-l ajutăm, mă, cu toată vlaga și dragostea noastră pe tovarășul Ceaușescu ! Că ce vrea dînsul, o să vezi tu, o să ne-aducă tot binele pe care-l rîvnim ! O să aibă țara asta a noastră un rost pe care, poate, nu l-a avut de cînd e ea !

Și cu un oftat :

— Păcat că nu-s cu douăzeci de ani mai tînăr !

*

De cînd Șerban a lu' Cofetaru se afla în fruntea cooperativei se schimbară multe în bine. Dealurile însă, în mare parte, rămăseseră tot golașe. „Din lipsă de fonduri“, așa se spune. Așa-i spusese și Bibel lui Pătru, că oamenii nu mai voiau să se îndatoreze Băncii agricole, ca să cumpere pomi. Că abia se terminaseră datoriile de pe timpul lui Ciurea.

— Dacă iar ne îndatorăm, n-o să mai avem cu ce plăti oamenii, adăugase Bibel. Că nimeni nu lucrează degeaba.

Mut de cele auzite, Pătru o luase în sus, pe costișă, mîngîind cu palma pomii pe care îi puseseră cîndva și care acum aveau rod. Un singur lucru îi mai lumina sufletul : că Bibel intra tot mai adînc în treburile și preocupările cooperativei. „Poate că asta o să-i abată gîndul să se mai facă petrolist. O să rămînă tot țăran, ca ta-său. Asta-i, își urmă el gîndul, urcînd mai departe costișa. Că mulți se duseră în industrie, la sonde și la oraș, de rămaserăm numa' cu cîțiva... Și iote, mîndrie de poame se strică !“.

Copiii, după pierderea mumei lor, veneau mai rar pe acasă. Cînd veneau, Pătru uita de necazuri, de reumatismul care-l supăra tot mai rău, că de la un timp nu-l prea mai lăsa să pună geană pe geană noaptea. Uita de toate, și de pomii cooperativei, și de „pensia“ lui, și de singurătatea care-l apăsa.

Într-una din săptămînile următoare, Pătru se bucură. Bibel al lui, secretarul pe geace și Cofetaru președintele fuseseră chemați la Jiu, la partid. Întorși de acolo, îi adu-

naseră pe comuniști și pe cei mai vrednici din obște și le ziseră cînd unul cînd celălalt : „Fraților, așa nu mai merge ! Acu', bate un vînt nou, o știți și voi, de cînd cu Congresul al IX-lea și cu alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea noastră. Acu', în țara asta a noastră, numai noi ne sîntem stăpîni. Ni s-au dezlegat și brațele și mințile. Păi să facem ceva cu ele, să nu le lăsăm să ruginească ! Pînă una-alta, să începem cu pomii, că-i păcat de coastele astea goale !...

În lunile care urmară, în sat se petrecură multe. Se iviră tractoare, semănători, combine noi, se ivi și un inginer agronom, băiat tînăr, de felul lui de prin Licurici, un sat aflat la o zvîrlitură de băț. Se făcură analize amănunțite și oamenii erau poftiți să spună deschis tot ce au pe suflet și, fiecare în parte și toți laolaltă, să pună umărul pentru îndreptarea treburilor. „Parcă simțești așa, pe buze, un gust nou, neică Pătrule, un gust de libertate !" îi spuse lui Pătru secretarul de partid din sat, Popescu. Pătru simțea și el gustul ăsta, se bucura, dar, în același timp, se amăra că vîrsta și puterile nu-l mai ajută să ia parte la prefacerile înnoitoare din Cărbunaru. Legi vechi, care îngrădiseră truda omului, făcînd-o să n-aibă fructul rîvnit, fuseseră date la o parte și înlocuite cu altele, care-și aduceau din plin dobînda. Cunoscu, prin Popescu și prin Bibel, niște activiști de partid de la Jiu, oameni tineri, de curînd numiți în funcții. Îi îndrăgi pe loc. Îi îndrăgi fiindcă se pricepeau să intre adînc „în probleme", să le despice pînă la sîmburele de adevăr și să ajute ca sîmburele acela să rodească bogat și teafăr. Acești tineri, deși oameni cu carte, nu țineau nasul pe sus și nici nu „conduceau" bătînd cu pumnul în masă sau proferînd amenințări. „Dacă veneau ăștia mai de mult, nu și-ar mai fi făcut mendrele de-alde Fulgușin !" îi zise el, într-o zi, lui Bibel. „Așa-i, taică !" consimți băiatul.

Pătru îl urmărea tot mai atent pe Bibel, și pe măsură ce-l urmărea, sufletul i se umplea de bucurie. Băiatul era numai inimă, se agita din zori și pînă noaptea pentru treburile obștii. Se apucase, ajutat de inginerul cel tînăr din Licuriciu, să deslușească și cărți de agronomie ; adormea, noaptea, cu capul pe ele. „De-acu' sînt împăcat, își zise Pătru, ăsta nu mai pleacă de-acasă. Neamul meu de țărani nu se stinge". Ca să fie mai sigur, îl cercă totuși cu vorba : „Și ia zi, mă, Bibele, tu ce gînduri mai ai ? — îl întrebă într-o zi. Te mai duci la oraș, sau... ?" „Păi dacă toți ne

ducem la oraş, rîse Bibel, pîinea cine-o s-o mai facă ?" „Păi parcă înainte nu ziceai la fel..." „Nu ziceam, că pîinea era alta, nu a de-acu ! Păi dumneatale, taică, nu vezi, că ne puserăm şi noi pe picioare de la Congres încoace ? Avem şi altă avuţie, altă temeinicie, avem şi alt curaj !"

*

Dar trecerea zilelor se făcea pentru Pătru, din păcate tot mai anevoiasă. Parcă se şubrezise în el totul. Îl junghiau încheieturile şi se mişca greoi. Apoi veni o vreme cînd boala şi bătrîneţea, îl puseră jos.

Ai casei, adică Bibel şi Nataliţa lui, văzură starea prin care trecea bătrînul. Le fu milă de el, dar altceva ce să-i facă ? Cu toate insistenţele fiului, Pătru nu voia să meargă la doctor.

— Eu ştiu ce am, mă, Bibele, lăsaţi-mă aşa cum îs eu, că n-oi fi făcut să trăiesc o sută de ani. Cu doftorii şi cu împunsăturile alea nu poci să o duc mult...

— Nu-i aşa, taică, se necăjea Bibel. Omul, cît trăieşte, se tot zbate, trebuie să se zbată. Nu matale spuneai asta ?

Mai tot timpul Pătru sta pe prispă, privind în lungul drumului. Îi părea rău că nu se mai putea mişca, că sforţarea drumului pe jos îl obosea. Junghiuri puternice, urcînd din piciorul acela „plin de reumatism", îl făceau să geamă şi să tremure ca zguduit de friguri.

Se mai lumina cînd mai trecea pe la el vreunul din vechii prieteni, cu care mai schimba cîte o vorbă. Discuţiile le erau mai înfocate ca altădată, dar mai scurte, sau aşa i se părea lui Pătru. Că „nu prea mai era timp de vorbă" ziceau ăilalţi. Toţi erau prinşi în fel de fel de probleme.

— Neică Pătrule, îl întrebă într-o zi Popescu, de ce nu s-a spus de la început chestia aia cu primăria ? Adică să se fi consultat, cum se zice, comuna, să se ţie cont de dorinţa oamenilor. Şi azi mă întreabă oamenii că de ce am desfiinţat primăria ? Unii zic şi azi că dumneata ai fi fost pentru...

O negură trecu peste obrazul şi fruntea lui Pătru şi o durere surdă i se cuibări în inimă.

— Ehe, Gheorghe, parcă tu n-ai şti, că erai şi atunci în partid ! Nu erai secretar ca acu', da' erai. Bibirică a putrezit de mult, săracul ; păcat, el ar fi ştiut ce să le răspundă. Da' mai sînt inşi în viaţă care ştiu că nu eu am des-

fiinţat-o sau ei, sau tu. Din contră, ne-am luat de piept cu destui ca s-o apărăm, dar nu s-a putut. Şi la regiune, şi la Bucureşti, ori unde am umblat, ni s-a zis aceleaşi lucruri ; „e hotărîre !" Treaba asta mi-a rămas şi mie în suflet, împungîndu-mă ca un mărăcine. „Nu te poţi pune în faţa hotărîrilor", mi-a zis atunci un om mare. Vorba asta n-o s-o uit cît oi trăi. Dac-oi mai trăi... Ei, ce să-i faci, aşa fură timpurile ! Azi, după cum văz eu, nu s-ar mai întîmpla ce s-a întîmplat, că azi se pune preţ pe dreptate şi pe dorinţa omului. Da' atunci...

Vestea că Pătru se îmbolnăvise rău se află repede. Mulţi treceau pe la el, să-l ţină de vorbă şi să-l întrebe de sănătate, ca să nu se simtă singur în faţa bolii. Alţii însă, deşi văzuseră cu ochii lor că toate se întîmplaseră aşa cum le proorocise Pătru, îi purtau încă duşmănie şi, pe la colţuri, îl mai înjurau.

— Dă-l în mă-sa, sporovăia Mosorel, acum îngrijitor la zootehnie. Păcat că n-a crăpat mai din timp. Ehe, trebuia s-o fi încheiat noi de mult cu ăsta, că el a stricat rînduiala satului. El şi cu Bibirică. Da' n-am avut noi coraju'.

— Ce coraj, mă Mosorele ? îl luase la zor Călin. Că tu făceai şi-acu la hîrdău de nu era el. Păi tu uiţi, mă, că el te-a scăpat de puşcărie ? Putea să te înfunde, da' te-a scăpat. Ar trebui să-i pupi picioarele, mă, nu să-l înjuri !

Pătru aflase că îl mai înjură, alde Mosorel, Duminică, Prepeliţoaia, şi alţii de teapa lor. Întîi se amărîse, apoi ridicase din umeri :

— Dacă ei numa' concluzia asta o au în capul lor, n-o să le-o schimb eu tocmai acu'. Fiecare cu apucăturile lui...

Într-o duminică se pomeni cu Ion acasă, care venise ca „să-l ia pe sus" pe bătrîn şi să-l ducă la un doctor.

— Mă taică, se necăji Pătru, ce-aveţi voi, mă, cu mine ? De ce să cheltuiţi bani pe doctor ? I-am zis şi lui Milică, că şi el a venit, tot aşa, ca tine, să mă ia pe sus...

— Lasă, taică, se necăji şi Ion, nu-i vorba de bani, aici e vorba de sănătate, iar noi doar pe matale te mai avem. Unii umblă din doctor în doctor, se duc la băi, în staţiuni, fac pe dracu-n patru ca să mai trăiască un an-doi, iar matale stai cu mîinile în sîn, nici că-ţi pasă de dumneata şi de noi !

— Păi cum, să mai trăiesc ? Geaba, mă ! Eu nu simt că nu mai vrea asta ? şi-şi puse mîna în dreptul inimii.

— La fel ziceai şi cu ochii, i-o întoarse Ion, iar acu' vezi ca toată lumea !

— Atunci eram mai tînăr, Ioane. Şi trăia şi a bătrînă, muică-ta. Era altceva, mă mai trăgea inima, da' acu...

Ion se întoarse singur la Craiova. Dar reveni după cîteva zile, aducîndu-l cu el pe doctorul Vrabie, un internist la fel de reputat ca şi Nicolaescu. Mai mult în silă, Pătru se lăsă consultat.

— Tataie, păi dumneata ai inima bună ! zise doctorul. O să ne îngropi pe toţi, după cum văd eu ! În rest, ce-o mai fi acolo, vreun mic beteşug, ceva, îl reparăm noi.

— Glumeşti, domne' doctor, se strîmbă Pătru. Ştiu eu că zici de inimă numa' aşa, ca să-mi fie de coraj şi să mă duci la spital. Da' numa' eu ştiu cum mă arde inima asta. Şi-apoi mai e şi reumatismul. Mă tot fricţionează copiii ăştia, da' degeaba. S-a învechit maşinăria.

Şi refuză din nou să se lase dus de acasă.

— Nu-i vorba — îi spuse, la întoarcere, doctorul Vrabie lui Ion — de vreo boală anume. E vorba de altceva. Cînd un om, şi mai ales un bătrîn, nu mai acceptă să fie tratat, înseamnă că se simte inutil, şi pur şi simplu, nu mai vrea să trăiască. Chiar dacă trupul îi mai rezistă, el practic, nu mai trăieşte, nu mai vrea să trăiască".

Ion îşi aminti ce zisese Pătru la moartea bătrînei : „Că n-are rost să mai trăiască". Rămăsese acolo, lîngă mormînt, pînă ce se golise cimitirul. Copiii vruseseră să-l ia acasă, dar el nu vroise să se urnească. Le-a zis să plece toţi, c-o să-i ajungă el din urmă. „Am de vorbit ceva cu Nicoliţa mea". Îi ceruse Nicoliţei lui, de bună seamă, iertare, şi se juruise c-o s-o urmeze curînd.

Ion îi cumpără totuşi lui taică-său medicamentele prescrise de doctor. I le trimise prin băiatul lui Bibel, acum elev-ucenic, la o şcoală profesională de construcţii aeronautice. Nu era însă sigur că Pătru le înghiţea sau se ungea cu ele.

*

Începuseră să i se umfle picioarele, mai cu seamă cel stîng. Se umflase pînă mai sus de genunchi. Iar mîna stîngă, cea beteagă, mai bine zis locul în care osul îi fusese spart de glonţ în război, îl supăra din ce în ce mai mult.

— Parc-aş fi blestemat, îi zise el lui Ilie a lu' Cinpoca, nepotu-său, cînd acesta veni să-l vadă. Mă luară toate durerile dintr-o dată, mă Ilie.

Bibel, ajutat de Ilie a lu' Cinpoca, îi scoase pansamentele cu care îi învelea picioarele şi îl unse cu alifia prescrisă de medic. Alifia îi mai alina durerile, dar umflăturile nu dădeau înapoi.

— Al mai rău e că nu mă mai poci mişca, suspina Pătru. Eu, care am umblat pe jos cît n-a umblat nimeni în viaţa lui.

— Ce vrei, nu mai eşti tînăr, unchiule, încercă să-l împace cu viaţa Ilie, legîndu-i la loc feşele.

Începuse toamna şi, odată cu ea, începură ploile. Pătru se simţea mai slăbit ca oricînd.

— Să-i chemi acas' pe toţi , îi zise el lui Bibel. Vreau să mai gustăm un pahar din vinul ăsta nou. Să gustăm cu toţii. Că altă toamnă eu nu mai apuc, asta-i ultima.

Bibel trimise vorbă fraţilor şi surorilor să vină acasă. Să vină de „vinerea mare“, că se sărbătorea praznicul casei.

Ion, deşi prins pînă peste cap de treburi, se învoi şi el pentru o zi. O luă pe Aniţa, se urcară în maşină şi plecară. Il găsi pe bătrîn înconjurat de toţi ai lui. Pătru cînd îl văzu pe Ion încercă să se ridice de pe pat, dar o durere surdă îl ţintui pe loc.

— Colie nu veni ? întrebă el.

— Vine şi el, îl asigură Ion. Vine cu trenul de deseară, că nu mai avusei loc în maşină.

Bătrînul închise ochii. Părea liniştit, împăcat.

— Ionele, să duceţi copiii la noi, îl trase deoparte Ioana lui Ieremia Popazu, fata doichii Mariei, nepoată deci lui Pătru, cel mai în vîrstă acum din neamul Bodunilor. Şi voi puteţi să dormiţi la noi, adăugă ea.

— Bine ţaţo, da' noi nu venirăm ca să dormim. Copiii însă...

— Ba să veniţi, că tu şi Aniţa ta nu mi-aţi călcat casa. Păi se poate ? Nu sînteţi neamurile noastre ?

— Dacă o fi timp, îţi călcăm casa... conveni Ion.

Bibel nu zise nimic. Ştia că Ion şi Aniţa şi ceilalţi o să petreacă o noapte albă, ocupîndu-se de bătrîn.

Se lumină bătrînul văzîndu-i pe toţi în jurul lui. Primi, bucurîndu-se ca un copil, darurile aduse de fiecare.

— Iote, că sîntem cu toţii, zise el, plimbîndu-şi privirea de la unul la altul. E bine, mă, că veniräţi toţi, să nu vă pierdeţi unul pe altul.

— Păi cum să ne pierdem ? se miră Milică, aşezîndu-se lîngă bătrîn.

— Aşa vă stă bine, cînd sînteţi toţi împreună, urmă Pătru. V-am mai zis-o eu, da' e bine să v-o mai zic. Voi ce mai faceţi ? Ce-ţi fac copiii, Milică ? Dar tu, mă Colie ? Marioară, voi nu ziceţi nimic, Costică ?

Pe Marioara o podidiră lacrimile. Îşi ascunse faţa în ciumberul negru pe care-l purta încă de la moartea Nicoliţei, cu ciumberul ăsta pe cap îl îngropase şi pe bărbatusău Simion.

„În loc să mă duc eu, se duse gineri-meu, Simion, zise încet Pătru, văzînd-o pe Marioara plîngînd. Ei, de ce tăceţi ? Nu-mi răspunserăţi la ce vă-ntrebai".

— Sîntem bine, taică, rosti Costică. Toată lumea e bine. Aşa cum am vrea să fii şi matale. Ia zi, taică, mata cum te simţi ?

— Eu ? Cum vedeţi ! încearcă să zîmbească Pătru, lovindu-şi uşor picioarele umflate. Mă umflu mereu, parcă-i un făcut. Mă îngraş la picioare şi slăbesc la inimă.

Stătură în jurul lui pînă aproape în zori, cînd, bătrînul, obosit, aţipi.

Ningea cu fulgi neobişnuit de mari. Pătru, sprijinit de Roza, soţia lui Milică şi Ioana, nepoată-sa, rămase anume ca să-i poarte de grijă, se uita, fascinat, pe geam, fără să rostească un cuvînt.

— Taică socrule, se speria Roza, văzînd că bătrînul înţepenise la geam, parcă dus de pe lumea asta, taică socrule nu sta acolo, că te ia frigul.

Bătrînul însă nu o auzea. Îl ungea pe suflet frumuseţea de afară. Dacă l-ar asculta picioarele, gîndi el, „ce-aş mai întinde-o acu' prin nămeţi" !

Ajutată de Ioana, Roza izbuti să-l aşeze pe bătrîn pe pat,

— Unde sînt băieţii ăia ? le întrebă el pe cele două femei.

— Sînt pe aci, într-o cameră, răspunse Ioana. Bibel e treaz, e pe afară prin curte. Dacă vrei, îl chem.

— Cheamă-l, că doar el a mai rămas cu mine...

„Că dacă nu era el, n-aveam acu' nici un suflet de copil pe lîngă mine. D'aia l-am ţinut aici. S-o fi supărat pe mine da..."

Pe uşă intră Nătăliţa lui Bibel, aducînd o strachină din care se ridicau aburi. În odaie se răspîndi un miros plăcut.

— Făcui o supă, zise ea. Ia să încercăm să-i dăm din ea lu' taica socru.

De gura Nătăliţei, a Rozei şi a Ioanei, Pătru sorbi cîteva linguri, apoi, dintr-o dată obosit, le făcu semn că nu mai vrea. Îl aşezară din nou în pat. Tocmai atunci intră Bibel aducînd în odaie un val de aer rece, proaspăt.

— Cum te simţi taică ? întrebă el, aşezîndu-se pe marginea patului.

— Parcă mai bine. Aşa cred, mai bine... Ce făceai p'afară ? Îţi faci de treabă ca să nu stai cu mine, urmă Pătru, cu amărăciune în glas. Mă laşi pe mîna femeilor, ca să mă ducă ele la privată. Tu...

— Am de făcut şi eu cîte una-alta, ce, parcă matale nu ştii cîte-s de făcut la casa omului ? îl întrerupse Bibel. Iote că acu' trăsei briciul pe curea, să te bărbieresc, că nu-mi place cum arăţi. Îţi crescu barba asta ca la un popă... !

Cu ajutorul femeilor, îl ridică pe bătrîn şi-l aşeză pe marginea patului. Începu să-l radă.

— Hai, taică, urmă Bibel, stai aşa, să te fac frumos...! Că acu' te mai pomeneşti cu careva că bate la uşă !

Trecuse pe la el, într-un rînd şi Savin, fostul secretar al raionului care acum era activist la judeţ.

— Tovarăşe Savin, se bucurase Pătru, văz că nu m-aţi uitat !...

— Se poate, neică Pătrule, se poate să te uit ? Păi pe dumneata n-o să te uite nimeni. Că ai făcut atîtea pentru satul ăsta !

— Eh, tovarăşe Savin, oftase Pătru, omul e băgat în seamă doar cît îi în putere. Nu zic, vin destui pe la mine, ca să-mi dea coraj, da' sînt unii care nu mă scot din „dă-l în

măsa“ şi „mînca-l-ar viermii“. Mă bălăcăresc în chestia aia, cu primăria.

— Nici acu' n-au uitat ?! se miră Savin.

Într-altă zi, Pătru s-a pomenit şi cu Ierbaru, fostul instructor, care acum era preşedinte la Uniunea Cooperativelor.

Şerban a lu' Cofetaru, care stătea mai tot timpul în preajma lui, căuta să-l liniştească.

„Dă-i în mă-sa de pezevenchi, moş Pătrule, că ăştia aşa o să moară. Păi cînd văd ei, că tot pe-a dumitale a fost, că geaceul s-a încropit şi prinde să înflorească, cum să nu-i apuce damblaua ? Îi mai apucă şi cînd văd ce mîndreţe de copii ai“.

Ascultîndu-l şi pe nepotu-său Şerban, că şi el l-a ascultat, Pătru surîdea. Afară, ningea cu fulgi mari şi dinspre valea Tupşii se auzeau, parcă nişte clopoţei de argint, luminînd aerul cu sunetele lor.

La căpătîiul celui lovit de boală şi de povara anilor se perindau mai departe oameni ai satului şi nu numai ai satului, care veneau să-şi ia rămas bun de la el. „Ţi-oi fi greşit cu ceva, neică Pătrule — zicea cîte unul. Să mă ierţi, neică, că omul în viaţă mai greşeşte unul faţă de altul...“ Pătru, mai mult cu cîte-un surîs slab, că de vorbit nu mai prea putea lega cuvintele, le dădea de înţeles că „pot fi liniştiţi“.

Între cei care veniseră să-şi ceară iertare erau şi unii care-i fuseseră potrivnici cînd luptase pentru înjghebarea întovărăşirii şi mai apoi a cooperativei. Îl înjuraseră pe unde-l întîlniseră, scoţîndu-i ochii şi „pe chestia primăriei“. Le primise „iertarea“ Pătru, iar unul din ei, tulburat îi zisese : „Să ştii, neică Pătrule, că am aflat cum a fost... Am aflat că nu dumneata ai desfiinţat primăria, ba că, din contră, te-ai zbătut s-o păstrăm...“ Vorbele astea îl împăcară pe Pătru mai mult decît zece sfinte împărtăşanii.

Veniră şi Chiriţoii, lăutarii, cu toată „banda“ lor să-şi ia „rămas bun“ de la omul care, luptînd cu necazurile, nu ocolise cîntecele şi voia bună. Îi cîntară cîntecul care ştiau că-i plăcuse cel mai mult : „Pocnind din bici pe lîngă boi“.

Privegheat şi plîns de ai casei şi de vecini, Pătru într-o noapte de ianuarie, cînd ninsoarea cădea împărăteşte peste întinderile Tupşei, atît de dragi lui, închisese ochii pentru totdeauna.

Aşa cum le zisese alor lui, îl îngropară lîngă Nicoliţa.

Valea Tupşii, inundată de alb, îşi primea astfel încă un fiu. Un fiu demn.

Vor trece anotimpurile, alte zăpezi se vor scutura peste Valea Tupşii. Se vor mai scutura şi florile de măr ale primăverilor, şi seninul fierbinte al verilor, şi frunzele veştede ale toamnelor, încărunţind aşezarea, de fapt întinerind-o mereu. Arborele Tupşii, cu lăstarii lui viguroşi, va dăinui peste ani.

SFÎRŞITUL VOL. II

Lector : VIORICA MĂRII
Tehnoredactor : CONSTANTIN RUSU

Bun de tipar : 15.09.1986.
Coli de tipar : 17.

Com. nr. 60 324.
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București
Republica Socialistă România